

Goriško-beneški dnevnik

POSVETOVANJA ZA ZADRUŽNO KLET

Tudi v Pevmi in na Oslavju vedo da je klet potrebna in koristna

Toda zamčiti bo treba njeno demokratično in strokovno upravo, kar je osnova za uspeh

Te dni je bil v prostorih osnovne šole v Pevmi zaključni sestanek briselskih vinogradnikov v sklopu sestankov, ki jih je v tem mesecu organizirala trgovinska zbornica s pomočjo pokrajinskega nadzornikstva po posameznih briselskih vaseh. Na ta sestanek so povabili vinogradnike iz Pevme, Oslavja in St. Mavra, da bi se pogovorili o ustanovitvi konzorcija za gradnjo zadrugne kleti za Brda.

Zbranim vinogradnikom sta zastopnik trgovinske zbornice dr. Semplici in predstavnik pokrajinskega kmetijskega nadzornikstva Martin obratljivo podrobno razložili zahtevo ter poudarili, da drugim tudi to, da bodo člani odgovarjali samo z deležem, ki ga bodo vplačali v konzorcij in ne z vsem premoženjem, kot je po nekaterih takih ustanovah v navadi. Predvideva se, da bo znašala delež po 500 lir za vsak stot grozdja, ali tam okoli.

Domačini so z zanimanjem poslušali njuno izvajanje ter vsi priznali, da je taka zadrugna klet potrebna in tudi nujna. Vendar pa tudi tukaj niso takoj sprejeli dokončnega sklepa in se vpisali v konzorcij, ampak so si izgovorili še čas za premislek in za razgovor tudi s tistimi vinogradniki, ki iz enega ali drugega vzroka niso mogli priti na ta sestanek.

Delegacija iz Ljubljane na obisku v Vidmu

Na bloku pri Rdeči hiši so večeraj zjutraj predstavili mestne sekcije PSI iz Vidma sprejeti delegacija SZDLS občine Ljubljana center, ki si bo v dveh dneh ogledala razne ustanove v Vidmu (med katerimi tovarno «Telefox», tovarno «Solar», Industrijsko šolo «Malignan» v Vidmu) in imela politične razgovore s socialisti iz Vidma. Delega-

cija vodi Franc Lamut, predsednik SZDLS Ljubljana center, sestavljajo jo Drago Lipič, Miloš Vekovar, Jelci Šiligoj, Gizela Arhar, Vencelj Perko, Tine Kovšak, Vlado Rihša, Milan Simič, Vera Vošnjak in Tomo Kolar. Na bloku jih je pozdravil tajnik sekcije PSI iz Vidma Danilo Giacinto, v imenu goriške federacije PSI pa jim je želel dobrodoščico član tajništva Marko Waltritsch.

PRED ZAKLJUČKOM ŠOLSKEGA LETA

Razpored izpitolov na slovenskih srednjih in osnovnih šolah

Kdaj bodo prišla spričevala za slovenske šole

Solsko leto se bliža svojemu zaključku. To smo lahko ugotovili že preteklo nedeljo na zadnjem roditeljskem sestanku, ki je bil v slovenskem dijaškem domu v Gorici, združen z zaključno prireditvijo naših dijakov. Dejansko manjka samo še dobre tri tedne do zaključka pouka, ker bodo potem sledili izpiti in imamo vmes tudi upravne voltive.

Pokojni Jarc je bil zaveden slovenski mož in dober oče. Njegov sin Franc je bil izvoljen za občinskega svetnika v Ronkah. Stalno je prebiral naš dnevnik, ki ga je prejel tudi v bolnišnico. Bolezen ga je dolgo mučila in bil je tudi leto dni v sanatoriju v Osluju, odkoder so ga pred 15 dnevi pripeljali v bolnišnico v Trzinu, ker je želel biti bližje doma in družini.

Kar se podrobneje šolskega koledarja tiče, je solski škribnik odločil za osnovne šole, kar velja tudi za slovenske, da bo uraden zaključek dne 28. maja s solsko mašo in razdelitvijo spričeval. Z rednim poukom bodo po posameznih šolah zaključili že nekaj dni prej in z nekaj razlike med posameznimi šolami, vsekakor pa okrog 16. junija. Izpiti čez 5. razred osnovne šole bodo povesod od 18. do 24. junija; izpiti čez 2. razred bodo 25. in 26. junija. Solski škribnik je nadalje odredil, da bodo imeli dne 11. in 12. junija pouka proste dneve in tistih štiri dni, s katerimi lahko med letom razpolaga škribnik. Na tistih šolah, kjer bodo imeli volišča, pa ne bo pouka tudi po eden ali dva dni prej zaradi priprave volilnih sedežev.

Letna skupščina goriških čebelarjev

Prejšnjo nedeljo je bila v Gorici letna skupščina obveznega čebelarjskega konzorcija, na katerem je predsednik dr. Marizza podal glavno poročilo. V njem je nanizal vsa najvažnejša vprašanja, ki zadevajo čebelarstvo na Goriškem, ki je zelo razvito ter se z njim ukvarja lepo število zelo sposobnih ljudi. Posebno pozornost je poročevalce posvetil skropljenju sadnega drevja v cvetju s strupi, ki uničujejo čebelarje. Organizacija je tudi letos opozorila kmetovalce, naj se izogibajo skropljenju cvetočega sadnega drevja s škropilci, ki vsebujejo strupe, vendar se še vedno največkrat uporabljajo, tako da storijo škodo čebelarjem kakor tudi samim sebi, ker se jim cvetovi ne oplojujejo.

Proučili so tudi ukrepe za odpravo nekaterih nevarnih bolezni, ki uničujejo čebele, ter se ogreli za finansiranje na najrazličnejših stopnjah, da bi se čebelarstvo še bolj okrepilo. Komemorirali so lansko leto umrlega inž. Del Nerija ter potrdili dosednji odbor tudi za naslednje upravno obdobje.

Kar se spričevala tiče, naj se omejnimo, da jih ravnateljstvo za slovenske osnovne šole do večeraj še ni prejelo. Taka spričevala za naše šole mora preskrbeti poseben urad iz Rima. V Trstu so obrabe za slovenska spričevala že dobili in si ne moremo razlagati, zakaj jih niso poslali še tudi v Gorico. Upamo, da jih bodo prejeli že v bližnjih dneh in tako imeli čas, da jih izpolnijo.

Na slovenskih srednjih šolah bodo zaključili pouk v sredo 9. junija, naslednji dan pa bo v stolinici v Gorici zaključna šolska maša in isti dan bodo razdelili tudi spričevala. Izpiti čez nižjo srednjo šolo in sprejemni izpiti za locej bodo v torek 15. junija. Zaključne ocene šolskih uspehov bodo objavljene na razglasnih deskah posameznih šol 10. in 11. junija.

V Doberdobu so pokopali Jožeta Jarca

V petek ponoči je v bolnišnici v Trzinu umrl po dolgi in mučni bolezni 74-letni Franc Jarc iz Doberdoba, Tržaška cesta 2. Včeraj zjutraj so njegovo truplo pripeljali iz Tržiča domov, odkoder je bil popoldne ob 18. uri pogreb na domače pokopališče. Na zadnji poti so pokojnika spremlili številni znanci in prijatelji ter drugi vaščani.

Včeraj-danes

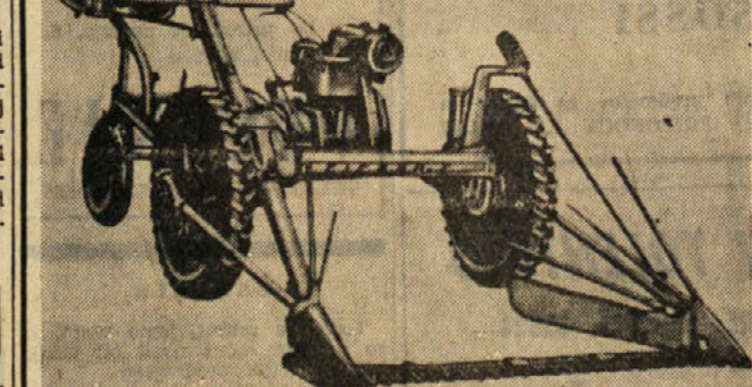
ROJSTVA, SMRTI IN POROKE
Od 9. do 15. maja se je v goriški občini rodilo 30 otrok, umrlo je 13 oseb, porok je bilo 8 in oklicev 6.

ROJSTVA: Pierpaolo Pettini, Stefano Abrami, Floriano Grauner, Boris Gergolet, Rino Gernic, Antonia Misichis, Fabiano Androta, Macsimiliano Mauri, Gabriella Eduacuci, Francesco De Savognanni, Mariagabriella Brumat, Roberto Cernigoi, Monica Bucovini, Fulvio Silvestri, Gianna Lini, Sandro Sari, Gianfranco Bigo, Alessandro Piro, Cristina Covini, Aurora Paoli, Antonella Gregori, Boris Cijan, Fabio Turus, Valter Negro, Mario Cafarelli, Brunella Marcuza, Rita Imbesi, Bruno Bottini, Franco Marega, Graziani Prinic.

SMRTI: kmetovalka 70-letna Olga Toplikar, vd. D'Cevaldo, sofer 49-letni Giovanni Variola, upokojenec 63-letni Adolf Dugar, tapetnik 90-letni Federico Beltram, gospodinja 57-letna Amalia Marcolleoni, por. di Gemaro, upokojenec 72-letni Rodolfo Bulfon, upokojenec 72-letni Stjepan Miring, por. Macorati, klepar

KMETOVALEC!

Ce želiš dober stroj, kupi kosilnico «Figaro» ker je primerna tako za ravne kot za gorate predele.

Da je stroj odličen, ti jamči domača tvrčka, pri kateri si jo lahko naročiš: Tel. 47-73

TERPIN FRANC - ŠTEVERJAN (GORICA)
Ista tvrčka nudi vinogradnikom motorna škropilnica svetovne znane znamke «LOMBARDINI» - motokultivatorje «NIBBI» - puhalnike «ZBUELLA» - hidravlične stiskalnice «ZAMBELLI» in druge kmetijske stroje.

PRALNI STROJI avtomatični in superavtomatični - **HLADILNIKI** - STEDILNIKI NA VSA GORIVA - **Eksplozivno zastojstvo in zaloga**
O. KRAINER & C.
Ul. Kastelle 41
tel. 2039
Po želji pošiljamo na dom v vse kraje Jugoslavije Izredno ugodni plačilni pogoji!
NAJNIZJE CENE

Kino

v Gorici
VERDI. 14.30: «Agente 007 - missione Goldfinger», J. Connery in H. Blackmann. Ameriški film v barvah.
CORSO. 15.00: «Pazzi, puppi e pile loles», J. Lewis in G. Farrell. Ameriški film v barvah.
MODERNISSIMO. 14.30: «Tabù N. 2», Italijanski barvni dokumentarni film Romola Marcolleoni; mladini pod 18. letom vstop prepovedan. Zadnja predstava ob 22.30.

v Trzinu
NAZIONALE. «Il boia di Venezia», Lex Barker, Guy Madison in Alessandro Panaro; barvni film.
PRINCIPE. «Invito a una sparatoria», Yul Brinner, Janice Rule in Pat Hingle; barvni film.
AZZURRO. «La bugiarda», Catherine Spaak, Enrico Maria Salerno in M. Michel.
EXCELSIOR. «Erasmo il lentigginoso», James Stewart in Brigitte Bardot; barvni kinemaskopski film.

v Ronkah
RIO. «Il cantante del luna park», Elvis Presley.
EXCELSIOR. «Il grande safari»; barvni film.
DEZURNA LEKARNA
Danes ves dan in ponoci je odprta v Gorici lekarna S. GIUSTO, Korzo Italia št. 242, tel. 31-51.
DEZURNA CVETLICARNA
Danes 16. maja bo v Gorici odprta cvetličarna JOŽEF BANDELJ na Travniku, tel. 54-42.

KAVARNA BRATUŠ GORICA

«UNIVERSALTECNICA»

RADIO - TELEVIZORJI - AVTOMATISNI IN SUPERAVTOMATISNI PRALNI STROJI - HLADILNIKI - ELEKTROGOSPODINSKI PREDMETI CANDY - REX - CGE

Izredne cene za izvoz - Dostavljamo na dom brez posebnih stroškov v vse predele v Jugoslaviji

UNIVERSALTECNICA Trieste - Trst
Corso Garibaldi št. 4, tel. 41243 in Trg Goldoni št. 1

EMPORIO AUTO - MOTO LORENZI

Vam nudi DELE in NADOMESTNE DELE za vsa motorna vozila: svečke, trikotnike, svetilke, preproge, prevleko, kroglične ložaje, AMORTIZERJE ZNAMKE RIV itd.

TRST Via S. Lazzaro, 17
IZREDNA RAZPRODAJA MOTORNIH BATOV - PISTONI VEŠE IN LAMBRETE VŠEH VRST.

REZERVIRAN PARKIRNI PROSTOR ZA STRANKE

Autoforniture CARLO LUPO

TRST - Via S. Francesco 18 - Tel. 28677

Koncesija za prodajo nadomestnih delov «A BARTH»

ELETTROMARKET

PRALNI STROJI - HLADILNIKI - STEDILNIKI NA PLIN IN ELEKTRIKO svetovno znanih znamk

REX, CANDY, CASTOR, HOOVER ELEKTRO GOSPODINSKI PREDMETI - TELEVIZORJI - LESTENCI - KRISTALNA IN PORCELANASTA POSODA - TRIESTE - TRST. Strada Vecchia dell'Istria 2 Tel. 812238 (Na trgu pri Sv. Ani)

di Valerio Spetti

VELIAK - ŠPORT

Soc. a r. l.

TRST
Ul. dell'Istria 13 - Tel. 44-237

dobite
VSO POLETNO SPORTNO OPREMO za v hribe, morje in za jezera kopalne obleke - kvalitetno blago.

VELOX

Trst - Ulica Rismondo 9 - Telefon 30-100
IMPORT EXPORT ZASTOPIVA

Ekskluzivna glavna zaloga
RADENSKA mineralna voda
USTEKENIČENA ISTRSKA in BRIŠKA VINA
KRAŠKI PRŠUT
Pivo: **PUNTIGAM in REININGHAUS**

«OLYMPIA» kosilni stroj

OFFICINE MECCANICHE **BEDOGNI & C.** - REGGIO EMILIA (Italy)

„Rondine“

OFFICINE MECCANICHE G. RAPETTI - GENOVA

TRAKTOR GOLDONI «GM4»

MIGLIARINA DI CARPI (Modena)

Zastupnik za Jugoslavijo
«**AGRARIA**»
MARINAC
Monfalcone - Italija
Ulica Don P. Fanin br. 46 - Tel. 73-242

Dežni plašči nylon

ZA ZENŠKE IN MOSKE. PLAŠČI IMAJO VDELANO VOLNENO PODLAGO, KI SE V POLETNI DOBI LAHKO ODSTRANI -

Po zelo nizkih cenah od Lit. 3.500.- in 4.500.-

IZKORISTITE PRILIKO!
MANUFAKTURNA TRGOVINA
RADO SPAN NABREZINA (center)

Društvena gostilna Prosek

PROSEK (center - Tel. 225-137)

NUDI DOMAČA IN UVOZENA PRVOVRSTNA VINA - DOMAČA KUHINJA IN DRUGE SPECIALITETE

Vsem čitateljem Primorskega dnevnika želimo še na mnoga leta.

TRGOVINA JESTVIN F. RESINOVIČ
najemnika **ATTILIO ČUK & GIANNI TAUCER**
TRST, Trg sv. Franciška 8 - Tel. 36809

Zastopnik:

AGRARIA MARINAZ

MONFALCONE (Gorizia) - Italija
Ulica Don P. Fanin, 46 - Telefon 73-242

Co. Di. M. A. R.

VERONA

RENAULT J-u-n-i-o-r

Zastupnik za Jugoslavijo
«**AGRARIA**»
MARINAC
Monfalcone - Italija
Ulica Don P. Fanin br. 46 - Tel. 73-242

Pomladanske in letne novosti:

žensko in moško blago, srajce, bluze, perilo in vsa galanterija po konkurenčnih cenah

pri A. PERTOT

TRST, Ul. Ginnastica št. 22 - Tel. 95998

Hotel «TRIGLAV»

KOPER - TELEFON št. 16
Prvorazredna restavracija, udobne sobe, terasa, zimski vrt, nočni bar s programom.

Priporočamo svoje obrate «GIUSTERNO» z olimpijskim bazenom ter restavracijo «RIZANA» s specialitetami, postvrmi in rečnimi rakl.

Mednarodni avtoprevoz

ALOJZ KODERMAC

GORICA - Casa Rossa (Rdeča hiša) - Tel. 3687, 3677, 3162

TRGOVINA JESTVIN

KAREL PAHOR

TREBČE št. 111

GOSTILNA

JOŽE MOŽINA

TREBČE št. 49

TRST - UL. CARUCCI, 15
Tel. 29-656

Bogata izbira nočnikov, daljnogledov, šestil, računal in potrebnih za višje šole, toplomerov in fotografskega materiala

VREČE

vsakovrstne in platno iz jute dobite pri tvrdki:

Ugo Margon

TRST
Ul. Fonderia 10
Telefon 90-720

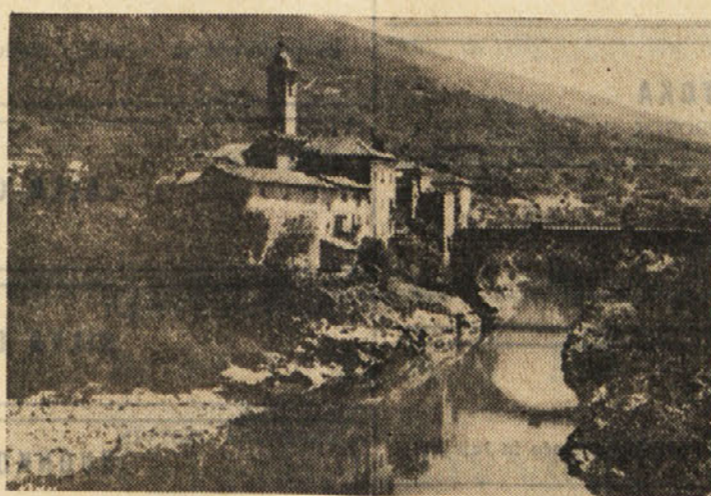
TRST - TRIESTE - PIAZZA SAN GIOVANNI 1 - 35019

Mladilniki s petletnim jamstvom od 49.000 lir dalje

Pralni stroji superavtomatični, zadnji modeli 1965 po izrednih eksportnih cenah

pri tvrdki

«GORIŠKA S SVOJIMI LEHOTAMI VAS VABI»

NOVA GORICA - Tel. 21044
opravlja kvalitete, hitre in varne prevoze potnikov in tovora doma in v inozemstvu.

TURISTIČNI URADI V: Novi Gorici, Tolminu, Bovcu, Ajdovščini, Postojni in Sežani vam nudijo vse potrebne informacije in vam hitro in solidno organizirajo izlete po Jugoslaviji in inozemstvu ter nudijo vse ostale turistične usluge.

Hotel JELOVICA - Bled

NOVOGRAJENI HOTEL Z VSEM SODOBNIM KONFORTOM MEDNARODNA KUHINJA IN DOMAČE SPECIALITETE

«Hotel Mantova» Vrhnik in restavracija Močilnik
Vas lepo in poceni postrežeta

ALP HOTEL
HOTEL KANIN
HOTEL GOLOBAR

nudijo vse hotelske usluge. Priznana domača in inozemska kuhinja. Telef. 21 in 51

Priporočamo tudi obisk hotela «Planinski orel» v Trenti in gostilnice v Soči in Logu pod Mangrtom

Restavracija «ŠEMPETER»

Sempeter pri Novi Gorici tel. 21458

Vedno dobro pripravljene domače jedi in druge specialitete, pristna vina in druge pijače. V modernu preurejeni restavraciji vam bo prijetno. Vsako nedeljo ples!

SPLOŠNA PLOVBA PIRAN

vzdržuje s svojimi tovorno-potniškimi ladjami:

redno linijo okoli sveta - redno linijo z Južno Ameriko - redno linijo z zahodno Afriko ter nudi prevoze po vsem svetu z modernimi transportnimi ladjami od 8.000 do 18.000-ton nosilnosti. Za vse informacije se obrnite na upravo podjetja: «SPLOŠNA PLOVBA», Piran zupaničeva ul. 24 in na naše agente po vsem svetu. Telef.: 035-22, 035-23. Telegrami: Plovba Piran. Telefoni: 73-470 do 73-477

MODNI

Nova Gorica, Kidričeva ul. 17

DOM

Vam nudi VSE VRSTE MODERNEGA TEKSTILA. USNJENO KONFEKCIJO IN GALANTERJO. OBUITEV itd. PO KONKURENČNIH CENAH.

Za inozemske kupce pri nakupu s tujo valuto 20% POPUSTA NA CENI.

Iste pogoje koristite tudi pri nakupu v tekstilnih trgovinah v SOLKANU, NOVI GORICI in ŠEMPETRU pri NOVI GORICI.

ZDRAVILIŠČE ROGAŠKA SLATINA

ZDRAVI BOLEZNI PREBAVIL ŽE PREKO 300 LET. Vse informacije v zvezi zdravljenja dobite v zdraviliško gostinskem podjetju, Zdravilišču ali pri Turističnem društvu Rogoška Slatina.

PARK HOTEL GORICA

NOVA GORICA - TELEFON 21442, 21462

svajimi obrati restavracija, kavarna - Prvorazredna kuhinja. Ples vsak večer razen ponedeljka

BLED vabi

Hoteli ob jezeru, obnovljeni blejski grad z restavracijo, festivali, dnevna glasba in ples, pravilne izletniške točke in druga razvedrila tel. colnarjenje po jezeru

Grand Hotel «TOPLICE» Bled

Tik ob jezeru s 403 posteljami • TERMALNO KOPALISČE, 23 stop toplote • JEZERSKO KOPALISČE S COLNI • MEDNARODNA KUHINJA • Priporočamo se za obisk.

HOTEL GALEB	tel. 21605	KOPER
RESTAVRACIJA «RIBA»	21182	
KAVARNA «LOŽA»	21198	
RESTAVRACIJA «TAVERNA»	21322	

Priporočajo svoje gostinske usluge - Cene zmerne

NOVA TRGOVSKA HIŠA VELEBLAGOVNICE

nama

v LJUBLJANI, na Titovi cesti (nasproti pošte) šest prodajnih etaž 10.000 artiklov za dom - družino - gospodinjstvo - sport - letovanje itd.

V II. nadstropju velika izbira USNJENE KONFEKCIJE: plašči - kostumi - suknjiči - jopice itd.

V pritličju USNJENA GALANTERIJA: torbice - kovčki - potovalke - denarnice - rokavice - pasovi itd.

Obiščite tudi naši postovalnici TROMOSTOVJE - Wolfova ulica št. 6 ELITA - Čopova ulica št. 7

20% popusta pri nakupu s tujo valuto

GOSTILNA	GRGIČ	MESNICA	ALBIN BAK
	PADRICE - Tel. 226112		PADRICE
TRGOVINA JESTVIN	KAREL KALC	GOSTILNA IN TOBAKARNA	«PRI MIČETU»
	GROPADA št. 97		TREBČE
TOBAKARNA	ERNESTA KURET	Hotel «ZLATI JELEN»	
	RICMANJE št. 88	GORICA, Via Bellinzona 11 - Tel. 2497	

MANUFAKTURNA TRGOVINA	S. PERTOT
TRST - Ul. G. Vasari 4/a - Tel. 94457	
Vedno zadnja novost moškega in ženskega perila in drugo	

JESTVINE	KAREL GUŠTIN
	REPENTABOR IN FERNETICI
Tvrdba	I. B. C.
	Importazione bestiame e carni

Gostilna	GUŠTIN
Zgonik - Tel. 225102	SE VLJUDNO PRIPOROČA
GOSTILNA	MILKOVIČ
	GROPADA - Tel. 226130
KROJACNICA	ROMANO GRILANC
	BAZOVICA, 18 ter podružnica na KONTOVELU, 98
PEKARNA	RUDOLF MARC
	BAZOVICA

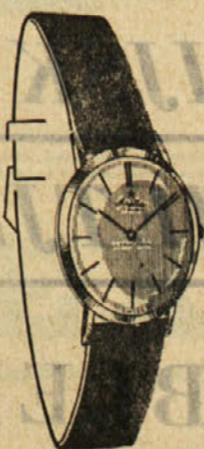

ARETTA ULTRA THIN

med elegantnimi in preciznimi urami je najcenejša znamka

Generalno zastopstvo «LA CLESSIDRA» Trst - Piazza S. Antonio Nuovo N. 4-I. nadstropje

IMPORT Prodaja na veliko in drobno Velika izbira zlatnine po tovarniških cenah! Izredni popust - Garancija -

Triesle - Trst, Via Coroneo 21	
Avtoprevozi	LADISLAV MIKLUŽ
	GORICA, Ul. Torriani 36 - Tel. 2844
Nadomestni deli za avtomobile	GIOVANNI CUMAR
	GORICA, Via Arcivescovo 5 - Tel. 2114

Adamič
Ekskluzivna zastopstva
nudi najboljše pogoje pri nabavi
in prodaji vsakovrstnega blaga
Trst, Ul. S. Lazzaro 23-II., Tel. 28-449, 31-996

KMETJE, VRTNARJI
Za vsako vašo potrebo se obrnite na domačo tvrdko
FURLANI EDVARD
ustanovljena 1938
TRST, UL. MILANO 18
TELEF. 35-169
kateri vam nudi po najnižjih cenah vsakovrstna semena najbolj-
ših tujih in domačih vrst in semena
lastnega pridelka ter razne sadike žveplo, modro galico, umetna in
organska gnojila ter vsakovrstno orodje in stroje vsake velikosti.
Ekskluzivni zastopnik za Furlanijo - Julijsko krajino; svetov-
no znanih strojev za obdelovanje zemlje ter kosilnice «AGRIA»

NASCIMBEN
IMPORT EXPORT
NADOMESTNI DELI ZA AVTOBILE
TRST, UL. CORONCO ŠT. 39, T. 24-955

INTERCOM
IMPORT-EXPORT
KOMPENZACIJE
TRST
Ul. Torrebiana št. 21 Tel. 31-961 31-962

AGRIFOR - RAPPRESENTANZE
SLOVENIJALES AGROTEHNIKA
PODJETJE ZA IZVOZ LESA EXPORT - IMPORT
IN LESNIH IZDELKOV LJUBLJANA - JUGOSLAVIJA
LJUBLJANA - JUGOSLAVIJA
TRST - ULICA GEPPA ŠTEV. 9 TELEFON ŠTEV. 31-002

URARNA - ZLATARNA
KARLO GRUDEN
TRST - UL. C. BATTISTI 13 - TELEFON 96-306
VELIKA IZBIRA ZLATNINE
IN UR NAJBOLJŠIH ZNAMK

TRGOVINA JESTVIN
ANTON ŠVARA
TRST - KATINARA - Tel. 90665

MANUFAKTURNA TRGOVINA
RAFAEL ŠTOKA
PROSEK ŠT. 1 - Tel. 225121

PEKARNA IN SLASČICARNA
ALBIN MALALAN
PROSEK ŠT. 160 - Tel. 221521

Hotel KRAS
REPENTABOR - Tel. 221331
Pristna domača vina in druge pijače ter izbrane domače in tuje jedi

GOSTILNA
«PRI DEVETIH SESTRAH»
PROSEK - Tel. 225146

GOSTILNA
Gostilna OSTROUŠKA
TRST - UL. S. NICOLÒ 1

ZELEZNINE
Josip Terčon
NABREŽINA - Tel. 20122

GOSTILNA
SIMONIČ
OPCINE Narodna ul. 24

MIRODILNICA - DROGERIJA
V. GULIČ
OPCINE, Narodna ul. 48

Tvrđka E. ČUK
GORICA, Trg Cavour 9, tel. 3535
vam nudi sivalne stroje
in radijske aparate

SAMOPOSTREZNA TRGOVINA JESTVIN
GRUDEN
NABREŽINA (center)

SAMOPOSTREZNA TRGOVINA JESTVIN
FELIKS KOŠUTA
SV. KRIZ (center) - Tel. 221540

JESTVINE
RADO ŽERJAL
BOLJUNEC ŠT. 76 - Tel. 97614

GOSTILNA - TOBAKARNA in TRGOVINA JESTVIN
ADAMIČ
DOMJO ŠT. 205

Brivski in damski salon
NABREŽINA (center) - Tel. 20123

URARNA IN ZLATARNA
ANTON MALALAN
OPCINE - Proseška ul. 18 (pri cerkvi) Tel. 221465
Popolni asortiman ur «ZENITH» in zlatih predmetov

MANUFAKTURNA TRGOVINA
«FANI»
STRAMAR ŠT. 107 - Tel. 977118
se priporoča za nadaljnjo naklonjenost

GOSTILNA
«ALLA GROTTA»
SV. KRIZ - Tel. 221539

TRGOVINA S ČEVLI
SILVA BOGATEC
SV. KRIZ (Križada)

TRGOVINA JESTVIN
ZVONKO TERČIČ
SV. KRIZ (Križada)

ZALOGA PAPIRJA
GUIDO ZIDARIČ
NABREŽINA 120 - Tel. 20232

TRGOVINA JESTVIN
JERKIČ
Strada Vecchia per l'Istria št. 64 - Tel. 41175

GOSTILNA
ŠTEFAN GRUDEN
NABREŽINA

MIZARSKA DELAVNICA
JOŽE VENIER
NABREŽINA (center) št. 2

KAVARNA
TERČON
NABREŽINA (center)

TRGOVINA Z ELEKTRICNIMI PREDMETI
MIRKO FRANČEŠKIN
NABREŽINA (center) - Tel. 20238

TRGOVINA JESTVIN
VINKO BENČIČ
TRST, UL. ROJANO 5 - Tel. 23580

ZELEZNINA
IZIDOR TERČON
SESLJAN 27 - Tel. 20220

GOSTILNA
in TRGOVINA JESTVIN
Gruden
SEMPOLAJ - Tel. 20151

TRGOVINA JESTVIN
Marušič
SALEZ ŠT. 20

PEKARNA
OTA
BOLJUNEC ŠT. 38

PRODAJALNA ČASOPISOV
DORA ZORZUT
BOLJUNEC ŠT. 272

BRIVSKI SALON
JOSIP OTA
BOLJUNEC ŠT. 200

GOSTILNA
ČEFUTA
DOMJO

GOSTILNA
«PRI STUDENCU» - ŠTRAIN
DOLINA ŠT. 40 - Tel. 97616

GOSTILNA
KURET (bivša društvena gostilna)
RICMANJE - Tel. 99192
Domača vina, pršut in druge specialitete

TITOVİ ZAVODI LITOSTROJ

NAŠ PROIZVODNI PROGRAM

VODNE TURBINE vseh vrst (Francisove, Kaplanove in Peitonove) do največjih zmogljivosti ● Oprema za hidrocentrale
ČRPALKE: centrifugalne (nizko- in visokotlačne), polakšialne za ozke vodnjake, eno- ali večstopenjske, propelerne in Kaplanove za velike vodne količine, specialne črpalke za goste tekočine, samososalne in vakuumske črpalke ● Oprema za črpalne postaje

NAJRAZLIČNEJŠA OPREMA ZA INDUSTRIJO, zlasti kemično in cementno

ZERJAVI vseh vrst, električna motna dvigala, specialne transportne naprave, reduktorji do največjih zmogljivosti, vse vrste specialnih strojev po posebnem naročilu

V MALOSERIJSKI PROIZVODNJI: Vakuum stiskalnice za izdelavo opeke ● Hidravlične stiskalnice za plastične mase in odpadni material ● Črpalke za globoke vodnjake in namakanja ● Razna sredstva talnega transporta, kakor vilicarji po 2, 3, 5 in 5 ton, prevozna dvigala po 4 in 8 ton ● Dieslovi motorji za ribiške ladje in ladje male obalne plovbe in podobne, pomožne ladijske motorje za ladje vseh vrst, stacionarne Dieslove motorje itd. po licenci danske tvrdke Burmeister & Wain

NEOBDELANI IN OBDELANI ULITKI iz sive litine, jeklene in manganske jeklene litine

MESNICA
KJUDER
RICMANJE

JESTVINE
KLAVDIJ ULIVETTI
RICMANJE ŠT. 88

PEKARNA
ŽULJAN
RICMANJE ŠT. 99

Trgovina plastike SOSSI-SOSIČ
OPCINE, Narodna ul. 154

TRGOVINA IN PEKARNA
ZORA ČOK
OPCINE, Narodna ul. 61 - Tel. 221-046

DRUŠTVENA GOSTILNA
na OPCINAH
- vam nudi dober kozarec domačega vina

JESTVINE
ZDRAVKO KANTE
PROSEK ŠT. 152 - Tel. 221-527

PEKARNA IN SLASČICARNA
DANIKA MARTINUZZI
PROSEK ŠT. 138

KROJACNICA
SILVESTER MARKUŽA
SESLJAN ŠT. 10

PEKARNA IN SLASČICARNA
GUSTINČIČ
SV. KRIZ (Križada)

FOTO
BARIČ
NABREŽINA - center

TRGOVINA JESTVIN
DANILO KOS
MACKOVLJE - Tel. 97620

GOSTILNA
MARČELA TUL
MACKOVLJE ŠT. 106

GOSTILNA
MARTA AUER
BORST - Tel. 97650

GOSTILNA IN MESNICA
PETAROS
BORST ŠT. 60 - Tel. 97651

UVOZ LESA

S.I.L.L.A.

GORICA
UL. TRIVIGLIANO 36 - TEL. 3892

TAPETNIŠKA DELAVNICA
MARIO PAHOR
specializirana v opremljanju
dnevnih sob in drugih prostorov
TRST
Ul. S. Anastasio 12 - Tel. 61-218

TRGOVINA JESTVIN
DRAGO KUKANJA
NABREŽINA ŠT. 106

JESTVINE
CELESTIN MALALAN
DOMIO 84 - Tel. 99356

JESTVINE
JOŽICA ŠKRK
SEMPOLAJ

LESNO

INDUSTRIJSKO

PODJETJE

BLED

Trvačamo:

ŽAGANI LES, SMREKE - JELKE ● RE-
SONANČNI-AVIONSKI LES ● VEZANE
PLOŠČE ZA GRADBENIŠTVO ● VEZANI
LES ● LADIJSKI POD ● OPAŽE VSEH
VRST ● STROPNE IN STENSKÉ OBLOGE
● LAMELIRANA GLADKA VRATA ●
PANEL PLOŠČE ● SREDICE ● LESNO
MOKO ● LESNO EMBALAŽO VSEH VRST

**INDUSTRIJA
METALNIH
POLIZDELKOV**
IMPOL
SLOVENSKA BISTRICA
JUGOSLAVIJA

STANDARDNI POLIZDELKI
IZ ALUMINIJA IN ALUMINIJEVIH ZLITIN

TIP	Označba IMPOL	Ploščina	Trakovi	Rondele	Rondice	Palice	Cevl	Zlca	Profilii
Al 99,0	A 2	X	X	X	X	X	X	X	X
Al 99,5	A 3	X	X	X	X	X	X	X	X
Al 99,7	A 4	X	X	X	X	X	X	X	X
Al 99,8	A 5	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mn	M	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg 1	P 1	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg 2	P 2	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg 3	P 3	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg 4	P 4	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg 5	P 5	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg-Si 0,5	Ac 1	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg-Si 1	Ac 2	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg-Si-Mn	Ac 3	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Mg-Si-Cu	D 1	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Cu-Mg 0,5	D 2	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Cu-Mg 1	D 3	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Cu-Mg 2	D 4	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Cu-Pb-Bi	D 58	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Zn-Mg 0,5	PD 0,5	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Zn-Mg 1	PD 1	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Zn-Mg-Cu	PD 3	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Si 5	Al Si 5	X	X	X	X	X	X	X	X
Al-Si 10	Al Si 10	X	X	X	X	X	X	X	X

Izdelujemo še čiste Al vrvi in Al vrvi z jeklenim vložkom po DIN, BSS in ASTM normah.

Obrat za Al konstrukcije izdeluje vse vrste eloksi-ranih profilov in Al-konstrukcije po naročilu - vrata, okna, fasadne elemente, celotne samonosilne fasade in aluminijske nosilne konstrukcije na osnovi projektov izdelanih v lastnem konstrukcijskem biroju.

**PODJETJE ZA IZVOZ - UVOZ
NOTRANJI TRG LESA
IN LESNIH IZDELKOV**

SLOVENIJALES

LJUBLJANA, Beethovnova 11
telefoni 23931-9
telex: 03112, 03138

NAJVEČJE SLOVENSKO PODJETJE ZA IZVOZ-UVOZ LESA IN LESNIH IZDELKOV

IZVAŽAMO: Mehak in trd žagan les, zaboje gozdne proizvode, vezane, panel in lesovinske plošče, furnirje, parkete, stavbno po-

hištvo, lesene hiše, lesno galanterijo, športne izdelke, stole iz upognjenega lesa, pi-sarniško, fino in serijsko pohištvo

**KOLEKTIV
VELEBLAGOVNICE
nama**

POŠILJA LEPE POZDRAVE
VSEM ČITATELJEM
PRIMORSKEGA DNEVNKA
TER SE PRIPOROČA ZA NADALJNJO
NAKLONJENOST

ANDREJ BOLKO mr. ph.
UVOZ - IZVOZ

Telefon 31-315

Farmaceutski proizvodi in kemikalije
TRST - UL. TORREBIANOVA 21, 11

N. m. 851311 C. C. I. Trieste N. 38889

«METALMINERARIA»

DRUŽBA Z O. Z.

IMPORT - EXPORT - PREDSTAVNIŠTVA

Trst - Ul. Trento, 15-III - Tel. 23-049 - Teleg.: METMIN

UVAŽA: Marmor - Kvarčni pesek - Kaljev in natrijev feldspat (živec) - Razne minerale itd.

IZVAŽA: Abrazijski material - Silicium metal - Želzne zlitine - Umetne smole - Stroje za marmor - Stroje za solne itd.

**TOVARNA
CEMENTA
IN SALONITA** «15. SEPTEMBER»
ANHOVO

Kolektiv pošilja lepe pozdrave vsem čitateljem primorskega dnevnika z željo da bi ga čitali še mnogo let

**DELOVNI
KOLEKTIV
ŽELEZARNE**

Pošilja ob lepem jubileju primorskega dnevnika lepe pozdrave vsem čitateljem

JESENICE

Tvrška MILAN ŠVAB - SOAVE
TRST, - Ulica S. Giusto 16
Telefon 93-609

HOTEL POŠTA
TRST
Trg Oberdan 1 - Telefon 24-157

Mlekarna LUCIO
OPOINE na Brdini

Manufakture Kleparstvo
JULIJANA SOSIČ VIKTOR
drobnarije delavnica
OPČINE, Alpska 87, tel. 221385

MESNICA
A. MEVLJA
BAZOVICA (center)

JESTVINE
HERMAN KRIŽMAN
BAZOVICA (center)

Samopostrežna trgovina jestvin
MARIJA DANEU
PROSEK št. 124

**MEDNARODNA SPEDICIJA
IN TRANSPORT**

Intereuropa
KOPER - JUGOSLAVIJA

KOPER PREDSTAVNIŠTVO V TRSTU:
UL. ROMA 15, TEL. 37-823
TELEFON 21-630
TELEX 03-517

- dodeljevanje in vskladiščenje blaga
- po kopnem, po morju, po rekah in zraku
- kvantitativni prevzem
- carinjenje blaga
- poslovanje na mednarodnih sejmih in razstavah
- transportno zavarovanje blaga
- redni zbirni promet iz evropskih centrov
- booking ladijskega prostora
- mednarodni cestni transport blaga z lastnimi kamioni
- kontrola transportnih dokumentov
- strokovno pakiranje

s svojimi poslovnimi enotami v:

- Kopru, Ljubljani, Mariboru, Celju,
- Jesenicah, Sežani, Rijeki, Zagrebu,
- Beogradu, Novem Sadu, Prevaljah,
- Šentilju, Dravogradu, Radgoni, Novi Gorici,
- Kozini, Škofijah, Sarajevu, Pločah, Baru,
- Subotici, Dimitrovgradu, Kragujevcu,
- Zrenjaninu, Krvavem poloku

GRUDA - ŽIVINOPROMET
Import - Export

LJUBLJANA, Miklošičeva ul., št. 10

Tel. 310-183, 312-124, teleprinter 03-117

Telegram: Gruda Ljubljana

IZVAŽA IN UVAŽA: klavni in plemensko živino vseh vrst in pasem; govedo, konje, prašiče, drobnico itd.

Zivalske proizvode: meso in perutnino, jajca, in divjačino, mlečne izdelke.

Zivinsko krmo: seno, slamo, žitne odpadke, repne rezance, želod, divji kostanj in drugo.

PREDSTAVNIŠTVO: BEOGRAD, Karadjordjeva št. 71

PRIMORJE EXPORT

NOVA GORICA

ROŽNA DOLINA 15

Telefon: 2084 ■ 2068 ■ 2088

Brzjavni: PRIMORJE EXPORT

Tekoči račun 600.31/1-39 pri JUB Ljubljana

JUGOSLAVIJA

IZVOZNO ★ UVOZNO ★ PODJETJE

BANCA DI CREDITO DI TRIESTE
S. P. A.
TRŽAŠKA KREDITNA BANKA
GLAVNICA LIR 800.000.000 - VPLAČANIH LIR 180.000.000
TRST - ULICA FABIO FILZI ŠT. 10
TELEFON ŠT. 38-101, 38-045 BRZOJAVNI NASLOV: BANKRED

BERGINC FRANC

UVOZ - IZVOZ IN PREDSTAVNISTVA
TRST - ULICA G. GATTERI ŠT. 5/III. - TELEFON ŠT. 96-941

- ✘ KOVIN - RUDNIN
- ✘ GRADBENEGA MATERIALA
- ✘ STROJEV
- ✘ PREMOGA
- ✘ ELEKTRICNEGA MATERIALA
- ✘ KEMICNIH IZDELKOV
- ✘ ORODJA
- ✘ KRZNA IN USNJA
- ✘ TEHNICNEGA MATERIALA
- ✘ TEKSTILNIH PROIZVODOV

čestita k jubileju!

adriaimpex
D. D.
UVOZ IZVOZ
ZASTOPSTVA
TRST - UL. GEPPA 9-III - TEL. 38-770, 29-135

ZALOGA STAVBNEGA MATERIALA
ČELESTE DANEU-DANIELI
OPCINE - Narodna ul. 77 - Tel. 221-034

ŠVAGELJ
Cvetličarna ANICA Konjsko meso MARCELO
OPCINE, Proseška ul. 33 - Tel. 221-482

Gradbeni material in najrazličnejše drobnarije za dom
ALOJZ DANEU
OPCINE, Proseška ul. 13 - Tel. 221044

Krojačnica JOSIP KRAMAR
OPCINE Narodna ulica 63/1

GOSTILNA
EMILIJA SOSIČ-VREMEC
OPCINE Narodna ulica 65

BIFÉ «PRI JOŽKOTU»
TRST - Ulica C. Ghega št. 3 (FIGOVEC)

UVOZ - IZVOZ
PAPIRJA IN GRAFIČNIH POTREBSCIN
PAPYROS
TRST, Ul. F. Severo 10 - Tel. 36-453

KRISTAN SUSIČ
MANUFAKTURNA TRGOVINA - USTANOVLJENA 1919
TRST, Ulica di Roiano 2

«BIFÉ TOMAŽIČ»

TRST - Ulica Cassa di Risparmio št. 3 - Tel. 35-301

VAM POSTREŽE Z NAJ-BOLJŠIM DOMACIM VINOM IN DOMACIM PRŠUTOM

TVRDKA
LUCIANO FABIAN
IMPORT EXPORT
TRST - Ul. del Bosco 20 - Telefon 78267

Gostilna «GAMBERO»
TRST Ulica Udine 37 - Tel. 24938

Krojaški salon BAVČER-SMRDEL
TRST Drevored XX. septembra 22 - Tel. 96-796

Trgovina zelenjave MILAN TUL
TRST Ul. G. D'Annunzio 29 - Tel. 74-361

MESNICA
REMIGIO LIČEN
OPCINE - Proseška ulica 6

GOSTILNA
LEGIŠA
PREČNIK - Tel. 20227

S. JAZBAR

TRST - Lesno pristanišče - Tel. 44-552

GRADBENI IN MIZARSKI LES, VEZANE PLOŠCE, FURNIR itd.

GORIŠKA NABAVNO-PRODAJNA ZADRUGA

GORICA - Ul. Don Bosco 104 - Tel. 26-08

DAMSKI SALON
«NEVA»
SV. KRIZ - priporoča svoje storitve

GOSTILNA
«PRI POŠTI»
BAZOVIKA (center) - Tel. 226125

MESNICA
HROVATIN
TREBČE

JESTVINE IN PEKARNA
JOSIP SIVITZ
TREBČE - Tel. 221440

GOSTILNA
ANDREJ GRGIČ
BAZOVIKA št. 97

TRGOVINA JESTVIN
MOKOLE
PREČNIK št. 18

TRGOVINA JESTVIN
HILARIJ CEJ
RICMANJE št. 111

INTERMARES

IMPORT - EXPORT

TRST, Via B. Cellini 2 - Tel. 35-922 - Teleg. Intermares

ČESTITA K JUBILEJU!

UVOZ IZVOZ
«Impex»

TRST - Ul. Roma 22 - Tel. 37-712, 20-814
Poštni predal 97

DRV IN PREMOGA OPČINE KEROSENE IN NAFTO
Rudolf Vremec
Narodna ulica 78 Telefon 221-306
DOSTAVLJA NA DOM - CENE UGODNE

GRADBENO PODJETJE

KARLO BAN & Co.

družba z. o. z.

TRST, Ulica Maiolica 1-I. Telefon 90-821

«TECHNA» IMPORT EXPORT

TRST - Ulica C. Ghega, 2 RONKE (Gorica)
Telefon 35-907
Teleg. «TECHNALUIN» Drevored Serenissima 18
VRŠI VSAKOVRSNE UVOZNE IN IZVOZNE OPERACIJE

STOJAN UDOVIČ-FRANC

TRST - Trg Ponterosso 5 in Piazza Vecchia 2 - Tel. 29686

Manufakturna trgovina z veliko izbiro moškega in ženskega blaga ter vsakovrstne konfekcije

typographic

jure štavar - trst

IMPORT-EXPORT GRAFIČNIH MATERIALOV

čestita k jubileju!

graphis

vsakovrstne tiskovine za solo, urade itd.

trst ulica sv. frančiška 20 telefon 29-477

MARIO PERTOT

TRST, Ulica Parin, 10

vam nudi raznovrstno perilo, nogavice itd. po zelo nizkih cenah

di S. BOLE

TRieste - VIA CICERONE 8/II. Tel. 68-812 - Teleg.: Trad-Trieste C. C. Trieste 60217 M/851824

GOSTILNA
FRANC KRIZMANČIČ
BAZOVIKA št. 185

GOSTILNA
«PRI DRUŠTVU»
najemnik Krizmančič
BAZOVIKA št. 150

TRGOVINA JESTVIN
MARIJ RIOLINO
ZGONIK - Tel. 225186

TRGOVINA JESTVIN
Rebula
SALEZ št. 60

TRGOVINA JESTVIN
ANTON ČOK
LONJER št. 344 - Tel. 50482

JESTVINE
Čok - Hrovatin
LONJER št. 269

TRGOVINA JESTVIN
BORIS ZOLLIA
Strada per Longera, 197 Tel. 41397

KAVARNA
ŽERJAL
BOLJUNEC (center)

GOSTILNA
STANO SLAVEC
BOLJUNEC (center)

MANUFAKTURNA TRGOVINA
SANCIN-ŠTRAIN
BOLJUNEC št. 231

GOSTILNA BLAZINA
najemnik Zofka in Miranda
VIZOVLJE - Tel. 20182

TRGOVINA JESTVIN
Marta Husu
GABROVEC št. 42

TRGOVINA ELEKTRICNIH HIŠNIH POTREBSCIN - RADIO TV itd.
BRUNO BRESCIANI
OPCINE - Narodna ul. 38 - Tel. 221 711 se priporoča za obisk

GALANTERJSKA TRGOVINA USNENIH IZDELKOV, TORBIC itd.
JOLANDA BABIČ
OPCINE - Proseška ul. 16 a se priporoča za nadaljnjo naklonenost

TRGOVINA JESTVIN
JOSIP ŠKABAR
OPCINE - Narodna ulica 42 Telefon 221 026
se v ljudno priporoča svojim odjemalcem tu in onkraj meje

BAR SPORTIVO
TRST - Ulica dell'Istria 10

Cvetličarna «IVANKA»
TRST - Ulica dell'Istria 19 - Tel. 95-052
Vam postreže z vedno svežimi cvetlicami!

PEKARNA IN SLASČICARNA
JAZBEC
NABREŽINA - center - Tel. 20174

GIACOMO VATOVEC Succ.
TRST, Ul. Torrebianca 19 - Tel. 23-587, 37-561
EXPORT - IMPORT
specializirano podjetje za izvoz vsakovrstnih gospodinskih predmetov ter poljedelskih strojev ter kolonialnega blaga na debelo

MILAN AMBROŽIČ
ELEKTRO-INSTALACIJSKO PODJETJE IN TRGOVINA Z ELEKTRICNIMI PREDMETI:
Iestenci, štedilniki, peč, pralni stroji, hladilniki in vse ostale gospodinske potrebščine
DREVORED MIRAMARE št. 29 - TEL. 29-322

TRGOVINA JESTVIN
Vidau
BANI - Tel. 221387

KAVARNA
METLIKA
BAZOVIKA

JESTVINE
EDI KALC
PADRICE št. 71

GOSTILNA
Pertot
NABREŽINA (kamnolomi) št. 55

Industria
bombažnih
izdelkov

KRANJ

Telefon: centrala 23-37
komerciala 23-81
Brzojavke: IBI Kranj
Poštni predal: 32

NUDI V BOGATI IZBIRI ZAKARD GRADLE, ZAKARD DEKORATIVNE TKANINE ZA PREGINJALA V NAJNOVEJSIH VZORCIH IN UGODNIH CENAH

Steklarna «B.K.», Rogaška Slatina

proizvaja vsakovrstno trgovsko steklo, belo, v barvi, dekorirano, plitko in globoko brušeno in svinčeni kristal.

V obratu Slovenska Bistrica pa proizvaja različno razsvetljavno steklo belo, opalno, opal prevlečeno in dekorirano.

Podjetje z uspehom plasira svoje proizvode v Ameriko, Kanado, Anglijo, Zahodno Nemčijo, Avstrijo, Italijo in Grčijo.

Edini partizanski dnevnik v Evropi Moj prispevek

Prva tiskana številka «Partizanskega dnevnika», ki je izhajal od decembra 1943, je izšla 5. septembra 1944 v Govcu pri Gorenji Trebuši

«Primorski dnevnik» je naslednik nekdanjega «Partizanskega dnevnika». Kot znano je prva številka po osvoboditvi izšla dne 3. maja 1945 v Trstu pod prejšnjim imenom. Dne 13. maja 1945 pa je izšla prva številka «Primorskega dnevnika» z novo glavo in podnaslovom: Glasilo Osvobodilne fronte za Slovensko Primorje.

Ob tem pomembnem jubileju je prav, da se spomnimo tistih poztvovanih tovarišev, ki so prve dni septembra 1944 v samotnih Trebuških grapah — pripravljali za natis prvo tiskano številko «Partizanskega dnevnika». Obiskali smo dva preživela tovariša: Baltezarja Gorupa-Bolteja in Petra Cveka in o tem zgodovinskem dogodku dobili naslednje podrobnosti:

Tovariš Baltezar Gorup-Bolte nam je pripovedoval:

«Tudi tisti tovariši, ki smo delali v skritih in skoro nedostopnih krajih, smo želeli prispevati svoj delež v borbi za osvoboditve. Čeprav naše delo ni bilo na položajih, iz oči v oči s sovražnikom, smo vsekakor bili borci partizanskega tiska.

Moji spomini povezani s pripravami za izdajo «Partizanskega dnevnika», segajo nazaj v prve dni maja 1944. Takrat smo v Govcu, mediac od Gorenje Trebuše gradili barake za majhno tiskarno, ki smo ji dali ime «Julij 63». Bila nas je majhna družnica: tovariš Julij, vodja del, Peter Cvek iz Nemskega Rute nad Baško grapo, Strečko Pegan s Krasa, Jože Permazin iz Idrije, kuhar Martin in jaz. Ko so bile barake postavljene in opremljene, smo na majhnem stroju razmnoževali letake. Verjetno so z našo tiskarno imeli posebne namene tudi v štabu IX. korpusa. To je dobilo potrdilo v tem, da me je junija 1944 poklical v štab IX. korpusa komandant Lado Ambržič-Novljan. Zanimalo ga je, če bi v naši tiskarni lahko začeli tiskati partizanski časopis. Bilo mi je žal, ker sem moral odgovoriti z ne, ker nisimo imeli črk.

Ko sem se vrnil v tiskarno, smo začeli s pripravami za natis umetniških inorezov Doreta Klemenciča-Maja. Ta mapa je bila prvo večje in pomembno grafično delo naše tiskarne in smo bili ponosni nanj.

Partizanska iznajdljivost je bila tudi pri dobavi črk in tiskarskega stroja kos vsem težavam. Bili smo silno veseli, ko smo nekoga dne dobili večji tiskarski stroj. Kmalu nato pa tudi cel kup črk. Kasneje smo izvedeli, da so črke v nahrbtnikih prinesli partizani iz tehnik «Ančka» na Voprskem pri Gorici. To tehniko so morali opustiti, ker so Nemci nekaj zavohali. Tako smo imeli pri rokah vse, kar smo potrebovali za tiskanje časopisa.

Z zadoščanjem se danes spominjam tistih dni, ko sem stavlil črke k črki, stavek k stavku, da je tako nastal dopis ali članek. Prvo tiskano številko «Partizanskega dnevnika» smo tiskali samo na dveh straneh. Na velikim zadoščanjem smo prvo številko pregledovali pred barako. Prav takrat je prišel na obisk vodja pokrajinske tehnike KPS tovariš Ciril Lukman-Anjo. Vzel je v roke en izvod in ga pozornostno ogledoval in bral. Nato se je navdušen obrnil k nam in izjavil:

«Kaj takega so zmožni samo naši «komsolci!»

Prvih 13 števk — od 5. do vključno 17. septembra 1944 — «Partizanskega dnevnika» na dveh straneh smo pripravili in natisnili v tiskarni «Julij 63» v Govcu pri Gorenji Trebuši. List so pomagali staviti — seveda ročno — tovariši: Marijan Porenta-Miško, Janez Lajovic iz Ljubljane, Stane Kovac iz Postojne in neki Zdenko. Na tiskarskem stroju «Tiglu» pa je delal tovariš Peter Cvek iz Nemskega Rute nad Baško grapo. Naj sam pove, kako je tiskal naš prvi tiskani časopis.

Naj dodam, da je dne 18. septembra 1944 izšla prva številka «Partizanskega dnevnika» v povečanem obsegu in na boljšem papirju v tiskarni «Slovenija».

Ko je bila dne 18. maja 1947 tiskarna «Slovenija» proglašena za narodni spomenik in odprta za obisk, sem bil zbraven. Kako lepo je takrat povedal pomembnost našega dela tovariš Bevk, ki je v svojem slavnostnem govoru dejal:

«Kdor bo kdaj stopil v to samoto, naj se spomni tovarišev in tovarišic, ki so pogosto v najhujšem pomanjkanju, v trajnih naporih dni in noči dajali vse svoje sile, da je naša velika beseda o svobodi postopno odprta za svet.»

Ko sem poslušal te besede, sem šele prav doumel, kako pomembno je bilo delo partizanskih grafičarjev in tiskarjev.

Tovariš Peter Cvek pripoveduje, kako je tiskal prvo tiskano številko «Partizanskega dnevnika»:

«Staveli so začeli ročno staviti list ob štirih zjutraj. Formo sem potem prevzel jaz in jo namestiti v tiskarski stroj «Tiglu», ki so ga partizani pripeljali iz Postojne iz Šeberjeve tiskarne. Tiskarski stroj sem poganjal z nogo, z desno roko pa sem iz kupa papirja jemal list za listom iz gra vlagal v stroj. Ko je bila natisnjena prva stran, sem menjal formo in v stroj namestil drugo stran. Delo je šlo počasi naprej in smo za tiskanje dveh strani porabili od 9 do 10 ur. Pri tiskanju sta

mi pomagali vlagalki Francka s Tolminskega in Milica iz okolice Gorice, ki sta izmenično vlagali liste v stroj.

Da sem bil pri delu bolj prost in okreten, sem s seboj sbral stroj sem poganjal nekaj časa z desno, nato pa z levo nogo. Pri delu sem izgledal kot Režijan ob svojem brusilnem stroju. Ko je bilo tiskanje ene številke končano, sem bil tako utrujen, da sem se komaj držal na nogah. Vendar me to ni motilo, da bi se pritoževal ali «jamral», kot po domače pravimo.

Maloštevilni kolektiv — vsega nas je bilo 11 tovarišev in tovarišic — se je zavedal velike važnosti dela, ki ga je opravljali v samotni Trebuških grap. Tiskarski stroj «Tiglu» je bil podoben — črnemu mitraljezu na položaju, ki je dan za dnem «streljal» na tisoče in tisoče izvodov «Partizanskega dnevnika». To je bila «munjica», ki so jo borci na položajih, aktivisti in prebivalstvo na terenu prav tako željno čakali, kot koščka kruha ali nekaj kuhanih krompirjev! Nas maloštevilni kolektiv je bil podoben četi partizanov na položaju, ki sovražniku zadaja občutne udarce.

Natisnjene številke «Partizanskega dnevnika» — tiskali smo takrat vsak dan okrog 4000 izvodov — so popročili prevzeli kurirji in jih v nahrbtnikih odnesli debelo uro daleč na karavlo P-7. Ob štirih zjutraj so se vrnili in prinesli rokopise za naslednjo številko. Od karavle P-7 naprej po Primorskem in Gorenjskem so list raznašali drugi kurirji.

Naša tiskarna je bila skrita v gozdu nad cesto, ki iz Gornje Trebuše pelje proti Idriji. Imeli smo začetoma dve baraki. V eni je bila tiskarna, strojnica, stavnica in ekspedit, v drugi pa spalnica, kuhinja in spajk.

Ves čas obstoja naše tiskarne — od maja do druge polovice septembra 1944 — nismo doživeli nobenega napada od Nemcev ali belogardistov. Nekajkrat so prišli v neposredno bližino barak, vendar jih niso zapazili. Naša skupina je bila v takih primerih na položaju, pripravljena, da se spoprieme s sovražnikom, če bi ras bil odkril.

Za prehrano naše družnice sva skrbeli s tovarišem Viktorjem Blazkom. Večkrat sva odšla po hrano v Stopnik, na Sentviški gor, v Ponkve in druge vase.

Ko ob dvajsetletni izhajanja «Primorskega dnevnika» omenjamo te zgodovinske podrobnosti, ni smemo mimo posebnih, slavnostnih števk, ki so izšle ob pomembnejših vojnih dogodkih. Tako je za osvoboditve Beograda izšla dne 22. oktobra 1944 izredno lepo opremljena dvojna številka v povečanem formatu. Bralci so bili presenečeni in so bili prepričani, da imajo partizani tiskarno skrito v kakem večjem mestu. Takratni predsednik PNOO za Slovensko Primorje tovariš France Bevk je v številki z dne 27. oktobra 1944 v uvodniku zapisal:

«Bralci, ali kdaj pomislite, s kakšnimi težavami je združen nastanek in raznašanje vsake številke našega lista? S tem ne mislimo na urednikov, ki pogosto delamo v težkih okoliščinah. V mislih imamo tiste naše kurirje, ki v temnih nočeh, v dežju in skozi številne nevarnosti na kilometre daleč prenašajo rokopise v tiskarno. V mislih imamo dalje tiste tiskarje in stavce, od strojnika do korektorja, ki se žrtvujejo brez primere, da more list pravočasno iziti. Misli-

mo na tiste kurirje, ki z velikim naporom raznašajo list na vse strani dežele.

V proslavo osvoboditve Beograda ste prejeli povečani «Partizanski dnevnik» v krásni dvobarni opremi. Ali veste, da je to stalo stavce in tiskarje štirinadvajset ur neprestanega dela brez oddiha in spanja? (Področni pisec članka.)

Posebni slavnostni številki sta izšli tudi za božič 1944 in dne 4. aprila 1945 ko je Rdeča armada stopila v Prekmurju na slovenska tla. V božični slavnostni številki je urednik Edvard Kokolj-Martin napisal uvodnik, v katerem je med drugim zapisano:

«Samo tedaj, ko bo uničen sovražnik, ko bo strd domači izdajalec in motilec našemu miru, samo tedaj bo mogel partizan odložiti puško in priti domov k svojim dragim ter uživati srečo, ki jo izraža božično geslo: «Mir ljudem na zemlji!»

Tovariš Edvard Kokolj-Martin, avtor tako prisrčno in domače napisanega članka — se ni več vrnil domov v toplo narajoče domače ognjišča. Na ...zagovitem pohodu, ki je jamstvo bodočega miru in življenjske sreče... — tako je zapisal v že omenjenem uvodniku božične številke — je padel ob zori svobode, ki jo je v svojem uvodniku napovedoval. Partizanski novinarji smo takrat izgubili enega izmed prvih stebrov, ki je močno podpiral nastajajočo novo generacijo novinarjev. Vendar pa sovražnik ni več mogel ustaviti bojnega pohoda partizanov, ki so prvega maja 1945 po večdnevnih ogroženih bojnih osvobodile Trst.

In naj te spominske zapiske končamo z besedami tovariša Franceta Bevka:

«Naš list je z ljubeznijo postavljena zgradba. Poskrbimo, da ga do poslednjih možnosti izpopolnjeno ponesejo s seboj v svobodo.»

ANDREJ PAGON

Baltezar Gorup — Bolte (levo) — kot ročni stavce in Peter Cvek iz Nemskega Rute, ki sta pomagala tiskati prvo številko «Partizanskega dnevnika». Oba še vedno delata v koprski tiskarni

Hrvatsko-slovenska „Istra“ v emigraciji

Med obema vojnama je emigriralo iz tedanje Julijske krajine okrog 125.000 Hrvatov in Slovencev. Največ jih je k pobegnili v Jugoslavijo — okrog 70.000, in to je bila pretežno politična emigracija — okrog 30.000 v glavnem ekonomskih emigrantov se je izselilo v Južno Ameriko, od teh okrog 20.000 v Argentino, okrog 5.000 v druge evropske in izvenevropske države.

Emigracija v Jugoslavijo je trajala do začetka druge svetovne vojne, toda ni bila enakomerna, temveč se je vršila v valovih, kar je bilo odvisno od sprememb političnih razmer v Italiji. Prvi veliki val je nastal takoj po koncu prve svetovne vojne, drugi po množičnem odpušcanju slovenskih in hrvaških državnih uslužbencev (učiteljev, profesorjev, železničarjev itd.) po prihodu fašizma na oblast, tretja skupina pa je emigrirala neposredno po Gortanovem procesu leta 1929 v Pulju in tržaškem procesu in streljanju v Bazovici leta 1930. Tedaj je fašizem ostro obrusil z vsemi tedanjimi ostanki kulturnega in prosvetnega življenja Slovencev in Hrvatov ter je poleg preostalih starejših intelektualnih kadrov emigriral v Jugoslavijo tudi precejšnji del mladine. Naslednji veliki val, predvsem mladih ljudi, sta povzročili abesinska vojna in državljanska vojna v Španiji. Po ukinitvi vseh slovenskih in hrvaških škol (Gentilejeva reforma leta 1923) so posamezni mladinci nenehno odhajali ilegalno čez mejo, da bi se solali v Jugoslaviji in je bil ustanovljen za istrske Hrvate poseben Istrski internat, najprej v Karlovcu in potem v Zagrebu, del mladine pa se je šolal na Krku. Podobno je bilo tudi s slovensko šolsko mladino, čeprav so se nekateri primorski Slovenci šolali skupaj s Hrvati v Karlovcu in Zagrebu.

Emigracija je v precejšnji meri vplivala na spremembo socialnega ustroja hrvaškega in slovenskega prebivalstva Julijske krajine. Emigrirali so skoraj vsi intelektualni kadri del buržoazije in delavcev (zlasti iz Istre), tako da je stanje v socialnem ustroju postalo ponovno podobno stanju, ki je vladalo ob prvih začetkih hrvaškega in slovenskega narodnega preporoda ob polovici prejšnjega stoletja, kmetje so predstavljali ogromno večino hrvaškega in slovenskega prebivalstva in skoraj edini intelektualni kadri so po vseh ostali duhovniki. V emigraciji pa so bili kmetje neznatna manjšina, ker so bili pretežen del emigrantov intelektualci in delavci ter nekaj drobne buržoazije.

Politične diferenciacije in prve valje emigracije skoraj ni bilo. V prvi vrsti zato, ker se niti pred tem ni vršila večja diferenciacija v sami Julijski krajini (razen v Trstu, manj v Gorici in delno v Pulju), ker so se začeli šele pred prvo svetovno vojno ostreje kazati razredni odnosi tudi v dotlej strnjem nacionalnem gibanju Slovencev in Hrvatov v Avstriji.

Zato je bila prva, lahko se reče politična naloga emigracije, da skrbi za stanovanje emigrantov, za njihovo zaposlitev, za materialno pomoč, dokler se ne znajdejo in da se omogoči otrokom in mladincem šolanje. Zaradi tega se je ustanovila leta 1920 v Ljubljani, nato pa še v Zagrebu, Beogradu in Splitu «Jugoslovska Matica», ki so jo ustanovili in vodili dotodani vidnejši politični in kulturni delavci iz Julijske krajine, toda v teh družstvih so bili tudi domači ljudje. Sami emigranti so ustanovili potem svoja društva izključno prosvetno-podpornega značaja na idejni podlagi bivših podobnih organizacij v okviru prejšnjega nacionalnega gibanja v Julijski krajini. Politično so ta društva kazala svoje težnje z imeni: «Soča» in Ljubljani, «Jadrani» v Mariboru, «Istra» v Zagrebu, Slavnskem Brodu, Tivtu, Splitu itd., «Edinost» v Skofji Loki in vsa so imela v naslovu oznako «prosvetno-podporno društvo»; v teh družstvih je vladal duh nekdanjih čitalnic.

Poskus večjega povezovanja vseh slovenskih in hrvaških emigrantov je bil storjen v Ljubljani leta 1928 z ustanovitvijo tečnika «Primorski glas» (od novembra 1928 do februarja 1929) in z ustanovitvijo tečnika «Istra» v Zagrebu v juliju 1929. «Primorski glas» je kmalu prenehal izhajati, medtem ko je ostala «Istra» vse do druge svetovne vojne. Od začetka leta 1936 do sredine 1939 sem bil glavni urednik «Istre» in današnji «Primorski dnevnik» je v določenih meri nadaljevanje «Istre» (čeprav samo delno). Tako želim ob njegovem jubileju povedati

nekaj dogodkov v zvezi z razvojem emigracije in z urejevanjem «Istre».

V svoji prvi fazi (do 10. decembra 1931) je «Istra» nadaljevala tam, kjer je prenehala «Naša slova», ki je začela izhajati v Trstu leta 1870 in je izhajala nato v Pulju leta 1915. Ta, prva, faza je značilna po tem, da ni pomenila nadaljevanje puljskega dnevnika «Hrvaškega lista», ki je izhajal od leta 1917 do 1919 in ki je bil izraz že bolj razvitih socialnih in družbenih odnosov v političnem gibanju istrskih Hrvatov, temveč je novi tednik nadaljeval dobo škofa Dobriše, polno sentimentalizma in romantičnih gesel. Toda tisto, kar je bilo pozitivno v dobi nerazvitega političnega življenja istrskih Hrvatov, je sedaj v novih pogojih zvenelo votlo in prazno. Edina pozitivna postavka «Istre» v tem razdobju je v tem, da ji je tudi v tej obliki uspelo povezati istrske Hrvate v vsej Jugoslaviji, vsaj v taki meri, da so zvedeli, kje so pravzaprav emigrantske, čeprav nezadostno, obveščala čitatelje o dogodkih in Istri. Toda list se je omejil na povezovanje Istranov in ni imel skoraj nobene zveze s slovenskimi emigranti. Pod naslovom «Istra», oglašilo Istranov v Jugoslaviji», je bilo v vsaki številki natisnjeno z velikimi in mastnimi črkami geslo: «KAD JE PALA CRNA TAMA, NUJNA J' DUSA POSLA S NAMA».

Po Gortanovem in tržaškem procesu, ko je prišel novi val emigrantov, predvsem politično vidnejših, a med njimi tudi 27 obočencev na tržaškem procesu, je prišlo do zedinjenja vseh emigrantskih društev v Jugoslaviji na kongresu v Zagrebu 20. septembra leta 1931 pod naslovom «Zveza jugoslovskih emigrantskih društev v Jugoslaviji», ki se je v letu 1932 spremenilo v «Zvezo jugoslovskih emigrantov iz Julijske krajine». To ime je ostalo do konca in v zvezo so se včlanila vsa emigrantska društva, razen «Sedejeve družine», iz Ljubljane in Beograda.

Zveza je prevzela «Istro» za svoje glasilo, list je ostal hrvaško-slovenski, dobil je novega glavnega urednika, ki je postal Ivo Mihovliović, in sicer od decembra 1931 do februarja 1936, ko je postal glavni urednik zagrebskega dnevnika «Novosti». List je organiziral slovensko redakcijo v Ljubljani in okrog obeh uredništev v Zagrebu in Ljubljani so se začeli zbirati mladi intelektualci, ki so svoje šole končali v Jugoslaviji ali pa so še študirali. Te mlade intelektualne delavce lahko označimo kot demokratično levice, toda med njimi je bilo tudi nekaj zdraženih marksistov (n.p.r. Ivo Grahor, ki je umrl leta 1944 v Dachau). Skrajše v propagandno in publicistično delovanje je bilo v rokah te skupine. List je dobil novo fiziognomijo tudi po zunanji obliki in vsebini. Ob začetku se je poudarjala borba za priznanje manjšinskih pravic Hrvatov in Slovencev v Julijski krajini, del sodelavcev lista pa je šel še bolj naprej in je postavljali vprašanje manjšinskih pravic kot vprašanje demokracije ali fašizma. Ta borba se povezuje z demokratičnim gibanjem drugih manjšinskih emigrantskih organizacij iz Italije, z Grki na Dodekanesu in z Nemci na Južnem Tirolskem. Ko je bilo pri večini emigrantov že razčiščeno vprašanje odnosov do fašizma sploh in ne samo do fašizma v Italiji, postane «Istra» izrazito antifašistični list tudi načelno. To se je dogajalo pod vplivom političnega razvoja na svetu sploh, posebej pa v Jugoslaviji, ki je bila tedaj pod monarchistično reakcionarno diktaturo. «Istra» je postala na ta način nekaj časa edino legalno profitašistično glasilo v Jugoslaviji, poleg ilegalnih časopisov Komunistične partije Jugoslavije. Emigrantska skupina okrog «Istre» se je povezovala takrat tudi z italijanskim profitašističnim gibanjem v emigraciji, čeprav je objavljala članke iz italijanskih profitašističnih časopisov in včasih z njimi tudi polemizirala, zlasti ko je šlo za Julijsko krajino. (N.p.r.: polemika z Gaetanom Salveminijem o Gorici in o bodočih mejah.)

Toda ob začetku tega preobrta «Istra» ne obdeluje manjšinskega vprašanja kot vprašanja proletarske revolucije, temveč ga omejuje na problem meštarske demokracije, zlasti pod vplivom manjšinskega kongresa na Dunaju, ki ga je ves čas vodil dr. Josip Vilfan. Veliko aktivnost je opravljal v tej smeri publicistični odelek zveze v Ljubljani, ki ga je ves

za jubilejno številko PRIMORSKEGA DNEVNIKA, četrtno ne bo odkritje, bo pa toliko bolj iskren. Časnik ali časopis je namreč javna tribuna, kjer poveč lahko celo resnico. Dvajset let življenja nekoga članka je dolga doba če vemo, da se vsako noč znova rojeva. Resda bolj ali manj po določeni shemi, nekdo bi morda rekel po isti shemi, vendar pa vselej različni in originalni, torej posrejeni različni od prejšnjih in naslednjih izvodov. Sodim, da veljajo te besede prav posebno za naš časnik, ko gre vendar dan za dnem za določeno delikatno a vselej premočno in obrambno delo, ko je vendar kot glasnik slovenske manjšine v Italiji odgovoren tilmu misli, čustvovanja, želja in zahtev našega človeka. Če smem uporabiti morda nekoliko nerese prispodobno, katero je merilo pri šteju leta za pokojnino, bi ob dvajsetletnici opravljenega dela PRIMORSKEGA DNEVNIKA rekel, da bi mu morali šteti dvojna leta. Ker pa smo Slovenci skromni in realistični ljudje in ker smo po isti razmer toliko strnjeni, da skoro sinhronično dihamo, se zadovoljimo z zavestjo, da ga delo povečujeje in večja njegove zaslugi.

Ko gledam našega preprostega človeka, našega izobražena in naše žene, kako zjutraj navezajo sedajo po PRIMORSKEM DNEVNIKU in kako jim je postal dnevna hrana ob kateri pasejo svojo radovednost, izvejo novice, ki jim je svetovalec v politični orientaciji, saj v njem vidijo zagovornika svojih pravic, mislim, kako bi ga naš človek pogrešal, če bi ga ne dobil zjutraj še skoro toplega od stroja, v roke. Domnevam, da je malo ljudi, ki bi si upali zanikati te misli, kajti komčno moram verjeti, da smo te vsi, kolikor nas je, dobronamerni.

Nekdo, ki živi v tuji okolici, mi je nekoč rekel: «...le prevedé učen je njegov jezik in marsikakšno besedo ne razumem.» «Seveda», sem rekel sprva to je tudi ena njegovih nalog, da poučuje tisto generacijo, ki ni spoznala svojega materinoga jezika v šoli, da črpa tudi iz časnika lepote in bogastvo svojega jezika. Drugi pa ravno nasprotno: «...toda njegova primorska slovenščina! Nekdo je dokazoval, kako je kričevit, ko noče objavljati reči, ki njega zanimajo in katere so, po njegovi presoji, zelo važne.

Naravno, ne bom branil PRIMORSKI DNEVNIK zoper vse te očitke. To bo opravi veliko bolj uspešno njegov glavni urednik, vem pa, da je lažje soditi, kot pa ustvarjati in prav gotovo gre čez deset let očitkov na račun nepoznavanja dela, težav in prizadevanja uredništva.

Tako sem se nehoti postavil v kožo odvetnika zagovornika našega dnevnika, kar pa ni bil moj namen. Tudi nočem razprsti razpravo o prizanesljivosti, ki pa se kljub vsemu spodobi ob njegovem jubileju vsaj v tolikih: meri kot sodba ali celo obsodba. Želim pa dati vsem, ki se trudijo in delajo 20 let na tem, da bi bil dober še eno priznanje več in to se mi vidi pravilno in pravično.

Casi so se tudi pri nas spreminili in je vzdušje dokaj drugačno, kot je bilo pred desetimi, petnajstimi ali celo dvajsetimi leti. Tudi v zadevi PRIMORSKEGA DNEVNIKA. Marsikje so se ga branili v javnih lokalih in v družinah. Danes so razmere povsem drugačne in ušiva ugled med nami in drugorodci in ima pomembno težo pri oblasti.

Naj povem še eno anekdoto, ki ponazoruje miselnost, ki je bila pri nas še pred kakimi desetimi leti. Srečal sem prijatelja iz ko sem ga vprašal, ali je prebral smrtni članek, ki sem ga bil spisal takrat o nekem v PRIMORSKEM DNEVNIKU, mi je odgovoril, da ga ni prebral, ker tega članka ne sme brati. «Sicer pa», mi je zavaljal vsak dan pošiljanje naslove a ne berem njegovih člankov.» Sodim, da je kaj takega danes nemogoče.

Kot pri vsaki stvari in problemu, se mi zdi, da je treba biti pravičen in nepristranski. Saj ima vsakdo izmed nas svoje gledanje in svoje prepričanje in vsak svoj forum, kjer se lahko odključja. Zato pa narekuje zavest, da pripadamo slovenski skupnosti, da smo pravični in da priznamo nekemu zaslugi, ki mu gre. In če se ozremo nazaj in skušamo vsaj površno zajeti vse delo in napore tega članka, ne smemo prezreti veliko aktivno moralno bilanco PRIMORSKEGA DNEVNIKA ob 20. obletnici izhajanja.

Kajpak v vsaki, prav v vsaki slovenski družini naj bi mu bila odprta vrata. To naj bi bila danes vseh naš topla želja.

ROBERT HLAVATY

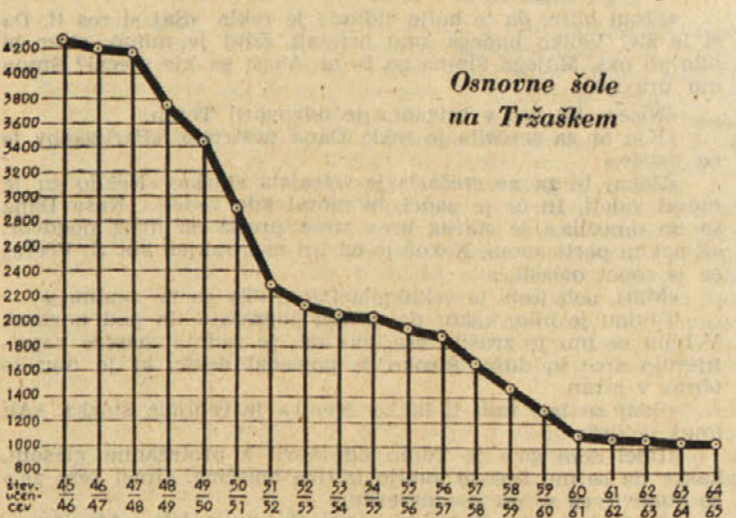
Slavnostna številka «Partizanskega dnevnika», ki je izšla po osvoboditvi Beograda 22. oktobra leta 1944

TONE PERUŠKO

Povojno slovensko šolstvo v Italiji v luči številk

V šolskem letu 1945-46 in po petnajstletnem zatrtju so slovenski šolski zavodi ponovno odprli vrata slovenski šolski mladini. Takrat so se za časa tedanje angloameriške vojaške oblasti odprli na Tržaškem ozemlju 3 otroški vrtci v tržaški občini — v Barkovljah, Rojanu in pri Sv. Ivanu. — 34 osnovnih šol, in to pri Sv. Jakobu, v Ulici sv. Frančiška, v Skednju, pri Sv. Ani, pri Sv. Ivanu, v Barkovljah, Rojanu (vse v mestu Trstu), na Katinari, Opčinah, v Bazovici, Gropadi, na Proseku, v Sv. Križu, Trebčah (vse v občini Trst), na Repentaboru (občina), v Nabrežini, Stivanu, Devinu, Sesljanu, Mavhinjah, Sempolaju (vse v občini Devin-Nabrežina), v Zgoniku, Salezu (v občini Zgoniku), v Dolini, Mačkoviļah, Boljuncu, pri Domju, v Ricmanjih, Borštu (vse v občini Dolina), v Stramaru-Zavljah, pri Sv. Barbari, v Božičih, na Skofijah in na Plavjah (vse v občini Milje; zadnje tri so danes na Koprskem in tri srednje šole-triletna nižja srednja šola, petletni znanstveni licej in petletni trgovski tehnični zavod v Ulici Lazzaretto vecchio v Trstu. Poleg tega je odprta tedanja SHPZ (sedaj SPZ) v Trstu dva slovenska otroška vrtca zaradi potreb na Rocolu in Kolonkocu v tržaški občini in ju vzdrževala štiri leta. Za časa iste oblasti so bili odprti na Goriškem štiri otroški vrtci, in to v Ulici Croce v Gorici (maja leta 1946), Pevmi, Podgori in Standrežu, 18 osnovnih šol, in to v Ulici Randaccio in Ulici Croce v Gorici, v St. Mavru, Pevmi, Podgori, Standrežu, Sovodnjah, Gabrjah, Rupi, Dolu, na Vrhu Sv. Mihaela, v Doberdolu, Trziču, Jamljah, Ronkah, Krminu, Mirniku in Steverjanu in tri srednje šole — triletna nižja srednja šola, petletna klasična gimnazija s klasičnimi licejem in štiri letno učiteljske v Gorici. To šolsko leto je imela slovenska manjšina skupaj 7 otroških vrtcev, 52 osnovnih šol in 6 srednjih šol.

v enoten tip nižje srednje šole in združena z že prej obstoječo nižjo srednjo šolo. Prav tako prenehajo takrat tudi na Tržaškem vse nižje trgovske in industrijske strokovne šole in vsi strokovni tečaji, ki so bili spremenjeni v začetku šolskega leta 1963-64 v nižje srednje šole. S tem momentom preide

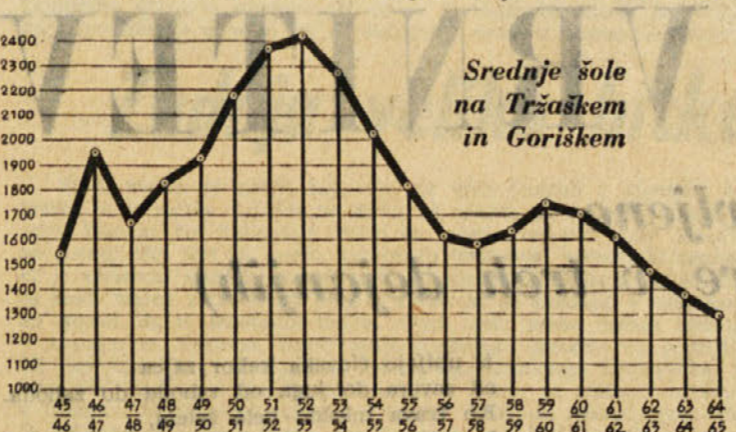

strokovno šolstvo slovenske manjšine v svojo začetno fazo, ko je imelo en sam že prej imenovani trgovski tehnični zavod v Trstu, slovenska manjšina pa ostaja ponovno pred odprtim in perečim problemom, kam dati svojo šolsko mladino, ki ne namerava nadaljevati študija na obstoječih popolnih višjih srednjih šolah in si želi krajše in hitreje strokovne izobrazbe, da bo lahko stopala v trgovsko in industrijsko zaposlitev, za katero se ne zahteva popolna srednješolska izobrazba.

Ko smo praznovali v teh dneh po vsej Italiji tako pomembno obletnico odporniškega gibanja tako za nas Slovence ko za ves svobodoljubni svet in mislili na ves odpor in na vse žrtve, ki so jih dali vsi pošteni in neomajni Slovenci pod Italijo po prvi svetovni vojni samo iz ljubezni do pravičnega demokratičnega in socialnega reda v človeški družbi in zaradi ohranitve svoje narodne bitnosti in svobode, in gledamo sedaj na naglo se bližajočo dvajseto obletnico ponovnega odpiranja šol slovenske manjšine v Italiji, čutimo kako močna je povezava med eno in drugo obletnico: Del Slovencev ne bi imel pod Italijo vseh teh jezikovnih, prosvetnih in kulturnih dobrin, ki jih ima, ko ne bi bil tudi sam s svojim junaštvom prispeval dobršen del naporov in žrtve k naporom in žrtvam vsega demokratičnega sveta za uničenje nacifasizma.

Danes lahko s ponosom trdimo, morda bolj kot kdajkoli prej, da imamo pravico do lastnega narodnega življenja, tudi če ne bi bilo demokratične ustave mlade italijanske republike, ki zatemačuje vse stare fašistične zakone na glede na to, da niso bili preklicani.

Ni pa prav da moramo ob taki obletnici in demokratični ustavi, kateri je postavilo temelje odporniško gibanje v Italiji, z žalostjo ugovarjati, da je v Italiji pod isto demokratično ustavo, ki naj enako velja za vse stalne prebivalce, še vedno drug del Slovencev v Beneški Sloveniji in Kanalski dolini, ki ne uživa nobenih narodnostnih pravic, čeprav se je tudi boril za uveljavitev človeških pravic, o katerih govori deklaracija Združenih narodov, in se mora še vedno zanje boriti. Vse, kar ima ta del Slovencev, je v njihovem narečju, ki ga govorijo ti Slovenci med seboj in ki se je močno odmaknilo od slovenskega knjižnega jezika iz razlogov, ker niso imeli Slovencev v Beneški Sloveniji šol v slovenskem jeziku od leta 1906, Slovenci v Kanalski dolini pa od leta 1918 dalje. Prav bi bilo, da bi se tudi tem Slovincem, med katerimi iščejo nekateri izobrazbo za otroke v tržaških in goriškem slov. šolah, dalo vsaj nekaj po demokratični ustavi in, če drugega ne, vsaj to, da bi imeli na sedanjih italijanskih šolah neko-

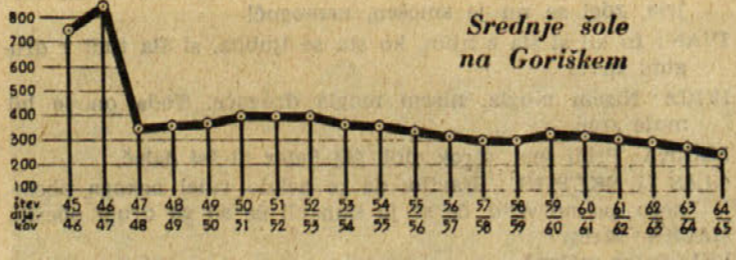
liko tedenskih učnih ur iz slovenskega jezika in da bi se verouk učil zanje v slovenskem jeziku.

Delujoče slovenske šole na Tržaškem in Goriškem so v letih od 1945 do danes močno nihale v pogledu števila šolske mladine. Različni momenti so vplivali na to nihanje. Eni so bili političnega, drugi demografskega, ekonomskega in šolskega značaja. Z jesenjo leta 1947 se je zožilo ozemlje slovenske manjšine. Nato je začelo število otrok padati zaradi manjšega števila rojstev med vojno in zaradi izseljevanja brezposelnih slovenskih družin v tujino. Svoj delež so doprinesli k padcu števila otrok v slovenskih šolah tudi oportunistični in nezavednost slovenskih staršev in napačno pojmovani internacionalizem po letu 1948, ekonomski in politični pritisk nanje, odklonilno stališče sovinitističnih italijanskih gospodarstvenih in upravnih krogov, ki niso hoteli jemati v slovenskih šolah izsolane mladine v službo kakor tudi neurejene razmere v neuzakonjenem slovenskem šolstvu samem. Jeseni leta 1954 se je zopet zožilo ozemlje, na katerem živi slovenska manjšina. Na nekaterih omahljive slovenske starše je negativno vplivalo tudi to, da ni celo med slovenskim šolskim osebjem nekaterih narodnostno trdnih in zavednih, ki ne pošiljajo samo svojih otrok v italijanske zavode, ampak delajo v nekaterih primerih celo propagando za vpis slovenskih otrok v italijanske šole. Vseh teh ni moglo pripraviti do tega, da bi spremenili svoj sklep, niti to, da je bilo na drugi strani mnogo državnih in drugih nameščencev, med katerimi celo profesorji na italijanskih šolah, ki so delali čast slovenski manjšini s tem, da so pošiljali svoje otroke v slovenske vzgojne zavode in se niso bali, da bi zaradi tega izgubili službo.

Danes je v teh pogledih marsikaj drugače. Zaradi dobrih odnosov med Italijo in Jugoslavijo se je marsikaj ublažilo v prid slovenski manjšini. Ekonomski in politični pritisk sta ponehala, sovinitizem, v kolikor je ostal, le malo ali nič ne delovati s 1. razredom že konec šolskega leta 1945-46) in pet osnovnih šol, in to v Skrljevem, Cerovem (delovala je samo do začetka šolskega leta 1950-51, ko je bila premeščena na Valerišče), na Valerišču, v Jabzinah in na Plešivem.

Danes ima slovenska manjšina na Tržaškem 28 otroških vrtcev, 13 srednjih in strokovnih šol in 38 osnovnih šol, torej je pridobila za časa italijanske uprave 4 otroške vrtce, in to v Mačkoviļah (odprt oktobra 1960), Ricmanjih (odprt s šolskim letom 1959-60), Sesljanu in v Ulici Donadoni v Trstu (oba odprta s šolskim letom 1964-6) in eno osnovno šolo pri Brišičkih (s šolskim letom 1959-60) in na Goriškem 9 otroških vrtcev, torej je pridobila pod Italijo 4 otroške vrtce, in to v Doberdolu (odprt s šolskim letom 1963-64), Rupi (odprt 24. 2. 1959), Sovodnjah (odprt oktobra 1961) in Steverjanu (odprt s šolskim letom 1963-64), 18 osnovnih šol, torej toliko kot jih je bilo v šolskem letu 1945-46, ker jih je bilo pet ukinjenih oziroma premeščenih, in to v Trziču (ukinjena ob koncu šolskega leta 1955-57), v Ronkah (ukinjena ob koncu šolskega leta 1956-57), v Krminu (premeščena v začetku šolskega leta 1951-52 v Plešivo), v Mirniku (ukinjena ob koncu šolskega leta 1957-58) in v Cerovem (premeščena v začetku šolskega leta 1950-51 na Valerišče) in 4 srednje šole. Celotno šolstvo slovenske manjšine ima v šolskem letu 1964-65 37 otroških vrtcev (na Tržaškem je 598 otrok, z Goriškega pa nimamo pravih podatkov), 56 osnovnih šol s 1432 učenci in 17 srednjih šol s 1304 dijaki.

Konec šolskega leta 1964-65 preneha nižja trgovska strokovna šola v Gorici, ker je bila spremenjena s šolsko reformo

pomeni, zakon za slovensko šolstvo je tu, čeprav se le v majhnem merilu izvaja in je zaradi tega skoraj 80 odstotkov šolskega osebja brez urejenega položaja, ostali so sedaj skoraj kot edini čimtelji pri padcu števila vpisujočih se otrok v slovenske šole tisti, ki so demografskega značaja ali ležijo v nezavednosti in omahljivosti slovenskih staršev. O tem padanju vpisa otrok slovenskih staršev v slovenske šole pa naj govorijo priloženi statistični podatki in diagrami.

Slovenski otroški vrtci na Tržaškem, kakor so nastajali po letu 1945

Zap. št.	KRAJ	1945-1965																			
		'46	'47	'48	'49	'50	'51	'52	'53	'54	'55	'56	'57	'58	'59	'60	'61	'62	'63	'64	'65
1	BARKOVLJE - TRST	48	40	45	34	36	35	37	41	35	27	20	21	18	18	18	23	21	20	22	15
2	ROJAN - TRST	72	96	78	63	50	64	75	69	40	35	28	26	22	17	16	14	19	25	20	18
3	SV. IVAN - TRST	110	98	93	82	84	72	69	57	42	35	38	38	32	25	31	30	40	37	44	35
4	NABREZINA	—	46	53	42	46	37	41	42	36	28	29	22	25	30	28	24	18	21	23	19
5	BORST	—	—	21	22	26	25	38	40	40	31	25	27	21	16	14	18	16	15	12	—
6	BAZOVIČA	—	—	24	21	27	32	25	43	50	35	36	28	32	27	18	13	12	14	19	23
7	LONJER	—	—	33	23	20	26	31	32	32	19	18	18	18	26	32	19	16	17	18	17
8	OPCINE	—	—	75	63	80	93	90	96	83	68	48	29	34	44	52	50	43	43	50	37
9	SV. JAKOB - TRST	—	—	42	46	66	51	47	48	52	35	25	28	19	17	23	28	21	30	25	12
10	SV. KRIZ	—	—	49	47	44	51	59	57	50	52	44	32	27	24	30	29	28	25	34	33
11	SKEDENJ - TRST	—	—	61	34	47	54	43	31	27	24	14	13	14	18	24	20	18	15	15	20
12	TREBČE	—	—	24	19	37	36	42	38	30	27	22	23	27	22	25	24	25	25	26	25
13	DEVIN	—	—	20	15	16	18	27	18	24	20	18	18	15	11	16	20	21	12	10	17
14	DOLINA	—	—	—	20	23	35	40	40	39	47	41	46	34	33	35	26	23	19	19	27
15	REPENTABOR	—	—	—	20	21	26	25	20	18	16	17	17	17	18	19	22	21	21	19	20
16	DOMJO	—	—	—	32	35	43	46	38	22	28	31	28	27	10	18	17	16	20	19	—
17	SV. ANA - TRST	—	—	—	25	28	25	27	29	19	9	9	7	10	14	13	10	7	9	—	—
18	MAVHINJE	—	—	—	—	—	—	32	54	55	54	25	18	25	30	26	13	19	21	22	17
19	BOLJUNEC	—	—	—	—	—	—	34	42	40	33	30	29	27	22	22	21	20	21	18	15
20	PROSEK	—	—	—	—	—	—	—	80	48	46	40	44	48	59	49	45	39	52	52	—
21	GABROVEC	—	—	—	—	—	—	—	24	23	25	17	16	18	19	20	17	16	14	15	—
22	ZGONIK	—	—	—	—	—	—	—	38	35	30	34	31	29	29	27	26	22	31	26	—
23	SEMPOLAJ	—	—	—	—	—	—	—	22	23	28	28	27	28	25	25	15	21	27	—	—
24	GROPADA	—	—	—	—	—	—	—	—	23	21	19	19	18	17	12	13	13	21	—	—
25	RICMANJE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	11	19	16	26	20	—
26	MACKOVLJE	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	16	12	16	17	—
27	DONADONI - TRST	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
28	SESLJAN	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
SKUPAJ		230	280	618	531	678	745	846	847	903	728	664	620	587	569	607	598	575	542	594	598

PRVI RAZREDI SLOVENSkih SREDNJIH IN STROKOVNIH ŠOL

ZA SOL. LETA 1945/46 - 1964/65	1945-1965																			
	'46	'47	'48	'49	'50	'51	'52	'53	'54	'55	'56	'57	'58	'59	'60	'61	'62	'63	'64	'65
NA TRŽAŠKEM	—	—	562	—	666	851	826	773	664	498	459	422	442	504	435	551	381	313	317	—
NA GORIŠKEM	—	—	—	159	136	173	134	141	132	109	108	105	97	120	129	114	124	85	—	—
SKUPAJ	—	—	—	—	802	1029	960	914	896	607	567	527	539	624	564	665	505	398	—	—

PRVI RAZREDI SLOVENSkih OSNOVNIH ŠOL

ZA SOL. LETA 1945/46 - 1964/65	1945-1965																			
	'46	'47	'48	'49	'50	'51	'52	'53	'54	'55	'56	'57	'58	'59	'60	'61	'62	'63	'64	'65
NA TRŽAŠKEM	1212	982	750	513	421	407	274	483	—	—	—	—	234	244	204	186	214	227	204	202
NA GORIŠKEM	—	—	306	215	194	148	99	169	164	153	131	107	95	83	73	82	67	69	93	—
SKUPAJ	—	—	1056	728	615	555	373	652	—	—	—	—	329	327	277	268	281	296	297	—

Slovenske osnovne šole na Tržaškem po kronološkem redu nastanka po letu 1945

Zap. št.	KRAJ	1945-1965																			
		'46	'47	'48	'49	'50	'51	'52	'53	'54	'55	'56	'57	'58	'59	'60	'61	'62	'63	'64	'65
1	BARKOVLJE - TRST	140	131	127	123	105	88	68	59	72	75	73	69	55	52	44	36	29	30	29	30
2	BAZOVIČA	84	83	76	72	66	54	50	52	48	52	56	58	52	56	49	42	32	31	25	25
3	BOLJUNEC	82	83	69	63	57	65	34	32	40	56	60	62	59	59	48	38	33	35	32	34
4	BORST	79	67	71	59	54	47	41	42	45	55	63	61	52	45	35	26	23	24	24	23
5	BOŽIČI	91	34	21	17	8	8	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
6	DEVIN	39	58	37	33	24	24	21	18	10	13	21	20	18	12	12	16	15	18	18	
7	DOLINA	152	138	140	143	158	130	98	63	61	55	63	63	57	55	58	42	38	42	45	43
8	DOMJO	111	64	70	66	52	53	54	60	70	62	54	41	34	24	20	15	20	24	29	32
9	GROPADA	76	74	64	52	47	45	46	40	37	38	40	43	43	45	39	35	34	30	25	23
10	KATINARA	135	116	101	91	77	60	54	59	55											

od 1945-46 do 1964-65

Narodna in študijska knjižnica

Slovenske osnovne šole na Goriškem po kronološkem redu nastanka po letu 1945

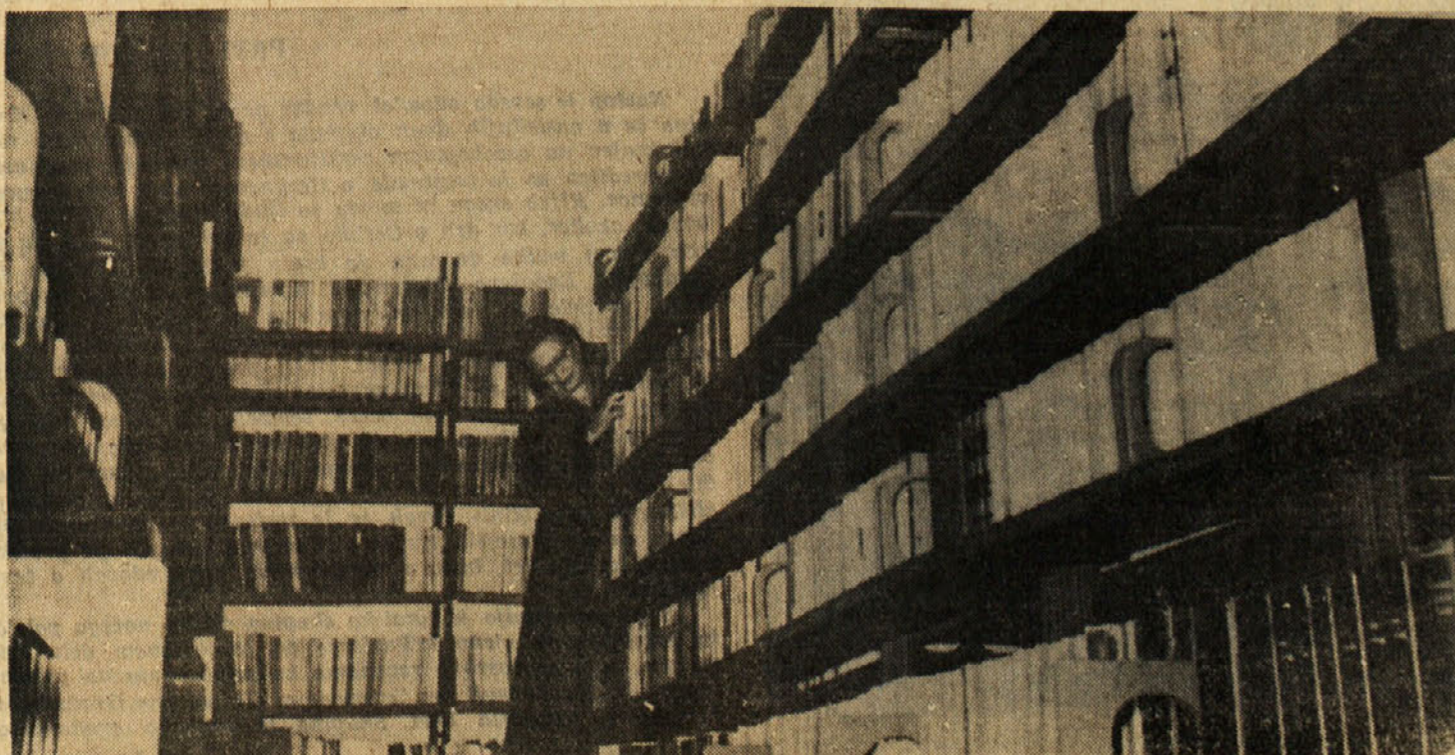
Zap. št.	KRAJ	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1955-56	1956-57	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65
1	DOBERDOB			135	137	118	98	79	73	70	65	60	59	57	55	55	45	41	43	49	51
2	DOL		44	42	35	31	31	27	25	30	28	30	27	25	24	20	17	18	12		
3	GABRJE			37	36	36	30	21	16	14	14	13	17	18	19	17	13	11	5	4	3
4	GORICA, Ul. Croce	292	343	115	99	79	75	68	62	51	36	36	32	36	31	25	46	45	44	48	56
5	GORICA, Ul. Randaccio	177	197	256	214	159	139	107	98	87	82	73	64	58	47	17	17	14	11	14	
6	JAMLJE	55	60	56	53	45	44	43	33	34	31	33	32	28	28	30	25	20	16	16	14
7	KRMIN	54	41	54	53	33	30														
8	MIRNIK	32	20	15	11	7	6	6	4	3	3	3	2								
9	PEVMA	128	111	98	77	66	68	57	51	50	45	45	38	27	32	30	29	20	20	21	
10	PODGORA		97	89	75	54	34	31	30	25	24	24	26	19	18	18	22	20	19	18	
11	RONKE		33	21	16	14	10	12	10	6	6	3									
12	RUPA		53	54	54	55	43	41	37	42	46	47	43	41	39	38	39	35	35	32	
13	SOVODNJE		96	95	94	86	67	67	64	62	67	60	57	45	38	40	41	43	46	52	
14	ŠENT MAVER		24	20	18	19	15	16	16	15	12	13	10	15	11	12	8	10	5	5	
15	STANDREZ	151	170	153	148	152	119	109	96	98	79	77	70	63	55	48	43	42	41	42	35
16	STEVRJAN		112	106	101	98	57	53	52	56	59	57	55	49	45	40	42	37	30	32	31
17	TRZIC	91	40	27	15	10	10	8	5	3	5	3									
18	VRH SV. MIHAELA	61	55	55	54	48	39	31	33	31	26	22	26	26	22	20	21	14	13	13	10
19	SKRILJEVO		18	19	20	17	15	13	12	11	12	9	7	7	6	6	4	6	6	6	6
20	CERLJOVO			44	35	32															
21	JAZBINE						25	19	16	14	14	10	10	8	7	5	7	4	5	2	
22	VALERISČE						30	26	27	25	32	30	28	28	27	27	26	26	20	22	
23	PLESIVO						17	16	13	12	14	11	13	12	11	9	6	2	3	2	
SKUPAJ			1562	1414	1232	1056	866	808	758	696	690	647	636	550	466	456	428	393	389	388	
SKUPAJ VSE OSNOVNE SOLE NA TRZASKEM IN GORIŠKEM			5746	5172	4684	3969	3186	2949	2842	2758	2652	2540	2323	2029	1779	1580	1505	1470	1450	1432	

Slovenske srednje šole na Tržaškem po kronološkem redu nastanka po letu 1945

Zap. št.	KRAJ IN IME SOLE	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1955-56	1956-57	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65
1	Znanstveni licej - Trst	126	144	127	142	146	142	137	123	117	122	117	99	93	98	89	87	96	103	108	117
2	Trg. tehnični zavod - Trst	58	81	79	104	122	120	110	114	145	164	178	202	215	207	184	176	187	179	168	169
3	Nižja srednja šola - Trst	615	628	604	548	581	614	586	552	460	406	338	298	329	350	381	368	340	297	232	153
4	Nižja industrijska strokovna šola - Trst		68	176	204	236	333	419	419	369	287	283	183	163	192	207	174	129	106	77	50
5	Nižja trgovska strokovna šola - Trst		117	182	198	157	160	173	179	149	124	112	105	87	97	102	117	124	114	85	85
6	Nižja industrijska strokovna šola - Nabrežina		24	48	68	66	68	63	67	77	67	63	41	44	37	51	55	50	42	56	71
7	Nižji trgovski strokovni tečaj - Katinara		37	57	56	57	41	32	17	21	23	26	21	13	24	32	33	21	15	18	16
8	Učiteljske - Trst		31	70	94	110	129	137	129	100	85	55	39	36	25	20	20	31	33	40	
9	Nižja industrijska strokovna šola - Opčine		10	40	45	74	104	116	127	106	98	102	98	115	144	140	130	114	127	129	
10	Nižji trgovski strokovni tečaj - Prosek		16	21	22	36	40	43	44	36	28	14	29	29	40	36	38	34	54	62	
11	Višja gimnazija s klas. licejem - Trst			17	36	56	65	106	122	119	104	101	87	78	64	55	57	45	41	43	
12	Nižji industrijski strokovni tečaj - Sv. Križ						20	42	45	31	28	23	19	27	24	26	24	21	25	23	20
13	Nižji kmetijski strokovni tečaj - Plavje						20	25	31	26	od tega leta dalje na Koprskem										
14	Nižja industrijska strokovna šola - Dolina						50	79	97	89	69	57	57	62	72	85	84	73	84	95	
SKUPAJ		739	1099	1330	1468	1562	1794	2028	1914	1671	1474	1297	1281	1349	1417	1370	1297	1178	1106	1050	

Slovenske srednje šole na Goriškem po kronološkem redu nastanka po letu 1945

Zap. št.	KRAJ	1945-46	1946-47	1947-48	1948-49	1949-50	1950-51	1951-52	1952-53	1953-54	1954-55	1955-56	1956-57	1957-58	1958-59	1959-60	1960-61	1961-62	1962-63	1963-64	1964-65
1	Višja gimnazija s klas. licejem - Gorica	150	138	51	63	74	56	55	54	49	55	60	46	39	37	35	38	36	38	39	40
2	Učiteljske - Gorica	96	101	42	43	50	45	50	51	61	59	48	36	42	21	21	20	20	23	22	23
3	Nižja sred. šola - Gorica	462	478	166	133	112	131	140	127	126	122	111	106	96	98	117	126	113	116	141	164
4	Nižja trgovska strokovna šola - Gorica	38	136	87	120	129	161	152	163	129	128	124	131	124	139	160	149	143	123	71	27
SKUPAJ		746	853	346	359	365	393	397	395	365	364	343	319	301	295	333	328	312	300	273	254
SKUPAJ VSE SREDNJE SOLE NA TRZASKEM IN GORIŠKEM		1545	1952	1676	1827	1927	2187	2371	2423	2279	2035	1817	1616	1582	1644	1750	1698	1609	1478	1379	1304

Police s tisoči knjig v Narodni in študijski knjižnici v Trstu

Slovenski slovni kot narod, ki mnogo bere in ki se rad izobražuje; saj med nami sploh ni nepismenih. Morda je ni slovenske hiše, da ne bi v njej našel police s knjigami. V prejšnjih časih, ko ni bil še tako razširjen vsakodnevni in periodični tisk, radlo in televizija, je skoraj vsaka slovenska družina imela doma malo knjižnico, iz katere je črpala znanje in razvedrilo.

Predstavniki oblasti po prvi svetovni vojni niso mogli tega razumeti in so v vsakem, ki je imel na domači polici nekaj knjig, videli protidržavnega elementa. Ko so nastopila leta zatiranja naše govorjene in tiskane besede, ko so naš jezik izgnali iz šole in tudi iz cerkve, so naši ljudje s se večjo ljubeznijo čuvali slovensko knjigo. Prišla so viharna leta. Po naših krajih so se kakor Huni podili razvidjani črnhri ter so po naših dvoriščih prizigali kresove z grmadami slovenskih knjig. Marsikatera dragocenost se je takrat za vedno izgubila. Toda sproti, ko je naraščalo zatiranje, je naraščal tudi odpor. Številni Cedermaeci so tedaj skrivaj prenašali slovensko tiskano besedo od vasi do vasi, od hiše do hiše. Tako je bilo ves čas med obema vojnoma in med vojno vse do osvoboditve.

Po vojni je bilo treba začeti obnavljati vso kulturno in prosvetno dejavnost ter zapolniti velikansko vrzel, ki je nastala v času fašizma. Sem je spadala tudi skrb za obnovo uničenih knjižnic. Ze mnogo časa pred prvo svetovno vojno smo imeli naše knjižnice in tudi takoj po prvi svetovni vojni. Vsako prosvetno in mladinsko društvo je imelo tedaj svojo knjižnico. Po vojni je bilo treba obnoviti uničeno in nadomestiti zmanjkajočo. Z obnovitvijo slovenskih šol, številnih kulturno-prosvetnih in drugih ustanov, z obnovo slovenskega tiska se je vedno bolj čutila potreba po taki knjižnici, ki naj nudi vsestransko študijsko in drugo gradivo. Iz teh potreb je leta 1946 nastala v Trstu Narodna in študijska knjižnica. Kakor piše njen bivši predsednik pokojni prof. Kosovel v »Jadranskom koledarju« leta 1959, je bila »pri Pokrajinskem narodnosvobodilnem odboru za Trst in Slovensko primorje ustanovljena znanstvena komisija, ki je začela zbirati pr- trebno gradivo in ga proučevati. V Ljubljani je bil ustanovljen Klub primorskih povratnikov, ki je zbral precej bogato zalogo knjig. Ti povratniki so bili tisti naši ljudje, kateri so se morali svoj čas pod silo razmer izseliti v Jugoslavijo in so se tedaj pripravljali, da se zopet povrnejo v svoje rojstne kraje. Navedeno gradivo in knjižnica omenjenega kluba sta bila prva osnova naše knjižnice.

Knjižnica je bila uradno ustanovljena 15. julija 1947 in je nadaljevala zbiranje gradiva vsestranskega značaja, predvsem na takega gradiva, ki se tiče slovenstva teh krajev in gradiva, ki se tiče naših krajev na splošno. Prav zaradi dejstva, da knjižnica služi študiju problemov, ki se tiče naših narodnostnih zadev, je dobila ime Narodna in študijska knjižnica. Iz enakih razlogov je Univerzitetna knjižnica v Ljubljani po osvoboditvi dobila naziv, ki ustreza njenim novim funkcijam, t.j. Narodna in univerzitetna knjižnica.

Preden podrobneje spregovorimo o delovanju Narodne in študijske knjižnice, moramo ugotoviti, da so knjižnice v veliki meri udeležene pri ohranitvi duhovnih pridobitev skozi stoletja vseh nestetih generacij, ki so živele pred nami. Res je, marsikaj je čas uničil, toda mnogo več je uničil človek sam. Niso samo v naših krajih v dobi fašizma gorele grmade knjig. O takem vandalskem uničevanju pričajo različna razdobja in pretekli zgodovini. V slepem sovraštvu in v vojnah je človek uničil marsikatero duhovno dobrino.

Od papirusov, ki so popisali Grki in Rimljani, nam je malo ostalo. Ohranili so se le redki spisi, ki so se po tedaj prejšnji zdeli važni, in ki so jih zopet prepisali na pergament. Pa še od tega je ostalo le to, kar so prepisovali srednjeveški menihi. Mnogo se je zgubilo med preseljevanjem narodov, v številnih verskih borbah v 16. in 17. stoletju. Zlasti v starem in v zgodnjem srednjem veku so ob požarih in vojnah za vedno izgubile nenadomestljive dragocenosti.

Nekaj podobnega se je dogajalo tudi v našem modernem »civiliziranem« času. Saj so Nemci že v prvi svetovni vojni zažgali univerzitetno knjižnico v Louvainu v Belgiji, v drugi svetovni vojni pa se niso rešile pred uničenjem teh modernih Hunov niti najdragocenejše kulturne dobrine. Zažgali so knjige v poljskih in ruskih knjižnicah, Narodno in univerzitetno knjižnico v Beogradu, knjižnico v Belgiji, Franciji, na Nizozemskem in drugod. Kresovi knjig so goreli tudi po slovenski zemlji. Požgali so več knjižnic na Gorenjskem, Koroškem in Stajerskem, Univerzitetna knjižnica v Ljubljani pa je bila hudo prizadeta, ko je nemško postrno letalo padlo na veliko čitalnico ter jo uničilo skupaj s 60.000 knjigami. Poleg tega je zgorelo še 15.000 knjig univerzitetnih seminarjev in več katalogov. S tem so nastale velike nenadomestljive izgube za naše kulturno bogastvo.

Zlasti iz starega veka so se ohranili le nekateri knjižni fragmenti. Knjižnice in knjižničarji imajo vsekakor velike zasluge, da se je marsikaj ohranilo do današnjih dni. Mnogo starih znamenitih knjižnic, ki so hranile kulturne zaklade, so sicer odnesli viharji. Vendar pa se je vselej nekaj od njih ohranilo in kulturne dobrine, ki so iz njih črpali razni velemu, so se v njihovih delih prenesle naprej skozi stoletja. Knjižnice so se razvijale vzporedno z znanostjo. Zato so zlasti starejše knjižnice večkrat tudi zrcalo razvoja znanosti in kulture v posameznih obdobjih.

Prvi slovstveni spomeniki raznih orientalskih knjižnic (egiptovske, babilonske, asirske) so vklesani v kamen ali napisani na papirus, ali vtisnjeni v glinaste tablice. Grške in rimske knjižnice do zmagе krščanstva so hranile duhovne zaklade na papirusovih zvitihi. Srednjeveške knjiž

Razvoj in naloge partizanskega zdravstva v slovenskem Primorju

Sam pojav oboroženega odpora proti fašističnim okupatorjem v Jugoslaviji je bil izreden tako sam po sebi kot po obsegu svojega pomena. Kot tak je prešel v zgodovino in ostane tu označen pod imenom jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja.

Ni mogoče sicer trditi, da bi ta boj v preteklosti ne imel precedentov, vendar je zaradi obsega in specifičnih oblik svoje nove, napredne narodnoosvobodilne, protifašistične in splošne družbene vsebine že takoj v začetku postal predmet ne samo zelo prizadevanega proučevanja, temveč tudi zanimanja in obudovanja po vsem svetu. Zadevna mnenja in stališča so bila, kajpak, zelo različna, a ocene pogostokrat tudi diametralno nasprotne, ko je šlo za to, da eden ali drugi o tem izreče svojo politično sodbo. Toda tudi najhujši nasprotniki jugoslovanskega narodnoosvobodilnega boja niso mogli, da mu ne bi priznali globoke etične in moralne vsebine ter velikega prispevka na oltar osvoboditve človeštva izpod nacističnega jarma.

Sredi takšnega vseobsežnega napora, enotno usmerjenega za doseg jasnih določenih ciljev, predstavlja partizansko zdravstvo, kot ena njegovih in etičnem in moralnem pogledu najbolj značilnih komponent, predstavljajo njegov nastanek, razvoj in vloga, z vsemi nešteti usodami in zgodbami o najbolj nenavadnih zdravnikih in bolničarjih, ranjenih in bolnišnicah vred, tako enkratnih, dragocen in svojevrsnih fenomen, da je zbuja in še danes zbuja največ obudovanja, toda obenem v marsikaterem primeru tudi razumljivo skepticizem, ker gre največkrat s tem v zvezi tudi za stvari in dejstva, ki je v njihovi verodostojnosti resnično težko verjeti vsakomur, ki tega sam ni doživljal ali vsaj od blizu opazoval.

Spregovorimo, torej, nekaj o tem, o partizanskem zdravstvu, njegovem nastanku, razvoju in vlogi tu pri nas, na ozemlju med Julijskimi Alpami in morjem, od Nedilže do bivše meje pri Postojni, o tej specifični obliki vojnega zdravstva v posebnih, nenavadno težkih okoliščinah boja, ki mu je težko najti primere v svetu. Nekaj podnebna ustvarijo lahko samo še narodi, ki se bora, kot smo se mi, za najdragocenejšo, za svojo svobodo.

Ko ostane v Ilidži zdravnik in bojevnik Ahajev, Mahaon, ranjen, pravi Idomenus Nestorju, spodbujajoč ga, da bi mu pomagal: »Včas je vreden zdravnik ko sto navadnih človekov, oči izpreže strele in leke polaga blazine!« Čez nekaj tisoč let je zdravnik Napoleonove armade, Larray, eden največjih vojnih kirurgov vseh časov, v borodinski bitki sam opravil 200 amputacij. Navajamo to, da bi, prvič, poudarili dejstvo, kako so v medsebojne vojne zapleteni ljudje že v pravadnih posevalih ranjenecem in zdravnikom največjo pozornost; drugič, da bi prikazali, kako se je v razvoju vojne tehnike razvijala tudi vojna medicina, v kolikor napredovanja na področju odkrivanja novih vrst orožja niso navajala samo na spremanje novih oblik vojne strategije in taktike, ampak tudi na iskanje novih sredstev in metod organizacije vojnega zdravstva.

Rus Pirogov, prav tako eden od največjih vojnih kirurgov, kar jih zgodovina pozna, pravi za vojno, da je to »travmatična epidemija«, kar ni rečno tjavdan, ampak je Pirogov s tem izrecno hotel poudariti in opozoriti na silno visok odstotek v vojnih povzročeni poškodb, odstotek, ki ga je mogoče primerjati samo s tistim, ki ga beležimo v času velikih bolezniških epidemij.

V prvi svetovni vojni je v spopadu med Nemčijo in Francijo imela prva 16,8 odstotka mrtvih in 38,8 ranjenih, druga pa ustrezno 17 in 49 odstotkov. Srbska vojska je v zmagoviti bitki na Jadru (Cer) utrpela 17.000 vojakov in šest tisoč izub (12 odstotkov), od tega 11.519 ranjenecov. Prva proletarska divizija pa je 12. aprila 1. 1945, pri proboju sovražnikove obrambe vzdolž ceste Sarograd-Mohovo, imela 561 ranjenec. Odstotki in številke o vojnih izgubah pa so vedno relativni, v kolikor odvisen od množičnih okoliščin in pogojev; od časovnega in številčnega obsega spopada, od medsebojnega razmerja udarne moči orožja, od raznih taktičnih in psiholoških prednosti, na ene ali drugi strani, od topografskih značilnosti in geološkega sestava zemljišča, od borbene pripravljenosti in morale nasproti si stoječih vojaških enot in še mnogih drugih činištev.

Vsekakor se je v uporabo novih in po svojem učinku tedaj bolj obsežnih in smrtonosnih orožij število ranjenih in mrtvih v vsako naslednjo vojno še povečalo. Se posebno v zadnji, ko se je fronta, zahvaljujoč letalstvu, mehanizaciji in motorizaciji, raztezala v globino in nista smrt ter opustošenje tudi v zaledju nikomur prizanesla.

Razmerje v izgubah med partizanskimi in okupatorskimi enotami je v splošnem bilo v prid prvih. Razloga za to je moč najti v partizanski strategiji in taktiki, v boljšem poznavanju terena, v elastičnosti partizanske gerile ter ustrezne organizacijske strukture enot, v visoki moralni ravni in borbeni ter politični zavesti samih pripadnikov oboroženega boja, spričo katerih so ti bili zmožni tudi najbolj neverjetnih primerov iznajdljivosti, prilagodljivosti in samoiniciativnosti. Toda nič manj ne gre zahvala za to tudi organizaciji partizanskega zdravstva, ki je v teku narodnoosvobodilnega boja opravilo tako veliko nalogo, da je verjetno nihče nikoli ne bo mogel v ustrezni meri dokončno določiti in oceniti.

Glede organizacijskih oblik sta v Jugoslovanskem merilu v glavnem prišla do izraza dva sistema, oziroma dva tipa sanitete: v južnih predelih so se bolniki in ranjenci v splošnem stalno premikali skupaj z operativnimi enotami, v Sloveniji pa se je kmalu preselilo na sistem ustanavljanja stalnih sanitetnih objektov, partizanskih ambulant in bolnišnic. V tem je tudi bila specifična poteza slovenske partizanske sanitete, ki ni niti v najtežjih trenutkih bila v breme operativnih enot, temveč se je vedno in povsod znašla in si pomagala sama.

Razvoj partizanskega zdravstva v Sloveniji je šel skozi več faz, oziroma obdobij, skladno z razvojem splošnih, kot tudi z njegovo dejavnostjo potrebnih posebnih pogojev.

Na področju Slovenskega Primorja beležimo v tem pogledu tri obdobja, a sam razvoj sanitetne službe ter organizacije, kot nikjer, tudi tu ni potekal enotno. Razlogi: neenoten razvoj osvobodilnega gibanja in oboroženih enot, odvisen poleg drugega tudi od nekaterih objektivnih naravnih pogojev (razčlenjenosti ozemlja, gozdov), različne stopnje, kulturne, narodne in politične zavesti ljudstva, obstoj goste mreže komunikacij in večjih naselij, neenakomerno napredovanje političnega dela ter organizacije ljudske oblasti itd.

Prvo obdobje se začne za najbolj zgodnjimi oblikami odpora, ko so se začele ustanovljati prve oborožene skupine in o kakih organizirani obliki zdravniške pomoči ranjenim borcem tudi v omejenem obsegu sploh ni bilo moč govoriti. V tem, lahko ga imenujemo herojskem obdobju graditve prvih temeljev bodočega razvoja narodnoosvobodilnega gibanja, ko so partizanski borci spričo svoje številčne neznanosti, a postavljeni pred velikanske in odgovorne naloge, bili v največji meri angažirani tako v oboroženem boju kot političnem delu, vprašanju sanitetne organizacije ti sploh niso posvečali nobene pozornosti. V primeru potrebe so ranjene razmeščali po zanesljivih kmečkih domovih, v senikih, listnjakih, v improviziranih kolibah iz vej, kamenja, v zaslimih bunkerjih. Običajno so zanje skrbeli in jim nudili najenostavnejšo zdravniško pomoč takrat še zelo redki partizanski bolničarji, ponavadi bivši italijanski vojaki, ali kaka druga oseba, ki je bila povezana z osvobodilnim gibanjem in je bolj ali manj obvladala to delo. Če je šlo za težje primere, so se z večjim ali manjšim uspehom zatekali k enemu ali drugemu od civilnih zdravnikov, ki do osvobodilnega gibanja niso kazali sovražnega odnosa. Najraje so se obracali do slovenskih zdravnikov, a tudi do nekaterih Italijanov. Toda vsekakor so okoliščine v tem pogledu bile nenavadno težke, ker je povsod vladal izreden teror, fašistične oblasti pa so iz dneva v dan zaostrovale budnost in izvajale vse težje represalije. Ko je bil Janko Premrl Vojko v Belci ranjen, je umrl brez zdravniške pomoči. Zdravnik, ki so ga bili poklicali iz Idrije, ni prišel.

Drugo obdobje gre nekako od sredine leta 1943, ko sta proti koncu pomladi, oziroma poleti istega leta poleg Severno-primorskega odreda (marec-april 1943) bili ustanovljeni še Gregorčičeva in Gradnikova brigada (maj-avgust 1943), a konča se z ustanovitvijo IX. Korpusa. Z nastankom novih večjih enot pa se je bolj pereče postavilo tako vprašanje organizacije trupe sanitete kot tudi postavitev vsaj kolikor toliko ustreznih stalnih sanitetnih objektov, oziroma postojank.

V tem času (marec 1943) je iz Slovenije prišel na Primorsko dr. Peter-Aleksander Gala, kar je predstavljalo prvo konkretno zdravstveno pomoč primorskemu partizanskemu boju. Dr. Peter je do kapitulacije Italije na tem področju bil edini partizanski zdravnik. Tudi njemu v tem času še ni

uspelo ustvariti organizirane trupe sanitete v operativnih enotah, pač pa je v par mesecih na vsem tem teritoriju izgradil kar 10 sanitetnih postojank, s kapaciteto 10-15 oseb. Te postojanke so predstavljale nekakšen decentraliziran sistem najbolj enostavnih stalnih sanitetnih objektov, ki se je v takratnih pogojih izkazal za najbolj učinkovitega. V danih okoliščinah so takšen sistem narekovala tako topografske značilnosti, t.j. talna razčlenjenost ozemlja Slov. Primorja, kakor tudi obstoj zelo gosto posejanih okupatorjevih postojank in cela mreža prometnih žil. Bil je tudi v skladu s takratno številčno močjo partizanskih enot in potrebo, da se zdravstvena postojanka nahaja v bližini operativnih enot, oziroma njihovega akcijskega področja, ker bi transport v oddaljenejšo sanitetno postojanko zaradi težkih terenskih pogojev in čuječnosti sovražnika bil zelo otežkočen in skrajno nevaren. Tudi v pogledu prehrane je najbolj ustrejal, saj bi se večja postojanka nujno morala oskrbovati iz večjega števila vasi, kar bi v vsakem primeru privedlo do dekonspiracije. Senčna plat zadeva vprašanje osebja, ki se ga v tem sistemu ni moglo najbolj racionalno izkoristiti, in pa vprašanje nadzorstva od strani nadrejenih organov, ki je bilo zaradi velikih razdalj otežkočeno.

- Postojanke, ki jih je izgradil dr. Peter:
1. Pri «Ravbarski jami», četrte ure oddaljena od Idrije. Kuha se samo v podzemski jami. Steze so kamuflirane, a 100 metrov od Idrije je izvidnica. Otroci, ki so nabirali drva, so ob neki priliki prišli na deset metrov od šotora postojanke, a za niso opazili. Kapaciteta 10 ranjencev.
 2. Na Kričah (Sebrlje) podzemski bunker, kakih 30 metrov vstran od stranske steze. Vhod vanj skozi odprtino. Kapaciteta 10.
 3. Vrata-Cepovan, oziroma v strminah nad Irijco, pod Vrsami. Spočetka 10 minut nad cesto Most-Cepovan, kasneje višje, v hudi strmini. Fašisti so jo iskali po vrhu in po dolini, toda ne po sredini strmine, kjer se je nahajala. Kapaciteta 10 ljudi, v njej so našli zatiščišče predvsem izrpani borci.
 4. Blizu Fečin na Sentviški planoti, pozemski bunker, ki pa se ni uporabljal zaradi možnosti izdaje. Kapaciteta 15.
 5. V grapi pod Liscem (Grahovo). Imela je stianno strepo in pristop samo z ene strani. Ob neki hajki so Italijani ranjence ter osebe opazili, a so jih pustili pri miru.
 6. Ob Tolminski pod Cadrom, pod prevrsto skalo, tik ob vodi. Dostop po 8 metrov dolgi lestvi. Kapaciteta 10. Bila je slučajno odkrita od fašistov, ki so stikali za tehniko. Ranjenci so bili pravočasno evakuirani. Postojanka je bila premeščena nad Cader, pod planino, desno od Rdečega roba. Kasneje je bila še enkrat napadena, a so se ranjenci spet srečno rešili.
 7. V grapi pod vasjo Krn. Skalna duplina, umik nemogoč. Kasneje je ta postojanka bila premeščena nad Gregorčičev slap. Bila je dobro zakamuflirana, tako, da je prvič, ko je bila izdana, niso našli, čeprav so ji prišli na dvajset metrov blizu. Drugič pa so jo našli prazno. Kapaciteta 20.
 8. Na Matajurju nad Suždom, do nje pot po gozdu. Razgled na Kobarid in cesto. Kurilo se je samo s suhim, olupljenimi drvami. Ni bila nikdar odkrita, čeprav so terenski ljudje vedeli za njo. Kapaciteta 12 ranjencev.
 9. Na Kolovratu, v strmini nad Sočo. Junija 1. 1943 je bila zaradi izdajstva napadena, ubiti so stirje ranjenci, ostali

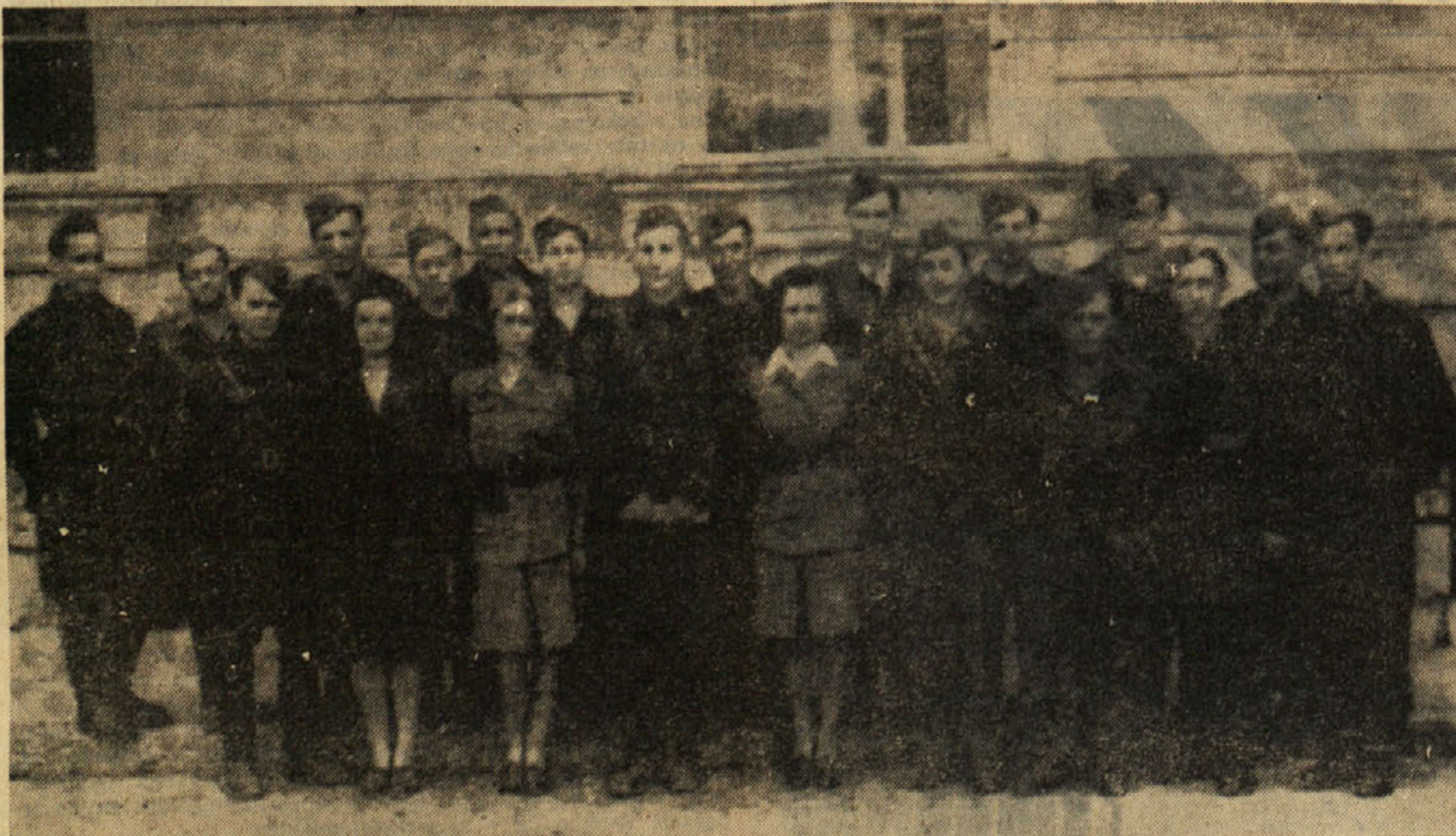
Igralska skupina IX. korpusa in njeno buditeljsko poslanstvo

Med tistimi, ki so z oživitvijo našega Slovenskega gledališča v Trstu najtesneje povezani, je brez dvoma tudi Danilo Turk-Joco. Mislim, da je malo ljudi na Primorskem, da o Trstu ne govorim, ki ne bi poznali njegove markantne pojave. Pa ne samo od leta 1945 naprej, temveč tudi od prej, že tam od poze jeseni 1943, ko je ljubezen do svobodne slovenske besede pripeljala v njegovo rodno primorsko deželo kot prvega organizatorja igralske skupine pri IX. korpusu, s katero je prekriziral našo deželico od skrajnega severa do skrajnega juga, na tej in oni strani Soče in obiskal domalo vsako slovensko vas in vasico, pa celo tudi zaselek samo nekaj hiš.

Ko letos tudi naše Sloboško gledališče slavi 20-letnico svoje oživitve od tistega nepozabnega dne, ko je sedaj že precej let pokojni član SG Justo Kosuta v gledališču Fenice 2. decembra 1945 s plangetno Hlapca Jerneja po dveh desetletjih prisilnega molka zopet prizgal večni ogenj pred oltarjem boginje Talije, je prav, da oživimo nekoliko spomin tudi na medvojno gledališko prizadevanje, katerega duša je bil na Primorskem ravno Danilo Turk-Joco. Tako bom skušal čim bolj zaokroženo podati razgovor z njim, ki pa ne bo samo memoarini zapis, temveč vzporedno tudi nekoliko biografija tega gledališkega delavca, ki se je z vso ljubeznijo in z vso težo svojega — telesa vpregel v voz boginje Talije in ga pomaga vleči naprej preko vseh križev in težav.

ZAČETKI V PARTIZANIH

Ko se je na Dolenjskem formirala 14. divizija, je Joco, ki je bil takrat že nekaj mesecev bорец v partizanskih brigadah,

Igralska skupina IX. korpusa takoj po osvoboditvi. Tretja od leve Irma Kacin, četrta vodja skupine Danilo Turk-Joco, šesti pevovodja Zdravko Kante

Partizanski bolničar prenaša ranjeno partizanko v bolnišnici Franja pri Cerknem

pa so se uspeli rešiti. Kapaciteta 8.

10. Na planini Baban v Kamnu, v višini okrog 1700 metrov. Ranjenci so ležali v duplini. Tudi ta je bila napadena zaradi izdajstva, vendar ni bilo žrtve.

Usoda teh postojank je, torej, bila različna. Prvih pet sovražnik ni nikoli odkril. Ona pod Vrsami je kasneje kot okrevališče št. 1 SVPB «Pavle» celo delovala do osvoboditve. Obe postojanki v porečju Tolminke so Italijani odkrili, oni dve na Kolovratu in Kamnu pa sta bila izdani. Izredno pereče je bilo vprašanje zdravstvenih kadrov, ki jih ni bilo in je zaradi tega kvaliteta zdravstvenega dela občajno bila na dokaj nizki stopnji. Oprema je bila najprimitivnejša, tudi najbolj enostavnih zdravil je bilo le za silo, instrumentarija pa je nasploh primanjlovalo. Posledic zaradi tega ni lahko ugotoviti, zakaj precej širjena škoda gre tudi na račun strokovno nezadostno izobolanih kadrov.

Steer se je zdravstvo v tem obdobju, v decentralizirani obliki in resda skromnem obsegu, vendarle razvijalo dokaj enotno.

Tretje obdobje se ne začne s kapitulacijo Italije, kot bi kdo mislil, marveč nekaj kasneje, z ustanovitvijo IX. Korpusa. Kapitulacija 9. septembra je slovenskim partizanskim enotam in nasploh osvobodilnemu gibanju resda stavila na razpolago velike količine maraznovrstnega materiala, toda za razvoj organizacije partizanske sanitete na Primorskem ni bila ustvarila ustreznih pogojev. Da, celo v materialnem pogledu se tu ob kapitulaciji nastale okoliščine niso povsem izkoristile, za kar je bil osnovni razlog v tem, da sta v tistem trenutku obe brigadi, Gregorčičeva in Gradnikova, nahajali v Sloveniji, vtem

ko se po drugi strani ni uspelo pravočasno evakuirati blaga iz italijanskih vojaških magacinov, torej tudi ne sanitetnega materiala (opreme, zdravil, instrumentarija, perila itd.), ki bi bil nujno potreben za ustanovitev in pravilno funkcioniranje stalnih partizanskih bolnišnic in ambulant.

Sele z ustanovitvijo IX. Korpusa so se bili ustvarili potrebni pogoji za prehod k bolj načrtnemu razvoju zdravstva. Odlučnega pomena za organizacijo zdravstvenih ustanov je tudi bila ustanovitev osvobodjenega ozemlja v porečju Idrije in upostavitve tenejših stikov s sanitetnim oddelkom Glavnega štaba Slovenije (GSS), ki so dotlej bili zelo šibki in samo občasni.

Proti zgodnji pomladi 1. 1944 je bilo treba zaradi bližajoče se sovražnikove spomladanske ofenzive v tem pogledu pihoteti. Sanitetni odsek pri štabu IX. Korpusa je nase prevzel tako splošne organizacijske naloge kot tudi vso skrb za gradnjo novih bolnišnic. Izdelan je bil načrt izgradnje novih blokov bolnišnic na osnovi principa najstrožje konspiracije. Trupna saniteta pa se je imela razvijati v smeri doseganja organizacijskih oblik rednih armad, katerih naloga je: prvič, v pomoči ranjenecem; drugič, v obrambi pred nalezljivimi boleznimi; in tretjič, v transportiranju ranjenecov.

Velika pozornost je bila posvečena vzgoji pomožnega kadra. Ustanovljena je bila bolničarska šola, ki je v začetku bila na Vršah. Vodil jo je najprej dr. Bogdan Brečelj, kasneje dr. Peter-Aleksander Gala. Šola, oziroma tečaj se je potem

DUŠAN FURLAN

(Nadaljevanje na 24. strani)

se večkrat nastopilo vse do velike nemške novembrske ofenzive, ko se je skupina morala začasno raziti, ker so se njeni člani vključili v brigade in v njih dojevali vse bitke kot vsi ostali borci.

NA PRIMORSKO

Po ofenzivi je Danilo Turk-Joco zaprosil Glavni štab naj ga pošlje na Primorsko, da bi tam poskušal z organizacijo igralske skupine. Glavni štab je njegovo prošnjo z veseljem sprejel, saj je prav Primorska po tolikih letih prisilnega kulturnega molka najbolj potrebovala bodrilne slovenske besede in pesmi, ki bi borecemu se primorskemu ljudstvu vsaj nekoliko lajšala trpljenje v težkih letih oborožene borbe.

En tako je Joco mimo partizanskih karavel v decembru 1943 prišel z Dolenjskega na Primorsko v takratni štab III. operativne alpske cone v Cepovan. Štab ga je dodelil k takrat najbolj organizirani 31. diviziji kot propagandista s posebno nalogo, da organizira igralsko skupino, ki naj bi obiskovala s svojim programom borbene enote pa tudi posamezne vasi in prirejala mitinge. 31. diviziji se je Joco pridružil v Cerknem, se preden pa je začel zbirati primerne ljudi za svojo skupino, je kot ciklostilec pomagal v Planini nad Cerknem Miletu Vregu in Martinu Kokalju tiskati prve številke Partizanskega dnevnika.

Po 14-dnevnem iskanju sodelavcev po brigadah je končno zbral 7 tovarišev in tovarišice in z njimi začel študirati skeče, pesmi in recitacije. Prvi nastop bi morala skupina imeti za tečajnike partijske šole pri Cerknem. Zanj je bil tudi že napravljen plakat, ki je vabil na prireditev v soboto, čoda v nedeljo zjutraj je prišlo do znanega nemškega napada na šolo, pri katerem je izgubilo življenje 47 mladih slovenskih fantov in deklet.

PRVI NASTOP

Nastop je seveda odpadel, vendar ne za dolgo. Jacova skupina je v naslednjih dneh obiskala s svojim programom nekaj krajev na osvobodjenem cerkljanskem področju, prvo večjo prireditev pa je pripravila v Cerknem v bivši kinodvorani vojašnice. Kljub snegu in mrazu so ljudje, tudi iz bližnje hribovske okolice, kar drli v Cerkno na to prireditev tako, da je bila precej velika dvorana do kraja natrpana. Skupina je predvajala Radoševu «Mater». V dvoranji je vladala grobna tišina in šele po zadnjem monologu matere-partizanke, ki pošilja svojega zadnjega sina v boj proti okupatorju, se je sprožil val navdušenja. Mnogi, zlasti preproste kmečke ženske, pa tudi borci, so jokali ne samo zaradi ganjenosti in globokega pomena materinih besed, temveč tudi zaradi toplote, ki je oplajala njihova srca ob poslušanju svobodne slovenske besede, dotlej zaslužene v spone fašističnega trinoštva. Sledile so recitacije, pevske točke in kot poslednja, groteska «Hitler in Mussolini». Smeh se je razlegal po dvoranji in že danes, če pri starejših ljudeh v Cerknem pobarsa po preteklosti iz vojnih let, bodo z navdušenjem pripovedovali o tem nastopu.

S to prireditvijo je igralska skupina dobila novega poleta in začelo se je njeno križarjenje po osvobodjenem delu Primorske. Joco se posebno razvname ko pripoveduje na primer o mitingu na Ravnah pri Cerknem za III. udarno Gradnikovo brigado 1. februarja 1944. Skupina je priredila enodejansko

JOŽE KOREN

(Nadaljevanje na 22. strani)

Tajni londonski pakt

(Nadaljevanje s 23. strani)

Po Mandičevi vrnitvi v Trst je bil 18. aprila nov politični sestanek. Udeležence so seznanili s sporocili Sovjetskega, ki so jih smatrali za sporočila ruske vlade, in pod tem pritiskom so razpravljali o spremembi svojega zadržanja. Nanje so seveda vplivale tudi izjave Gina Scarpe in Carla Gallija. Odločili so se za popuščenje.

Popuščenje Italiji

O sklepih, ki so jih sprejeli na tem sestanku, je Svatovski obvestil rusko zunanje ministrstvo 22. aprila, po informacijah, ki mu jih je dal Mandič. Svatovski poroča, da so sklenili, da se Slovenci in Hrvati vzdržijo oboževanja odpora italijanskim četam, da ne bi prekinili zveze z Rusijo in da pozovejo prebivalstvo, naj se zdrži mimo do italijanske intervencije v upanju, da jih »pravica Evropa« ne bo kasneje prisilila, da zgrabijo za orožje, da bi se osvobodili iz tuje suženstva. Na sestanku so hkrati sklenili, da se Slovenci in Hrvati ne morejo spriznati z odstopanjem katerega koli jugoslovanskega ozemlja, ker bi odstopanje Trsta Italiji odvzelo slovenskim deželam njihovo naravno in nezamenljivo pristanišče. Hkrati so izdelali besedilo proglasa na slovensko in hrvaško prebivalstvo, ki bi ga morali razširiti pred prihodom italijanske vojske. V tem proglasu je med drugim rečeno: »V tem resem trenutku, ko nas zapuščajo tisti, katerim je bila do sedaj zaupana naša usoda, in ko moramo sami skrbeti zase, se ne dajmo zepeljati k nepremišljenim korakom. Pozivamo vas, da mirno dočakate bližajoče se italijanske čete in da ne skušate zoperstaviti njihovemu prodiranju, ker bi te čete takoj zadušile v krvi in ognju vsak odpravilnega civilnega prebivalstva.« V proglasu se dalje prepričuje: »Našega obstanka nam ne more ohraniti odpor posameznikov, o naši usodi pa se bo odločilo na velikih bojnih, na koncu pa na kongresu, ki ga bodo po zaključku vojne sklicale zainteresirane države, da bi na njem razpravljale o pogojih za bodoči trajni mir.« Spritico tega se apelira na prebivalstvo, da mirno čaka na kongres miru v trdnem upanju, da bo kulturna Evropa, upoštevala naše življenjske pogoje, in da ne bo dopustila, da bi se ta del hrvaško-slovenskega naroda odtrgal od drugih naših bratov, s katerimi sestavljamo od pamtikeva nepretrgano in nedeljivo narodnostno, gospodarsko in zemljepisno celoto.

Na tem sestanku so hkrati sklenili, da slovenski narodni zastopnik v cesarskem svetu na Dunaju dr. Gustav Gregorin in hrvaški narodni zastopnik iz Istre v istrskem saboru dr.

Dinko Trinajstić gresta v emigracijo, da bi sodelovala pri delu Jugoslovanskega odbora. Po informacijah, ki jih je Mandič dal Trumbiču in Vošnjaku — ki o tem tudi piše v svoji knjigi »V borbi za združeno državo« — so na tem sestanku dal »slovenskim članom J.O. (Jugoslovanskega odbora) — kakor tudi dr. Trinajstiću polnomočje za predstavljanje nakega naroda v inozemstvu«. Prav tako je bilo sklenjeno, če bi srbska vojska prodrla z juga, da se proglasi neodvisnost, v vseh krajih pa, kjer žive Slovenci in Hrvati, da se ustanovijo odbori, ki bodo prevzeli upravo v svoje roke. Centralni odbor bi moral biti v Zagrebu.

Socialdemokrati za neodvisen Trst

Kakor slovenske in hrvaške meščanske stranke, tako je tudi Jugoslovanska socialdemokratska stranka, ki je imela tedaj sedež v Trstu, zavzela stališče do italijanske intervencije in do teženja Italije na Jadranu. Po pričevanju prvaka Jugoslovanske socialdemokratske stranke dr. Henrika Tume v njegovih spominskih »Iz mojega življenja«, je bil aprila 1915 v Trstu zaupen tajni sestanek predstavnikov Jugoslovanske socialdemokratske stranke, s predstavniki Italijanske socialdemokratske stranke, na katerem so se zedinili, da mora Trst z okolico postati neodvisno svobodno mesto, kateremu bi se moral priključiti milski polotok, zaletje Trsta do Krasa in okolinski Kras s Tržičem, tako da bi se raztezal na zapadu do Soče. Ta program je bil očitno naperjen proti aneksionističnim težnjam Italije in je v tem času predstavljal kompromisno rešitev, ki ga niso bile pripravljene sprejeti niti slovenske in hrvaške, pa niti italijanske meščanske stranke.

V tem času so bili razgovori med silami Trojnega sporazuma in Italijo že pri kraju. Največ po zaslugi Sazonova, odnosno ruske vlade, italijanska vlada ni dosegla vsega, kar je zahtevala. V tajnem paktu, ki so ga podpisali v Londonu 26. aprila 1915, so italijanske zahteve zmanjšane, toda le v Dalmaciji. Mejo, ki jo je Italija zahtevala na Severnem Jadranu, je bila odobrena »brez vsakršnega popravka«. Ta meja teče od koroških Alp, nato pa po razvodju Julijskih Alp čez Predil, Mangart, Triglav in po razvodju nad Podbrdom, Podlaništem in Idrijo na jugovzhod proti Snežniku, in pušča izven italijanskega ozemlja ves tok Save in njenih pritokov, nato pa gre od Snežnika proti obali tako, da vključuje Kastav, Matulje in Volosko v italijansko ozemlje. Približno tretjina slovenskega naroda je bila s tem paktom obsojena, da pripade tuji nacionalni državi. V tem paktu se predvideva, da bo obala od Voloske do severne meje Dalmacije in obala od ritca Ploče do Drima pripadala Hrvaški, Srbiji in Crni gori. Slovenija ali Slovenci se sploh ne omenjajo. Bilo je očitno, da sila Trojnega sporazuma in Italija niso predvidevale možnosti ostavitve jugoslovanske države in da so slovensko ozemlje, ki ga niso obljubili Italiji, puščale Avstriji.

Pakt - «klavnica narodov»

Izraz, ki ga je profesor Gaetano Salvemini uporabil za londonski pakt, »klavnica narodov«, se nanasa predvsem na slovenski narod.

Ko se je teden dni po podpisu londonskega pakta ustanovil v Parizu »Jugoslovanski odbor«, Gregorin se ni bil prekradalje meje. Vošnjak pa se ni prispel v Pariz, tako da je bil od Slovencev prisoten, zdi se, je Niko Zupančič. Od Slovencev so stopili v odbor Gregorin, Vošnjak in Zupančič. Za predsednika je bil izvoljen Trumbič, tajniške posle pa so zaupal tržaškemu dopisniku zagrebškega »Obzora« dr. Josipu Jedrowskemu, ki mu je uspelo pobegniti v Italijo. Odbor je v tem času že bil obveščen, da je londonski pakt podpisan, dasi je to bila sicer tajnost.

Ze naslednji dan po svojem konstituiranju je jugoslovanski

Spomenik na Trumbičevem grobu v franciskanski cerkvi v Splitu. Spomenik je delo slavnega kiparja Ivana Meštrovića.

Razvoj partizanskega zdravstva

(Nadaljevanje z 20. strani)

seli iz kraja v kraj, v Trebušo, na Vojsko, v Jagršče in končno v Cerkljo. Dr. Peter je od marca 1. 1944 do marca 1. 1945 imel vpisanih 200 lečalnikov.

Tudi v postegu zdravniškega kadra, se je stanje boljšalo, ker je prihajalo v partizane vedno več zdravnikov. Kar zadeva načrt postavitev novih blokov zakopiranih bolnišnic, je ta predvideval, da se preko osvobojenega ozemlja izgradi dva bloka v obliki pasu, tako da bi bilo povezano tudi v primeru, ko bi sovražnik zasedel glavne prometne žile. S tem se od sistema decentraliziranih bolnišnic prešlo na sistem njihove centralizacije in je samo še v zahodnih predelih Primorske, v Brdih in Slovenski Benečiji, spritico tu obstoječih posebnih pogojev, ostal v veljavi stari sistem. Čedalje bolj je odslej tudi prihajala od izraza razlika med organizacijo zdravstva na levem in desnem bregu Soče.

O obeh blokkih partizanskih bolnišnic, SVPB »Pavle« in SVPB »Franje«, ki sta bila izgrajena prvi na južnem in drugi na severnem koncu osvobojenega ozemlja, je bilo že mnogo napisanega.

Njune osnovne značilnosti so bile, da so bili vsi objekti stalni, trdno grajeni, pogojem primerno opremljeni in oskrbovani, kakor tudi, da so tu bili ranjenci in bolniki pod stalnim zdravniškim nadzorstvom. Bilo je tudi več strokovno izsolanega pomožnega kadra. Za njihovo varnost pa je bilo poskrbljeno s pomočjo najstrožje konspiracije in na osnovi najnatantnejšega izbora najbolj zanesljivih osebja.

Zametek južnega bloka SVPB »Pavle« je bila stara oglarska bajta v idrijskih hribih, ki jo je za prvo potrebo prekril idrijski domačin Kenda in v katero je enkrat decembra 1. 1943 dr. Peter, ki je septembra nekje na Vipavskem imel svoj ambulanto, pripeljal prvo skupno ranjencev. Zatem je postala upravna te bolnišnice dr. Jerina Pavle, po kateri je bila imenovana. Do osvoboditve je v sklopu SVPB »Pavle« bilo bilja 23 barak, 3 zaklonišča in 5 bunkerjev. Poleg dr. izgrajenih 23 barak, 3 zaklonišča in 5 bunkerjev. Poleg dr. pomagal pa sta se dr. Peter-Aleksander Gala in dr. Derganc Franci. Celotna kapaciteta bloka »Pavle« je znašala 250 ležališ. Imela je svoji okrevališči na Vršah in v Jagrščah, od pomladi 1. 1944 do osvoboditve pa tudi oddele »Delta« za invalide. Vsega skupaj se je v »Pavli« zdravilo 1758 ranjencev, od katerih jih je umrlo 58.

Posebno mesto je v razvoju partizanske sanietete na Primorskem zavzel severni blok SVPB »Franja«. Vodila ga je dr. Franja Bojčeva. Med vsemi partizanskimi bolnišnicami je bila ta najbolj svojevrsna, namreč, predvsem glede na mesto, kjer je bila izgrajena. Postavljena sredi divje nepristopne soteske nad cerkljanskimi Novaki, že po naravi tako zavarovana, da bi težko kdo nezalezen mogel priti do nje, je za vse borbe primorskih brigad predstavljala najvarnejše zaščito. V primeru, ko bi bili ranjenci in bolniki potrebni zdravniške pomoči in nege. Tisoci so jo po vojni obiskali in se ji niso mogli prečuditi, pa bi spritico tega bilo odveč, če bi jo na tem mestu skušali še enkrat opisovati. Njen zametek je bila ambulanta, ki je po kapitulaciji Italije, 9. septembra 1943, bila organizirana v prostorih otroškega vrta v Cerkljem in jo je vodil nek dr. Stičič. Tu so zdravili in operirali partizanske borce, ki so bili ranjeni v spopadih, od katerih je nepo-

Uzemlje (črtikano) Slovenije in Dalmacije, ki je bilo na podlagi tajnega londonskega pakta pred petdesetimi leti obljubljeno Italiji

ski odbor obiskal Delcassaja, da mu prikaže svoj program združitve vseh Slovencev, Hrvatov in Srbov v eno državo in da protestira proti temu, da je Trojni sporazum »popal« vstop Italije v vojno z deli našega narodnega ozemlja. Odbor je 6. maja sestavi obsežen memorandum, ki ga je izročil francoskemu zunanjemu ministrstvu in ga poslal po ruskem poslaniku v Parizu ruski vladi. Isti, nekoliko spremenjen memorandum, so kasneje dostavili tudi angleški vladi. V njem je odbor pojasnil težnjo Slovencev, Hrvatov in Srbov v Avstrogrski po združitvi s Srbijo in Crno goro, kot njihovo nacionalno ozemlje pa je označil med drugim tudi Južno Koroško in Južno Stajersko, Kranjsko in Gorico, Istro z njenimi otoki in Trst. V drugem memorandumu se zlasti zadržuje na italijanskih imperialističnih težnjah na Jadranu in na italijanski intervenciji, pobijajoči zlasti upravičenost, da Trst pripade Italiji. O Trstu je v memorandumu rečeno, da je »mnjuno potrebno izhodišče za slovenske, alpsko-nemške in češke kraje«, da mu Italija ne bi mogla dati »gospodarskega življenja« in da bi ga izkoristila »izključno v interesu Italije, a na veliko škodo njihovih zaletij«. Izvzemši okraja Gradško in Tržič (Monfalcone), mejne kraje italijanskega narodnega področja, ni v Trstu, Istri in Gorici več kot 284.325 Italijanov, proti 431.023 Jugoslovancev; v vsej kneževini Gorici, izvzemši omenjene okraje, ni več kot 17.949 Italijanov, nasproti 143.388 Jugoslovancev; v samem Trstu je 59.319 Jugoslovancev nasproti 113.959 Italijanov, v Istri 147.417 Italijanov, nasproti 224.201 Jugoslovancev. Spritico tega — je rečeno v memorandumu — odstopanje teh krajev Italiji se ne bi moglo opravičiti niti če bi se za podlago vzelo narodnostno načelo. Memorandum zaključuje, da bi ti kraji mogli napredovati le v rokah Jugoslovancev, ker so življenjskega pomena za jugoslovansko državo.

Ko je izvedela za londonski pakt, je tudi srbska vlada odločno protestirala in z noto od 5. aprila zaprosila sile Trojnega sporazuma, da prepričajo srbski narod, »da vprašanje koncesij Italiji ni nepreklicno odločeno, ampak da obstaja upanje, da ga je še mogoče popraviti v sporazumu z Italijo in je ob tej priliki postavila zahtevo, da ji obljubijo, da bodo »srbski, hrvaški in slovenski narod združeni v eno državo«. Toda zavezniki so že bili vezani s paktom, ki je izključeval združitve južnih Slovanov in ki je jamčil Italiji na Jadranu pretežno slovenska in hrvaška ozemlja, tako da je bilo v tem času malo kazalo, da se ideal združitve južnih Slovanov uresniči v celoti. Italijanska vlada, zlasti zunanji minister Sonnino, je bila proti jugoslovanski združitvi in zaradi tega zavezniki niso v tem času upoštevali zahtev srbske vlade in Jugoslovanskega odbora. To je bilo zlasti hudo za Slovenski narod. O njem se je tedaj v zaveznikih deželah zelo malo vedelo, njegove težnje pa so se malo upoštevale v deželah Trojnega sporazuma, pa celo tudi v Rusiji, v katero so se upirale oči vseslovensko usmerjenih slovenskih narodnjakov. Ko je Pasif poslal, v posebni misliji, v Petrograd dr. Ljubomira Stojanovića in dr. Aleksandra Beliča, jima je Sazonov 6. maja 1915 odkrito izjavil: »če bi se morala Rusija vojskovati zaradi Kranjske samo dan dlje, bi opustila njeno osvoboditev«.

D. Š.

KANALSKA DOLINA

(Nadaljevanje z 21. strani)

rodne. Druga zadeva pa so Rezijani ali sploh beneški Slovenci, ki so na jugovzhodu, ločeni sicer od njih po večina naseljenem gorskem svetu, toda vendar oddaljeni in zraskli skozi stoletja v drugi politični ureditvi, v drugem okolju.

Veliki razločki med Beneško Slovenijo in Kanalsko dolino

Beneška Slovenija in Kanalska dolina sta dve čisto drugačni demografski in gospodarski enoti. Večjeje razločka si je težko predstavljati. Po temperamentu, vzgoji, gospodarski dejavnosti in po načinu življenja sta prebivalci iz Kanalske doline ali pa iz Beneške Slovenije popolnoma drugačnega. Pri tolikšnem razlikovanju ni torej mogoče govoriti o brzen prilagajanju alpskega tipa iz koroškega civilizacijskega območja s tipom iz karnijsko-furlanskega okolja. Rezijanom ne moremo odrekati, da se ne morejo prilagoditi kjerkoli, ker so tega vajeni iz trde borbe življenja, toda kako pridobiti simpatije prebivalca Kanalske doline, vseeno ali Slovenca ali Nemca, ki sta vasa zaprta, ki imata popolnoma drugačne življenjske navade, drugo kmečko kulturo in tehniko.

Ni čudno, da si stojita Slovenec iz Kanalske doline in Slovenec iz Beneške Slovenije kar nekam hladno drug do drugega. A pri vsem tem je presenetljivo, da so po zadnji vojni imeli kanalski Slovenci, ki se čutijo nekako višje od beneških Slovencev skoraj le duhovnike iz Beneške Slovenije za dušne pastirje. Ti seveda niso dosegali prejšnjih izvrstnih slovenskih duhovnikov iz Goriske ne kar se tiče narodne zavednosti, smisla za organizacijo ljudsko prosvetne in cerkvene delovanja v jeziku vernikov. Pač pa so tudi ti duhovniki iz Beneške Slovenije po svojih močeh izpolnili svojo dolžnost glede enakopravnosti jezikov v cerkvi po potrebah vernikov. Ni pa bilo mogoče pričakovati od njih, da bi se spuščali v kakršno koli upiranje civilnim nestrpnim v prosvetnem in administrativnem aparatu. Vsekakor so se pa ti beneški duhovniki bolje izkazali od svojih navadnih beneških priseljencev-kruhoborcev.

Veletok nemških turistov in kupcev

V večnarodnostni Kanalski dolini so in niso kanalski Slovenci prepričani samim sebi. Bolejo se podpirani in oplajani s kulturo svojega naroda seveda italijanski in nemški sosede. Kako ne bi v lastni državi pri vseh udeslinah nacionalizma v vzgoji in v miselnosti ljudi v aparatu Nemcev bo komaj za tretjino Slovencev, toda čutiti je, kakor da bi jih bilo vsaj toliko. Po dolini teče nenehno veletok nemških turistov na poti v Italijo. Preko Kokovega prihajajo skoro brez mejnih formalnosti tisoči drobnih avstrijskih kupcev iskat v trbiških stojnicah plodove mediteranske dežele in človeške proizvode, olepane s prilojenim estetskim okusom italijanske delovne sile. Zničena bruba nemške turisti celo na Višarje, ki so bile doslej pribežališče preostalih slovenskih vernikov iz vseh bližnjih slovenskih dolin. Preostali Nemci v Kanalski dolini odhajajo prav tako brez mejnih formalnosti do Beljaka in Celovca.

Z lastnega praga poznamo, kaj prinaša s seboj poplava turistov po vaseh. V neprimerno večji meri pa prepavlja prav vse Kanalsko dolino povenjen stalnih nemških in italijanskih poletnih in zimskih turistov, ki skupaj z veliko trgovsko dejavnostjo po dolini nanašajo svoje udesline, ki razjedajo prastare domačije in jezikovne vrednote doline slovenskega kulturnega območja.

Slovenski obiski: turisti, romarji in kupci

Koliko smo pa mi Slovenci oplajali v tej večnarodnostni dolini svojo narodno vejo? Precej let po vojni so obiskovali Kanalsko dolino skoraj le tržaški in goriški Slovenci in sicer taki, ki so se po hoteličih, senkih in kampinških teh vsi veliki vsakega slovenskega pozdrava, vsake slovenske pesmi za postoliško mizo in na koru ter tudi po svoje prispevali k oživljanju slovenske govornice in osveščanju domačih ljudi, da spadajo tudi oni v skupen slovenski krog. Človek ima vtis, da je tega v zadnjih letih manj. Istočasno so prihajali v dolino ves čas še slovenski kmečki ljudje iz sosednje Koroške: iz Zilje in beljanske okolice po svojih duhovnih in snovnih potrebah: pit italijanska vina ob nedeljah v Trbišču med množico drugih avstrijskih gostov in roman na Višarje ter v nočnem benednu žebrat roženkarne in prepevat cerkvene pesmi. Po 1. 1955 so se pojavili še novi bližnji slovenski gostje, tako rekoč zlahta: iz Rateč, Kranjske gore in z Bovškega, stoletja sosedni in znanci. Ze deset let prihajajo vsi ti kupovati na trbiške stojnice in v trgovine, kjer tudi »Prešerni«, daljni pesnikov rod, prodajajo svoje blago. Toda v Gorici in Trstu bolj obrabijo drobnega slovenskega kupca kot pa v Trbišču. Saj tudi ne more biti drugače, ker ne more trbiški trg prevladati vsega preplavaljočega nemškega planktona malih kupcev po vseh pravih spodobne trgovske prebavljenosti ter zato ne občuti pravega vpludnega apetita do bovskih ali gornjeslovenskih slovenskih kupcev. To in nič več smo dali stikov in prijaznih besed vsi mi Slovenci tem ljudem v primerjavi z neznanšo turistično in trgovsko poplavo stotisocev nemških in italijanskih turistov, obiskovalcev in drobnih kupcev v Kanalski dolini.

Ali res namjarka organizirana skrb za kanalske Slovence?

V mučno zadnje pade slovenski človek v Kanalski dolini, ko poslušamo naše redke zavedne ljudi (ožiti, da so manj deležni organizirane skrbi za narodne pravice Kanalske doline kot pa beneški Slovenci. »Iz vsega srca«, trdijo ti naši ljudje na Trbiškem, »jim privoščimo, da omenjajo goriški in tržaški Slovenci v svojih resolucijah, sklepkih, deklaracijah, kako so beneški Slovenci brez slehernih narodnih pravic. Ali mislijo morda, ko omenjajo zastopavanje Beneško Slovenijo, da so s tem mislili tudi Kanalsko dolino. Iz polemčnih odgovorov videmskih in drugih italijanskih političnih krogov je razvidno, da obsegajo zahteve po narodni enakopravnosti v Beneški Sloveniji samo poznano, da tako rečemo klasično Beneško Slovenijo, nikakor pa ne Kanalsko dolino. Vemo, da je malce dolgo dodati zmerom se Slovencev v Kanalski dolini, toda politična praksa zadnjih nekaj let nam kaže, da smo potisnjeni nekam v kot. Glejte južnotrbiške politične kroge, kako se borijo za pravice v svoji beneški pokrajini, ne pozabijo pa tistiš Nemcev, ki živijo v tridentinski pokrajini in ne izpuste tako zlepa tistih romanskih Ladinov, ki so bolj na nemški kot italijanski strani.«

Sicer pa ni nobenega trenja zaradi narodnostnih razlik med Slovenci, Italijani in Nemci v tej dolini. Vsi oddajajo glasove za vse italijanske stranke in pokazujejo volilni rezultati političnih in upravnih volitev čedalje večjo politično diferenciacijo. V vaseh, kjer živijo domači Slovenci, ni kaj posebne here za desničarske stranke, a res je, da prita, da tudi napredne italijanske stranke ne nabirajo tod pristaveh in volivcev s parolami za uveljavljanje slovenskih in nemških pravic tudi v Kanalski dolini. Pač pa vlada čudovita enostnost glede zavemanja za gospodarske interese doline. Za služnostno precej donosne pravice v velikanskem 23.036 hektarov obsegočem trbiškem demanialnem gozdu se borijo prav vse stranke, celo tudi mislini. Zelo veliko je državnega vpliva, pravega državnega kapitalizma v Kanalski dolini: gozdovi, vodna sila, kmečka posestva in nepremičnine, velik rabeljski rudnik, ž vsem italijanskem mnenju skreditirana na pol državna ustanova Ente per le Tre Venezie, gozdno bogastvo, predelava lesa iz trbiških gozdov, vse je več ali manj odvisno od države. Vsi se borijo proti njej, kakor so se že borili v času bamberskih škofov proti svoji suverenosti.

D. F.

A. R.

F. V.

Prvič objavljeni sezname žrtev Rižarne in zaprtih oseb

RIŽARNA kraj mučeništva

V okviru proslav 20-letnice osvoboditve je bila Rižarna v Trstu z dekretom predsednika republike od 20.4.1965 proglašena za narodni spomenik. Tako se bo ta edini primer nacističnega taborišča v Italiji, v katerem je bilo zaprtih, mučenih in umorjenih na stotine in stotine Slovencev, Hrvatov in Italijanov, ohranil ter bo pričal novim rodovom o borbi in žrtvah za svobodo. Vse bo opozarjal, da se take grozote ne bi nikoli več ponovile.

Pred svojim porazom so nacisti 29. aprila 1945 ponoči porušili krematorij in uničili dokumente, da bi zbrisali vsako sled o svojih zločinih. Zaradi tega ni mogoče ugotoviti točnega števila umorjenih in zaprtih v Rižarni. Na podlagi pričevanj preživelih, napisov v celicah in redkih dokumentov, ki so se ohranili, se da sklepati, da je bilo v Rižarni umorjenih od 2000 do 2500 aktivistov, ujetih borcev in antifašistov, zaprtih pa nad 20.000 oseb. Rižarna je bila namreč koncentracijsko taborišče in tudi zbirna baza za druga nacistična taborišča. Nemci so Rižarno rekvirirali takoj po 8. septembru 1943 in so jo kmalu nato preuredili v zapor ter zbirno bazo za Žide in ljudi, ki so jih aretirali med svojim pustošenjem po Istri in Krasu. Nato so zgradili celice za najbolj osumljene antifašistične borce. Rižarna je postala kraj najhujšega zasiljevanja, mučenja in trpljenja.

Vrata celice v Rižarni

SCHNEIDER ter Polizeimeister OTTO STADY. Omenjeni so tudi SS FRITZ KOČEVSKY, SCHULZ MATEŠ ADOLF kot vratar, PLICHER in MOIMAS kot pomagača ter RAZENKO in DALKE kot Kusa, ki sta bila dodeljena za seznanje žrtev v krematoriju.

Pri iskanju podatkov o Rižarni smo prišli tudi do neke druge ugotovitve. Na neki fotografiji iz leta 1945 je videti na vratih celice št. 10 temno tablico z napisom »Deankovitsch Vittorio-4.4.45 R. I. Trieste (Zal je rja ta napis že uničila). Kaj naj pomeni »R. I.«?

Potrebna je ureditev

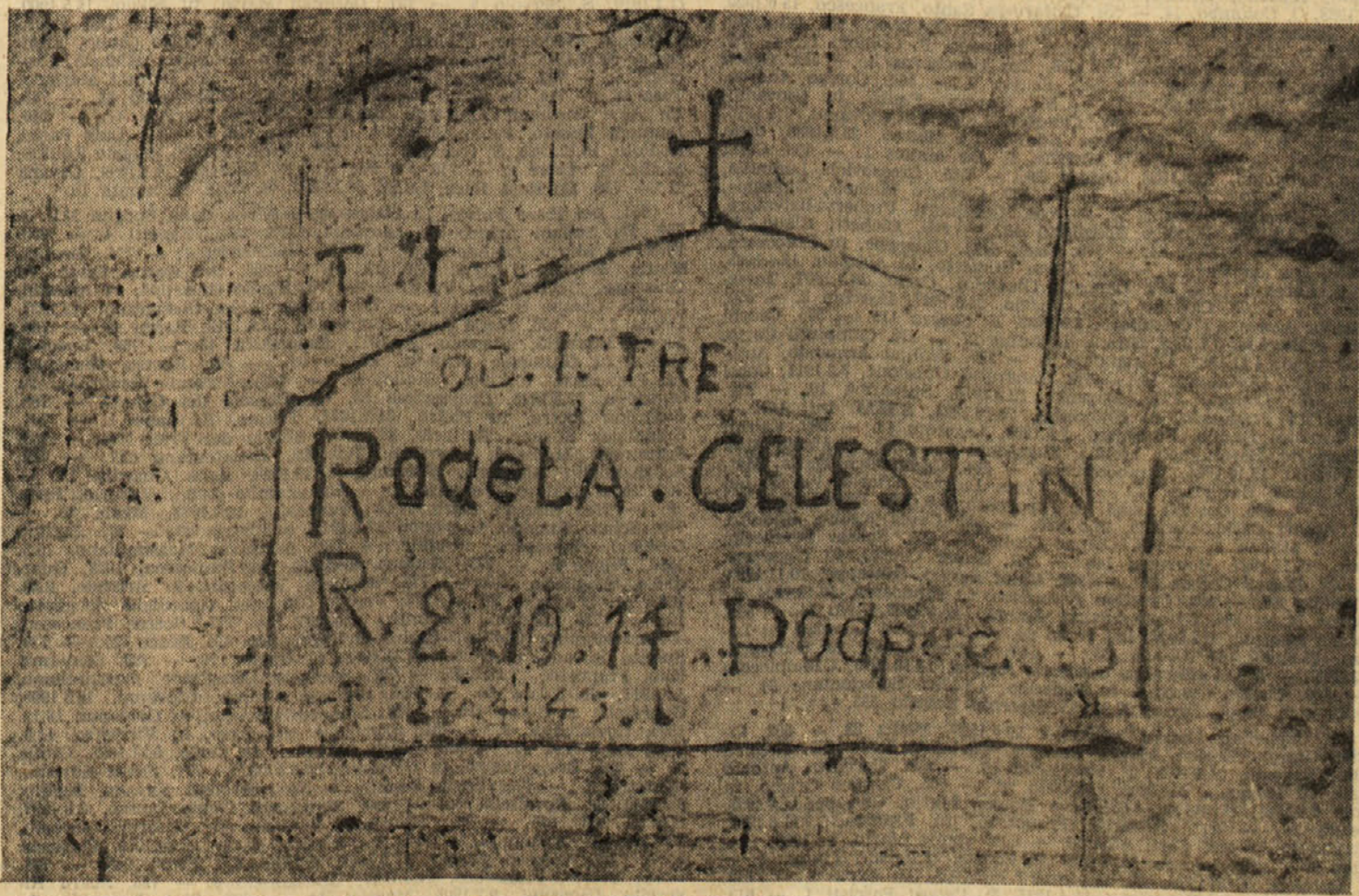
V arhivu Inštituta za zgodovino delavskega gibanja smo našli tudi nekaj nemških napolnic za zapor (Haftschein), ki imajo posebno oznako »R. I.« Na teh najdemo tudi podpis: »SS Obersturmführer Oberhauser«. Podpis komandanta Rižarne, »R. I.« je bila torej nemška za Rižarno, ali verjetno zelo izrecno napolnico v celice Rižarne.

Rižarna je eden izmed redkih narodnih spomenikov zgodovinsko-političnega pomena v vsej Italiji, edini v Trstu in v delu Furlanije-Juljskega krajina. V takem stanju, kot je zdaj, pa ne sme več biti. Tržaški župan je sicer že obljubil na svečani ceremoniji 24. aprila, da bodo Rižarno uredili in na dvostranski postavi lep spomenik. Urediti je treba tudi okolico blizu Rižarne in poskrbeti za ohranitev napisov v celicah. Najprej pa je treba poskrbeti, da se bodo sedanji gostje Rižarne - begunci, čimprej izselili iz Rižarne v nove zgradbe, ki jih zanje pripravljajo.

Tržačani in okoljani, pa tudi ljudje iz drugih italijanskih pokrajin in iz bližnjih krajev onstran meje, iz Istre in Krasa, iz Čičarije, iz Brkinov, z Reke in iz Pule, od koder je bilo zaprtih na stotine ljudi, bi si radi ogledali Rižarno. Toda za vstop in obisk je potrebno posebno dovoljenje. Upravičeno torej pričakujemo in zahtevamo, da bo Rižarna res narodni spomenik.

Preveč let je bila Rižarna zapuščena in zanemarjena. V tržaškem občinskem svetu so nekateri komunistični, socialistični, pa tudi demokristjanski svetovalci predlagali, naj bi bila Rižarna proglašena za narodni spomenik. To so zahtevali tudi napredne stranke in organizacije, toda zadeva se ni zganila z mrtve točke do lanske jeseni. Združenje bivših političnih deportirancev v nacističnih taboriščih je posredovalo pri županu in mu izročilo obsežno utemeljeno vlogo. Občinska uprava je to podprla in odposlala Skrbništvo za varstvo spomenikov za nadaljnjo proceduro. Skrbništvo je zbralo še drugo potrebno gradivo in izročilo zadevo ministrstvu za javno vzgojo. Pri zbiranju gradiva je pomagala tudi Deputacija za zgodovino oporniškega gibanja v Trstu. Take zadeve se običajno zelo zavlačujejo, glede Rižarne pa je šlo precej naglo. Za to ima glavno zaslugo sen. Piero Caleffi, podtajnik ministrstva za javno vzgojo, ki ima kot tak pristojnosti tudi za narodne spomenike, galerije in muzeje. Sen. Caleffi je predsednik vsdržavnega združenja bivših političnih deportirancev v nacističnih taboriščih in se je tudi zato tembolj zavzel za hitro rešitev prošnje glede priznanja Rižarne.

ALBIN BUBNIČ

Napis na steni prve celice v Rižarni, ki ga je napisal Rodela Celestin. Takih napisov s svinčnikom na stenah in vratih je še mnogo

SEZNAM ŽRTEV

Umorjeni v noči med 21. in 22. junijem 1944

5. oktobra 1944

- VIKTORIJA SANCIN - 23.4.1919 - Boljuneč
- SAVA SANCIN - 30.7.1919 - Dolina
- MARIJA SLAVEC - 8.9.1912 - Boljuneč
- KLARA PURGER - 6.4.1925 - Gabrovica
- AMALIJA PRIMOŽIČ - 10.4.1928 - Gabrovica
- STEFANIJA PRIMOŽIČ - 21.1.1928 - Gabrovica
- MARIJA PAOLETTI - 20.1.1926 - Pareljici
- KLARA MIHELČIČ-MICHELINI - 19.1.1924 - Trst
- FRANCIŠKA MIHELČIČ-MICHELINI - 30.3.1905 - Vrabče
- VERA DECLEVA roj. KALISTER - 4.7.1896 - Trst
- MARIA COSILIANI - 25.10.1925 - Reka
- LUIGIA CATARUZZI - 5.5.1920 - Trst
- OLGA FRANZA roj. ZELEZNIK - 20.3.1912 - Materija
- INES GALLO - 28.1.1922 - Reka
- LIDIJA KRIZMAN - 25.9.1923 - Gabrovica
- ARDEMIA ZANKOLICH - 29.8.1923 - Oprtalj
- ANTONJA ZELENIK PENKO - 10.7.1907 - Artviže
- FRANCESCA TONIOLLI - 12.2.1910 - Trst
- KATERINA TOMLJANOVIČ - 1914 - Ledenice
- SONJA PASQUINUCCI - 14.7.1923 - Split
- JOSIP BINKAR - 8.9.1903 - Pazin
- ANTON BAVGAR - 13.6.1905 - Vipava
- GIORGIO DOMINIS - 1898 - Dalmacija
- VIRGILIO DARIS - 31.10.1910 - Trst
- OLIVIERO DE BIANCHI - 8.12.1923 - Ronke
- AUGUSTO TAMBURINI - 13.2.1904 - Tržič
- STANKO KRAMER - 11.11.1924 - Motovun (Vižnjan)
- FRANC GRZINIČ - 22.10.1913 - Klana
- MARIO DONATI - 27.2.1892 - S. Canziano D'Isonzo
- BRUNO FERRUZZI - 16.2.1906 - Trst
- CRISTOFORO FIGON - 9.7.1921 - Sibebik
- ALESSANDRO ZACCARIA - 25.12.1901 - Dunaj
- ARCU TARDIVO - 17.9.1921 - S. Donà del Piave
- IVAN BARUT - 4.4.1895 - Gabrovica
- VINCENC PETRIČ - 19.7.1914 - Kastav
- ANTON POROPAT - 14.6.1913 - Lanišče
- FRANCESCO SUSANI - 22.6.1905 - Milonni
- AGOSTINO BUROLE - 26.6.1920 - Umag
- ANTON STURM - 27.10.1908 - Senožeče
- AVGUSTIN FERFOLJA - 5.5.1894 - Selce

1. septembra 1944

- IVAN JURANIČ - 6.12.1895 - Reka
- ELEONORA HARTMANN RIMINI - 21.8.1881 - Trst
- IDA PUHALJ - 25.6.1925 - Reka
- PIETRO STEFANO - 16.6.1900 - Poreč
- NICOLA CAMILOTTI - 18.11.1902 - Reka
- ILIJA PUSIČ - 27.11.1894 - Koridko (?)
- LADI TICAC - 25.4.1902 - Lokve (Gorski Kotar)
- KAROLINA TRAMCAR - 2.12.1887 - Ledenice
- RUDOLF CECCO - 9.8.1919 - Reka
- HILARIJ CETTINA - 13.1.1920 - Reka
- ALEKSANDER CORAZZA - 8.1.1904 - Pazin
- ANGEL KREVIATIN - 2.10.1903 - Pazin
- RENATO DUNDUČIČ - 23.4.1912 - Reka
- MARIO JURISEVIČ - 8.12.1927 - Matevada
- DUSAN EUKSETIČ - 8.5.1923 - Matulji
- RUDOLF MANDIČ - 20.6.1914 - Zamet
- IVAN MIKOCIČ - 15.3.1924 - Matulji
- BENCE PAVLETIČ - 17.7.1927 - Sušak
- VLADIMIR RIBARIČ - PESCATORI - 28.2.1914 - V. dice
- ANTONIO PICCOLI - 1.8.1928 - Rovinj
- ALEKSANDER PINES - 25.9.1912 - Pazin
- LEO RANDIČ - 15.1.1926 - Reka
- STEFANIJA RAVNIČ (?) - Lupoglav
- FRANC STRANIČ - 10.3.1905 - Matulji
- MARIO TOMEI - 27.2.1915 - Rim
- BRUNO VIDALI - 28.4.1910 - Reka
- ERNESTO UGOTTI - 1.11.1907 - Pazin
- MARIJA BRAJDOTIČ - 20.11.1914 - Trst
- ALOIJ PEZZOLI - 25.1.1920 - Pulj
- GIOVANNI NOVEL - 13.7.1905 - Milje
- LORENC ŽANE - 21.5.1882 - Trst
- GIUSEPPE GIOVANNINI - 29.12.1911 - Trst
- EZIO ROCCO - 1.4.1921 - Trst
- GIULIO MARASSI - 11.8.1914 - Milje
- ERNESTO NERI - 30.10.1904 - Trst
- JOSIP STERLE - 18.1.1906 - Trst
- STANKO GOJČA - 24.5.1904 - Trst
- GIOVANNI COCCON - 13.2.1910 - Reka

21. septembra 1944

- EGONE AIELO - 16.2.1908 - Trst
- GIUSEPPE ANDRIAN - 24.11.1919 - Oglej
- JOSIP BENCI - 6.8.1895 - Poreč
- FRANCESCA BODI - 9.2.1913 - Rovinj
- FRANCIŠKA CERGOLJ - 4.1.1922 - (?)
- SANTO DE FORTI - 5.5.1893 - Catania
- ANGELO CENEDESE - 16.5.1925 - Fossalta (Ronke)
- BRUNO GERLANC - 26.6.1912 - Trst
- BRUNO ILIČ-FANO - 19.8.1918 - Pulj
- ANDREJ KREGAR - 10.11.1907 - Reka
- MARIO LARIS - 26.5.1908 - Milje
- GIOVANNI LUCANI - 26.11.1885 - Marzana
- BRUNO MILEVOJ - 14.4.1924 - Pazin
- DUSAN MILOTIČ - 18.7.1912 - Tinjan (Pazin)
- MATTEO MICONI - 8.2.1914 - Vodnjan
- VALENTINO MOLINA - 14.2.1901 - Benetke
- CIRILA OREL - SREDNIK - 6.9.1911 - Biljana
- MARCELLA PALMIRI roj. SPILER - 16.4.1892 - Reka
- GUIDO PELANGELLI - 12.11.1916 - Alatri
- KAROL PEHAR - 16.3.1923 - Išiči
- ALBINO ROZZE - 16.10.1909 - Dutovlje
- VERENA SAVI - 1.1.1921 - Gorica
- RODOLFO SARTORI - 30.6.1914 - Trst
- IVAN TONČIČ - 15.7.1920 - Pirah
- JOSIP UMEK - 23.10.1913 - Trst
- ALOJZ ŽERJAL - 10.12.1897 - Pliskovica

26. septembra 1944

- GIUSEPPE BARTOLI - 9.4.1905 - Motovun
- GIOVANNI BEVILACQUA - 24.6.1883 - Trst
- GIOVANNI CURCIO - 2.9.1902 - Sperlinga
- CARLO GABRIELLI - 7.10.1917 - Trst
- ALBIN KOVAČIČ - 21.12.1919 - Kozjane (Materija)
- JOSIP MIJOT - 3.3.1904 - Trst
- SILVESTER ROZANC - 30.12.1926 - Trst
- ADRIANO TAMISARI - 1.10.1913 - Saletta (Ferrara)
- ANGELA VIOLA roj. SAMEK - 13.2.1912 - Milje
- VIRGINIA ZAPPOLLO roj. TONELLI - 13.11.1903 - Castelnuovo - Friuli

- PASQUALE ANTI - 6.3.1921 - Kornica
- PEPI BLASIČ - 6.2.1920 - ?
- PETER CERNICCA - 16.3.1920 - ?
- ERMINIO GARBO - 15.2.1885 - Castelverde
- ALBIN GERMEK - 2.11.1910 - Gabrovica
- ANTONIO GIACAZ - 15.11.1873 - Minimogrande (?)
- DOMINIK GOLJEVŠČEK - 7.4.1912 - Šmartno (?)
- FRANC ISKRA - 23.1.1911 - Rovinj
- ZORA JURKOVIČ - 21.10.1902 - Blažiči
- KATICA KOVAČIČ - 1.1.1908 - Sv. Jakov (Sušak)
- ANTON KOGOJ - 17.9.1909 - Grgar
- SREČKO - FELIKS KRESEVIČ - 20.7.1920 - Števerjan
- ANTONIO MANNIN - 7.6.1920 - Vodnjan
- EDOARDO MENON - 22.2.1926 - Krmin
- STANISLAV MINAZZI - 23.1.1923 - S. Canziano (?)
- JOSIP NAKER - 4.6.1911 - Opatija
- BRUNO NARDIN - 27.7.1925 - Bukovica
- OTTORINO PISENTI - 1.3.1910 - Trst
- FANNY PROVEDICA - let 35 - Kraljevica
- ANTON PURIČ - 11.1.1920 - Barhan
- ANTON ROICI - 10.1.1924 - Skofije
- FERNANDO SCHETTINO - 3.9.1912 - Pulj - Castelmare
- DAVORIN SUSANJ - 28.5.1927 - Ogulin
- GIOVANNI VIVODA - 3.3.1907 - Minimogrande (?)

7. decembra 1944

- ANTONIO BANDELLI - Reka
- MARIA BIZJAK - Reka
- ROMANO COLJA - Reka
- NERINA DARIN - Trst
- LUIGI DEPTA - Trst
- GIUSEPPE DI MAIO - Trst
- VITTORIO GENNARO - Trst
- POMPEJ KRISAN - Trst
- RIGCARDO KUZMA - Trst
- ALFREDO PRONTI - Trst
- FRANCESCA SANASSANDRO - Trst
- SILVIO SCRAFIN - St. Peter na Krasu
- JOSIP SEMOLIC - Štivan
- PAVLA SLEJKO - Sagoma
- MARGHERITA STOCCHI - Sežana
- FRANC STOCCHI - Soverič
- ANTON TULJAK - Buzet
- VALERIJA TURK - Postojna
- VIDA VIČIČ - Postojna

19. decembra 1944

- AMELIJA LEGUARDIA - 27.1.1921 - Umag
- ANTONIO LEONARDELLI - 1914 - Pulj
- GIUSTO LEONARDELLI - 1918 - Pulj
- ALEKSANDER MAURIC - 26.2.1902 - Reka
- MARIO MOSETTI - 26.11.1925 - Gorica
- GIOVANNI SCALAMERA - Matulji
- ALFREDO VALDEMARIN - 23.3.1908 - Trst
- MATIJA VRATOVIC
- EMIL ZANKOLIC - marca 1925 - Umag
- ANA ZULJAN - 28.8.1904 - Rimanjanje

22. januarja 1945

- ANTONIO BON - 12.9.1927 - S. Canziano d'Isonzo
- GIUSEPPE CAMPANINI - 24.5.1892 - Parma
- ERCOLE DONATI - 20.9.1926 - S. Canziano d'Isonzo
- RENATO GROM - 25.11.1905 - Reka
- ANTON HRVATIN - 3.12.1902 - Labin
- LUIGIANO MANLI - 30.10.1925 - Trst
- STEFANIJA MILČINCIČ - 20.8.1881 - Slovenija
- STANISLAV NEŽIČ 16.8.1912 - Roč - Istra
- JOSIP PUHAR - 19.10.1924 - Poljane
- IVAN RIBICA - 18.8.1915 - Vodice
- IVAN SIRK - 27.7.1924 - Nabrežina
- STEFAN SMERDU - 10.9.1919 - Stara vas
- AMALIJA SOSIČ - 18.4.1898 - Reka

4. aprila 1945

- VENCESLAV BLAZIČ - 33 let - Kastav
- VERA BRATONJA - 23 let - Reka
- CARMEN CATANZARO - 22 let - Cosenza
- ALOJZ COLJA - 67 let - Gabrovica (Komen)
- PETER DAMJAN - 31 let - Motovun
- CECILIA DEGANUTTI - 31 let - Videm
- VENCESLAV GLACE - 24 let - Kastav
- JOZE GOLEC - 44 let - Trst
- MARIJA PENKO - 38 let - Reka
- RAFAEL POŽAR - 47 let - Trst
- IRENE TOMI - 27 let - Reka
- MARIJA VLAH - 20 let - Kastav
- JOZE ZIGOVIČ - 33 let - Vižnjan

5. aprila 1945

- ZORKO BAVCAR - 19 let - Selo (Vipava)
- JOZEF BELUSSI - 36 let - Belušič
- VITALIANO BERNARDIS - 25 let - Trst
- HERMAN BRAJKOVIČ - 21 let - Trst, Škedenj
- ANTONIA DE MARCOVICH - 55 let - Pulj
- ANTONIO DIBITONTO - 20 let - Barletta
- JOZEF FERFOLJA - 19 let - Medjvas
- ANTON KOSOVEL - 19 let - Selo (Vipava)
- JOZEF KRAVOS - 37 let - Trst, Škedenj
- VILJI MARTINIS - 29 let - Reka
- DANILO PETAROS - 21 let - Boršt
- FRANC PLEČNIK - 45 let - Trst, Škedenj
- VIKTOR POLI - 32 let - Reka
- ANTON RATOSSA - 42 let - Belušič
- BRUNO TEDESCHI - 47 let - Trst
- VINCENZO TRIRRO - 22 let - Torre del Greco - Napoli
- ORESTE ZANETTI - 19 let - Gorica
- FRANC TUL - 32 let - Herpelje

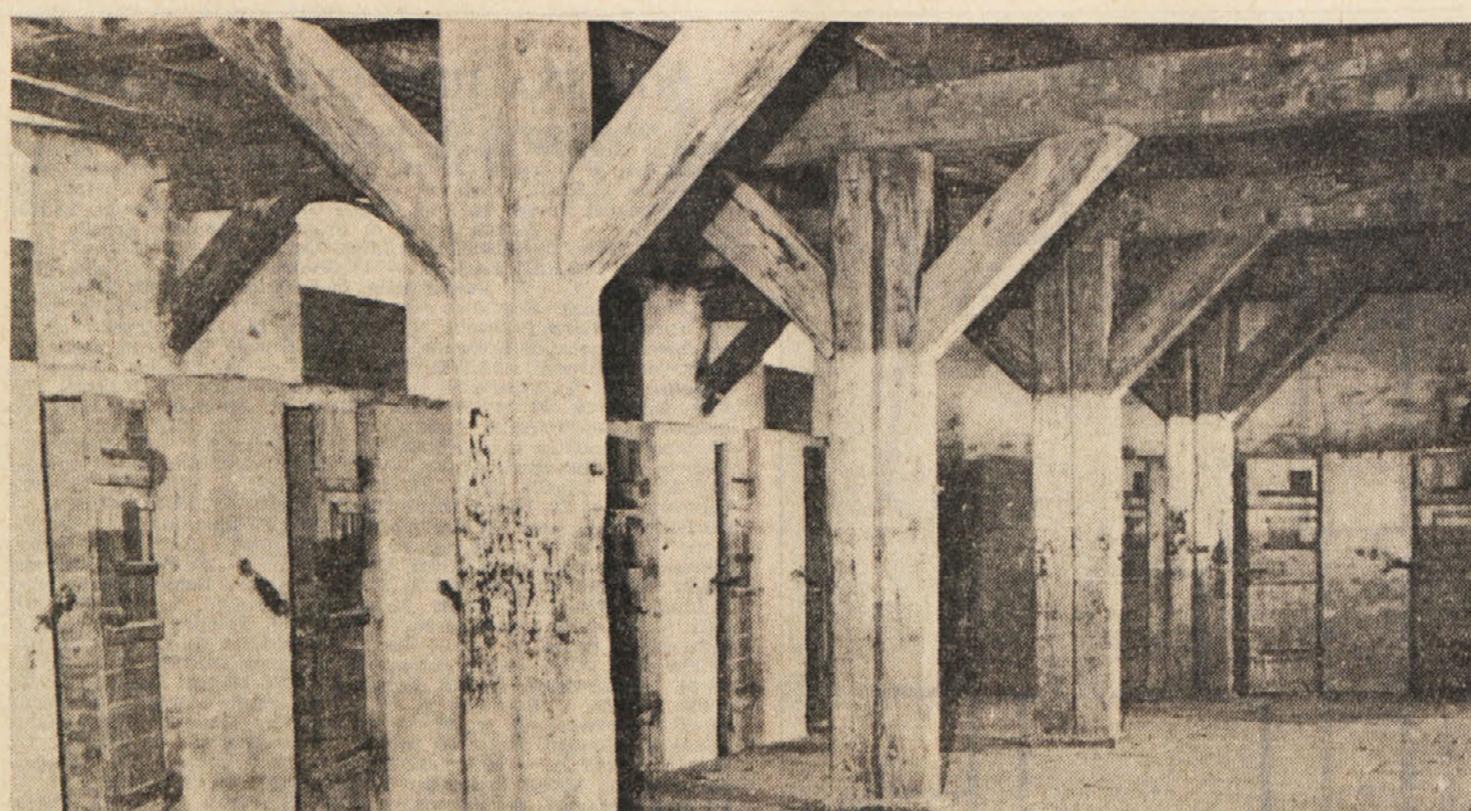
6. aprila 1945

- EDVARD ANTONIČ - Mavhinje
- ALDO FABRETTO - Trst
- ANTONIJA HUSU - Sežana
- KONRAD HUS - Sežana
- PAVEL LEPARIČ - Ig (Ljubljana)
- PAOLO RETI - Trst, Strada del Friuli
- PINO ROBUSTI - Trst, Vicolo delle Rose, 12
- PAVEL SIŠKOVIČ - Ljubljana
- ANTON STANIČ - Trst
- DANTE STONI - Poreč (biv. Trst, Ul. Bosco 5)
- IVAN TOLJANIČ - Vrhnika (Krk)
- LORENZO VIDALI - Piran

OBČINA DEKANI

(Nadaljevanje s 27. strani)

Michele, Giovanni, 18.11.1908, S. Sergio 24. — 81. Sacchi Antonio, fu Andrea, 14.4.1896, S. Sergio 23. — 82. Starz Giovanni, fu Giovan...

Celice v kateri so zapirali žrtve

OBČINA PODGRAD

1. Barba Antonia, di Giuseppe, 7.1.1927, Pobese 27. — 2. Barba Antonia, fu Antonio, 2.6.1890, Racizze 33/33. — 3. Barbo Giovanna, di Giuseppe, 28.1.1925, Pobese 32. — 4. Bassa Paolina, di Antonio, 11.1.1928, Pobese 6. — 5. Bassa Rosina, di Antonio, 15.2.1926, Pobese 6. — 6. Benulich Antonio, fu Giovanni, Castelnuovo 31. — 7. Benulich Francesco, fu Giovanni, Castelnuovo 31. — 8. Benulich Francesco, fu Giovanni, 20.12.1897, Castelnuovo 71. — 9. Benulich Mario, fu Antonio, 29.9.1922, Castelnuovo 16. — 10. Bernethic Maria, di Michele, 27.1.1924, Starada 5. — 11. Bostich Francesco, fu Antonio, 4.9.1888, Sabogna 2. — 12. Bostich Giovanni, fu Francesco, 21.5.1904, Sabogna 32. — 13. Bostich Giovanni, fu Francesco, 21.5.1904, Sabogna 32. — 14. Bostich Giuseppe, Giovanni, 27.8.1925, Sabogna 11. — 15. Bostich Luigi, di Giovanni, 12.10.1927, Sabogna 43. — 16. Bostich Sofia, di Francesco, 17.1.1926, Sabogna 16. — 17. Bostich Francesca, di Giovanni, 21.3.1925, Sabogna 3. — 18. Bostich Vittoria, di Antonio, 28.7.1926, Sabogna 22. — 19. Bostich Francesco, di Antonio, 4.2.1907, Crussizza 48. — 20. Bostich Francesco, di Antonio, 15.3.1903, Crussizza 90. — 21. Bostichiovanna, Mune Piccolo 90. — 22. Brosic Emma, di Paolo, 14.8.1924, Pogliane 38. — 23. Brozich Maria, di Giovanni, 3.9.1928, Pogliane 62. — 24. Bublich Antonio, di Antonio, 18.7.1921, Pregara 19. — 25. Bublich Anna, di Antonio, 27.5.1903, Pogliane 21. — 26. Bublich Antonio, fu Antonio, 11.5.1893, Pogliane 11. — 27. Bublich Antonio, fu Antonio, 20.7.1895, Pogliane 23. — 28. Bublich Antonio, fu Antonio, 10.11.1908, Pogliane 40. — 29. Bublich Antonio, fu Michele, 10.11.1908, Pogliane 40. — 30. Bublich Antonio, fu Antonio, 13.4.1890, Pogliane 57. — 31. Bublich Maria, di Martino, 3.4.1922, Pogliane 47. — 32. Bublich Luigia, di Stefano, 26.6.1921, Obrovo 10. — 33. Bublich Giuseppe, fu Antonio, 27.12.1922, Pogliane 31. — 34. Bublich Giuseppe, fu Antonio, 2.4.1904, Pregara 33. — 35. Bublich Giuseppe, fu Antonio, 1.10.1895, Pregara 72. — 36. Bublich Giovanni, di Giovanni, 19.5.1916, Pogliane 33. — 37. Bublich Giovanna, fu Giovanni, 23.9.1921, Pogliane 33. — 38. Bublich Giovanna, di Giovanni, 10.7.1922, Pogliane 43. — 39. Bublich Giovanna, di Francesco, 31.12.1928, Pregara 1. — 40. Bublich Giacomo, fu Antonio, 4.8.1887, Obrovo S. Maria 50. — 41. Bublich Giovanni, fu Antonio, 18.10.1898, Pogliane 44. — 42. Bublich Giovanni, Giuseppe, 26.5.1905, Pogliane 21. — 43. Bublich Antonio, fu Antonio, 29.5.1885, Starada 36. — 44. Bublich Francesco, di Francesco, 23.1.1929, Obrovo 12. — 45. Bublich Francesco, di Martino, 1.10.1915, Pogliane 47. — 46. Bublich Francesco, fu Andrea, 21.2.1902, Starada 33. — 47. Bublich Anna, di Antonio, 29.11.1923, Pogliane 11. — 48. Bublich Danica, fu Antonio, 10.3.1928, Obrovo 14. — 49. Bublich Bogomilo, di Giovanni, 29.12.1903, Pregara 60. — 50. Bublich Maria, di Giovanni, 24.1.1928, Pregara 51. — 51. Bublich Maria, di Michele, 16.1.1920, Pregara 3. — 52. Bublich Teresa, di Antonio, 7.1.1925, Obrovo S. Maria 19. — 53. Burlic Giovanni, di Antonio, 31.5.1926, Racizze 64. — 54. Burlovic Anna, fu Antonio, 3.7.1922, Mune Grande 70. — 55. Burlovic Antonio, di Matteo, 11.2.1928, Mune Grande 65. — 56. Burlovic Antonio, fu Antonio, 14.8.1928, Mune Grande 17. — 57. Burlovic Francesco, fu Antonio, 12.1.1892, Starada 42. — 58. Burlovic Giuseppe, di Stefano, 18.3.1916, Racizze 30. — 59. Butinar Antonio, di Giovanni, 12.1.1907, Castelnuovo 31. — 60. Butinar Antonio, di Giovanni, 26.12.1922, Castelnuovo 22. — 61. Butinar Giovanna, di Antonio, 5.7.1911, Castelnuovo 52. — 62. Butinar Giovanni, fu Antonio, 7.12.1906, Pregara 40. — 63. Butinar Rosina, di Antonio, 5.12.1926, Castelnuovo 22. — 64. Buzovitch Francesco, fu Andrea, 5.12.1911, Mune Piccolo 17. — 65. Buzovitch Giuseppe, di Giuseppe, 1.7.1923, Mune Piccolo 70. — 66. Buzovitch Giuseppe, di Antonio, 2.8.1926, Mune Piccolo 70. — 67. Tomasich Maria, fu Giovanni, 15.3.1904, Racizze 19. — 68. Fiorinini Giulio, fu Antonio, 9.1.1891, Obrovo 57. — 69. Stupar Giuseppe, fu Martino, 24.6.1891, Racizze 59. — 70. Ulich Antonio, di Antonio, 18.12.1898, Starada 27. — 71. Dodich Carlo, fu Valentino, 1.5.1890, Gradische 46. — 72. Gombach Antonio, fu Andrea, 4.1.1885, Crussizza 80. — 73. Zidarich Zofia, fu Giovanni, 22.1.1915, Castelnuovo 94. — 74. Maurich Milana, di Stefano, 27.9.1919, Gombach Maria, di Giovanni, 21.8.1900, Crussizza 7. — 75. Dodich Paolo, di Carlo, 14.7.1927, Gradische. — 76. Zadrnik Giuseppe, fu Michele, 7.9.1891, Pregara 75. — 77. Gombach Giovanna, di Antonio, 4.3.1919, Racizze 80. — 78. Saina Maria, di Giuseppe, 7.12.1925, Pobese 2. — 79. Juracich Giuseppe, di Giuseppe, 29.8.1922, Mune Gr. 19. — 80. Dodich Maria, di Giovanni, 1.3.1928, Obrovo 37. — 81. Crescevic Francesco, di Francesco, 3.1.1912, Gradische 29. — 82. Dodich Giuseppe, 12.12.1924, Obrovo 28. — 83. Mesnar Francesco, di Francesco, 19.11.1909, Sabogna 6. — 84. Bublich Giovanni, fu Giovanni, 28.10.1911, Pogliane 64. — 85. Segulin Maria, di Giuseppe, 10.2.1927, Castelnuovo 30. — 86. Zadrnik Antonio, fu Giuseppe, 24.5.1900, Pregara 62. — 87. Jagodnic Maria, 1.7.1921, Castelnuovo 77. — 88. Dodich Amalia, di Giovanni, 17.3.1921, Obrovo S. Maria 19. — 89. Sturman Maria, 12.1.1925, Gradische 33. — 90. Tonich Stefano, fu Stefano, 14.5.1916, Crussizza 21. — 91. Dodich Antonio, fu Giuseppe, 24.5.1890, Pregara 62. — 92. Hrvatin Maria, 2.2.1912, Sabogna 13. — 93. Fabianich Giovanni, 28.3.1929, Mune Piccolo 25. — 94. Nichec Antonio, di Antonio, 18.12.1893, Starada 27. — 95. Mosina Franz, fu Giovanni, 13.9.1924, Pobese 3. — 96. Crescevic Franz, di Franz, 3.1.1912, Racizze 2. — 97. Demoisais Antonio, 19.1.1929, Racizze 38. — 98. Demoisais Antonio, di Antonio, 27.1.1898, Castelnuovo 80. — 99. Bostianich Giovanni, di Antonio, 27.7.1898, Crussizza 76. — 100. Burlovic Francesco, fu Giacomo, 22.1.1892, Starada 42. — 101. Jurishevich Andrea, fu Mattia, 4.6.1906, Gradische 11. — 102. Maurich Giuseppe, fu Antonio, 2.11.1909, Crussizza 43. — 103. Deleva Giovanni, Giovanni, 1.7.1914, Crussizza 58. — 104. Demoisais Angela, fu Giuseppe, 5.8.1922, Castelnuovo d'Istria 30. — 105. Demoisais Anna, fu Giuseppe, 5.8.1922, Castelnuovo d'Istria 30. — 106. Demoisais Carlo, fu Carlo, 7.7.1917, Pogliane 29. — 107. Deleva Giuseppe, fu Francesco, 15.12.1912, Pogliane 39. — 108. Dodic Gloria, Giuseppe, 12.12.1924. — 109. Dodic Giovanna, Giuseppe, 11.2.1925, Obrovo 16. — 110. Dvorc Giovanni, 10.4.1923, Starada 19. — 111. Dodic Antonio, fu Giovanni, 17.8.1906, Obrovo 66. — 112. Dodic Antonio, fu Antonio, 7.3.1894, Obrovo 20. — 113. Dodic Marcella, Giuseppe, 4.6.1924, Obrovo 65. — 114. Dvorc Giuseppe, fu Giuseppe, 25.1.1926, Racizze 19. — 115. Dodic Giuseppe, fu Giacomo, 5.5.1890, Castelnuovo 31. — 116. Dodic Antonio, fu Giovanni, 26.11.1924, Racizze 10. — 117. Dujmovic Giuseppe, Giuseppe, 12.1.1929, Mune 133. — 118. Dodic Giuseppe, Michele, 28.8.1896, Obrovo 65. — 119. Dodic Olga, Giovanni, 26.4.1924, Obrovo 3. — 120. Dodic Emilio, Giuseppe, 13.12.1928, Obrovo 20. — 121. Dujmovic Antonio, Giuseppe, 5.12.1928, Mune Grande 85. — 122. Dujmovic Giuseppe, Simeone, 12.12.1928, Mune Grande 84. — 123. Firm Alberto, Giuseppe, 3.1.1929, Mune Grande 50. — 124. Firm Giovanna, Giuseppe, 27.8.1898, Crussizza 15. — 125. Frank Pietro, fu Giuseppe, 24.10.1887, Pregara 14. — 126. Frank Giovanna, Giovanni, 23.10.1920, Crussizza 71. — 127. Fabianich Giuseppe, Giuseppe, 7.3.1894, Mune Piccola 26. — 128. Gheri Luigia, fu Andrea, 21.7.1927, Paolizza 4. — 129. Guardianich Anna, Giuseppe, 27.1.1916, Paolizza 65. — 130. Guardianich Olga, Antonio, 20.1.1924, Paolizza 41. — 131. Guardianich Stefania, Andrea, 18.12.1910, Paolizza 49. — 132. Guardianich Floriano, Giuseppe, 13.1.1921, Paolizza 111. — 133. Tominz Antonio, Antonio, 10.8.1928, Crussizza 59. — 134. Javornik Francesco, Giuseppe, 20.1.1924, Castelnuovo. — 135. Gerdevic Maria, Tommaso, 27.7.1922, Pogliane 34. — 136. Gustinic Francesco, Martino, 5.5.1928, Eriaci 19. — 137. Gustinic Maria, Antonio, 22.5.1927, Pobese 5. — 138. Gustinic Antonio, Giuseppe, 4.4.1913, Sabogna 49. — 139. Gustinic Antonio, Giuseppe, 7.3.1924, Crussizza 17. — 140. Gombach Maria, Giuseppe, 1.2.1926, Crussizza 4. — 141. Gombach Francesco, Antonio, 1.8.1896, Crussizza 70. — 142. Gombach Ludvik, Antonio, 12.11.1921, Crussizza 50. — 143. Gombach Giovanna, Antonio, 14.8.1925, Gradische 21. — 144. Gombach Pietro, Pietro, 9.8.1929, Gradische 60. — 145. Gombach Giuseppe, Antonio, 24.3.1924, Crussizza 80. — 146. Hrvatin Anna, Giuseppe, 11.1.1924, Starada 29. — 147. Hrvatin Maria, Giuseppe, 26.12.1926, Obrovo 36. — 148. Agin Mario, fu Andrea, 8.3.1903, Bresovizza 11. — 149. Hrvatin Rosina, Antonio, 21.8.1924, Crussizza 10. — 150. Hrvatin Maria, Francesco, 14.8.1926, Paolizza 22. — 151. Hrvatin Vittorio, Francesco, 22.1.1929, Sabogna 11. — 152. Hrvatin Maria, Michele, 2.2.1912, Sabogna 13. — 153. Hrvatin Antonia, Francesco, 22.1.1922, Sabogna 19. — 154. Hrvatin Giuseppe, Giuseppe, 1.3.1929, Obrovo 24. — 155. Hrvatin Francesco, Giuseppe, 25.11.1911, Starada 12. — 156. Hrvatin Antonio, 7.3.1924, Crussizza 15. — 157. Hrvatin Antonio, 7.3.1924, Crussizza 15. — 158. Ivanic Vittoria, Antonio, 10.10.1917, Loce Piccolo 18. — 159. Ivanic Vittoria, fu Stefano, 19.2.1898, Loce Piccolo 14. — 160. Elias Ludmila, Giuseppe, 19.9.1918, Racizze 16. — 161. Elias Lodovico, fu Giuseppe, 27.7.1926, Racizze 77. — 162. Jagdame Ignaco, Giovanni, 21.7.1924, Racizze 6. — 163. Fabianich Maria, Francesco, 4.8.1929, Crussizza 77. — 164. Jagodnic Giovanni, fu Giovanni, 7.1.1921, Crussizza 77. — 165. Jagodnic Maria, Giuseppe, 7.12.1927, Racizze 4. — 166. Jelenic Giuseppe, Giuseppe, 9.12.1928, Racizze 30. — 167. Jelenic Antonio, Antonio, 20.1.1925, Racizze 21. — 168. Stanich Francesca, Giuseppe, 29.11.1924, Racizze 40. — 169. Stavar Antonio, Antonio, 15.1.1925, Mune Piccolo 1. — 170. Stavar Antonio, Antonio, 15.1.1925, Mune Piccolo 1. — 171. Stochi Miroslavo, Giuseppe, 20.9.1923. — 172. Sturman Daniele, fu Giovanni, 17.1.1928, Gradische 9. — 173. Sturman Giuseppe, Antonio, 27.8.1928, Giorvie 82. — 174. Sturman Giuseppe, fu Giuseppe, 4.4.1913, Sabogna 49. — 175. Sturman Antonio, 24.8.1928, Castelnuovo 45. — 176. Smerdel Giuseppe, Antonio, 3.3.1901, Loce Piccolo 7. — 177. Smerdel Rodolfo, Antonio, 18.11.1914, Loce Piccolo 7. — 178. Srap Anna, fu Andrea, 9.2.1925, Pobese 20. — 179. Saina Giovanni, Giovanni, 26.4.1927, Castelnuovo 112. — 180. Saina Maria, Francesco, 21.5.1919, Pregara 53. — 181. Tomasich Olga, Giuseppe, 19.1.1920, Cule 4. — 182. Tomasich Antonio, fu Antonio, 24.4.1898, Cule 15. — 183. Tomasich Angela, Giovanni, 9.9.1923, Cule 23. — 184. Tomasich

OBČINA PULJ

1. Bianco Emilio, di Giuseppe, Pola 13.6.1923, Pola Via Altura 40. — 2. Chiraz Giovanni, di Antonio, Pola 24.6.1928, Pola-Pomer 80. — 3. Cressina Agostino, di Giuseppe, Gimino, 31.3.1904, Pola Via Zara 5. — 4. Arlini Mario, fu Gasparo, Pola 22.11.1918, Via S. Maria 25. — 5. Mino Pasquale, Pola 5.9.1924, Pola 25. — 6. Cutti Michele, di Gregorio, Dignano 26.1.1892, Strada Romana 12. — 7. Carlovich Silvano, di Carlo, Pola 27.1.1922, Via G. Caprin 66. — 8. Carolini Antonio, fu Nicolò, Pola 29.9.1904, Via Vintian 7. — 9. Codacco Guido, di Domenico, Pola, 10.4.1927, Via XXVIII Ottobre 66. — 10. Cehum Albino, di Floriano, 1.5.1910, Via Epulo 31. — 11. Chersini Mario, 13.1927, Via Altura 29. — 12. Cerdono Gustavo, di Carlo, 4.12.1890, Via Umago 32. — 13. Celega Luciano, di Giovanni, 26.5.1928, Via Stignano 148. — 14. Vendola Giovanni, di Ferdinando, Ferlizzi, 21.9.1918, Via Barbarigo 1. — 15. Demarin Armando, di Antonio, Dignano 11.12.1927, Via Cappellini 4. — 16. Dal Pozza Adolfo, di Angelo, 5.12.1927, Pola. — 17. Dalich Giovanni, di Giuseppe, Stignano, 29.8.1920, Stignano 134. — 18. Durin Alessandro, di Antonio, Pola 6.1.1928, Galesano 23. — 19. Dumovici Nino, Antonio, Palazzo, 10.1.1927, Via XXVIII Ottobre 49. — 20. Demori Giovanni, fu Gustavo, Pola 31.3.1904, Via Epulo 20. — 21. Debevi Tarisio, di Bortolo, Pola 18.9.1927, fraz. Galesano 122. — 22. Drossetti Carlo, fu Antonio, Breitenwaid, 17.11.1916, Via delle Alpi Giulie 39. — 23. De Rosa Pasquale, di Francesco, Castellammare 5.11.1921, Preunida 55. — 24. Duvissich Giovanni, di Antonio, Pola 23.1.1927, Pola, S. Felicità 3. — 25. Dragona, di Antonio, Albano, Albano 14.7.1896, dei Franchi 7. — 26. Dovlanovich Miro, di Giovanni, Pola 1.1.1922, Lepanto 36. — 27. Dettoni Simone, Zara 26.8.1892, Stovagnana 5. — 28. Tuffoni Michele, di Pietro, Valle 30.12.1906, Via Valcane 14. — 29. Damiani Giovanni, di Giovanni, Pola (Valdebocco) 23.7.1923, Via Medallino 133 b. — 30. Devescoi Domenico, Fasana 30.1.1926, Fasana, 5 Nov. 61. — 31. Carlovich Luigi, fu Antonio, Fasana 10.7.1906, Fasana 10. — 32. Demari Bruno, di Giovanni, Pola 29.10.1918, Pola, Besenighi 30. — 33. Diritti Bortolo, fu Antonio, Rovigno d'Istria 17.1905, Rovigno d'Istria, San Sante 29. — 34. Franceschini Mario, di Romeo, Pola 1.1.1920, B. Benussi 47. — 35. Ferrari Francesco, fu Giacinto, Rodigo, 30.5.1896, Ostilia 6. — 36. Zuccan Valentino, di Martino, Pola 12.2.1908, Pomer 3. — 37. Furlani Furio, Antonio, Pola 23.1.1927, Pola, S. Felicità 3. — 38. Kiran Luca, fu Luca, Pola 7.10.1907, Medolino 142. — 39. Dekirzina, Francesco, fu Francesco, 24.4.1911, Carducci 18. — 40. Fabretto Angelo, fu Antonio, Fasana 20.5.1897, Fasana 118. — 41. Fabro Gaetano, di Giovanni, Trieste 24.4.1924, Pola, Via Sergio 47. — 42. Krizan Mario, di Rodolfo, Komarno 14.4.1925, Giovia 5. — 43. Fontane Giovanni, di Alberto, Pola 6.2.1910, Carpaccio 3. — 44. Franolli Virgilio, di Domenico, Pola 7.9.1927, Galesano 405. — 45. Franolli Andrea, di Giovanni, Pola 28.1.1927, Marconi 34. — 46. Grsevich Silvio, di Giovanni, 17.7.1927, Lissano 19. — 47. Giobbe Antonio, fu Giovanni, Fasana, 26.7.1890, Fasana 23. — 48. Carozza Giovanni, di Antonio, Parenzo 9.10.1914, XX Settembre 43. — 49. Cella Ermanno, fu Giovanni, Pola 29.5.1909, Via Valmale 5. — 50. Cella Silvio, di Pietro, Mansue 18.11.1928, Via Altura 42. — 51. Crosella Massimiliano, di Giovanni, Pola 29.9.1906, degli Arditi 28. — 52. Costi Biagio, fu Giuseppe, Cvrano 4.1.1900, Cvrano 28. — 53. Carlovich Giuseppe, fu Antonio, Dignano, 10.1.1912, Galesano 423. — 54. Cerlenzica Giuseppe, fu Antonio, Pola 1.8.1912, Medolino 83. — 55. Capolicchio Vittorio, di Pasquale, Pola 12.2.1910, Galesano 293. — 56. Cerlenzio Giovanni, fu Francesco, Salonic (Dalmazia) Pola. — 57. D'Agostino Pietro, fu Agostino, Pola 8.3.1909, Fasana 99. — 58. Felice Dusan, di Giorgio, Pola (Perol) 12.9.1903, Perol 80. — 59. Cella Giovanni, di Antonio, Pola 12.3.1928, Lissano 20. — 60. Cherbavaz Santo, di Matteo, Montona 26.6.1917, Fasana 192. — 61. Crolija Francesco, via Emo 15. — 62. Crolija Giuseppe, fu Giuseppe, Palme 24.6.1918, Palme. — 63. Carnic Guido, di Emilio, Pola 3.6.1927, Marconi 81. — 64. Cariani Mario, di Giovanni, Pola 8.10.1928, Caprin 72. — 65. Costessi Natale, di Giovanni, Pola 4.12.1927, Dignano, Pola 12.1.1928, Via Alfano, Caprin 74. — 66. Cerni Kelder 23. — 67. Curcuro Salvatore, di Giuseppe, Pola 12.1.1928, Kelder 23. — 68. Cernas Michele, di Giovanni, Pola 9.9.1928, Fasana 20. — 69. Cappel Guido, Piaro 20.4.1927, Pola. — 70. Capolicchio Antonio, fu Pasquale, Galesano 18.7.1913, Galesano 427. — 71. Ciriello Giuseppe, di Domenico, Brindisi 5.2.1930, Fasana 9. — 72. China Matteo, fu Giovanni, Gimino 1.1.1904, fraz. Perol 98. — 73. Clunich Antonio, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 74. Cherlich Giovanni, fu Martino, Orsera, Fradonico 11. — 75. Smolizza Francesco, 2.2.1918, Pola. — 76. Coslivi Vittorio, fu Pietro, Rovigno 23.1.1910, Lepanto 22. — 77. Chiraz Antonio, di Giovanni, Pomer 17.6.1911, Pomer 100. — 78. Crisanza Antonio, di Antonio, Gimino 18.8.1906, Marconi 46. — 79. Cappelletti Adolfo, di Luigi, Pola 4.6.1928, Altura 1. — 80. Cluni Giuseppe, fu Matteo, Pola 26.2.1908, Lissano 161. — 81. Cerri Egidio, di Giuseppe, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 82. Cerni Natale, fu Giovanni, Pola 24.12.1886, Altura 113. — 83. Cobai Ernesto, di Giovanni, Pola 9.12.1913, Via Quieto 25. — 84. Cicada Giovanni, fu Gregorio, Gimino 21.10.1904, Galesano 507. — 85. Cernobori Giuseppe, di Giovanni, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio, Pola 12.1.1928, Lissano 19. — 89. Cerni Antonio, di Giovanni, via Marco, Parenzo 26.7.1892, Promontore 59. — 90. Coslivi Redento, di Antonio, Pola 24.10.1928, Fasana 5. — 91. Cociani Maria, di Giovanni, Villa Decani 27.3.1922, Cristiglia 1. — 92. Celli Sante, di Francesco, Pola 22.10.1927, Via Valmale 6. — 93. China Pietro, di Angelo, Pola 30.5.1901, Pagnole 62. — 94. Capolicchio Oscar, di Antonio, Pola 2.4.1928, Lissano 19. — 95. Casvine Gaetano, di Stefano, Fasana 16.11.1901, Clivo delle Laste 10. — 96. Caporiccio Giuseppe, fu Giorgio, Pola 26.4.1917, Vintion 6. — 97. Cociani Danilo, di Antonio, Promontore 11.4.1907, Bagnole 2p1. — 86. Ciacchi Silvio, di Antonio, Pola 2.8.1928, Via Valsalina 14. — 87. Contu Italo, fu Emanuele, Cagliari 11.10.1896, Via della Valle 19. — 88. Chersin Antonio,

OBČINA PULJ

(Nadaljevanje z 28. strani)

dolino 86. - 191. Purin Giovanni, fu Matteo, Umago 12.11.1900, Umago...

461 Kramo Vincenzo f. Antonio 26.1.1910, Biscione, Biscione 29...

31. - 500. De Bernardi Giovanni, 12.1.1903, Monte Carlo 64...

OBČINA ŠMARJE PRI KOPRU

Dillich Giovanni, fu Matteo, 27.1.1888, Costabona 62. - Morgan...

Fac simile iz seznamov, ki smo jih našli v Inštitutu za zgodovino...

delavskega gibanja v Ljubljani

Antignana. 384. Vaniglio Luigi, Pola. - 385. Valci Giovanni, fu Antonio...

401. Zetela Giovanni, fu Martino, 22.8.1899, Lepanto 22. - 402...

Tull Francesco, Matteo, 14.5.1919, Sargon 23. - Samarash...

251. Berdar Emilio, fu Matteo, Pola 21.11.1913, Via Defranceschin...

403. Zambon Andrea, di Felice, 13.1.1904, Via Dante 54. - 403. Zoppolato...

Tull Francesco, Matteo, 14.5.1919, Sargon 23. - Samarash...

301. Matticchio Nicolo, fu Giuseppe, Gimino 2.12.1910, Perol 37...

451. Ralovich Antonio, Giovanni, 12.1.1899, Candler 40. - 452...

1. Abba Giovanni, fu Antonio, 31.5.1902, Via Sp. Santo, 2. - 2...

302. Moschini Mario, di Pietro, Dignano 26.7.1928, Via Cerere 16...

453. Rudan Valentino, Matteo, 9.2.1904, Sizzano 70. - 453. Rotta Luciano...

1. Benich Antonio, fu Bernardo, 27.3.1886, Castelverone 229...

303. Opat Meri, Pola 13.7.1928, Pola. - 304. Furlina Giuseppe, di Antonio...

454. Ruciti Giuseppe, di Alfio, 5.2.1920, Stignano. - 422. Rosanda Martino...

1. Benich Antonio, fu Bernardo, 27.3.1886, Castelverone 229...

304. Matticchio Nicolo, fu Giuseppe, Gimino 2.12.1910, Perol 37...

455. Ruciti Giuseppe, di Alfio, 5.2.1920, Stignano. - 422. Rosanda Martino...

1. Benich Antonio, fu Bernardo, 27.3.1886, Castelverone 229...

305. Matticchio Nicolo, fu Giuseppe, Gimino 2.12.1910, Perol 37...

456. Ruciti Giuseppe, di Alfio, 5.2.1920, Stignano. - 422. Rosanda Martino...

1. Benich Antonio, fu Bernardo, 27.3.1886, Castelverone 229...

Via S. Croce, 47. - 61. Bernardis Leonida, di Pietro, 17.1905, Via...

OBČINA MILJE

1. Fabris Lorenzo, fu Giorgio, 3.9.1903, via Mazzarelli 750. - 2...

OBČINA DOLINA

1. Lufi Spartaco, 14.6.1915, Dolina 91. - 2. Micoli Giuseppe...

OBČINA PIRAN

1. Benich Antonio, fu Bernardo, 27.3.1886, Castelverone 229...

OBČINA BRTONGLA

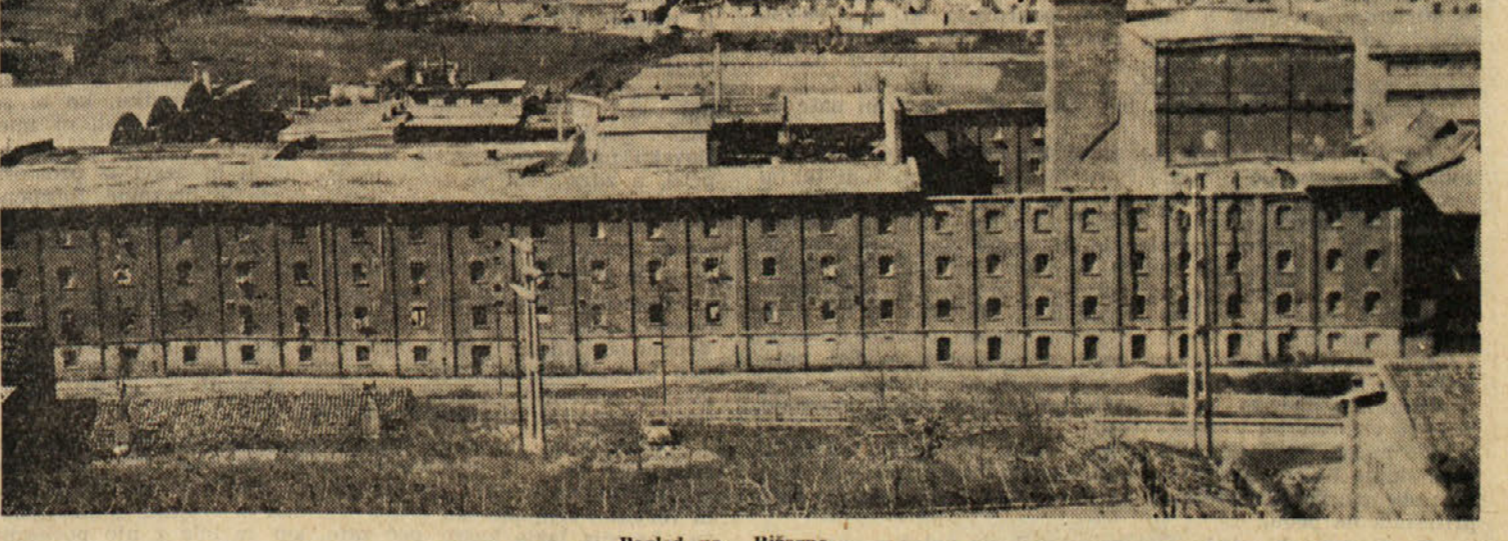
1. Sabadin Aurelio, fu Benedetto, 31.1.1906, Vertenoglio. - 2...

OBČINA IZOLA

1. Guzzi Lodovico, Antonio, 5.7.1926, Via Carieghi 340. - 2...

OBČINA BUJE

1. Braco Giovanni, di Giovanni, 3.2.1921, Morniano Canadola. - 2...

Fogled na Rizmarno

(Nadaljevanje na 37. strani)

NEKROPOLA ZEBRASTEGA RODU

Ti odlomki so zaključni del popotnih zapisnikov, ki sem jih letos že objavil drugod. Odlomki pa sem se, da z njimi delujem v jubilejni številki našega glasila zato, ker se mi zdi, da ne sme ta pomembna obletnica zmage mimo nas, ne da bi se spomnili tistih, ki so za novo slovensko podobo doprinesli največje žrtve.

Krožim okoli barake in se sprašujem, kaj iščem. Ne da se mi, da bi zaključil svoj obisk in odšel, še manj si želim pogovora, besedi, ljudi, a vendar nekako tudi vsem na uho njihove pridružene vzlike in sem pri tem radoveden, hkrati pa vnaprejšnje pripravjen tako na upor proti vzdihom in kimanjem kakor na upor proti mirnemu in treznemu opazovanju. Prvi je v gneči nekdo vprašal: «Qu'est ce que c'est ça?» Glas ob njem je odgovoril: «Le jour». Zatem je prejšnji, ženski glas zamrmral: «Les pauvres». Vse naokoli so bile postavice, ki so se vzdigovale na prste, da bi videle pepel in kočice v opečnatih loncih, meni pa se je zdelo nerazumljivo, kako more nekdo ob takó močnem peči sprešavati, kaj je; obenem me je tista lagodnost čudno pomirjala, ker mi je potrjevala neveselo predstavo o človeški zavesti, ki se z obupno lenim ritmom prebujala. On je rekel: «Peč.» Ona pa: «Ubožci.» Takšna kratka vprašanja in kratki odgovori pa bi lahko bili lapidarni, polni zgodbene, neizgovorljivega smisla; tako pa se mi je zdela njena pripomba podobna tožbi žene, ki je videla, medtem ko je stopala v frizerski salon muce pod avtomobilskim kolesom.

Krivljen sem, ker ne upoštevam, da vsem tem številnim ljudem zlo ni tako domače in skoraj vsakdanje kakor meni. O njem, o zlu, nikakor nobenega optičnega spomina. A kaj, saj je tudi moj korak tako nemiren prav zavoljo tega, ker sam potrpežljive podobe ne prihajajo na pomoč; verjetno se bom moral oddaljiti od tega kraja, da se bodo premaknile v meni kakor alge ob vzgibu vodnih plasti. Tukaj so zdaj predmeti goli in sence ranjlih so daleč od njih. Mogoče se bodo povrnili, ko bo tema zagnjala planino, ko bo sneg pokrila pašne? Tedaj bodo sami in najpoprej bodo položili kakor nekó umirajoče na snežno odejo, potem pa se bodo postrojili; a ne bodo pričakovali moža v skornjih, da bi jih prestel, ampak v popolni tišini bodo zbrano razbirali vrednost valovih sporočil, ki prihajajo s sumnega živlega sveta.

Res je takó. Pred kletnim prostorom, ki je pod pečjo, vem, da vsa s Tolo prinesla sem Iva in ga položila na kup. Vem, da sem takrat pomislil, kakó se bodo meter dolge kleščele sklenile ob Ivovem vratu, ko ga bo grobo potegnili s kupa. Tudi to vem, da je bil sredi njih reber, elipsastih kolkov in balinastih lobanj samo izgubljen obraz otrok. Nekje sem staknil klino in mu s težavo ostrgal lica, da bi ga vsaj s tem obredom povezal z neverjetno oddaljenim rodom; takó so bila na vrhu kupa zgrabenčeni kot njegova lica kakor pomlajena in so gledala za mano, začudena, da jih zapuščam na skladiščni palačasti udov, ko pa vsa bila z Ivom vse čas skupaj ud od cementne podzemeljske celice na Oberdankovem trgu. Saj, vse to vem, vendar je Ivo izginil, ne prikaže se mi. Med njim in mano so zdaj moje lahke sandale, polne hlače, kemični svinčnik, s katerim si hitro zapisem besedo, Flat šesto, ki me čaka pred vhodom in ki me večkrat peče mimo rojanskega skladišča, kjer je Ivo prodajal ogle. Moral bi se rešiti vsega posvetnega, natankati lesene okle našega dokončnega ubožta, če bi hotel spet postati vreden njegovega tovarišta. Pozabiti bi moral na poletno tržaško oblečje, na rjavo kožo kopalj; kdove, morebiti bi od moje zvestobe zaheval celo naj, se odzovem glasi plivkajoče vode pod skalami barkovljinjske brega.

Mislil si, da ob Ivu prvič razločno dojamam, kakšen pomen ima spomenik, pa čeprav je to samo nagrobni kamen, za nadaljevanje ranjave pričujočnosti v svetu živih. Bolj kakor pleteno dejanje pa je pravzaprav kos plošče ali kamna, ki ga postavimo na gomilo, poskus, da se vsaj deloma zavarujemo pred človeško pozabljivostjo, pred revnostjo njegove domišljije in pred nestalnostjo njegove fluidne zavesti.

Ob imenu, ki je vklesan v kamen, se v obiskovalčevih očeh rodí podoba; a kakšno podobo naj zbudí v nas misel na grišče mehkega pepela.

Da, zdaj se mi je posvetilo, zakaj sem se takó upil pred praznino derendingskega svetliča. Zasliutil sem, kako je Trubar izgubljen sredi nemškega ozračja, njegov pepel spojen s pogubno zemljo. V meni se je predramila zahteva po spomin-skem znamenju, ki sem jo podzavestno podedoval od svojih prednikov in ki je skrilita počivala v moji notranjosti, ne da bi vedel zanjo.

Zakaj jaz sem človek večnega ognja in ponihanega pepela, jaz sem tukaj na teh pašnih doma. Zato nisem mogel, ko sem se po osvoboditvi vrnil v Trst, razumeti, kakó moj oče čuti potrebo, da vsak teden poroma k družinski grobnici; upiralo se mi je, ko sem ga videl, kakó je domač s cvetjem, ki ga je jemal s sabo, kakó je cvetju naklonjen. Da, in zdaj, ko ga ni več, govorim in pišem o njem, a ga ne hodim obiskovat na kraj, kjer počiva in kamor je vsadil vrtnico, ki zdaj cvete tudi njemu. Sestra me kdaj pa kdaj ljubezljivo kara, jaz se pa doslej nisem mogel vzdržati v obred, od katerega sem se dokončno, takó se mi zdi, poslovil tukaj na alpski planini, potem pa v Dachau, v Dori, v Harzungenju in Belsenju. Bil sem pričujoč na toliko pogrebih, da dano vsaj po en ranjki, na vsaki dan vseh let, kar mi jih bo dalo še preživeti med ljudmi; takó ne vidim, kakó naj zožim to preteklost na obisk ostanek enega samega človeka, pa čeprav so to ostanke dragega človeka ali celó očetov. Saj ne rečem, da nisem nikdar šel. Bil sem tam na Vseh mrtvih dan, a bil sem tam nekako formalno, nisem čutil, nisem doživljal svojega obiska. Ravno narobe, čutil sem, da ga ne doživljam.

Zato je docela pravilno to, kar sem mislil poprej, ko sem stal pred skladiščnim in opazoval železno dvigalo, ki povezuje šrambo s pečjo. Ivo se mi ni hotel prikazati, ker sem se mu približal okužen od življenja, od katerega sem prišel. Tok, energija, ki je vrela iz mene, sta ga odbila, še preden bi na osnovi nekdanjega tovarišta skušala najti za oba veljavno abecedo in skupna predstava sredstva.

Zavedel sem se, da sem polovičarski in tem ozračju, ki je tiho, ker ni več nekdanjih krikov, a da sem spet polovičarski takrat, ko sem daleč od tod in je v meni nevidno in hkrati odločujoče nekdanje tukašnje ozračje. Takó je najbrž tudi ptič feniksa dišal po pepelu, iz katerega se je bil vzdignil.

To, kar me pa zdaj obdaja z občutkom porazenosti, ni sveta tišina teh paštov, ampak molk, ki ga prevladni in vztrajni načrtovanci zgrinjajo nad tem morjem, nad tem oceanom kosti in pepela. Tisti, ki so se v trenutku skrajne nevarnosti zaprili, da bodo dobila razkužili Evropo, so se potem posvetili manj plemenitimi interesom, za doseg, katerih jim je bila zavesta, v katerem bi lahko doživela svoje očičenje, kakor invalidka, kateri so najpoprej dali umetne steklene oči, da ne bi s praznimi očicami strašila dobrih državljanov iz katere pa se po tem nesvalno ponorčevali in jo izigrali v veri, zavoljo katere se je žrtvovala.

Kljub vsem visokoletečim frazam in kljub številnim dejavnostim je evropski človek pravzaprav majhen in nemaren; obenem pa se je tako navadil na lagodno trajanje in na sistematično vsega, da v natanko izmerjenem zaporedju skrbi ne najde vrzeli, v katero bi lahko vsadilo potrebo po osebnem pomembnem dejanju. Če pa je kdaj pa kdaj sram položaja haremenskega skoplenja, tedaj se velikopotezno izživlja v moralizatorinim pridiganju in v stigmatiziranju klavnih podvigov mladine, ko pa je vnaprejšnje vsaj rod dediščino pravosti in poštenja, ki bi jo današnji mladi rod moral dobiti od njega.

A tudi te ugotovitve same so že takó obrabljene, da v lenem splošnem brezbrzižu učinkujejo kot fraze. Kdove, morebiti bi standardizirane človeka lahko prebudil samo še vno lačen red, ki bi obelodnel takšno raševino taboriškega človeka, tako obelčen pa preplaval preoblečene naših držav, vzemirli zbranon raskošnih trgovin in sprehajališ se trdim ritmom lesenih cokel. Kar pa je tukaj še ostalo lončkov s pepelom, bi jih morale povorke ponesti v nemška mesta in jih porazdeliti po nemških trgih; noč in dan, mesec za mescem bi bili možje v črasti uni-

formi in s coklami na nogah tla straža ob rdečkastih lončenih posodah sredi nemških metropol. Pa kaj, najbrž bi se nanje hitro navadili, kakor smo se navadili na reveže, ki po vogalih stegujejo roko, na invalida, ki sedi na pločniku in ima ob kolnih spodvihana hlačnika.

Zavest, da počivajo Ivo in drugi slovenski možje v alzaški zemlji pa vendar prinaša odtenek domačnosti; in jaz sprejemam sorodnost usode francoskih obmejnih področij z usodo naših primorskih krajev z mirnim zadovoljstvom, ki mi ga omogoča naklonjenost planinskega sveta. A tudi prvi prihod na ta tla nas je spodbudil v iracionalnem upanju. Že na železniški postaji, ko so nam na hitro prepleskane francoske table priklicale pred oči imena naših prekrcšenih vasi, se je v nas utrnil odsev, ki je ostal potujen, a zavoljo katerega so imeli udarci naših cokel po kockasti ulici mesteca Sainte Marie aux Mines poseben, samo nam poznan prizvok; in ko smo ob mimohodu naših zeber opazili za šipami žene z robci ob licih, nisimo slutili, da ne bomo na Nemškem nikjer doživeli kaj podobnega, ampak se nam je zazdelo, da gremo mimo bovskih hiš in da nas bo spremljala tesnoba dobrih mater, ko bodo naši koraki postajali zmeraj bolj počasni.

Zdaj sem se domislil odlomka, ki ga ima italijansko berilo za srednje šole Il mattino. Poštena knjiga je to, ki ne slepmiši z resnico, ko gre za polpreteklo zgodovino in njene zločine; pa tudi do bolj oddaljenih dob sta pesnik Valeri in njegov brat pravičnica. V omenjenem odlomku Alphonse Daudet pripoveduje, kakó je potekala zadnja ura pouka francošine hitro po nemški zasebni Alzacije in Lotaringije, kakó se je stari učitelj ganljivo poslavljaj in razredu zaupal, da bodo ohranili ključ svojega zapora če ne bodo zatajili francoskega jezika.

Seveda sem jaz dijakom govoril o sorodnosti težkih preizkušenj alzaških ljudi s preizkušnjami primorskega človeka, kateremu so vzeli učitelj na dosti bolj grob način; a zdaj sem pomnil, čem sem znal najti prave besede. Bolje bi bil storil, ko bi bil pripovedoval dijakom o podobah, s katerimi sem povezan na alzaško zemljo; zakaj dvanašletni dijak je danes bolj dovzeten za temne, nečloveške prizlake žla, kakor za dojamne krivice, ki jo dela, kdor narodu usli tuje učitelje. Pubertetni su duhovne vrednosti še precj neotipljive, nestvarne dobrine.

Od krematorija prihaja številna skupina; vodi jo postaren mož, ki se opira na palico. Zanima me, če je eden preživelih ali pa samo izučen vodnik; rajši bi seveda videl, da je nekdanji prebivalec tega pogubljenega domovja. Ko stopam z dolga barake, pa me ob odprtem oknu preseneti njegov glas, ki je resen, trezen, počesen, kakor da moč sproti razmislija o vrednosti posameznih stavkov. Zato se mi za trenutek zadi, da sem vohun, ki se opleta okoli barakinih stranic, da bi v imenu nevidnih tovarišev nadzoroval besede tistega, ki je bil dolocen, da spre-govori namesto vseh nemih. A mu nimam kaj očitati; in v njegovem navajenju dejstev ne v načinu podajanja ni nič zla-ganega takó da se zavedam popolnoma novega občutka miru ob odkritju soglasja med mojo notranjo in njegovo na glas izrečeno resnico; pri tem si mislim, da doživljam takšno pomiritev zelo poredkoma, obenem pa sem potešen, ker se to zgodilo na kraju, ki bi ga sleherni lažna razglasečnost oskrn-ila.

Zdaj pripoveduje o ljudeh, ki so tik pred izpraznitvijo taborišča padli v roke Nemcev in prišli v to barako, potem pa končali v sobi za eksekucije nedaleč od peči. Seveda slišijo obiskovalci to prvič, jaz pa sem že šestkrat obnoval v sebi ozračje tistega večera, ko so pripeljali alzaška dekleta, mi pa smo iz nenavadnega žarenja ožganege jezika nad krematorij-skim dimnikom vedeli, kakó za njimi. A vodnik že govori o vogeških partizanih, ki da so kmalu zatem na nož napadli tabo-rišče. Saj, ampak takrat je bilo že vse zaključeno, pepel že razsut. Ko pa je bilo taborišče osvobojeno, pravi zdaj mož, je londonski radio oddajal domenjeni stavek: La tortue a gagné la course.

Sprašujem se, kakšen vtis naredi na gruču turistov takšen stavek. Želva je dobila tekmo. V očeh imajo še široko odprtno peči, mizo za vivisekcije, podoba stotih upepeljenih mladih ljudi, polge vsega tega pa jim nekó postavi želvo. Da, počasno želvo in trpko ironijo, da je kljub svoji počasnosti vendar prišla na cilj. A morebiti se samó meni zdi čudno takšno mešanje časov in podob, ljudem se nikakor ne mudi in počasi vsrkvajo vase posamezne dogodke, jih razpletajo in povezujejo, takó da si v enem samem popolnednu naberejo v svoji notranjosti za majhno enciklopedijo podatkov o taboriškem življenju. Saj moram priznati, še sam sem danes slišal marsikaj, česar nekdo nisem vedel; in takó na primer čutil zdaj nizko v grlu nenavaden vzgib ob vesti, da so partizani zasedli taborišče. Je že takó, kakor sem nekje že rekel ali napisal, da me ganejo samo človeške zmage nad hudobijo in krivico, za vse drugo pa sem precj, če že ne prav docela, čustveno hladan.

Dvoje zamudnicom. Visok in tenek črnski fant in drobno in plavaloso francosko dekle. Nič se jima ne dá v barako, ki je polna obiskovalcev, še najmanj njemu; zdi se mi namreč, da sem opazil, kakó je njegova dlan skušala pridržati njen laket.

Za trenutek je bilo, kakor da je s samogibno hotel umakni-ti pred novo, nepoznano pričó hudodelstva, kakor da ga je zdravi podedovanji nagon opomnil, naj se pazi. A najbrž sem se zmotil; z njegovega mladega in nemirnega obraza, z njego-vih ustnic in iz njegovih oči je sijala takšna radoživost, da sem pomislil na temno in ozko glavno neuročnega konja. Da, bilo je, kakor da se rahlo odgločati, ker se je bil že preveč nagle-dal smrtnih podob, zdaj pa komaj čaka, kdaj bosta z dekletom sama; in ko gresta zdolž barake, vse kaže, da jo bo na robu pašna obel čez pas in jo morebiti še tesneje začutil ob sebi.

Naj mu zamerim? Pa saj vse naokoli planine mirno dihajo v poletnem zameri; pa saj se poletje blešči v vsi svoji slavi. Kljub vsemu življenje raznaša smrt kakor reka, ki ruši nasip.

V gruči, ki se vzpenja po stopnišču nad pečjo, je tudi mož, ki ima pohabljeno nogo; ko mora vzdigniti stopalo s stopnice na stopico, ga pridržata dve dekleti, najbrž hčerki.

Da, v ti podobi je nekaj lagerskega, samo da takrat ni revežu nihče pomagal, ker ni bilo časa. Nemška disciplina iz-ključuje čas. Takó se je telo moralo vleči samo navzgor. A o tem sem govoril drugje.

Zdaj poslušam, kakó sandale odhajajoči ljudi narahlo tarejo kamenčke. Saj, ta glas je čisto drugačen, nič ne spomi-nja na debeli les nekdanjih cokel, a ker so noge obiskovalcev številne in so stopala številna, se to trenje vendar prenaša v preteklost.

A naj se, v preteklost se prenaša samo zame, ki opazujem skupino v soncu; da se le ne bi prenela v prihodnost in nare-dila iz zelo spodobnih nedeljskih izletnikov brezoblično zebra-čo čredo.

Vesala z lesenim kljunom, ki požrešno štrli v nebo; spodaj je štirikotni zabojček s pregibnim pokrovom, ki se počesno povesi, ko čevlji pritiskne na železni pedal na zunanji strani zabojevka. Zavoljo počesnega pokrova stopala počasi drsijo, zanka medtem počasi obema goltane.

Vsi pašni so pod mano, tukaj sem zdaj na vrhu naše pi-ramide. Da, šele zdaj razumem, zakaj so bile takrat naše vrste tako dolgo postrojene po terasah. Prav gotovo, da sem tudi takrat vedel, da gre za ruskega fanta in da so ga dvakrat obesili, a takrat sem nalašč in sproti odpodil sleherni misel na podrob-nosti, odpodil sleherni občutek in bil samó član nemih in ne-premernih zebraštih vrst; vedel sem samó, da na vrhu davijo nekoga, ki je kakor podaljšeč nas vseh in celó dej nas samih. Ko je bilo končano, pa me je potolažila vest, da je bil ruski fant ponosen in da je, ko je po prvem obesanju prišel do sapa, s težavo zbral slino in piljnil pred nemško oblastjo. Saj, potolažila me je novica o njegovem pogumu, zakaj z očmi sem tedaj sledil kotlu z menažo, fantov ponos pa je nadomeščal praznino, ki jo je glad iztrval v nas zavesti.

Hočem reči, da takrat nisem vedel, da je bilo od te le-sene škatle in od tega pokrova odvsnno fantovo počesno duše-nje; obenem pa zdaj vidim, kakó je esesova noga lahko po volji pritiskala na pedal.

Po dolgem oklevanju sem se odločil, da položim svoje stop-alo nanj. Boječ sem in negotov; rad bi videl, če je mogoče

tudi hitro ponizati pokrov lesenega zaboja, hkrati pa se obso-jam, ker polagam sandalo na železo, na katero se je položil podpalj morilečevega škornja.

Da, ampak, kaj ni bila tudi njegova noga človekova noga?

Tukaj zraven je kos ozkotirnih tračnic, pa prevrnen voz-ček in kup granitih kamnov. Pri tem si mislim, da so ti pre-prosti in osamljeni predmeti sredi pašna zgovornejši kakor dolga pripoved o telesih, ki so sleherni dan bolj lačna in se sleherni dan spoprijemajo s težjimi kosi granita v kammolmu. Ne, na takšnem delavnem mestu nisem bil, vem pa, da me zdaj ne bi bilo tukaj med dobriimi turisti, ko bi bil takrat zaposlen v kammolmu ali rudniku.

Zdaj je pripeljal sem svojo skupino vodnik, ki se opira na palico. Stoji ob zaboju s pedalom in tolmači, kakó je pote-kalo počesno obesanje, jaz pa sem, kdove zavoljo kakšne po-trebe po kontraktu, zdaj z mislijo ob kavljih, ki štrlijo iz trama za pečjo. Najbrž so se mi ob tem lesenem stroju naen-krak zazdele bolj pomembne usmrtnice v skritem prostoru, zakaj bile so zelo pogoste in opravljali so jih brez teatralnega aparata. Da, in če vse dobro pretehtam, je verjetno odšel tja dol tudi moj bratranec Jožko, ki so ga ujele kot partizana. Ves je bil še poln življenjskih sil, ko sva se srečala, nekaj dni zatem pa je prišel celó prisrčno nasmeljan po slovo, češ da ga bodo poslali v nemško vojsko, on pa da bo že našel način in jo o prvi priložnosti pobral. O, vajen sem bil takšnim odhodom, pred katerimi je esesovec pripeljal fante k Leibju na zdravniški pregled, a jih je potem sredi dopoldneva vodil po stopnišču navzdol proti baraki z dimnikom. Vendar sem takrat, ko je stal Jožko pred mano, odpodil to podobo o kavlju in v resnici upal, da bo mobiliziran; saj je bil takó postaven in zdrav, da je bi ustvarjen kakor nalašč za to, da se na njem ustavi oko izurjenega poveljnika. Da, veroval sem, da bo usel iz mrtvega kroga in spet našel pot v dolino pod Premom, k vodi, ki jo pri Lunju, pri Stružniku, pri Ambroziču vrtilj minlske kamne, m'd-tem ko jablane ob česti upogibajo stare vratore zavoljo nevzdri-žene teže redčih sadov.

Vodnik zdaj pripoveduje o Čehu, ki je bil telovadec, pre-den je prišel na to usodno planino. Nekje da je iztaknil dolgo preklo, s katero je ponovil skok v višino, kakor da zna tekmu-je z smrtjo, ki straži z visoko žico, v katero je sprožila svoj uničujoči tok. In glej, drzному človeku se je posrečilo, da je preletel drogove z izolatorji in se kot veliki ptič znašel pod prostim drevjem. (Vodnik se je zdaj obrnil vstran in takó nisem slišal, kaj se je fantu zgodilo. Mogoče je dvoje; ali se je pri padcu poškodoval ali pa so, ko so ugotovili, da manjka, pogнали za njim volčake.) Mož s palico pa spet pravi, da so ga pripeljali pred komandanta taborišča, ki se je zelo čudil njego-vim sposobnostim in mu oče rekel: «Če skočič še enkrat boš prost.» In fant da je s tistó nerodno početjo zares še enkrat tvegaj. In se enkrat se mu je posrečilo, da je zletel čez žico z visoko napetostjo, zakaj v resnici je bil izreden telovadec. Seveda ga to ni rešilo zanke, pravi mož s palico. «Tako je držal besedo nemški poveljnik,» razlaga in je pri tem kar nekoliko preveč naiven. Boljše bi bil naredil, da je kar molčal, ko je končal z zgodbo, tako bi ostala samo slajna podoba telovadca in njegovega neverjetnega skoka v prostost, o ko-mandantu bi si že sami naredili svojo sodbo. Dobro, a to zdaj nima pomena; presečenec sem, ker je vendar nekdo poskusal, da bi se rešil začaranega kroga nemóci in počesnega usihanja. O tem nisem doslej nič vedel. Skok v prostost. Kakor naslov za posebno poglavje, ki pa žal ne bi bilo nič bolj odreslino kot druga poglavja nenapisane kronike tistih dni.

Sel sem peš kos poti, ki se vzpenja nad taboriščem. Na levo je gozd, na desno je ponekod gmajna, ponekod kamniti obronak; zdaj pa zdaj priteče mimo avto in cutim, kako se oči potnikov ustavljajo na samotnem pešcu, ki ga bo mrak kmalu združil s planinskim mirom. No saj, verjetno je čisto pametna misel, ki se mi vsiljuje, da je vsekoli jalovo takšno sprehajanje; a kaj si morem, če pa sem prepričan, da se bo mrličnost življenja prej ali slej unesla in bo za človeštvo nastopila dolga doba, ko bo lahko v miru obračunal z vsemi preteklimi zablodami. Tako se mi zdi, kakor da s tem svojim početjem pomagam pripravljati pot takšnemu novemu ozračju. Da, a ko sem bil predlankim tukaj, je bil stik s to osamljeno cesto dosti bolj zrak. Spominjam se, kako sem hodil po taborišču kakor nekak izvoljen fantom, ko pa sem se kakor zdaj v mraku vapel mimo tega temnega gozda, me je naenkrat streljo. Bilo je, kakor da se mi je šele na svobodni vzpetini utrnulo nenadno razodetje; zakaj v resnici je bilo, kakor da sem kljub mesecem, ki sem jih preživel tukaj, in kljub spominom, ki so leta in leta romali semkaj, šele v tistem trenutku večerne tišine odkril, kako nenavadne plodove nosi v sebi ta hrib. Brez priprave, kot v preblisku sem se zavedel, kakó zaznamovano je pobočje, ki sem ga pravkar pustil za sabo; čutil sem, da je tisto pobočje kakor oteženo s svinčeno temo, ki ga vleče navzdol, da se ob zdaj zdaj pogreznilo sredi planin v brezdanjo praznino. Obenem pa je, tako se mi zdi, pobočje ostajalo nekako v ozadju, a so se vsi hkrati prebudili v njem temni plodovi kakor zavrtiki nedo-enošenosti, ki bi se namah uprli vsiljenemu zastoju rasti. Ne, saj se mi ne bo posrečilo, da bi vsaj približno nakazal pretresljivo oživetje ozračja. Čutil sem, kakor da so vsi ranjki pričujoči tukaj, na cesti, ki jo zaslanja črna stena drev-ec, ne pa spodaj na pašnih; ta njihova bližina pa ni bila po-dobna bližini duhov, ki bi se premakili z večernimi sencami ob deblih visokega dreva, bil je bolj neslišen napad nemóci nevidnih pričujočnosti, ki bi s prečim uporom branile svoje ozemlje pred radovednostjo našega oblečenega in obute-ga telesa.

Zdaj se mi to ni ponovilo; seveda tudi tokrat mislim na dolge vrste, ki odhajajo v kammolm in se vračajo iz njega. In si pravim, da me je predlankim najbrž nenadoma obšel občutek, da bom srečal štorčklačo zabristo kolono, ki se bo prikazala izza ovinka, in da je slutnja te možnosti rodila oblak strahu v meni. Zdaj bi pa morebiti rekel, da se je takrat sredi tišine naenkrat v meni spočel pramen svetlobe, kakršnega sta kdaj pa kdaj delezna umetnik in asket; zato bi skorajda najbolj veljala primera o temnih plodovih, ki so se nepriča-kovano zbudili iz večne negibnosti, pretresljivosti in na neki način sovražnosti njihove bližine tam, izven območja boede-že, pa je verjetno izvirala iz občutka, da se je njihovo prebivanje v neskončnosti strnilo z brezmejno osamljenostjo narave pred neubrannim prihodom teme. Da, bil je to najbrž neposreden stik s kozmično goloto, stik z ničem, z bistvino ničla, ki ga ni kilcalo k vstajenju človekovo oko ne plamenitilo človeško čustvo.

Zdaj se mi to ni ponovilo; seveda tudi tokrat mislim na dolge vrste, ki odhajajo v kammolm in se vračajo iz njega. In si pravim, da me je predlankim najbrž nenadoma obšel občutek, da bom srečal štorčklačo zabristo kolono, ki se bo prikazala izza ovinka, in da je slutnja te možnosti rodila oblak strahu v meni. Zdaj bi pa morebiti rekel, da se je takrat sredi tišine naenkrat v meni spočel pramen svetlobe, kakršnega sta kdaj pa kdaj delezna umetnik in asket; zato bi skorajda najbolj veljala primera o temnih plodovih, ki so se nepriča-kovano zbudili iz večne negibnosti, pretresljivosti in na neki način sovražnosti njihove bližine tam, izven območja boede-že, pa je verjetno izvirala iz občutka, da se je njihovo prebivanje v neskončnosti strnilo z brezmejno osamljenostjo narave pred neubrannim prihodom teme. Da, bil je to najbrž neposreden stik s kozmično goloto, stik z ničem, z bistvino ničla, ki ga ni kilcalo k vstajenju človekovo oko ne plamenitilo človeško čustvo.

Zdaj se mi to ni ponovilo; seveda tudi tokrat mislim na dolge vrste, ki odhajajo v kammolm in se vračajo iz njega. In si pravim, da me je predlankim najbrž nenadoma obšel občutek, da bom srečal štorčklačo zabristo kolono, ki se bo prikazala izza ovinka, in da je slutnja te možnosti rodila oblak strahu v meni. Zdaj bi pa morebiti rekel, da se je takrat sredi tišine naenkrat v meni spočel pramen svetlobe, kakršnega sta kdaj pa kdaj delezna umetnik in asket; zato bi skorajda najbolj veljala primera o temnih plodovih, ki so se nepriča-kovano zbudili iz večne negibnosti, pretresljivosti in na neki način sovražnosti njihove bližine tam, izven območja boede-že, pa je verjetno izvirala iz občutka, da se je njihovo prebivanje v neskončnosti strnilo z brezmejno osamljenostjo narave pred neubrannim prihodom teme. Da, bil je to najbrž neposreden stik s kozmično goloto, stik z ničem, z bistvino ničla, ki ga ni kilcalo k vstajenju človekovo oko ne plamenitilo človeško čustvo.

Zdaj se mi to ni ponovilo; seveda tudi tokrat mislim na dolge vrste, ki odhajajo v kammolm in se vračajo iz njega. In si pravim, da me je predlankim najbrž nenadoma obšel občutek, da bom srečal štorčklačo zabristo kolono, ki se bo prikazala izza ovinka, in da je slutnja te možnosti rodila oblak strahu v meni. Zdaj bi pa morebiti rekel, da se je takrat sredi tišine naenkrat v meni spočel pramen svetlobe, kakršnega sta kdaj pa kdaj delezna umetnik in asket; zato bi skorajda najbolj veljala primera o temnih plodovih, ki so se nepriča-kovano zbudili iz večne negibnosti, pretresljivosti in na neki način sovražnosti njihove bližine tam, izven območja boede-že, pa je verjetno izvirala iz občutka, da se je njihovo prebivanje v neskončnosti strnilo z brezmejno osamljenostjo narave pred neubrannim prihodom teme. Da, bil je to najbrž neposreden stik s kozmično goloto, stik z ničem, z bistvino ničla, ki ga ni kilcalo k vstajenju človekovo oko ne plamenitilo človeško čustvo.

Zdaj se mi to ni ponovilo; seveda tudi tokrat mislim na dolge vrste, ki odhajajo v kammolm in se vračajo iz njega. In si pravim, da me je predlankim najbrž nenadoma obšel občutek, da bom srečal štorčklačo zabristo kolono, ki se bo prikazala izza ovinka, in da je slutnja te možnosti rodila oblak strahu v meni. Zdaj bi pa morebiti rekel, da se je takrat sredi tišine naenkrat v meni spočel pramen svetlobe, kakršnega sta kdaj pa kdaj delezna umetnik in asket; zato bi skorajda najbolj veljala primera o temnih plodovih, ki so se nepriča-kovano zbudili iz večne negibnosti, pretresljivosti in na neki način sovražnosti njihove bližine tam, izven območja boede-že, pa je verjetno izvirala iz občutka, da se je njihovo prebivanje v neskončnosti strnilo z brezmejno osamljenostjo narave pred neubrannim prihodom teme. Da, bil je to najbrž neposreden stik s kozmično goloto, stik z ničem, z bistvino ničla, ki ga ni kilcalo k vstajenju človekovo oko ne plamenitilo človeško čustvo.

Zdaj se mi to ni ponovilo; seveda tudi tokrat mislim na dolge vrste, ki odhajajo v kammolm in se vračajo iz njega. In si pravim, da me je predlankim najbrž nenadoma obšel občutek, da bom srečal štorčklačo zabristo kolono, ki se bo prikazala izza ovinka, in da je slutnja te možnosti rodila oblak strahu v meni. Zdaj bi pa morebiti rekel, da se je takrat sredi tišine naenkrat v meni spočel pramen svetlobe, kakršnega sta kdaj pa kdaj delezna umetnik in asket; zato bi skorajda najbolj veljala primera o temnih plodovih, ki so se nepriča-kovano zbudili iz večne negibnosti, pretresljivosti in na neki način sovražnosti njihove bližine tam, izven območja boede-že, pa je verjetno izvirala iz občutka, da se je njihovo prebivanje v neskončnosti strnilo z brezmejno osamljenostjo narave pred neubrannim prihodom teme. Da, bil je to najbrž neposreden stik s kozmično goloto, stik z ničem, z bistvino ničla, ki ga ni kilcalo k vstajenju človekovo oko ne plamenitilo človeško čustvo.

Struthor Petsto metrov niže smo. Na desno je veliko prenočišče, ki je podobno hotelu Planinski orel v Trenti; v vojnem času so bili v njem stražarji. Ne vem, koliko turistov zdaj prenoči v njem, najbrž jih ni dosti, ki bi se odločili, da bi spali s sencami te planine. Na levo, nedaleč od hotela je namreč nizka stavbica, ki ima hitro ob vohu na steežaj odprta vrata štirikotne sobice. Ta sobica je grajena kot samo-stojen bunker; a ker so znotraj stene pokrite z belimi ploščami, se zdi da si pred kopalnico. A tudi če ne bi vnaprejš-ni vedel o ti celici, bi človek v prvem trenutku, ko bi se znašel predno, zasliutil, da tisti, ki jo je načrtoval, ni imel človeku naklonjenih misli. Saj ne bi opazil, da na stropu ni prhe, a zdrnil bi se ob valu hladu, ki bi zavel iz prostora in mu prinesel prideh neizmerne daljave in praznine. Resnične kopalnice pa se držé spomin na blaženost toplih curkov in na odlise mokrih stopal, in to tudi če je kopalnica zapuščena in jo je pred stoteletji zasul Vezuvijski pepel.

Skušam razbrati, kaj čutim, a uspe mi samo, da se pre-nesem z mislijo v dobo, ko smo se gibalji v bližini takšnih celic. Vendar so bila tedaj naša bitja tako spojena s pogubnim ozrač-jem krematorijskega sveta, da smo nagonsko sleherni takšni podobi odklanjali pravico, da bi se vzdignila iz motne in po-šastne megle, ki je pričakovala v zasedi.

A vse kaže, da je ta razlaga nekoliko krivična; zakaj ko smo prišli mi v te unicalneve postojanke, bele celice niso bile več na dnevnem redu. Uporabljali so jih samo za Cigane. Da, in verjetno sem plinsko celico izključil iz svojega domišljij-skega območja lažje kakor pečjo zato, ker je bila z njo povežana usoda pripadnikov določenege plemena. Pri tem pa ni igralo

prav nobene vloge dejstvo, da je šlo za ciganski rod. Ne, ne, niti najmanj; ampak rekel bi, da je pri premlinjanju tako veli-kega števila teles nekako stopila v ozadje že precje izvoljene zavesti ušoda peto tucatna fantov, ki so jih odbrali za strassbur-gskega profesoria, iz za katere je vedelo samo osebe Revlerja. Obenem pa je spet res, da so za profesoria pripravili mlade organizme, ki so jih iztrgali manj upoštevaneemu plemenu; to se pravi, da so nas tudi v izgubljenem svetu delile kategorije, tako da je nazadnje utopija celo enakost pred večnim ognjem.

Ko sem bil še zgoraj, na pašni, ki je zavoljo belih kamenč-kov podoben glavi, s katere so obrli lase, sem skušal priklicati prizor z istrskimi možmi, a me podobe niso ubogale. Zdi se mi, da zdaj vidim nekoliko jasneje. Vsekakor je moralo biti popold-ne, vse pa se je zgodilo zelo hitro, tako hitro, da verjetno ne bi o tem nič vedeli, da se niso drobni zebrašči možje vrnili in nam zamišljeni povedali svojo zgodbo. Česte gročice so se pre-livale in prerivale, tako da ni nihče opazil, če jih pet ali deset zamanjalo; pa tudi poznali se še nisimo. No, najbrž je prišel esesovec v barako ponje, si jih izbral in odpeljal, morebiti pa si jih je izbral nekje zunaj na pašno, ko so prežali, kdaj bo potekla štirinadvajseta ura čakanja in da bo tako napočil čas za

Glasbena Matica v Trstu od 1945 do 1965

Glasba je govornica, razumljiva vsem ljudem, gre od srca do srca, oblikuje značaj in združuje ljudi v borbi za skupne cilje; utrjuje vero v življenje, napredek in mir, vžiga v srcih ljubezen do rodne grude, do vsega človeštva.

Te preproste besede so bile napisane ob eni prejšnjih obletnic Glasbene Maticе. Danes so prav tako resnične, vspodbudne ter primerne kot uvod k dvajseti obletnici odkar je Glasbena Matica po osvoboditvi obnovila svoje delovanje, ki je bilo leta 1928 nasilno prekinjeno.

A najprej moramo poseči nazaj. Slovenski narodni preporod je že v polovici prejšnjega stoletja vzbudil močan porast kulturne dejavnosti primorskih Slovencev. Ustanovljale so se čitalnice, bralna in dramatična društva. Vsepovsod so vzklihi pevski zbori in kasneje tudi amaterski orkestralni ansambli. Dne 29. oktobra 1909 pa so tržaški Slovenci ustanovili svoje osrednje glasbeno društvo «Glasbena Matica» z namenom da z glasbenim solstvom skribo za mladi glasbeni naraščaj, da osnuje svoj orkester in pevski zbor, da organizira koncerte in izdaja muzikalije. Tržaška Glasbena Matica je zbrala v svoj krog vse ljubitelje glasbene umetnosti ter je z vztrajnim delom kmalu dosegla lepe uspehe. Skupno s Slovenskim gledališčem je uprizorila pod taktirko Mirka Poliča celo opere, med njimi priljubljeno Smetanovo «Prodanu nevesto». Na odru Narodnega doma so se vrstili številni koncerti njenega pevskega zboru orkestra in solistov ter privedite njene glasbene šole. S požigom Narodnega doma (1920) je Glasbena Matica izgubila svoje imetje in prostore toda to ni strlo vztrajnosti in žilavosti njenih sodelavcev kakor so bili zborovodja in skladatelj Vasilj Mirk, ravnatelj Glasbene šole Viktor Šonc, violinist Avgust Ivančič in drugi. Narodni dom so zamenjali za

Erminij, Grgič Svetko, Križančič Silvan, Ota Ignacij), orjejo ledino slovenskemu orkestru (Kjuder Oskar) ali se udejstvujejo kot glasbeni publicisti in predavatelji (Demšar Gimir). Poleg našega priznanega skladatelja Ubalda Vrabca, ki je do pred nekaj leti deloval kot pedagog v šoli Glasbene Maticе, sta se s svojimi glasbenimi deli predstavila v javnosti tudi Kjuder Oskar in Ota Ignacij.

Ce so potrebe slovenskega prosvetnega življenja naložile Glasbeni Matici dolžnost udejstvovanja tudi na področju ljudske prosvete, pa je morala Glasbena šola na drugi strani kvaliteto dvigniti pouk, katerega namen je, da s sistematično glasbeno vzgojo premosti čitalništvo in diletantizem, ki sta pri nas še zakoreninjena, izpolni vrzel pomanjkanja glasbenega pouka in rednih solah ter vzgoji dobre glasbenike, ki naj pripomorejo k načrtnemu oblikovanju glasbene dejavnosti Slovencev v Italiji. Statistične preteklih let kažejo, da se je šola Glasbene Maticе iz skromne nižje glasbene šole postopoma razvila in glasbeni zavod, ki se danes ponaša s številnimi gojenci ki so se ponosno uveljavili v javnosti.

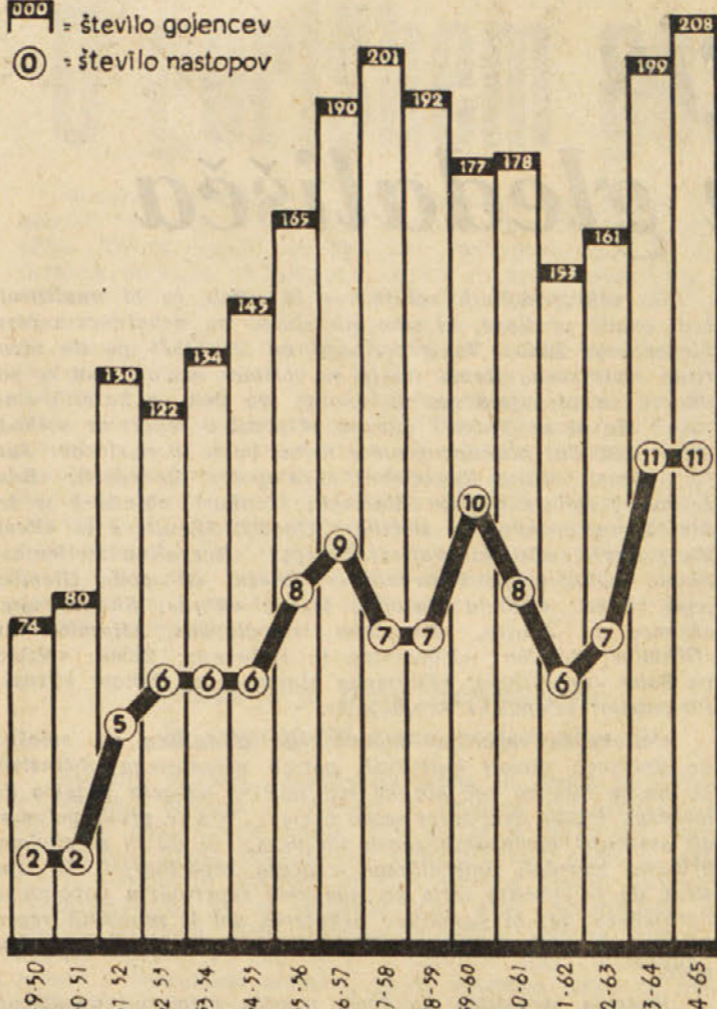
Delovanje Glasbene šole v javnosti prihaja od izraza pri vsakoletnih nastopih gojencev. Šola je pripravila številne nastope v Trstu, Gorici, Borštu, Boljuncu, Trebčah, Proseku, Kontovelu, Križu, Nabrežini, Sovodnjah in Standrežu. Organizirala je tudi gostovanja v Kopru, Piranu, Sežani, Postojni, Ljubljani, Kranju, Golniku (solisti, mladinski zbori, orkester, zbor harmonik, komorni ansambli). Številni gojenci so se uveljavili kot izvajalci raznih koncertov (klavir, violina, oboa, fagot) ob spremljavi orkestra Glasbene Maticе v Trstu, Gorici, Beogradu, Ljubljani, Reki, Dubrovniku, Kranju in drigod. Mladinski pevski zbori in ansambli harmonik so obiskali tudi Beneško Slovenijo in domačine najzahodnejših naselij slovenske zemlje seznanili s slovensko pesmijo.

Tesne in prijateljske vezi je šola Glasbene Maticе navezala z nekaterimi glasbenimi ustanovami in matični državi, zlasti z nekaterimi glasbenimi šolami v obmejnih krajih.

Z nastopi svojih gojencev in ansamblov je šola Glasbene Maticе ob raznih priložnostih podprla delovanje prosvetnih organizacij. Tako pri prireditvi Slovenske prosvetne zveze (Prešernova, Askerčeva in Gregorčičeva proslava), pri prireditvah Praznika žena in Novoletne jelke, pri nastopih Slovenskega Dijaškega doma in Društva slovenskih srednješolcev, pri prireditvah raznih prosvetnih društev in rednih sol ter pri predstavah Slovenskega gledališča. Vrsta sedanjih in bivših gojencev pa se uspešno udejstvuje tudi kot organizatorji in člani raznih instrumentalnih in pevskih ansamblov narodne in lahke glasbe v raznih krajih na Tršaškem in Gorškem.

Številni gojenci so ponovno nastopili v oddaji Radia Trst, Radia Koper, Radia Ljubljane bodisi kot solisti ali v pevskih

1000 - število gojencev
 (1) - število nastopov

in instrumentalnih ansamblih, posamezniki pa tudi v Radu Dubrovnik in v Radu Beograd.

Kot resen glasbeno-vzgojni zavod cenijo danes šola Glasbene Maticе ne samo Slovenci marveč tudi tista italijanska javnost, ki nepristransko ocenjuje slovensko kulturno dejavnost. Številni dotok novih gojencev vsako leto kaže, da se slovenski starši zavajajo nujnosti, da je treba mlademu človeku nuditi možnost, da se pri njegovem razvoju oblikuje tudi tista stran, ki plemeniti njegova čustva.

Ko govorimo o šoli Glasbene Maticе in Tršaškem in o uspehih njenega dela na Tršaškem moramo omeniti tudi Glasbena šola v Gorici, ki danes deluje v okviru Glasbene Maticе. Kmalu po osvoboditvi so si tudi gorški Slovenci ustanovili

GOJIMIR DEMŠAR

(Nadaljevanje na 36. strani)

Povojna slovenska glasbena ustvarjalnost na Tršaškem

Glasbena dejavnost med Slovenci na Tršaškem se je po osvoboditvi osredotočila na tisto glasbeno področje, na katerem se je odigravala najbolj razširjena, lahko rečemo, množična glasbena dejavnost — zborovsko petje. To na Primorskem ni nikdar zamrlo, čeprav so fašistične oblasti vsa prosvetna društva razpustile in prepovedale tudi pevske zборе, so se le potuhnilo in se je pesem umaknila v samotne kraje in gozdove. Zato se je po končani vojni s tem večjo neugranostjo razmahnila. Tržaški skladatelji so se lotili dela s prav takšnim navdušenjem, kakršno je prevevalo naše ljudi. Pravzaprav so nadaljevali delo, ki je poglavo svoje korenine v letih strahot, ko so nekateri med njimi na skrivaj ustvarjali bodisi po ječah bodisi po taboriških, od koder so se prav tako skrivaj razširjale pesmi odpora in borbe. Tako je bilo s pesmijo «Mi smo ubežniki» ali «Bavozilki» Frana Venturinja, ki se je najprej razširila med interniranci, našla pot do naših fantov v italijanski vojski in z njimi prehodila pot v ujetniška taborišča v severni Africi. Bila je med prvimi pesmimi, ob kateri so se primorski fantje navduševali za borbo in svobodo, saj je z njimi kmalu preko partizanskih zbirnih taborišč v Italijo prispela v domovino in v Trst ter se po vojni razširila po vsej Primorski in ostali Sloveniji. Tako je Venturini postal eden najpopularnejših skladateljev neposredno po zmaji in tudi tedaj nadaljeval svoje delo z istim žarom. V tem duhu je napisal še «Pesem talcev», «Pozdravljena domovina», «V nove zarje» ir: «Zdravico», torej pesmi, ki so odražale razpoloženje in čustva neposredno po vojni. Venturinijeva zasluga je tudi, da se je «Pesem svobodi» Radovana Gobca, ki jo je on priredil za mešane zборе, tako razširila na Primorskem.

Drugi skladatelj, ki ga je v njegovem umetniškem snovanju vzbudili tisti čas, je bil itak vedno k revolucionarnim nagibom usmerjen Ubaldo Vrabec. Podaril naj je eno najboljših pesmi, komponirane na partizanski tekst, to je Slovenska pesem partizanskega pesnika Kajuha. Ni poznana le pri nas, temveč je še danes na sporedih najboljših jugoslovanskih pevskih zborov. Prav tako lahko še čisto poslušamo njegovo veličastno priredbo «Bilecank» Matije Bora, ki jo je priredil za mešani zbor in orkester. Leta 1947 je napisal znano skladbo za zbor «Udar na udar»; na natečaju iste leta v Beogradu je vzbudila pozornost in avtorju prinesla nagrado. Posebno priznanje je skladatelj prejel za skladbo «Robijaše», napisano za moški zbor in klavir, ki mu je prav tako prinesla nagrado leta 1961 v Beogradu. Tem pesmim je Vrabec v zadnjem času dodal še preprosto, a učinkovito «Zdravico», ki je prirejena tudi z orkestrom.

To so torej pesmi, ki jih pristanemo v vrsto partizanskih in domovinskih pesmi, ki so v odtuščenem zgodovinskem trenutku med vojnjo in neposredno po njej odigrale tako važno vlogo. Nekatere med njimi so ohranile nezmanjšano umetniško vitalnost in imajo poleg zgodovinske tudi svojo umetniško vrednost.

V nadaljnem so zborovsko literaturo na Tršaškem obogatila še druga nova dela: bodisi izvorne skladbe bodisi priredbe narodnih pesmi. Svoj delež pri tem ima tudi Fran Venturini: Poleg izvirnih, kakor so «Zapuštena», «Pomladanski», «Znamenje» in druge, je pripravil še zbirko narodnih pesmi, ki jih je izdala Glasbena Matica v Trstu, in napisal celo nekaj samospetov s klavirjem. Med najbolj popularne narodne v njegovi prireditvi lahko prštejemo «Nocoj pa oh nocoj» ir: «Pohojena trava».

Veliko uslug slovenski ljudski pesmi v Trstu je napravil Milan Pertot. S svojimi zapisi narodnih iz Barkovelj je rešil pozabljena vrsto redkih pesmi, ki jih je gotovo pela zadnja generacija. Ohranjene v avtentičnem barkoveljskem narečju jih je priredil za mešani zbor ter jih tudi sam interpretiral z barkoveljskim zborom. S tem se je ohranilo nekaj drobnih dragocenih stvari, ki so zapisane tudi na magnetofonskem traku Radia Koper.

Vrsto let je v Trstu deloval prof. Karel Boštjančič. Poleg svoje zborovske prakse se je posvetil tudi komponiranju in prireditvi narodnih pesmi. Med izvirnimi zborovskimi pesmimi je nekaj solidno napisanih, kakor na primer «Balada», «Koleda» ir: «Hej, kaj nam žalost». Še več je priredil narodnih; večina teh je zbrana v dveh pesmaricah, ki jih je izdala Glasbena Matica v Trstu.

K prireditbam narodnih je prispeval tudi Vlado Svava, katerega preprosto in enostavno prirejeno «Dobil sem pisemce» poznajo vsi tržaški zbori.

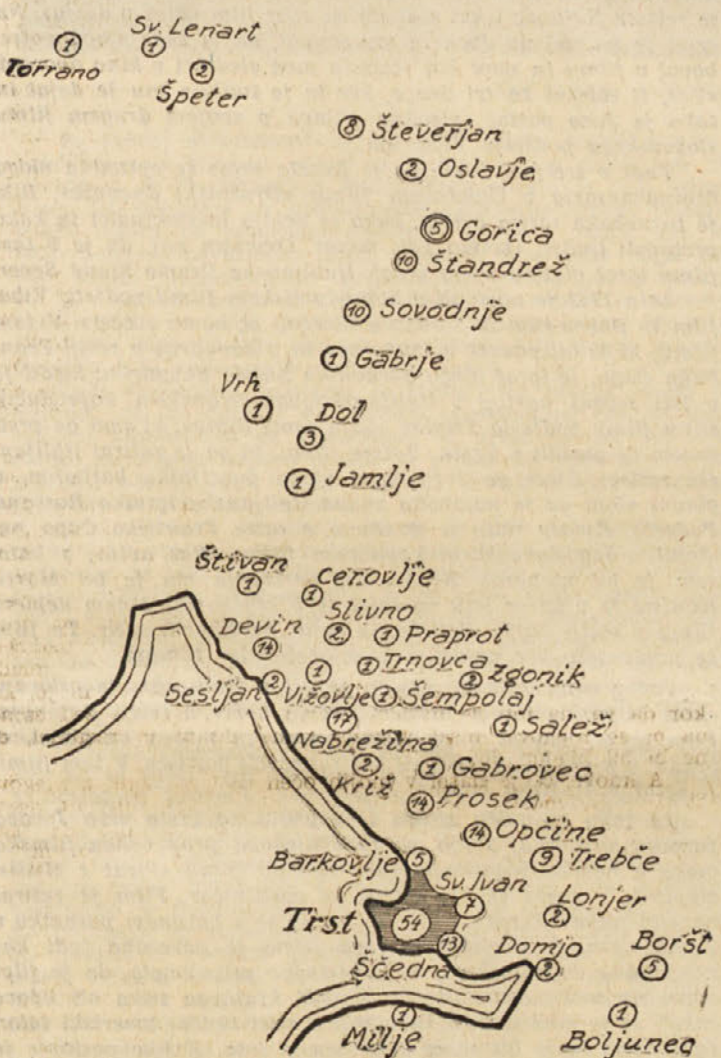
Med skladateljske prvence sodita za moški zbor napisana «Devin» Ignacija Ota in kantata za soli, moški zbor in orkester «Na Kortovelu» Oskarja Kjudra. Ignacij Ota pa je poleg tega priredil še nekaj narodnih.

Omeniti moramo še Franjo Delaka, katerega najbolj znani zborovski pesmi sta «Zimska vožnja» ir: «Blago mu na delu» in poudariti delo, ki ga je opravil Ivan Grbec, ko je takoj po vojni pripravil pesmarico za ljudske šole in je v njej tudi sam udeležjen s svojimi deli.

Najmarkantnejši osebnosti med tržaškimi skladatelji sta vsekakor Ubaldo Vrabec in Pavle Merku. Prvi, izhajajoč iz novoromantične umetniško nazorske usmeritve, v nadaljnem razvoju obogaten z novimi izraznimi sredstvi, je predstavnik starejše generacije. Drugi, opt na sodobno kompozicijsko tehniko, stremec za novo vsebinsko izraznostjo, je predstavnik najnovjših umetniško-idejnih previranj. Prvi nam v svojem opusu daje slutiti v nekem oziru v sebi zaokroženo in v določeni meri tako po estetsko vsebinski kakor po oblikovno ustvarjalni plati dognano umetniško osebnost, drugi pa se nam predstavlja kot ustvarjalec novih pogledov, umetnik, ki išče najtanjša odziva v človeku današnjih dni in si pri tem utira nova pota ter išče novega izraza.

IVAN SILIČ

(Nadaljevanje na 36. strani)

Pregled gojencev šole Glasbene Maticе po krajih svojega stalnega bivališča

sebnih prostorih. Težave so bile vedno občutnejše in leta 1928 je društveni odbor sklenil razpustiti društvo, sicer bi ga ukinito oblast, kar bi bilo še slabše.

Ceprav Glasbena Matica v prvem obdobju svojega delovanja ni mogla uresničiti vseh svojih načrtov je vendar opravila pomembno delo. Iz njene šole so izšli učenci, ki so se kasneje uveljavili v javnosti kot prvostopski glasbeniki. Naj omenimo le nekaterе: Ubaldo Vrabec, Karlo Pahor, Karlo Rupel, Dušan Štular, Stanko Malič, Ema Gombac, Angela Lampe, Pagan Zora in drugi.

Fašistični režim je grozil uničiti vse kar je bilo slovensko a ni mogel do živega borbenosti in narodni zavesti primorskega ljudstva. V domačem krogu, na izletih, je še vedno donela slovenska pesem, krepila narodno zavest in vzbudila upanje, da bo nekoč zanjalo sonce svobode. Med osvobodilno borbo se je rodila partizanska pesem in spremljala junaški narod, ki se je uprl okupatorju.

Prvi maj 1945 je prinesel svobodo in zavzetost za obnovo prosvetne in kulturne dejavnosti. Tisti, ki ni doživljal prve čase po osvoboditvi na Primorskem si težko predstavljajo navdušenje s katerim je tukajšnje ljudstvo pristopilo k obnovi prosvetnega dela. Po vseh krajih so vzklihi pevski zbori, katerim se je pridružila zlasti mladina z enakim elanom kakor tedaj, ko je zgrabila za orožje proti nacifasizmu.

Na mitingih, v radijskih oddajah in na prosvetnih prireditvah je donela partizanska in narodna pesem. Potrebno pa je bilo pristopiti k načrtnemu delu. Z maja 1945 se je osnoval radijski komorni zbor, ki se je tekom let razvil v prvovrsten pevski ansambel. Poleg njega pa svetovanski, barkoveljski, škvednjski in številni drugi.

Jesen leta 1945 je bila obnovljena tudi Glasbena Matica, ki si je zastavila podoben delovni načrt kakor ob ustanovitvi, morala pa je začeti iznova. Začetek ni bil vzbudilen. Vrsto let je bil glasbeni pouk v začasnih neprimernih prostorih ter je primanjloval kvalificiranih učnih moči. Ob upoštevanju teh težav je glasbeni pouk vendarle dobro uspeval, ustanovitev društvenega pevskega zboru pa se je izjalovila; morda tudi zato, ker se je večina pevcev priključila k že obstoječim zborom, ki so se posebno lepo razvijali v predmestjih, kjer je slovenski živel bolj strnjeno. Poleg dela v šoli so učitelji nudili pomoč prosvetnim društvom in omogočili kvalitete glasbene prireditve.

Ko je šola Glasbene Maticе dobila primernejše prostore, pritegnila nove učne moči ter z uvedbo pouka novih predmetov vnesla več sistematičnosti v učni program, je postalo delo bolj načrtno in je dobilo trdnje temelje. Vpeljala je tudi mladinsko zborovsko petje, tečaj za zborovsko dirigiranje ter je postavila temelje lastnemu orkestru. Z namenom, da pritegne tudi na podeželju širši krog mladine k glasbenemu pouku, je jeseni leta 1954 ustanovila podružnico v Nabrežini, kateri so kasneje sledile tudi druge v okoljskih krajih Trsta: v Borštu, v Boljuncu, v Barkoveljah, v Trebčah, na Proseku in v Devinu. S tem je Glasbena Matica v veliki meri pripomogla k razgibanosti kulturno-prosvetne dejavnosti na podeželju saj so postali v nekaterih krajih, kjer delujejo te podružnice, nastopi gojencev (solistov, pevskih in instrumentalnih ansamblov), edina pomembnejša kulturna prireditve, nekaj domačih praznikov, ki vedno pritegne številno občinstvo.

S pomočjo, ki jo že vrsto let nudijo učitelji Glasbene šole na kulturno-prosvetnem polju, se je delo Glasbene Maticе postopoma začelo stapljati z ljudsko prosvetno dejavnostjo v enotno delo. Učitelji šole Glasbene Maticе vodijo danes številne pevske zборе in instrumentalne ansamble (Ambroses

Prosvetna zveza v prvem dvajsetletju

Zmagoviti zaključek druge svetovne vojne je po dolgih letih omogočil tudi primorskemu delu slovenskega naroda, da spet začne kot kulturna skupnost. Pri obnovi kulturnih društev in ustanov pa je naletel na velike težave. Rane, ki jih je petindvajsetletno preganjanje zadalo našemu kulturnemu razvoju so bile pregloboke. In marsikatero nismo niti danes, po dvajsetih letih, povsem zacelili. Vsa mladina, ki je dorasčala v času fašizma, je morala obiskovati šolo v tujem jeziku, kjer so ji vcepjali tujeja duha in sovraštvo do materinega jezika. Tega se je učila in spoznavala le v družinskem krogu. Posledica je bila, da je mladina svoj lastni jezik le pomankljivo poznala. Le malokdo je kaj vedel o slovenskih pisateljih, o literaturi, o knjižnem jeziku. Presekana je bila tradicija ljudskoprosvetnega dela. Izobraževanje skoro ni bilo; velik del je bil pristiljen v emigracijo, mnogi so bili premešeni v notranost Italije, tisti redki, ki so še bili doma, so morali molčati. Slovenska beseda in pesem se je prosto oglašala le na izletih v prosti naravi, daleč od naselij in od nadzorstva oblasti.

Z med vojno, posebno pa po zlomu fašizma, so se v okviru NOB začeli polagati temelji za obnovo kulturnega življenja. Ustanovljali so se tečajni slovenskega jezika, pevski zbori, dramske skupine. Organizirale so se prve proslave naših pesnikov. Pogostoma v prav skromnih sobah v neposredni bližini nemških posadk. Na osončenem ozemlju so se te proslave razvijale v velike prireditve s številnim poslušalstvom.

Leta 1945 je končno mogla slovenska beseda prosti na dan. Preko noči so zrasla prosvetna društva v mestih in vaseh. Bilo je mnogo dobre volje in navdušenja. A manjkalo je vse ostalo. Ni bilo prostorov, ni bilo opreme, ni bilo knjig, ni bilo strokovnih prosvetnih delavcev. Res so se mnogi prosvetni delavci vrnili iz prisilne emigracije — a ne vsi. Marsikoga ni bilo več med živimi in tisti, ki so se vrnili, niso bili več mladi. Mladih domačih izobražencev pa ni bilo. Nujna je bila ustanovitev Prosvetne zveze, ki naj na širši osnovi skuša rešiti najbolj pereče probleme. V začetku, ko je bilo še odprto vprašanje meja, je delokrog Zveze obsegal vse Primorje. S kasnejšim, postopnim urejevanjem državne pripadnosti, se je tudi območje Prosvetne zveze spreminjalo. Večji del Primorja se je vključil v prosvetne organizacije Nove Jugoslavije; Gorica z okolico, ki je pripadla Italiji, je ustanovila svojo Prosvetno zvezo; v Trstu, ki je pripadal le formalno obstoječemu Svobodnemu Tržaškemu Ozemlju, se je formirala spet posebna Zveza. Po dokončni, dejanski ureditvi meja sta se pa gorška in tržaška Zveza združili v enotno organizacijo.

V prvih letih je Prosvetna zveza imela v svojem okviru celotno kulturno delovanje, tako poklicno kot amatersko in vse ustanove. V njenem okviru je bilo poklicno gledališče, glasbena šola, študijska knjižnica, likovni umetnik, tisk in založništvo in seveda ljudska prosveta. Kasneje so se razne ustanove in organizacije osamosvojile in se vsaka zase posvetila svojim specifičnim nalogam. Prosvetni vzvi je ostala skrb za solstvo ter delovanje prosvetnih društev.

Na javno solstvo seveda Prosvetna zveza ni mogla vplivati, ker je to upravljala oblast. Pospesevala pa je ustanovitev solskih odborov — v katerih je vedno aktivno in iniciativno sodelovala — ki so skrbeli in propagirali vpis slovenskih otrok v slovenske šole in večkrat opozarjali šolske oblasti na pomanjkljivosti, ki so bile včasih tudi namerne. Slovenska šola je imela tudi še po vojni mnogo nasprotnikov, ki so jo skušali na razne načine diskreditirati.

Zelo pereče je bilo vprašanje društvenih prostorov in dvoran. Večina bivših slovenskih dvoran ni bila več v slovenskih rokah. Marsikatera — nit ni bilo več. Anglo-ameriška vojska uprava za te naše potrebe in za popravilo storjene škode ni imela nobenega razumevanja. Zato je bilo treba tudi tu začeti vse od kraja. Le postopoma in z največjimi težavami se je posrečilo preskrbeti nekaterim prosvetnim društvom primerne delovne prostore in tu pa tam manjše dvorane za krajevne prireditve. V Trstu samem se je vprašanje osrednjega kulturnega doma rešilo šele lansko leto, t.j. devetnajst let po vojni!

Problem, ki se kot rdeča nit vleče od ustanovitve dalje in ki tudi danes še ni zadovoljivo rešen, je vprašanje zadostnega števila strokovno usposobljenih prosvetnih delavcev. Se vedno manjkajo pevobodni, režiserji, kapelniki itd. In verjetno bo v bližnji bodočnosti to pomanjkanje še bolj občutno, ker je opazno večje zanimanje za aktivno prosvetno delo! Prosvetna zveza je skušala temu odpomoci z nekaterimi tečaji na našem ozemlju in s propagiranjem udeležbe, na enakih tečajih v Slo-

Pevski zbor šole Glasbene Maticе v šol. letu 1954-55

veniji. Vendar so zanka rezultati skromni in še daleč ne morejo zadostiti vpraševanju.

Zveza je v tej dobi stalno pospeševala sodelovanje prosvetnih društev in jih združevala v prireditve večjega obsega, posebno v zvezi s praznovanjem raznih važnih obletnic. Tudi revije pevskih zborov so bile vedno sprejete s simpatijo. Njenim pobudam so se vedno polnoštevilno odzvali vsi vključeni in tudi ne vključeni pevski zbori. Kolikor so ji sredstva dopuščala je organizirala gostovanje raznih ansamblov iz matične domovine; obenem pa pospeševala in podpirala izleta in nastope naših skupin v matični domovini. Posredovala je rabano ali izposojanje raznega materiala za prosvetno delovanje: od knjig, iger, diafilmov, predavanj, muzikaltj pa do društvene opreme in instrumentov. Seveda je nudila v raznih oblikah svojo pomoč društvom pri njihovih samostojnih prireditvah.

Razni zunanji politični dogodki in tudi vrzel v generaciji, ki je odrasčala v nepopolnih razmerah, so negativno vplivali na delovanje v nekaterih kritičnih letih. A v zadnjem času je opazno odločno izboljšanje. Viden je porast števila obiskovalcev vseh kulturnih prireditev. Prav tako aktivno delujočih prosvetnih delavcev. Mladina, ki je odrasla v povojni dobi in obiskovala šolo v materinem jeziku, vstopa v prosvetna društva in postopoma zavzema vodilna mesta. Ze danes bi lahko prštevali nekatera društva, po sestavi svojega članstva, med tipična mladinska društva! In vsi znaki kažejo, da se bo ta razveseljiv razvoj nadaljeval Kar bo seveda tudi Prosvetna zveza nalagala večje in širše naloge.

Prireditvi pa je treba dejstvo, da so vsi ti uspehi in neuspehi sad samostojnih prizadevanj pripadnikov naše manjšine; da vse, kar je bilo storjeno, je bilo storjeno iz naših lastnih sredstev ter da se ni nobena tukajšnja oblast do danes spomnila, da bi kakorkoli podprla kulturne napore tudi naše manjšine. Upajmo, da bo novo vzdušje mednarodnega sodelovanja, strpnosti in razumevanja prineslo izboljšanje tudi v tem pogledu.

Ko Primorski dnevnik slavi dvajsetletnico svojega obstoja, je tudi Prosvetna zveza dolžna, da ugotovi njegovo stalno zanimanje za prosvetno delovanje, njegovo širokogrudnost pri objavljanju vseh poročil in obvestil o našem kulturnem delovanju in njegovo trdovratno borbo za interese naše manjšine. Za njegovo plodno in koristno delo mu priskrbeno čestita,

UBALDO VRABEC

Orkester Glasbene Maticе v Trstu pred požigom Narodnega doma

O repertoarju Slovenskega gledališča

Debata o letošnjem repertoarju Slovenskega gledališča, ki jo je preteklo zimo priredil Slovenski klub, je bila vedno zelo poučna. Padle so pikre pripombe, deliti so se sebični in nesebični nasveti, prišlo so do izraza skrite in odkrite želje, predvsem pa je debata večer pokazal, da je gledališče nekaj zelo živega v kulturni zavesti tržaških Slovencev. Nekaj zelo živega in nepogrešljivega. Zato je odgovornost gledališkega vodstva še večja, saj mora zdaj upoštevati tudi aktivne kulturne potrebe tržaškega občinstva in ne samo pasivne, kot je bilo v prvih desetih letih po vojni, ko je bil tržaški Slovenec, po dvajsetih letih fašističnega terorja, željan predvsem slovenske besede, pa naj se je ta izražala v estetsko dobrem ali slabem gledališkem delu, v dobri ali slabi knjigi, v dobri ali slabi radijski oddaji.

Tržaški Slovenec se namreč ne zadovoljuje več s katero koli predstavo, ker predstava mu ni več zgolj jezikovni cilj, to je čustveno usvajanje ob poslušanju sladkih zvokov materinskega, temveč sredstvo, s katerim si hoče pridobiti dragocene kulturne in estetske izkušnje. To nam je teoretsko pokazal debatni večer in to nam je tudi praktično pokazal obisk v zadnjih gledaliških sezonah in se zlasti v tej sezoni v novem kulturnem domu. Dobro predstava privlači gledalce, slaba jih odbija. To pomeni, da reagira občinstvo še popolnoma normalno. Vse drugace pa je bilo v prvem desetletju po vojni, ko je bil obisk, kot nam izpričujejo statistike, skoraj vedno enak, pa naj se je igral Božičev »Umik« ali Nušičev »Narodni poslanec« ali Molierov »Skopuh«.

Menimo, da je ta ugotovitev temeljni kamen, na katerem moramo graditi vse bodočo kulturno politiko na Tržaškem. Predvsem pa seveda gledališko, saj je gledališče že po svoji naravi najtesneje povezano z živo stvarnostjo.

V tej luči zadobijo skoraj vse pripombe in kritike, ki so na debatnem večeru padle na račun letošnjega repertoarja ali, boljše rečeno, prve polovice letošnjega repertoarja, zelo točen pomen. Mnogi so na primer izrazili željo, da bi Slovensko gledališče uprizarilo Cankarja, Nušiča in Moliera. Šli pa so mimo dejstva, da so prav ti avtorji zelo bogato zastopani v repertoarju od leta 1945 do leta 1963. Očitno so v preteklosti gledali delali teh avtorjev, ne da bi s prapraji po njihovi vsebinski in estetski vrednosti. Gledali so jih čustveno in zdaj jih hočejo gledati še enkrat, in sicer kritično, to je z namenom, da bi od njihovi umetniški vrednosti obogatili lastni duhovni svet.

Drugače bi seveda morali tolmaiti te pripombe, če bi jih naceli mlajši gledalci, ki se niso imeli priložnosti gledati del omenjenih avtorjev. Toda želja po Cankarjevih, Nušičevih in Molierovih delih so na debatni izražali izključno stajališča ali celo najstarejši gledalci, to je ljudje, ki so bili leta 1945 že popolnoma zreli, kar neizpodbitno pomeni, da je naše sklepnoje pravilno.

Do zelo podobnih zaključkov bi prišli, če bi analizirali tudi ostale predloge, ki smo jih slišali na debatnem večeru Slovenskega kluba. Vsi repertoarji od leta 1945 pa do otvoritve Kulturnega doma imajo na primer močan ljudski podarek in vsebujejo vsa ali skoraj vsa dela, o katerih smo slišali, da bi se čimprej morala vključiti v repertoar prihodnjega leta. Naj navedemo samo nekaj imen in naslovov: Jurčič: »Deseti brat«; Nicodemi: »Scampolo«; Benedetti: »Rdeče rože«; Golar: »Vdova Rosinca«; »Razvalina življenja«; Krafec: »Pot do zločina«; Gogolj: »Ženitev« in »Revljor«; Kreft: »Čeljski grof«; Finšgar: »Razvalina življenja«; Shaw: »Obri gospe Warrenove«; Krleža: »Gospoda Glembajevi«; Držič: »Dundo Maroje«; Ibsen: »Nora«; Shakespeare: »Romeo in Julija«; »Ukročena trmoglavka«; »Hamlet« in »Othello«; Schiller: »Kovarstvo in ljubezen«; Žižek: »Miklova Zala«; de Filippo: »Filumena Marturano«; Čehov: »Učta«; Pirandello: »Čepica s krugljčkami«.

Očitek, da repertoar Slovenskega gledališča na splošno ne upošteva dovolj kulturnih potreb preprostega občinstva, ki mu je bila za več kot en rod nasilno odvzeta pravica do lastnega jezika, drža torej samo v smeri, da je prvih petnajst ali šestnajst gledaliških sezon šlo mimo, ne da bi se gledalci kritično zavedali umetniškega značaja repertoarjev. Iz tega sledi, da je sedanja želja po ljudskem repertoarju popolnoma upravičena, saj bi ponovitev nekaterih del iz preteklih repertoarjev ob večji zrelosti občinstva učinkovale popolnoma drugače.

Vodstvo gledališča bi torej moralo primerno upoštevati ta zelo košljivi moment v razvoju gledališke kulture na Tržaškem in zadovoljiti prav tako potrebo, ki se šele zdaj pojavlja, po kritični presoji starih kot željo po napredovanju na poti proti najnovejšim oblikovnim in vsebinskim pridobitvam najsodobnejšega gledališča.

Sicer pa bo odslaj naprej pri sestavljanju repertoarja zelo težko zgrešiti. Občinstvo je zrelo in dobro ve, kaj hoče. In če občinstvo ve, kaj hoče, bo tudi umetniškemu vodstvu gledališča jasno, kaj mora priti v repertoar. Mnogo težje je bila izbira v zadnjih treh ali štirih sezonah, ko so bile reakcije občinstva še zelo medle, dasi ni bilo več opaziti navdušene pastnosti, ki je zaznamovala prvih deset povojnih gledaliških sezon.

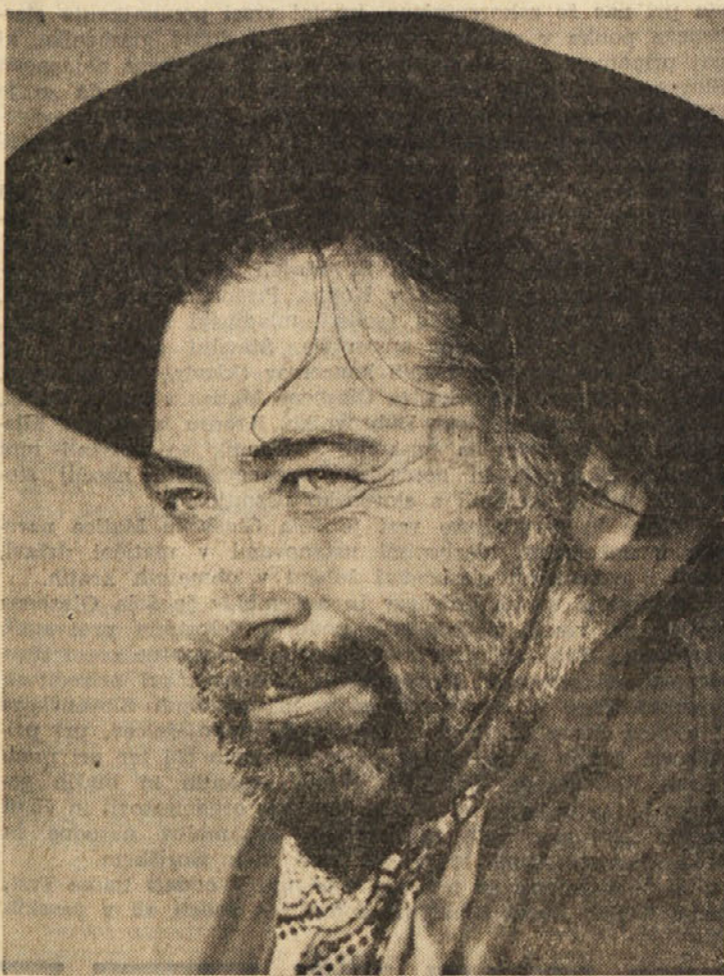
Vse kaže torej, da smo — vsaj na gledališkem področju — na tem, da zamašimo grozno vrzel, ki je nastala v dobi fašizma in svečana otvoritev Kulturnega doma je ne samo svetel simbol tega pomembnega mejnika v gledališki zgodovini tržaških Slovencev, temveč tudi dejavn prisotnost našega duhovnega preporoda.

JOSIP TAVČAR

Štirinajst filmskih nastopov igralca Danila Turka-Joca

Iz partizanskega gledališkega organizatorja, propagandista in igralca, se je Danilo Turk — Joco neposredno po osvoboditvi spet znašel v rednem gledališkem ansamblu v svojstvu organizacijskega tajnika Slovenskega narodnega gledališča v Trstu, katerega prvi upravniki je bil režiser Ferdo Delak.

Da je bilo takrat dela čez glavo ni treba posebej poudarjati, in da so Jocoove izkušnje bile dozorele, tudi ne. Ker pa je bila potreba tudi po igralcih, se Joco ni branil niti vlog in je tako med drugim že kar v prvem letu nastopal v Cankarjevem Hlapcu Jerneju, v Borovih Raztrgancih, v Jurčičevem

Danilo Turk - Joca v filmu »V Tuksonu se umira«

Desetem bratu itd. Pozneje se je za nekaj let predal skoraj izključno organizacijskim nalogam in šele po letu 1950 se je ponovno vključil v ansambel tudi kot igralec, v glavnem manjših vlog, predvsem pa vlog v mladinskih igran.

Kotko je bilo teh vlog se tako na hitro niti ne spominja, na vsak način pa jih je bilo nekaj deset in med njimi tudi nekaj takih, na katere je posebno ponosen. Med temi poslednjimi naj omenim zlasti vlogo soldata v »Moscheti« v letošnji sezoni, pa seveda kar povrsti vse vloge v mladinskih igran, saj se Joco prav rad pohvali, da za mladino še posebno rad igra. Razen gledališču pa se je Danilo Turk — Joco v zadnjih letih posvetil tudi filmu, in če povem, da je doslej igral že v štirinajstih, potem skoraj ne more biti dvoma, da spada med najplodovitejše slovenske filmske igralce. Sam meni, da mu film tudi morda še najprimerneje okolje za njegove igralske značilnosti in sposobnosti.

Kljub temu, nekako prirodemu naginjenju za film, pa je Danilo Turk-Joca vendarle zaslel k filmu povsem po naključju. Takole pripoveduje o tem dogodku, ki mu je odprl vrata v svet celulozida, zgodnih reflektorjev in v objektivne filmskih snemalnih kamer.

»Bil sem na kopianju pri Sv. Nikolaju. Bilo je poleti 1961. Ko sem takole na pol zakopan v pesku izpostavljal svoj trebut sončnim žarkom za pasto, me je na pol spečega zdrnil France Kosmac, znani slovenski filmski režiser, še prej pa partizanski pesnik in bojevit literat. »Ti Joco — me je napadel — nekoga iščem za mladinski film, ki bi moral biti tak, kot si ti. Bi hotel? Kaj ne bi hotel, sem si mislil in zgrabil za prilžnost. Domečila sva se in še isto poletje sem zavel v Portorožu za podjetje Viba smetati svoj prvi film — mladinski film »Ti lovis«. Igral sem samo epizodno vlogo, seveda — debelega cloveka.«

Potem je šlo vse samo od sebe. Še istega leta je Slovensko narodno gledališče iz Trsta gostovalo v Ljubljani in prav tedaj je režiser Hladnik iskal statiste za svoj film »Ples v dežju«. Na cesti je naletel na Joca in mu zaupal, da je v tem filmu potreboval v filmu in sicer kot statista med gledalci v kino dvorani. »Veš, ti zaležeš za tri druge, ker te je toliko.« mu je dejal in tako je Joco postal epizodna pojava v svojem drugem filmu slovenskega podjetja Viba-film.

Tudi v tretjem filmu ga je čakala samo še epizodna vloga ženina-mesarja v Galetovenem filmu »Družinski dnevniki«. Bila je to nekaka satira o tem, kako se ženijo intelektualci in kako preprsti ljudje, recimo kak mesar. Omenim naj, da je v tem filmu igral glavno vlogo proak ljubljanske Drame Stane Sever. Leta 1962 je nastopil v koprodukcijem filmu podjetji Viba-film in Bosna-film iz Sarajeva »Srečali se bomo zvečer«. V tem filmu, ki je bil posnet v Portorožu in v Savudriji v režiji Frančiška Capa, je igral vlogo upravnika hotela Savudrija. Sledil je v isti sezoni nastop v italijansko-jugoslovanskem koprodukcijem filmu podjetja Triglav »Sam proti Rimu«, ki smo ga pred časom že gledali v Trstu. V tem filmu, ki ga je režiral italijanski režiser Ricci, je Joco igral vlogo poveljnika barbarov, v glavni vlogi pa je nastopila znana italijanska igralka Rossana Podestá. Kmalu nato je ponovno v režiji Frančiška Capa nastopil v jugoslovanskem komičnem filmu »Naš avto«, v katerem je bil mehanik Benko. Za partnerja mu je bil Marti. Končno je v istem letu nastopil še v kratkometražnem nemem filmu v režiji Zarka Petana na temo Pavilijonih satir. Ta film še predvajajo kot predfilm k celovečernim filmom.

Jocove osmi filmski nastop je bil v italijansko-jugoslovanskem koprodukcijem filmu »Ubil te bom« v režiji Ratonja. Film je bil posnet v globokem snegu in mrazu na blejskem gradu, v njem pa je nastopil kot ravnatelj gostišča. V tem filmu je igral tudi Miha Baloh.

In tako je poleti istega leta prišla na vrsto prva Jocova filmska koubjoka, z njo pa tudi njegova prva velika filmska vloga v nemško-jugoslovanskem Triglav filmu »Pirat z Mississippija«. V njem je bil župan in gostilničar. Film je režiral nemški režiser Jurgens, snemali pa so ga v barvnem posnetku v Tomadževem. S snemanjem tega filma je povezana tudi kaj nenavadna dogodivščina, ki je distveno pripomogla, da je film uspel na moč naturalistično. Zaradi kratkega stika ali kdove kaj, se je med samim snemanjem vnel tipični ameriški salon (gostišče), ki je bil seveda zgrajen iz lesa. Krhko poslopje je bilo takoj v plamenih, toda režiser se je hitro znašel in je začel snemati gorečo stavbo in tako ušel v svojo kamero efekte, na katere sprva sploh ni računal. In ko so medtem prihiteli ljubljanski gasilci, katere je nekdo na hitro poklical na pomoč, jim režiser sploh ni pustil gasiti. Poslopje je tako sicer pogorelo do tal, toda film je mnogo pridobil na svoji verjetnosti. Poveljniki gasilcev si ni mogel pomagati in mu ni preostalo nič drugega, kot da je požar omejil samo na salon in zavaroval druge bližnje zgradbe. »No, kaj takega pa še ne, da clovek ne bi smel gostiti.« je bolj veselo kot zalostno komentiral dogodke. Kdo ve kaj, ali zaradi tega požara ali zaradi dobrega scenarija, ali pa zaradi Jocove pojave in igre v njem, je film imel tudi v Nemčiji velik uspeh in je še vedno na programu.

S svojim desetim filmom se je Joco spet vrnil v slovenski ambient, ko je v režiji Igorja Pretnarja nastopil v Triglav filmu »Samarostniki« v mali vlogi gostilničarja. Pozimi istega leta pa je v Postojni in v Predjamskem gradu nastopil v nemško-jugoslovanskem koprodukciji Triglav filmu »Vampirji«, v katerem je v režiji Ratonja nastopil v precej občesni vlogi Oberwachmeistera. V tem filmu se je tudi prvič srečal z znanim ameriškim črnskim igralcem, sedaj še pokojnim Johnom Kittz-millerjem, na katerega je ohranil najlepše spomine, saj je bil črni John res demokratičen clovek, prijatelj z vsemi in krasen tovariš pri delu. V tem filmu je nastopil tudi Stane Sever in še več drugih slovenskih igralcev.

Vedno v istem letu najdemo Joca spet v filmski ekipi ob istrski obali, tokrat z švedsko-jugoslovanskem koprodukcijem filmu »Kadet v plavem«, kot sejkovega sekretarja na Blížnjem vzhodu. Film je režiral režiser Matson, ki se je proslavil z znanim švedskim filmom »Plesala je eno samo poltetje«.

Se preden je dokončal ta film, je nas Danilo Turk-Joca že podpisal pogodbo za nastop v Triglavovem italijansko-jugoslovanskem koprodukcijem filmu »V Tuksonu se umira«, katerega je režiral italijanski režiser Cesare Canevari in v katerem igra dobrodrušnega vagabunda. Ta film bo v kratkem prišel v Trst in zato je bolje, da ne izdam o njem vseh tajnosti. Povem lahko samo, da ima vnjem Joco pomembno in zelo uspešno vlogo.

Svoj poslednji dokončani film je Joco posnel v Limskem kanalu v špansko-italijansko-jugoslovanski koprodukciji »Vikings«. Nastopa kot poveljnik Vikingov Erik Viking, ki pozneje po znani zgodbi odkrije Ameriko. V glavnih vlogah nastopajo trije španski igralci. Film so dokončali snemati v Španiji, za Joca pa je se snemanje končalo v Jugoslaviji, ker je že v Limskem kanalu dočkal in njem svoj »filmski smrt«.

Taka je bilanca 14 posnetih filmov, pravkar pa snema v Ljubljani še svoj 15. film »Lažnik« v režiji Igorja Pretnarja. Film je sodoben in zanimiv in če bo uspel, kot kaže da bo, ga bodo predvajali na letošnjem puljskem festivalu.

In tako se zdaj postavlja pred nas vprašanje, ali naj Danilo Turku-Jocu gledamo gledališkega organizatorja, gledališkega ali filmskega igralca. Mislim, da ne bomo zgrešili, če ugotovimo, da je v njem vsakega nekaj, predvsem pa, da je nas Joco cel in ves polnokrvnen gledališki clovek, ki se nikoli iz lastne volje ne bo mogel izneveriti nobeni od svojih vlog na širokem letju gledališke tvornosti, ki se je začela s statističnim prestopanjem na marborskih odrskih deskah, se nadaljevala po preprečenih škedenjskih podih gostoljubnih primarskih hiš v partizanih, se nato pehala in drenjala po teshih in neprimernih odrh tržaške in goriske okoliče, se zapletla v skrivnostne prikladnosti filmskih reflektorjev in končno našla svoj smisel in red v novih prostorih Kulturnega doma, v katerem bo kot zest svečenik boginje Talija — upamo in želimo — še dolgo let prižgal njej na čast plamenice naše gledališke umetnosti.

MARA DEBELIJIJ

JOŽE KOREN

(Nadaljevanje na 38. strani)

40 let posvečenih ilustriranj slovenskega tiska

Ce prelistamo vse, kar je do danes slovenskega šlo v Trstu in Gorici z namenom, da bi ugotovili, kdo izmed slovenskih slikarjev je v največji meri zastopan, kar se ilustriranja slovenskega tiska tiče, tedaj spoznamo, da je to Milko Bambič. Kako važno je delo, ki ga je ta slikar opravil ne samo v opešanju primorskega, temveč slovenskega tiska na splošno, pa razvidi iz tisti, ki so mu dostopni vsi primeri njegove ilustratorske dejavnosti, skriti v kupih časopisov, revij in knjig.

Bambič se kot ilustrator prvič pojavlja leta 1922. Bil je študent irijske realko, ko je z naslovnimi stranmi in vinjetami opremjal hektografirani mesečnik »OBZOR«, pri katerem je bil tudi stavec, tiskar in sodruženik v vezani in nezvezani besedi (psihološka povest v nadaljevanjih »Njegov greh«). »OBZOR« je izdajalo mladinsko društvo »Prosveda«, kjer je bil Bambič tajnik, pozneje pa »Dijaški krošek«. V »OBZORU« eksperimentira Bambič posebno kar se oblike črk tiče, figurativno pa naha med ekspresionizmom Franca Kralja in stiliziranim realizmom. Karikaturno stiliziranje so tudi njegove prve risbe, ki jih je iz Irrije pričel pošiljati šaljivemu tedniku »ČUK NA PALCI« v Gorico. Prve tri so bile objavljene 10. 2. 1923 (II. letnik, štev. 5). Tega dne torej Bambič uradno stopi med ilustratorje slovenskega tiska. Z naslednje leto je prevzel ilustriranje mesečnika »NOVI ROD«, pri katerem je sodeloval do ukinitve leta 1926. Mladinska ilustracija je od tedaj postala Bambičeva posebnost. Izpopolnil jo je do visoke stopnje. Zabrnila pa mu je, zaradi svojega značaja in zahtev založnikom, vsako avangardno eksperimentiranje v futuristično originalno stilo, katerega se je ob začetku svoje dejavnosti poprijel pod vodstvom profesorja risanja Spacapa (glej Primorski dnevnik 7. 12. 1958). Pri »NOVEM RODU« so razni ilustratorji drugace delali. Tako sta se na primer Buček in Gasparr strože držala naravnih oblik, medtem ko so Kralj, Jakac in Černigoj sledili različnim avangardnim strujam. Urednik »NOVEGA RODA« pisatelj Jože Pahor je za zahteval mladini razumljive ilustracije. Kljub temu je Bambič uspešno objavil nekaj svobodnejših, s tekstom nepovezanih risb, kot »OB boš jem grobus« in »Procestija« v petem letniku, medtem ko je »Skripanka« v šestem letniku (stran 162) že pravo Mondrianovo geometrično razdeljevanje ploške, v katerem so shematično narisani otroci le preveza za utemeljevanje naslova. Ohranjeni predlogi za ilustracije pričajo, da bi Bambič brez urednjevanja izražane svobode lahko bil takrat v Trstu, kar je bil v Ljubljani France Kralj. Več neznanosti kažejo Bambičeve litografije za Regentov italijanski prevod Cankarjevoga »Hlapca Jerneja«, ki je izšel v bibliofilski izdaji ob začetku leta 1925 v tržaški založbi »Parnaso«. Tej je Bambič že novembra 1924 predložil lep lesno izdelane perorisbe (»NAS GLAS«, III. letnik, stran 80 in 85), ki kažejo, kako si je prizadeval, da bi Cankarja čim dostojneje predstavil italijanski javnosti. Ilustrativno pa se Bambič močneje razvili, ko prične brezplačno sodelovati pri tiskanem dajašem mesečniku »NAS GLAS«. V drugem letniku (stran 49) uvede Bambič slovensko ilustracijo v to dijaško, torej mladinsko, glasilo z linorezom kontrastno močno izražane proletarca, delavca kovača. V »NASEM GLASU« doseže svoj umetniški višek leta 1927 s 40 risbami. Izmed teh na risbe v fototipiji (ki so prve na ta način reproducirane Bambičeve risbe) prepričljivo govore o njegovi spretnosti. Značilna primera sta simbolični sliki »Lejpa Vada« in »Kmetova smrt«, pa tudi socialno zasnovani motip »V kreniš«. Lihovoz so vsi tih ekspresionistično-impresionistični, kot »Procestija«, in med njimi najdemo redki primer konstruktivističnega eksperimentiranja, »Življenje stroja«, katerega je sicer zelo napredni mesečnik objavil v listnici uredništva s 28 vrstami razlage, ki zaključujejo 6. številko. Pač zgovoren dokaz, kako težko je bilo takrat biti pri nas moderen. Kaj pa je Bambič popolnoma svobodno mogel ustvariti lahko vidimo v obliki za ples dijaškega društva »Balkan«. Figuralna sprščnost črnega saksofonista drži kritiko tudi po 38. letih. Neobjavljene risbe iz te dobe so skoraj neverjetno iznajdljivo moderne, risba z levico pa se razlikuje od dela vseh tedanjih slovenskih slikarjev. Bambič je bil v stiku tudi z italijanskimi naprednimi slikarji. To pričra pisno z dne 31. 10. 1925, v katerem ga na umetniški sestanek vabi prano umrli Giorgio Carmelich, slikar in izdajatelj futuristične revije »25«.

Bambič je od svojega edla moral živeti že kot študent, saj mu je leta 1925 umrl oče Jakob, zaradi dobrega srca ubožani svetelgovoc, ki je nekod mlil zavesilitev 16 ljudem, kot ve to povedati g. Jogan, tržaški trgovec (Ul. Geppa 14), ki se je pri njem izučil. Dejstva, da je bil Bambič založnikom takoj in osebno doslegli ter da je poceni in v rekordnem času izrisoval slike, ki so bile bralcem vseč sta gotovo pospešili razvoj ilustriranja slovenskega tiska. Izrisal in ilustriral je abecednik v prilogah dnevnika »EDINOST« ter opremil jubilejno številko za 50-letnico izhajanja. Risal je za mesečnik »ZENSKI SVET« in hrvaški »VEZA«. Stišno popolne so njegove risbe k pesnim kraljevik Marka v koledarju založbe »ISTARSKA RIČE«, za katero je ilustriral tudi Radetičeve povesti »Kad se užge mlada krv«. Za te je izdelal do tedaj morda najlepše ilustracije s svinčnikom. Ker mu pa ni uspelo prepovortiti založbe, da bi jih dalja reproducirati v dragi foto-

tipiji, jih je moral na hitro predelati v perorisbe. Kako mojstrski je že leta 1923 obudal risbo s svinčnikom, vidimo v ohranjenih ilustracijah Jurčičevne tragedije »Tugomer« s šolske nastave v Irdiji (»GALEB«, II. letnik, 3. štev.). V tistih letih pa ni Bambičeva ilustracija vedno na isti višini. Tako pričena 85 ilustracij k Kleinmayerjevemu »Prvim korakom« prav dobro, medtem ko popuša proti koncu. Temu je bil morda kriv tudi duševni nemir v težkih letih fašizma politično in prostotno močno angažiranega študenta, ki je z bratom, Mitjo Macarolom in Francem Zadnikom na podlagi štirirane listine iskal po kraskih jamah zaklad, nekaj krst polnih dragocenosti iz Napoleonove dobe. Zaklad naj bi seveda finansiral protifašistično dejavnost.

Prav kmalu je na Bambičovo delo v Trstu postala pozorna tudi Gorica. Poslanec Virgilij Šček ga je stalno obiskoval, ko mu je naročil risbe za otroški list »JASLICE« in za »STANICE VESTNIK«, za Frankovo mladinsko povest »ZADNJI DNEVI VELIKEGA MUCENIKA« (prva slovenska knjiga, ki jo je ilustriral po italijanskem prevodu »Hlapca Jerneja«), nadalje za molitvenika »KAM GRES« in »OCE NACE«, za Meškovo »MLADINI« (23 celostranskih slik), za »KOLACKE« (41 slik), za »GORISKO PRAVIKO 1928« s preko 100 liki svetnikov in naslovno stranjo. (Prva Bambičeva naslovna stran je tista, ki jo je pripravil za »SLOVENSKEGA PRITRKOVAVCA« iz leta 1926). Iz pisem spoznamo, da je Šček rad diktiliral Bambič, kako naj riše. Tako mu 3. 4. 1926 piše: »Risbe za »Jaslice« pa morajo biti bolj poljudne kakor one v »Novem Rodu«. In še 5. 1. 1927: »Risariji imate vsak svoj stil. Lahko pa naredi risar nekoliko drugače, da na prvi hip ni spoznat. Baš zato

sednik odbora za plesno prireditve, za katero je izdelal simbolično vabilo, ki je ganila srca primorske inteligence, tako da si je moglo društvo krasno opremiti društvene prostore. Poleg tega je bil večkratni tajnik športnega društva »Adrija«, ko je to urejevalo lastno igrišče pod Ulico Negrelli in za katerega tekme je slikal sugestivne plakate in diplome za častne člane, doma pri Sv. Ivanu pa je bil podpredsednik mladinskega društva »Plamen«, za katerega je tudi sam dal prvo pobudo.

Iz ljubljane je Bambič nadaljeval s sodelovanjem pri primorskem tisku. V IV. letniku »Naslega Glasa« spet prevladuje njegove risbe (50 proti 6 Černigojevim), enako v Koledarju Goriske Matice za leto 1929 (14 slik). Za to založbo je takrat narisal tudi ovitka za Bevkovo »Skorpionje zemlje« ter »Črne brate in sestre«. V teh risbah se poznajo novi prjiemi, kakršni se je posluževal pri ilustriranju dnevnika »J-tro« in šaljivega lista »Skovir«; tega je za januarja 1928 začel izdajati skupaj z urednikom »Domovine«, Omladincem. Po tem letu so se Bambičevi stiki s primorskim založbammi zrahljali. Bil je pač prepasplen z jedkimi »Karikaturnami« v umetniški reviji »Samorodnost«, z ilustriranjem knjig in krašnjiem v štirbarvem bakrotisku izhajajoce »Ilustracije« ter še z delom v reklamni (tako je npr. leta 1931 z lepaki in risami oglel uvožaj Radensko mineralno vodo, ki se danes nosi v napisu Bambičev pečat). Šele leta 1932 se Bambičovo ime ponovno pojavi pri nas, ko naroči Goriska Mohorjeva Družba ovitek za kozaško povest »Leleče copate«. V primorskem tisku je to prva knjiga, v kateri najdemo zelo nizke, podolgovate Bambičeve ilustracije; že leto prej pa je ilustriral za Jugoslovansko Knjižarno Grimmove pravlice z 50 risbami nizke, podolžne oblike, ki zaradi manjše površine zmanjšujejo stroške za kliseje. To seveda omogoča ilustracijo knjige z večjim številom slik. Na enak način je ilustriral Bambič Bevkovo pravilico »Kozarja« (Gorica, 1932). Tega leta naroči ovitek in vinjete za Bevkovega »Dediča« še Goriska Matica. Leta 1933 izdelala Bambič tudi naslovno stran »Družinskega Koledarja« (Gorica), v Koledarju Goriske Matice za leto 1934 pa je 9 Bambičevih risb. Od teh so fototipije za Bevkovo novelo »Stari Primož« gotovo njegove najboljšje ilustracije iz te dobe. V naslednjih letih ilustrira Bevkovo »Bajko o sreči«, Urbanjakove »Pravilice iz tujih lovgov«, Godynovo povest »Naseljenki, dijaki in otroci«, Feilgovo »Okoli sveta«, in Bevkovo povest »Stražni ognji«. Tudi koledarji Goriske Matice za leta 1935, 1938 in 1939 vsebujejo njegove ilustracije. Leta 1939 se z ovitkom za Bevkovo povest »Huda ura« zaključuje Bambičovo predojno sodelovanje pri primorskem tisku. Trajalo je 16 let. V tem obdobju je Bambič nedvomno največ pripomogel kar se ilustracije primorskega tiska tiče, kar je še posebno hvalevredno, če upoštevamo njegovo borbo za obstoj pod fašizmom, kateri je kot kulturni izgnanec živo sledil. Razumljivo je zato, da so se po osvoboditvi v primorskem tisku prva pojavila prav njegova dela. To so celni napisi »Primorskega Dnevnika« in risbe v »Mladi svobodi«. Po ustanovitvi »Ljudskega Tednika« sodeluje v njem, dokler ta ne neha izhajati, z vinjetami, karikaturnami in ilustriranjem povesti, medtem ko zalaga satirico »Kraško burjo« s precejšnjim številom karikaturn. Za »Tednik« priredi strip »Dimač« (po romanu J. Londona), istočasno riše strip »Čarobni nakit« po pravljici S. Sever, katerega poleg drugih risb objavlja »Mladi Svet«. Sledi strip »Timur« v pionirskem glasilu »Mihec in Jakec«. Bambičeve slike najdemo tudi v »Glasu mladih«, stripe po lastni zamisli pa prične risati šele pozneje, največ v mladinskem mesečniku »Galeb«. Prvi med teh je »Čudoviti nos«, ki ga ponatisne »Ljudska Pravica« z naslovom »Luc nosus«. V drugem, Japs, prisostvujejo pustolovskim ilstrake dekca Jape, ki ustanovi Trst. Treji je »Zajček polet na Luno«. Bambičeva lubezen do našega tiska prihaja do najvidnejšega izraza v »Galebu«. Ko ga je leta 1953 ustanovila Mara Samsa, ji ga je nekaj let brezplačno ilustriral. Da se izogne dragim klisejem ga je zalagal z linorez. Vpeljal je dvobarvni tisk, ki zaradi posebnega načina tiskanja daje videz osembarvne litografije. Bambič pravi, da je »Galeb« prvo slovensko glasilo, ki so ga pričeli tiskati na ta način. Rezultat je res presenetljiv. Tako vidimo npr. v 5. in 6. številki V. letnika sliki, v katerih se rdeci odsevi luči in ognja prelivajo v mnogih odtenkih po rjavdo in zeleno-modrih teminah oseb in živali. Zaleda, da sta sliki natisnjeni v večbarvni fototipiji z večkratnimi prehodi skozi strip, medtem ko sta obe natisnjeni z enkratnim tiskom in enim samim črtnim klisejem. V teh številkah »Galeba« pa je Bambič po številu slik (revija na 32 straneh!) verjetno dosegel edinstveno prvenstvo v slovenskem tisku. Peta številka ima namreč 64 risb in linorezov, šesta pa le 4 risbe manj ter vsaka se poseben dvobarven ovitek. Bambič je v letih 1957-60 v »Galebu« postavil res dostojen spomenik svojemu osemintridesetletnemu ilustrativnemu delu. Drug tak spomenik, ki stoji časovno pred prvim, je Bambičovo ilustriranje šolskih

slav d. balkan vabi na tradicionalni ples, ki se vrši v t.m. ob 21 uri v dvorani modugno, djozza.

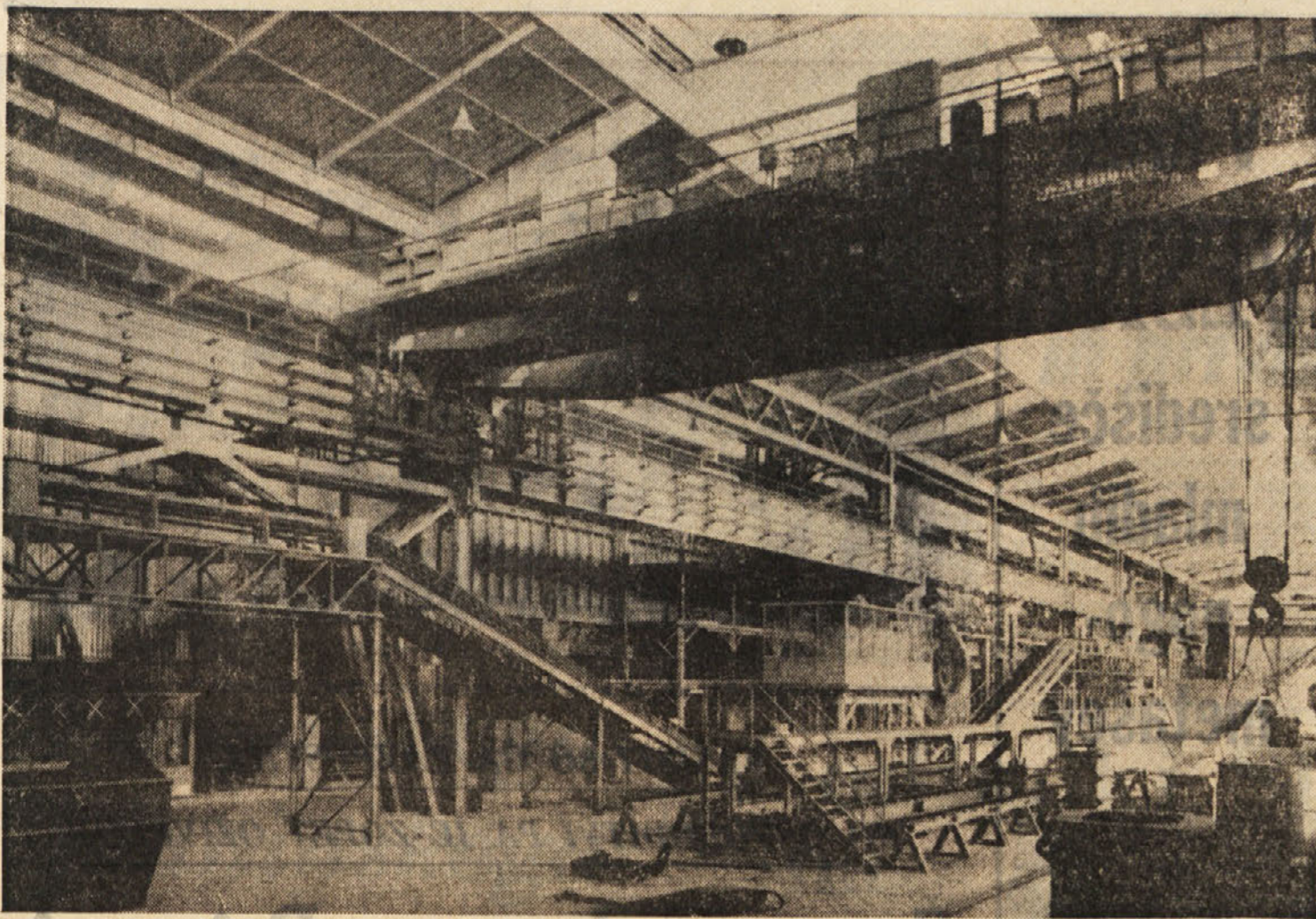
oblika promenaadna. vstopnina litro. odbor.

prilagam dva vzorca Martina Krpana, da ne boš naredil samo po svojem, Bambič mu je sprva upodil. Napravil je risbo, kot jo vidimo v »NASEM GLASU« (letnik II., str. 246), nato pa si je hotel postaviti nekaj ilustrativni spomenik, zlasti ker bi slike izšle v fototipiji. Ni hotel ustvariti Krpana-mesarja. Hotel je, kot že prej Jerneja, ustvariti lasten tip Krpana. Rezultat: primorski tisk je ostal brez ene knjige. Ni pa Bambič vedno zmanj skušal prinesiti v primorski tisk kako novost, saj se mu je posrečilo nekaj izrednih: ustvariti prvi slovenski strip. Bil je to »Bucibura«, ki je pričel izhajati v »NASEM GLASU« septembra 1927. Zgodba o zamorskem ničetu, ki se z zbijanimi dokopuje do ministrske in kraljevske časti in končno tragikomčno privede svoj narod do propada je bila farsa Mussolinijeve kariere z res preroškimi koncem vojne poplane. Bambič je sicer skušal uvesti strip že leta 1923 v »ČUKA NA PALCI«, kar so pa preprečili stroški za preštevne kliseje.

V letih 1923-27 je Bambič, kakor to piše v članku »Štiri imena naših slikarjev« A. Sivok, ... vrastel od danes do jutri in postal znan v zadnji kmetčki hiši. Kdor ga pozna, ta se temu ne čudi. Posebejnj »perpetuum mobile« je. Neverjetno je namreč, s kakšno naglico in lahkoto Bambič ilustrira. Vedno je v delu, vedno v knjigah. Govori o vsem, razume se na vse ... Razumljivo je potem, kar mu Virgilij Šček dne 6. 12. 1926 piše iz »Kataloškega Tiskovnega društva«: »Ko končaš nauke, to se pravi, ko Ti nehajo učencija v glavo vcepiti učestni in te bodo spoznali za godnega, pridi v Gorico in podružnico Ljubljanske kreditne banke, kjer boš služil bankirjem, po strani pa boš še risal ...« Bambič je takrat namreč obiskoval zadnji letnik ekonomske fakultete tržaške univerze. Do preselitve v Gorico nikdar ni prišlo; trša je za nenadna preselitve v Ljubljano, novembra 1927, saj je bil Bambič med prvimi narodno in prosvetno delujočimi mladinci, ki jih je fašistična policija pričela stiskati s preiskavami in zaštevavanji. Bil je tajnik in knjižničar akademskoga društva »Balkan« in pred-

Razvoj železarne pod Škednjem

O goriškem gospodarstvu danes

Del livarne v škednjski železarni «Italsider»

Ze skoraj sedemdeset let se nad Trstom valjajo visoko v nebo ogromni sivobeli oblaki iz železarne pod Škednjem. Sedemdeset let škednjskega železarskega obrata je tudi sedemdeset let politične in gospodarske zgodovine Trsta, pristaniškega mesta na severnem Jadranu, ki je v manj kot 200 letih doživelo neverjetno hiter vzpon in prav tako nagel propad svojih tradicionalnih gospodarskih teles, okrog katerih se je v «zlatih letih» mesto razvijalo v evropski in svetovni emporiji. Životarjenje pristanišča in sedanja velika bitka za hranitev ladjedelskih obratov Sv. Marka sta dokaj žalostna dosežka tega nekoč tako cvetočega mesta.

Tudi škednjski železarni je mnogokrat pretela resna nevarnost, da jo zaprejo, da ukinejo obratovanje, češ da nima nobene perspektive za bodočnost. K sreči pa so bile tudi zaradi odločnega odpora mesta in prizadetih delavcev, te nevarnosti odstranjene. Danes preživlja železarna pod Škednjem dejansko svoj tretji preporod.

v nekaj letih postati velik avtonomni železarski obrat, z integralnim ciklusom proizvodnje, se pravi s predelavo železne rude v polizdelke in v dokočne železne in jeklene proizvode.

Začela se je prva svetovna vojna, ki je bila za Trst usodna. Tudi železarna pod Škednjem je bila prizadeta. Od leta 1915, ko je stopila v vojno Italija in je bil promet v Jadranu blokiran, so se ugasnile velike peči pod Škednjem; prvič po skoraj dvajsetih letih so zgornji belosivi oblaki, ki so se dan in noč valili v nebo. Z njimi je za vsa leta vojne zamrlo vse mestno gospodarstvo.

S koncem vojne je Trst izgubil svoje zaledje, svoja velika pljuča, s katerimi je iz leta v leto krepil svoje gospodarstvo.

SLAVKO ŠTOKA

(Nadaljevanje na 36. strani)

Pred sedmimi desetletji, ko se je Trst z nevzdržno silo razvijal in postal eno največjih pomorskih pristanišč v Sredozemlju, je tedanja «Kranjska industrijska družba» — «Kraische Industrie Gesellschaft», ki je imela svoj sedež v Ljubljani, leta 1895 ustanovila v našem mestu ob morski obali pod Škednjem novo železarski obrat, kot podružnico znane jeniške železarne. Družba je imela še druge železarske obrate v Sloveniji in na Koroskem, ki so bili med seboj tesno povezani v proizvodnji železa, železnih žiltn, plošč, žice in profilatov.

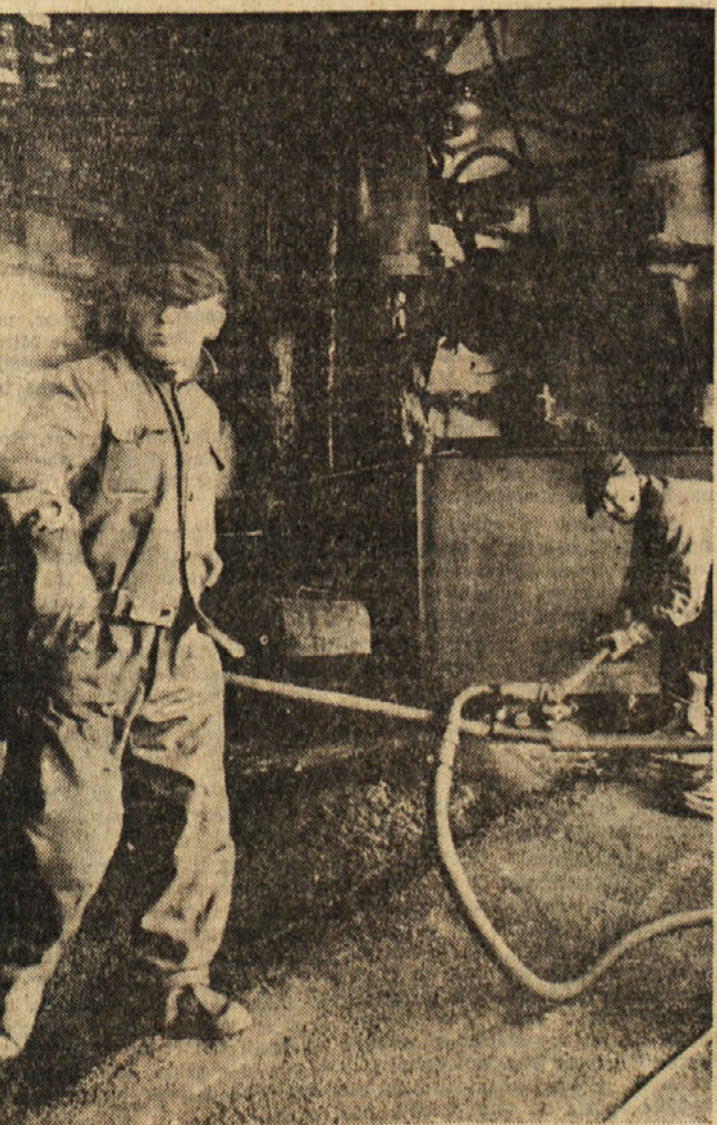
Gradnja železarne v Trstu ni bila za družbo lahka stvar, ker so se proti tem načrtom druge velike železarske družbe v notranjih predelih Avstroogrške silno upirale. Bala so se, da jim bo ljubljanska družba z novim obratom ob morju začela delati preveliko konkurenco. Končno pa je le zmagal zdrav razum in prepričanje, da ni mogoče prepričati zlasti razvojne težke industrije v mestu, ki postaja eno največjih pristanišč v Sredozemlju in ki ima vse pogoje, da dobiva po najkrajši in najcenejši poti iz čezmorskih dežel surovine za predelavo. Pobudo graditeljev novega obrata so podprile zlasti tržaške oblasti in krajevni gospodarski krogi, ki so videli v novi železarni tudi nov vir povečanja pristaniškega prometa z uvozom železne rude in premoga.

Ta pobuda se je v nekaj letih pokazala tako koristna, da so lastniki že sestavljali načrte za povečanje obratov. Proizvodnja železa in železnih žiltn je iz leta v leto naraščala in proizvodi so bili v Trstu znatno bolj poceni. V notranjosti so lastniki odpremljali polizdelke za svoje velike obrate na Gorenjskem in na Koroskem.

Škednjska železarna je začela obratovati s prvo 200-tonsko visoko pečo 24. novembra 1897, dve leti po začetku gradnje. Leto pozneje je začela delovati prva baterija peči na koks, ki so se v šestih letih podvojile. Leta 1906 je bila zgrajena druga visoka peč, hkrati pa se je povečala tudi koksarna, da je lahko zadoščala potrebam dveh visokih peči.

Največji razvoj je imela škednjska železarna leta 1913, leto dni pred začetkom prve svetovne vojne, ko je družba pripravila načrte, ki so bili pred začetkom vojne delno uresničeni. Spravili so v pogon tretjo visoko peč, dve martinovski za proizvodnjo jekla ter naprave za proizvodnjo debelih jeklenih plošč. To je bil prvi korak k integralnemu ciklusu proizvodnje.

Trst je v tistih letih doživel najboljša gospodarska leta. Mesto se je širilo, pristanišče je bilo natrpano z ladjami, tovarne so rasle na vseh krajih in koncih mesta, ladjedelnice so se širile in potrebovale vedno več jeklenih plošč in drugih železarskih proizvodov. Železarna pod Škednjem bi morala

Železarji ob toplinskih pečeh

Povojni razvoj trgovinske izmenjave med Italijo in Jugoslavijo

Trgovinska izmenjava med sosednjimi republikama se je začela ponovno razvijati kmalu nato, ko so se zaključile zadnje vojaške akcije druge svetovne vojne. Ob državi sta bili močno prizadeti in njuna gospodarska struktura je nujno zahtevala ponovno vzpostavitev tesnih poslovnih stikov s sosednjimi narodi, in še posebno s takimi, katerih gospodarstvo je kazalo izrazito komplementarnost in dopolnilno sposobnost, kar je bilo še posebno evidentno v primeru Italije in Jugoslavije.

S sistematičnim zbiranjem statističnih podatkov o medsebojnem blagovnem prometu med obema sosednjimi državama pa so začeli šele naslednjega leta, to je leta 1946. Takrat je Italija uvozila za 490.100 tedanjih lir jugoslovanskega blaga, Jugoslavija pa je v Italiji kupila za 269.100 lir raznega blaga. Od takrat do danes se je tudi na trgovinskem področju med sosednjimi republikama marsikaj spremenilo, vendar je skupna vrednost obojestranske izmenjave iz leta v leto čedalje bolj rastle, in to še posebno v zadnjih letih, in to tudi po letu 1957, ko je Italija pristopila k Evropskemu skupnemu tržišču, ki v precejšnji meri zavira trgovinsko poslovanje med šestorico in tako imenovanimi tretjimi državami, med katerimi je tudi Jugoslavija.

Lansko leto je vrednost blagovne izmenjave med sosednjimi državama dosegla 191,2 milijarde lir, in sicer je Italija izvozila v Jugoslavijo za 107,761,6 milijona lir raznega blaga, Jugoslavija v Italijo pa za 83,507,0 milijona. Podatki o razvoju izmenjave v povojnih letih od 1946 dalje pa so bili naslednji:

BLAGOVNA IZMENJAVA MED ITALIJO IN JUGOSLAVIJO (v milijonih tekočih lir) *)

Leta	italijanski		
	uvoz	izvoz	skupaj
1946	490,1	269,1	759,2
1947	5.936,3	4.613,4	10.549,7
1948	10.065,9	12.649,9	22.715,8
1949	9.303,3	14.862,7	24.166,0
1950	8.472,5	12.219,5	20.692,0
1951	8.517,2	15.635,8	24.153,0
1952	19.762,0	18.459,2	38.221,2
1953	18.120,5	21.736,2	39.856,7
1954	19.321,1	17.353,8	36.674,9
1955	24.438,3	38.661,6	63.099,9
1956	32.286,5	29.431,7	61.718,2
1957	33.598,6	48.990,8	82.589,4
1958	35.282,1	41.247,7	76.529,8
1959	37.776,3	41.100,3	78.876,6
1960	50.130,3	65.857,0	115.987,3
1961	46.815,7	85.719,2	132.534,9
1962	60.480,0	66.772,7	127.252,7
1963	101.211,6	70.807,4	172.019,0
1964	83.507,0	107.761,6	191.268,6

*) Vir: Osrednji zavod za statistiko (ISTAT)

Saldo trgovinske bilance med Italijo in Jugoslavijo je bil v teh letih skoraj ves čas pozitiven za Italijo, naj se je medsebojna bilanca zaključila v korist Jugoslavije samo v letih 1946, 1947, 1952, 1954, 1956 in 1963. Se posebej je treba poudariti pomen pozitivnega salda v trgovinski bilanci za leto 1963, saj se je takrat bilančni saldo premaknil na jugoslovansko stran šele po dolgi vrsti let stalnega primanjkljaja za Jugoslavijo. Ze naslednje leto pa se je jugoslovanski uvoz iz Italije močno povečal, hkrati s tem pa italijanski nakupi jugoslovanskega blaga skrcili, tako da se je poslovanje iz leta 1964 ponovno zaključilo z večjim bilančnim saldrom v prid Italije, in sicer v višini 24,5 milijarde lir.

Struktura blagovne izmenjave med sosednjimi republikama je v teh povojnih letih doživela občutno spremembo. Leta 1946 je Jugoslavija prodala Italiji največ premoga, apna, rudnin, lesa, kož, hmelja, in nekaj drugih surovin in neobdelanega industrijskega materiala, Italija pa je dobavila Jugoslaviji večjo količino surovega železa, soli, površine in agrumov, kemičnih proizvodov in strojev. V jugoslovanskem izvozu je po vsem tem prevladovalo blago s kmetijsko prehranjevalnega področja ali z nizko stopnjo obdelave, medtem ko je Italija dobavila sosednji republiki več industrijskega blaga in raznih proizvo-

Goriška pokrajina je med vsemi, ki sestavljajo novo deželo Furlanijo — Julijsko krajino gospodarsko najbolj sibka. To pa zaradi več razlogov. Prvi med njimi je nova državna meja, ki je odrgala Gorico in njen industrijski del od naravnega zaledja Gornje Soče, Vipavske doline in Krasi, ki so v prejšnjih letih gospodarsko težili k Gorici. To se je poznalo zlasti v trgovini in Gorica je bila izrazito trgovsko in upravno središče v službi svojega naravnega zaledja. Zanimivo pri tem je, da furlanska okolica mesta ni nikoli težila k Gorici, ampak bolj proti Vidmu in njegova trgovina priteguje tudi furlanske kupce iz goriške pokrajine. To se je poznalo zlasti v prvi povojni dobi, ko je bila meja proti Sloveniji zaprta in se je mnogo goriških trgovcev že pripravljalo, da zaprejo svoje obrate. Sele uvedba maloobmejneg prometa jim je pripeljala kupce z jugoslovanske strani in z njimi dala goriški trgovini novega kisika, da so zopet napolnili svoje trgovine z večjo izbiro blaga, ker se je tudi prodaja povečala.

Industrijo je treba reorganizirati in preusmeriti njeno proizvodnjo

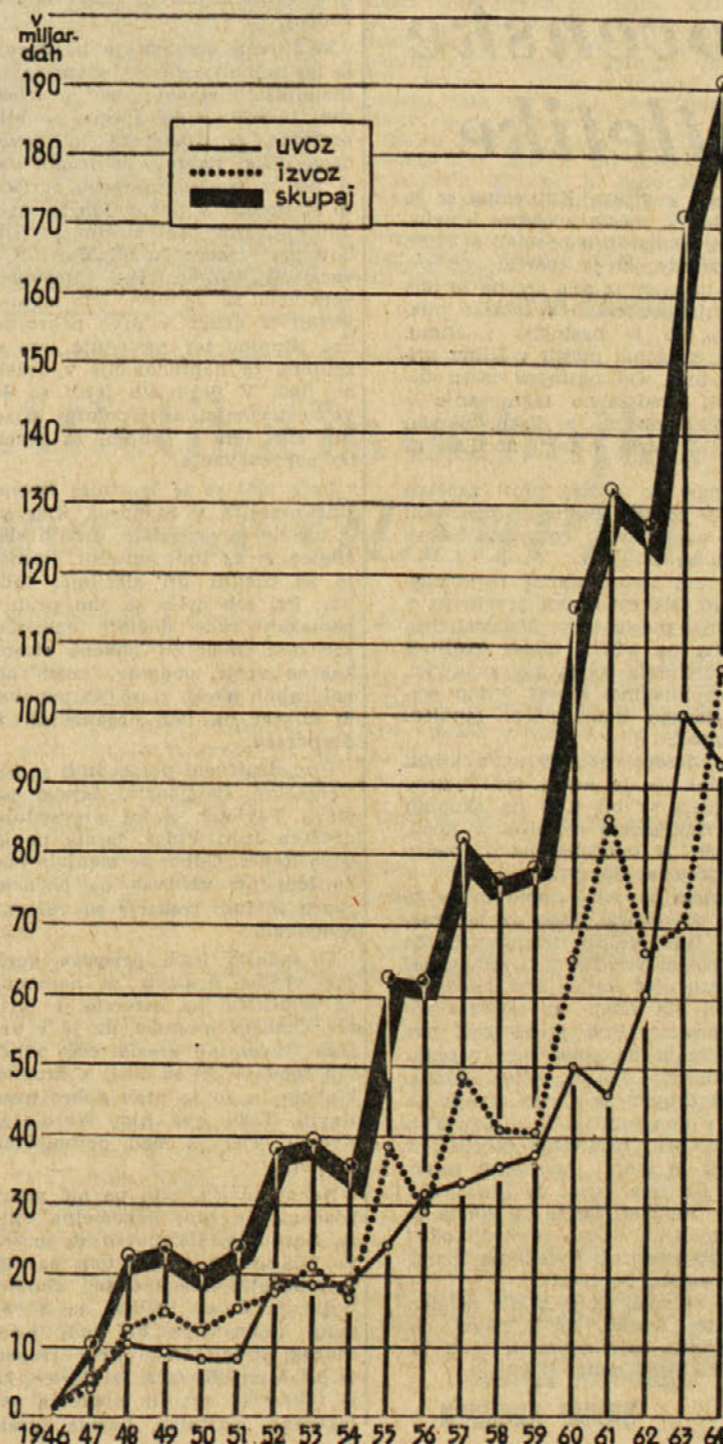
Sedanja splošna gospodarska kriza je prišla na Goriško z nekoliko zamude v primeri z drugimi industrijsko bolj razvitimi pokrajinami Italije. Zato pa jo je toliko bolj zadela, ker je bila njena gospodarska struktura bolj sibka in zaradi zgoraj navedenih razlogov ni bila deležna koristi agospodarskega čudeža, ki je prejšnja leta zajel industrijsko bolj razvita področja. Zato Goriška pričakuje izdatno pomoč od deželne uprave, ki naj bi ji v dovoljni meri priskočila na pomoč s finančnimi sredstvi, ki so potrebna zlasti za razvoj industrijske dejavnosti, ki naj bi v prvi vrsti zajamčila stalno delo vsej delovni sili, s katero razpolaga pokrajina.

Kar se industrije tiče imamo na Goriškem močno državno industrijo IRI. Med glavnimi obrati IRI so ladjedelnice v Trzinu, ki pa so morale v povojnih letih močno skrciti svojo proizvodnjo ter so znižale število zaposlenih od preko 14 tisoč v prvih letih po vojni na skoro eno tretjino. Sedaj se govori o reorganizaciji in modernizaciji ladjedelnice industrije v tem mestu, vendar se število zaposlenih ne bo bistveno povečalo in bodo skušali ohraniti proizvodnjo in zaposlitev na dosedajni višini. Z ladjedelnico je v zvezi cela vrsta manjših obrtniških podjetij, ki živijo v njeni senci. Tem ni vseeno, kaj bodo gradili v Trzinu in zahtevajo predvsem gradnjo potniških ladij, od katere si obetajo več dela zaradi notranje opreme takih ladij, dočim pri petrolejskih ladjah taka naročila ne pridejo v postev.

Drugi večji državni obrat je goriška livarna SAFOG. Ta je pred nekaj leti prestala hudo krizo zaradi pomanjkanja naročil. Ko so obrat nekoliko prenovili in spremenili tudi njegovo vodstvo, je prišlo več naročil in tudi z odpušči delovne sile so prenehali. Tovarna pa potrebuje novih preureditev in tudi novih naročil od strani države, zlasti za njene tekstilne statve, ki bi jim bilo treba najti tržišča v inozemstvu.

ELIO FORNAZARIČ

(Nadaljevanje na 36. strani)

Temeljita reorganizacija njenega ustroja in predvsem reorganizacija njene proizvodnje bi bila potrebna v obratih podjetja Cotonificio Triestino, ki ima veliko tovarno v Podgori in drugo v Ronkah. V obeh zaposluje nad 3000 delavcev, predvsem žensk. To podjetje je v zadnjih letih zašlo v hudo krizo prav zaradi zastoja v prodaji in še pred nekaj meseci so imeli v skladišču za okrog 9 milijonov metrov raznega neprodanega blaga. Vodstvo se pritožuje zaradi hude konkurence iz držav, ki so bile še pred kratkim industrijsko nerazvite ter imajo slabše plačano delovno silo. Zato se je odločilo za množične odpuste in so odpuštile v nekaj mesecih skoro četrtino svoje delovne sile. Vendar pa so nekateri gospodarski krogi ugotovili, da na ta način podjetje ne bo rešilo svojega problema in da bi bilo potrebno predvsem reorganizirati njegovo proizvodnjo ter jo usmeriti na bolj sodobne artikole, po katerih bolj povprašuje domači in inozemski trg ter zato nudijo večje in boljše izgleda za prodajo.

Vprašanje preusmeritve proizvodnje in njene reorganizacije v smeri večjega tehnološkega napredka velja tudi za druge manjše industrijske obrate. Naloga posebnega konzorcija za gospodarsko programacijo, ki so ga pred kratkim ustanovili, je, da najde in prouči najboljši način in tako reorganizacijo ter ga priporoča pristojnim činiteljem v izvedbo.

Goriško pokrajino so razdelili na več industrijskih področij. Prvo tako področje, ki ima že potrjen svoj statut, zajema Tržič in okolico. Drugo industrijsko področje naj bi nastalo na južnem odseku Gorice in naj bi se preko Sovodnje raztegnilo do tržiškega industrijskega področja. Tretje tako področje pa naj bi imelo svoje središče v Krminu. Seveda bo treba nuditi določene fiskalne in druge ugodnosti, ki naj omogočijo nastanek in razvoj novih podjetij na tem področju. Predvsem pa bi bilo treba, kot rečeno, poskrbeti za reorganizacijo in potenciranje že obstoječih industrijskih obratov, zlasti obratov IRI, ki bi jim morala država in dežela nuditi več pomoči in tudi naročila za njihove izdelke.

Problem združne kleti v Brdih in sodobne mlekarne v Gorici

Druga važna panoga goriškega gospodarstva, ki bi mu morali posvetiti več pažnje, je kmetijstvo, katero še vedno zaposluje skoro polovico domačega prebivalstva. Ta panoga zanima v največji meri tudi goriške Slovence, saj imamo v goriški in v treh slovenskih občinah Sovodnje, Steverjan in Doberdob, povečini kmečko prebivalstvo.

Kmetijsko področje na Goriškem se deli na štiri predele: 1. Izboljševalno področje ob zlivu Soče; 2. Izboljševalno področje med Krminom in Gradišču; 3. briško področje med Gorico in državno mejo ter 4. Krasi Vsako od teh področij ima svoje posebne značilnosti, zahteve in potrebe.

Kar se prvega področja tiče so urediti na nekaterih kompleksnih manjša posestva, ki so jih dali predvsem istrskim beguncem, katere so naselili zlasti v Fossaloni. Na Krminsko-Gradiščanskem področju so že deset let v teku obširna izboljševalna dela, ki pa napredujejo le počasi in verjetno se ne bodo tako kmalu zaključena, saj je tudi jez na Soči še vedno v gradnji. Prizadeti kmetje se pritožujejo, da je temu kriva komisarska uprava konzorcija, ki mu je poverjeno to delo ter zahtevajo, naj bi sklicali občne zbornice članov konzorcija in uredili demokratično upravo. Ta bo potem poskrbela da odstrani vzroke zastoja in zaključiti začeta dela, s katerimi naj bi se sedaj suho področje spremenilo v področje za pridelovanje zelenjave.

Brdi so prikladna predvsem za sadjarstvo in vinogradništvo. Tu je tudi potrebnih več ukrepov agrotehničnega značaja, ki naj bi modernizirali in pocenili proizvodni proces. Zadnje čase se intenzivneje dela na tem, da bi zgradili konzorcialno klet za večino vinskega pridelka tega področja. Načrt predvideva začetno zmogljivost okrog 15 tisoč hl vina, kar je najmanj, da bi bila taka klet lahko rentabilna. Na raznih sestankih so mali in srednji vinogradniki pokazali precejšnje razumevanje za to pobudo, za katero bi morala nuditi država in dežela potrebno pomoč. Pač pa so nasprotni večji posestniki, ki že imajo več ali manj urejene svoje kleti in se bojijo konkurence.

V zvezi s kmetijstvom je seveda tudi živinoreja, ki je v zadnjem letu zopet nekoliko dvignila svoj stolec. K temu je pripomogel večji pridelkek krme in pa akcija pokrajinske uprave proti jetiki in brucelozni, ki so ju skoro popolnoma odpravili. V tesni zvezi z živinorejo je seveda tudi problem konzorcialne mlekarne, ki bi bila potrebna zlasti v Gorici. Tu sicer že obstaja neka zasebna mlekarina, ki bi lahko prišla v postev tudi za pasterizacijo mleka, vendar bi bilo treba to zadevo temeljiteje rešiti v okviru konzorcija živinorejcev, ki bi s pasterizacijo mleka in njegovo prodajo v zaprtih steklenicah tudi z zdravstvenega vidika rešili ta problem, da bi tudi živinorejcu lahko nudili večjo odkupno ceno, ne da bi bilo treba povišati prodajno ceno.

Slovensko skupnost je treba vključiti v večji meri v javno gospodarstvo

Važno vlogo v gospodarstvu predstavlja tudi obrtništvo, ki ponekod prehaja že v malo industrijo. To velja zlasti za stolarstvo in pohištveno industrijo v furlanskem predelu pokrajine, okrog Krmina in Marjana. Tu imamo med drugim domače podjetje Prinčič v Krminu, ki se je specializiralo v posebnem tipu sobne opreme ter se uveljavilo že po vsej državi in celo v inozemstvu. Na splošno se je ta industrija uveljavila daleč preko meja pokrajine. Da bi poskrbeli za večjo prodajo njenih izdelkov, so v Krminu uredili in otvorili Obrtniški dom, v katerem je stalna razstava tesarnih izdelkov, ki nudi kupcu večje izbire in zajamčeno kvaliteto.

Kar se tiče raznih uslužnostnih obrtnikov, ki so nujno potrebni za razne usluge, so se obrtniki na svojem zadnjem občnem zboru pritoževali zaradi vedno obsežnejšega sušmarstva. Zato predlagajo deželni upravi, naj bi uredila to vprašanje z izdajo posebne mojstrske diplome, ki bi jo izdali posameznikom, ki bi napravili potrebno vajeniško in pomočniško prakso pri kvalificiranih obrtnikih. Na ta način bi zajamčili kvalitete obrtniške izdelke in pripomogli k boljšemu razvoju te panoge, ki bi lahko pritegnila v svoj delokrog tudi več mlade delovne sile.

Kar se mlade delovne sile tiče, moramo ugotoviti vse preveč brezposelne mladine, ki čaka na svojo zaposlitev. Deloma je temu kriva nezadostna strokovna priprava, deloma pa tudi dejstvo, da večja industrija, vključno podjetja IRI, prevzemajo na delo vse premlade vajencev. Tudi to vprašanje bo treba rešiti z izboljšanjem strokovnega solstva in s primernimi predpisi za zaposlitev večjega števila vajencev v industriji in drugih panogah. S tem v zvezi naj omenimo, da bi bila nujno potrebna v Gorici slovenska tehnična srednja šola, ki naj bi nadomestila dosedanja strokovna šola, katere je bila vključena v enotno srednjo šolo.

Navedli smo samo nekaj od številnih gospodarskih problemov, ki jih ima Goriška in ki čakajo predvsem na pomoč deželne uprave pri njihovem reševanju. Ali bodo razni programski načrti o katerih se sedaj toliko razpravlja, prinesli kakšno izboljšanje in korak naprej na tej poti? To bo odvisno od ljudi, ki jih bodo reševali in od njihove možnosti ter dobre volje. Pri nas pa bi bilo potrebno tudi večje sodelovanje s slovensko skupnostjo tudi na gospodarskem področju ter jo v vedno večji meri in na popolnoma enakopravni podlagi vključiti v gospodarski razvojni proces. To bi bilo osnovne važnosti tudi pri nadaljnjem gospodarskem sodelovanju s Slovenijo, ki je že do sedaj prineslo velike koristi goriškemu gospodarstvu.

IVO MARINČIČ

ŠPORT ŠPORT ŠPORT ŠPORT ŠPORT ŠPORT

Že v prejšnjem stoletju začetki slovenskega športa na Tržaškem 1945 - 1965: od ZDTV do Bora

Tradicijski slovenski šport na Tržaškem in na področju današnjega mesta ni ne kratka ne skromna. Prvi začetki telesnega udejstvovanja zasledimo že v prejšnjem stoletju, ko se je mladina zbirala, predvsem pod sokolskimi prapori. Že pred prvo svetovno vojno, zlasti pa kmalu po njej pa se je telesna kultura razvijala tudi med tržaško in goriško mladino, zlasti v sklopu različnih mladinskih društev in krožkov. Nogomet, atletika, izletništvo, huzana, planinstvo so bile panoge, ki so imele na stotine privrženecov.

Ker je vsa ta dejavnost nosila pečat «slovenstva» je razumljivo, da je prizadevanje in želja po športu bila v tistem času in v tistih letih poskrbel, da smo tukajšnji Slovenci ostali do zaključka druge svetovne vojne brez svojih športnih ustanov.

Leta 1945 je bila ustanovljena Zveza društev za telesno vzgojo, bolj poznana kot UCEV. V to zvezo so bila včlanjena številna društva, ki so imela v svojih vrstah tudi mnogo Slovencev, zlasti iz okolice. V mestu samem pa je bil izrazito slovenski le Srednješolski športni krožek, ki je gojil predvsem žensko in moško odbojko, namizni tenis in sah.

Po znanih političnih razprtijah okrog resolucije Kominforma je nastal tudi v ZDTV razkoraj in nekaj časa je deloval pod vodstvom Miloša Stergarja le še telovadni odsek. Vse druge prireditve — kak odbojkarški turnir ali nogometno srečanje — pa so bile bolj periodične. Z odhodom zaslužnega športnega delavca Stergarja iz Trsta je bilo za več časa športa med slovensko mladino pri nas konec.

To pa seveda ni pomenilo, da si mladi ljudje športa niso še naprej želeli. Stalno so se oglašali mladinci, ki so prosili na levo in desno naj bi se vendarle športna življenja ponovno obudilo. Razumevanje in posluš za te klice je imela zlasti Slovenska prosvetna zveza v Trstu, ki je 7. decembra 1956 sklicala sestanek, katerega se je udeležilo ducat ljudi in na katerem so sklenili obuditi v prostorih dozorne na stadionu pri Sv. Ivanu telovadbo.

Odvig mladine je bil naravnost neverjeten. Včasih je bilo na vajah istočasno preko 50 telovadkinj in telovadcev, ki so vneto in požrvalno osvajali prvine tega športa. Kot dodatne športe so poleg telovadbe gojili predvsem odbojko in nekaj atletike. Razen tega pa je mlade ljudi — zlasti v nekaterih društvih — vedno bolj osvajal tudi namizni tenis. Tako se je kar sama rodila misel, da bi osnovali športno društvo, v katerem bi gojili prej omenjene panoge.

Komaj dobro leto dni kasneje so se zato zbrali nekateri posamezniki ter sklenili, da bodo organizirali posebni športni dan. V kolikor bi bil odziv mladine na tej prireditvi velik, bi to nekako moralno upravljevalo ustanovitev športnega društva, drugače pa bi bilo treba še počakati. Rezultati odziva mladine so bili zopet presenetljivo dobri za tedanje razmere: 174 tekmovalcev in 14 društev je nastopalo ob pomoči 16-tih sodnikov v 6 panogah.

Odpadli so vsi pomisleki in dvomi. Naslednje leto 7. aprila so se pri Capuzzeri zbrali predstavniki 8 slovenskih prosvetnih in drugih društev, ki so sklenili da je čas za ustanovitev društva zrel. Kmalu je sledil ustanovni občni zbor, na katerem so v doboravi stadionu pri Sv. Ivanu društvo krstili za Športno združenje Bor.

Začetek je bil tak kot povsod: teški! Mlada združenja so pretresali notranji viharji, nezaupanja, denarne težave, pomanjkanje izkušenj. Toda prevelika je bila želja naše mladine po športu, da bi se pustila ugnati. Društvo je vzdržalo vse sunke in poglodal korenine: razraslo se je v širino in višino.

Nadaljevalo je vsako leto s športnimi dnevi, ki so pa kmalu morali postati tedni. Število udeležencev je raslo po stotih in je doseglo kvoto skoraj 600. Toda društveno vodstvo je spoznalo, da v nastalih razmerah ni mogoče utesnjavati tekmovalcev v manjšinskih krogih in ustvarjati nekakšni «apartheid». Prijavilo je svoje odseke v CONI in začelo tekmovalci proti ostalim tržaškim društvom.

Ker je istočasno skrbelo, da so tekmovalci tudi kakovostno napredovali, se je radil športnih pohodov Borovih tekmovalcev kmalu povečati. Iz krajevnih tekmovalcev in lig so se ustvarili s svojimi odbojkarji, namiznoteniskimi igralci in atleti v pokrajini.

sko in deželna kola. Toda tudi ta okvir je postajal preozek. Borovci so stopili na vsedržavno raven, izsilili so si pot v mestne, pokrajinske, deželne in celo državno reprezentanco. Bor je danes ime, katerega zven se čuje daleč, celo preko meja. Bil je prvi, ki je po vojni oraj pot slovenskemu športu na Tržaškem, pot, ki ni bila ne lahka ne gladka. Toda hodil je po njej z dvignjeno glavo in ni skrival svojega poretka. Morda je bil prav zato sprejet v družino tržaških športnikov korektno, s spoštovanjem in simpatijami.

Ni čudno, če je v zadnjih letih stopilo v Borovo brazdo še več drugih slovenskih društev, ki so sledila njegovega vzgladu. Danes imamo slovenska športna društva v vseh večjih krajih na Tržaškem in Goriškem. Slovenskemu zamejstvu raste nov športni rod. Mlada družina se širi in raste. S tem pa se najdostojnejše in najprimernejše oddoljuje spominu in črtvi vseh tistih, ki so pred dvojestimi in več leti izpostavljali in darovali svoja življenja za to, da lahko današnja slovenska zamejska mladina goji šport mirneje in uspešneje kot njeni predniki pred desetletji.

BOJAN PAVLETIČ

Mlada enajstoročnica Vesne. Stojé od leve proti desni: tehničarji Sirk Edvard, Sedmak Jurij, Sulčić Evgenij, Jelen Jurij, Tence Franko, Germani Nereo, Vattovani Anton in trener Košu. Ta Sergij; čep: Sulčić Franco, Bogatec Angel, Radovič Ivan, Farra Luciano in Košuta Danilo.

V Križu VESNA središče mladih nogometišev

Enajstoročnica proseškega Primorja, ki je nastopala na prvenstvu druge amaterske kategorije 1964-1965

FAŠISTI SO GA RAZPUSTILI, PO OSVOBODITVI PA JE ZOPET OŽIVELO!

Športno društvo Primorje (sedaj nogometni klub) na Proseku od 1924. leta pa do danes

Sportno društvo Primorje — Prosek je bilo ustanovljeno leta 1924, njegovi ustanovitelji pa so bili Ivan Nabergoj, Josip Guštin, Franc Kapun ter pokojni Ivan Sardoč. Na prvem občnem zboru so bili izvoljeni v odbor še Ivan Kozbek, Karel Rupel, Emil Rupel, Ivo Rupel, Emil Kalin, Alojz Dolenc in Ivan Milič.

Prva ekipa Primorja pa je bila tako sestavljena: Josip Trobec; Stano Trampuš, Milko Kalin; Mian Ferdinand, Josip Guštin; Ivan Nabergoj, Alojz Husu, Ivan Cuk, Marij David, Karel Cuk in Avgust Segina.

Kmalu po ustanovitvi je moralo društvo skrbeti za ureditev igrišča. Po mnogih težavah je društvu končno uspelo dobiti prostor, ki ga je preuredilo v ugodno športno igrišče. Pri ureditvi so sodelovali vsi vaščani, katerim je bilo novo igrišče v ponos. Po zadnji vojni je bila na istem mestu zgrajena avto cesta, ki je prerezala igrišče in ga tako popolnoma uničila ter povzročila društvu škodo, ki se danes ne da več oceniti.

Leta 1927 so fašistične oblasti po osvojitvi pokala «Nas glas» s silo razpustile društvo Primorje in zaplenile arhiv in opremo društva. V tej dobi pa je še enkrat zmagala dobra volja članov, ki so si pred zaplenitvijo razdelili imetje društva. Pustili so le nekaj opreme in arhiva ter blaginjsko knjigo, iz katere je bilo razvidno, da društvo dolguje svojemu predsedniku 45 lir.

Po osvoboditvi je društvo spet oživel in se uveljavilo ne samo v nogometu, temveč tudi v kolesarstvu, lahki atletiki, odbojki in telovadbi.

Leta 1954 je društvo proslavilo na prostem na Proseku 30-letnico delovanja. Tedaj so razdelili diplome aktivnim članom ter izšla je brošura, iz katere je razvidno delovanje društva do leta 1954.

Iz brošure lahko prepišemo imena predsednikov in odbornikov po vojni. Predsedniki so bili Josip Bukavec, Josip Cuk, Josip Husu, Franc Praselj; odborniki pa Karel Bukavec, Angel Blažina, Ivan Ban, Roman Danev, Italo Faggin, Josip Furlan, Albert Husu, Miro Luxa, Emil Puntar, Mario Pertot, Slavko Pirjavec, Franc Rupel, Martin Rupel, Alojz Skoka, Oskar Vatovec, Cveto Husu.

Tri leta pozneje se je društvo razpustilo. Odbor je bil tokrat tako sestavljen:

Predsednik Josip Furlan; podpredsednik Josip Cuk; tajnik Josip Bukavec; blaginjski Karel Cbic; gospodar Mario Pertot; odborniki pa Miro Luxa in Emil Puntar.

Pred razpustitvijo je Primorje imelo okrog 50 nogometišev.

Cep rav je delovanje Primorja prenehalo, je bila na Proseku vedno trdna volja za spet oživetje društva, posebno med mladino. Končno je avgusta leta 1963 prevladala ideja mladine: oktobra je bil sklican občni zbor, na katerega so se domačini odzvali v lepem številu ter izvolili odbor, ki je bil sestavljen kakor sledi: predsednik Anton Cimador, podpredsednik Silvio Verginella, tajnik Bruno Rupel, blaginjski Marino Luxa, odborniki Milan Milič, Edi Furlan, Miro Blažina, Bruno Metelko. Nadzorni odbor pa so sestavljali: Josip Cuk, Alojz Husu, Romano Danev.

Odbor je takoj vnel v FIGC dve ekipi: prvo v II. amatersko ligo, mlade nogometišev pa v turnir juniorjev. Iz sovinstvenih razlogov tržaške ekipe, z izjemo Libertas Barcolana in Esperia, niso marale na igrišče s Primorjem. V tej dobi je trda predia Primorju, predvsem, ker je mladina imela veliko voljo do nastopa. Treba je res pohvaliti to požrvalno in vztrajno mladino, ki je čakala skoraj leto dni. Tudi zvesti vaščani ter požrvalni člani so tokrat kot vedno pomagali odboru, katerim je še danes hvala čast. Ko je druga amaterska liga šla h kraju, je organizacijski organ prisodil Primorju za vse neodigrane tekme zmagajo, tako da sta se na prvem mestu lestvice znašli ob koncu turnirja le Primorje in Edera. Spopad za prvo mesto je bil na igrišču Ponziana in tokrat je Edera klonila in prišla na igrišče. Zaradi neodigrane rezultata 1-1 je bila potrebna še ena tekma, ki se je končala z uspehom Edera s 4-1.

Avgusta meseca 1964 je bil spet sklican redni občni zbor, na katerem je bil izvoljen odbor, ki deluje še danes. Predsednik je Miro Strekelj, podpredsednik Milan Milič, tajnik Bruno Rupel, blaginjski Marino Luxa, gospodar Miro Luxa, odborniki pa Josip Bukavec in Anton Cimador.

V nadzorni odbor so bili izvoljeni Josip Cuk, Emil Puntar, Romano Danev, kasneje pa še Angel Blažina in Emil Kralj. Odbor se je spet obrnil na vaščane in člane, ki so s finančnimi sredstvi pripomogli za okrepitev delovanja.

Novi odbor je vpisal kar tri ekipe za tekmovanje: prvo v II. amatersko ligo, kjer je dosegla lepe uspehe in je zaključila prvenstvo na petem mestu lestvice. Juniorska skupina se je uveljavila na turnirju juniorjev, mladinska ekipa pa se je prav tako izkazala na mladinskem turnirju posebno v disciplini.

Skupno imajo trenerji na razpolago okrog 50 nogometišev, od teh je 31 mladih in sicer Bogatec, Babudri, Babič, Bukavec, Buccavelli, Berdon, Cibic, Cadeno, Cuk, Ferluga, Doglian, Depaso, Husu, Husu B., Husu D., Milič, Kocjan, Perkočič, Paoletti, Petrot B., Pertot S., Pertot V., Rebulu, Rusija, Stoka M., Stoka D., Segato, Valenti, Vatta, Zivec.

Starejših pa je 19 in ti so Danev, Furlan, Galli, Husu, Finotto, Morgera, Marchesan, Metelko, Moro, Puntar, Petrucci, Stare, Segina, Sardoč, Stoka, Sosti, Olenič, Verginella, Žužič.

Po tem obračunu sklepamo da Primorje misli predvsem na mladino, z upanjem, da bo ta odgovorila na naloge, ki jih ji je odbor dodelil in s tem dokazala v prvi disciplini, da sport je panoga, ki jo je treba gojiti, ne pa popustiti. Temu misljenju se pridružujejo številni člani, okrog 100, in zvesti simpatizerji in navijači, ki redno obiskujejo tekme Primorja in tako moralno podpirajo ekipo. Kar pa še vedno manjka društvu je igrišče, ki bi gotovo pripomoglo, da bi se klub lotil še kake druge panoge. Brez igrišča pa tega ni mogoče. Odbor je bil že večkrat v stikih z oblastmi; te vedno obljubljajo, čeprav dandanes konkretnega ni bilo še nič storjenega. Zato je upati, bo stvar igrišča kmalu urejena. In tedaj bo Prosek postal pravo središče športa na tem predelu naše okolice.

BRUNO RUPEL

VEDNO VEČ MLADINE SE NAVDUŠUJE ZA PANOGO

Četrto leto slovenske atletike

Medtem ko ima SZ Bor šest let, ima njegov atletski odsek kmalu štiri! Dobro leto po ustanovitvi so namreč borovci zaradi slabe tehnične pripravljenosti čakali na start in na nastop z drugimi italijanskimi klubi.

Krst so borovci doživeli v Trstu v drugi polovici junija leta 1962, in sicer na krajnem prvenstvu za naraščajnike in so za začetek dosegli lepe uspehe. Na tej prireditvi je v skoku v višino Boris Fabjan odnesel prvo mesto s solidno znamko 165 cm, Spacal je bil drugi v kroglu s tudi solidnim rezultatom 11,96 m, kilometre pa je začel mladi tudi Sancin Stojan, ki je v svojem prvem teku na 1200 m dosegel čas 3'51".

Aktivnost slovenskih atletov skozi vse leto ni bila velika. Ekipa je bila kadrovske ne nepopolna in aktivnost se je opirala najbolj na naraščajnike. Ti so nastopali precej neorganizirani, izstopali pa so rezultati Sancina, ki si je kmalu z borbenostjo in veliko požrvalnostjo pridobil simpatije vseh atletskih krogov. Atlet je na vsaki tekmi kar za nekaj sekund izboljšal osebni rekord in proti koncu dosegel čas 3'28"5 na 1200 m. Ta rezultat je veljal tudi naslov deželne prvaka za leto 1962 in to je bil tudi največji uspeh Bora v prvem letu delovanja.

Naslednje leto se je Bor predstavil z močno ekipo naraščajnikov, ki je vzbujala občudovanje. Že v zmrskih krogih so mladi borovci odnesli po zaslugi Zvezlana in Sancina prvo zmag in njihovo je bilo tudi ekipno deželno prvenstvo. Sezona leta 1963 se je začela zaradi popravil na tržaškem stadionu zelo pozno in prvi nastop borovcev smo zabeležili na otvorenem republikanskem mitingu Slovenije v Novi Gorici. V zelo hudi konkurenci, veliko so mladi borovci zelo dobro znašli in osvojili 2 drugi in 1 tretje mesto.

Poletna sezona v naši deželi je bila posejana z zmagami atletov v plavih dresih. Metalec Fučka je bil neporažen v metu kopja, krogle in diska, kopjaš Dolenc je doživel le dva poraza, skakalec v višino Hreščak je bil skoraj vse sezono drugi najboljši in je navdušil z dovršeno tehniko, Sancin pa je še izboljšal svoj rekord iz prejšnjega leta in osvojil, kljub ostru konkurenci, veliko prvih mest. Dobre uvrstitve so stalno spremljali odlični rezultati in Bor je bil v Trstu med naraščajniki vseskozi pred Ginnastico Triestino.

Na skoraj vseh tekmovalnih te sezona je Bor redno nastopal z velikim številom atletov, od 15 do 20, petorica najboljših pa se je pomenila tudi na državnem prvenstvu v Bologni. Uspeh na tem tekmovalju je bil nadvse razveseljiv. Fučka je bil drugi v kroglu in četrti v disku, Dolenc četrty v kopju, Sancin osmi na 1200 m, Hreščak deseti

in Fabjan 21. v skoku v višino. Kot ekipa se je Bor uvrstil na izvrstno 7. mesto v ekipni lestvici, Sancin pa je na tem tekmovalju postavil s 3'20"3 na 1200 m doživel rekord, ki je vzdržal več kot leto dni. Na podlagi uspehov iz cele sezone je bilo kar 5 članov združenja poklicanih v tržaško mladinsko reprezentanco, ki je nastopila v Rimu. Slovenski atleti so k drugemu mestu v Rimu prispevali kar tretjino točk. Od nastopov izven dežele ne gre pozabiti vsedržavno tekmovanje v Turinu, kjer je Fučka zmagal v disku, Sancin in Fabjan pa sta bila četrta v teku na 1200 m in v višini.

Dolgo vrsto uspehov so komaj proti začetku sezone začeli greniti porazi. Tekmeči, predvsem iz Vidma, so veliko napredovali, borovcem pa se je očitno poznalo, da so utrujeni.

Košuta je bil v vsej sezoni skoraj nepremagljiv v teku na 600 m. Na državnem prvenstvu v Genovi je osvojil tretje mesto in tudi značilni družinski rekord Sancina na 1200 m. Slabši kvalliteti med naraščajniki je ustrezala boljša mladina. Zmag ni bilo, ker so mladinci skoraj vedno tekmovali skupaj s člansko konkurenco, tehnični rezultati pa niso izostali.

Fučka je v disku dosegel nad 35 m, v kroglu skoraj 13 m, v kopju pa je nekaj centimetrov manj kot 50 m. Fučka je bil tudi na skupnih treningih najboljši italijanski metalec v Aosti. Njegov največji uspeh je uvrstitev na 7. mesto na državnem prvenstvu v Bologni.

Srednjeproglaš Sancin je imel smolo in se je že v začetku sezone poškodoval, tako da je praktično zapravlil leto brez večjih tekmovalj. Za domače razmere je postal veselejši tudi 400-metršaš Svab, ki je bil v Trstu med najboljšimi mladinci. V članski konkurenci sta redno in uspešno nastopala Cesar in Furlanič. Prvi je vseskozi trpešenal tudi ostale atlete in bil poleg tega uspešen v čeli vrsti panog (daljina, 100 m, višina, kroglja, disk in palica). Med drugim je Cesar osvojil na deželnem prvenstvu v deseteroboju 6. mesto. Furlanič je nekaj zadovoljivih rezultatov zabeležil v teku na 1500 m, kjer je moral mnogokrat zamenjati poškodovanega Sancina. Prvič je Bor nastopil tudi v hitri hoji. Rapotec Mario iz Boršta je na tekašišču in po mestnih ulicah prehodil okoli 100 km in se s požrvalnostjo uvrstil na marsikaterem tekmovalju na boljša mesta.

O letu 1964 lahko rečemo, da je bilo v primerjavi s prejšnjimi sezono, korak nazaj, posledice katerega se bodo dale popraviti le z intenzivnim delom v bodoči sezoni.

BRUNO KRIZMAN

Na Goriškem nogomet najbolj priljubljen šport

Tudi goriški Slovenci, predvsem seveda najmlajši, se živo zanimajo za šport in se že dalj časa aktivno udeležujejo v nekaterih panogah. Med temi je bilo še pred nekaj meseci najbolj razširjen nogomet. Slovenski nogometiši sodelujejo v številnih ekipah, ki tekmujejo v prvi ali drugi pokrajinski skupini ali pa med naraščajniki. Poleg tega pa imamo tudi nekaj čisto naših ekip, kot je mladinska v Doberdolu, Juventina v Standrežu in ekipa iz Sovodenj.

Med temi ekipami je najstarejša in najbolj agilna Juventina iz Standreža. Ustanovili so jo v sezoni 1949-50. Njeni igralci so bili pretežno iz Standreža in Sovodenj, nekaj pa tudi iz drugih vaških ter iz Gorice. Matično igrišče so si uredili v Sovodnjah in uredili na njem tudi slačilnico. Njihov prvi trener je bil Marij Kovačič iz Gorice. Pod njegovim vodstvom so že prvo leto napredovali iz druge v prvo pokrajinsko skupino ter naslednje leto v skupino za napredovanje v deželno ligo. V poznejših letih so še večkrat menjali svoj položaj in so bili štiri leta v skupini za deželno napredovanje.

Leta 1954 so se športniki Juventine preselili v Standrež, kjer so si uredili novo igrišče, uredili slačilnico in ga tudi ogradili. Pozneje so uredili pri slačilnici tudi bar. Pri teh delih so jim pridno pomagali tudi domači navijači, ker niso imeli od nobene strani kakšne večje podpore, razen od nabiralnih akcij, ki so jih ponavadi enkrat na leto organizirali v Standrežu.

Prvi društveni predsednik je bil Venceslav Bastjančič, tajnik pa Marij Pavletič. Sedaj predseduje društvu Julij Vidov, tajnik pa je Dino Roner. Odbor so menjali vsako leto pri volitvah na občnem zboru in tudi trenerja so večkrat zamenjali.

V zadnjih letih prispeva goriška občina društvu za najemniško zemljišča, na katerem je igrišče. Omeniti moramo, da je v vrstah Juventine zraslo več odličnih igralcev, ki so odšli k drugim klubom in so se prav dobro uveljavili. Tako igra Aldo Nardin v Arezzu, kjer je med najboljšimi igralci.

Nekaj mlajša, zato pa nič manj borbeno, je tudi nogometna ekipa Sovodenje. Ustanovili so jo leta 1955 in so si pri tem največ prizadevali Janko Cotič, Danilo Cotič in Jožef Pelicon iz Sovodenj. Pelicon je bil tudi prvi klubski predsednik. Prvi trener je bil Marij Kovačič iz Gorice, ki je takorekoč vzgojil mlade in neizkušene športnike. Večina igral-

cev je bila iz Sovodenj in nekateri so že nastopali v vrstah Juventine, ki je imela takrat svoj dom v Sovodnjah. Sedaj delujejo v tej ekipi izključno mladinci iz sovodenjske občine.

Tudi ta ekipa je začela tekmovali v drugi pokrajinski skupini, v kateri je ostala dve leti ter nato napredovala v prvo, kjer je še danes. Mariju Kovačiču je kot trener nasledil Nino Peternel iz Gorice, sedaj pa vodi ekipo domač trener. V zadnjem času se je tudi odbor kluba pomladil in na mesto starejših so stopili mlajši elementi, med katerimi je tudi sedanjí predsednik društva Davro Pelicon.

IVO MARINČIČ

BREG - novo žarišče

22. april je omebne vreden datum: v Boljuncu so ustanovili novo športno žarišče, ki so mu dali ime Breg. To društvo ima velike možnosti razvoja, saj bo lahko zbralo okoli sebe vse mlade ljubitelje športa Boljuncu in Doline, Ricmanj in Mačkoveci. Doma in sploh vse okolice. Na slikah: z občnega zbora Brega. Zgoraj Pino Roje bere pravila, spodaj pogled na mladino, ki se je odzvala vabilu pripravjalnega odbora.

22. april je omebne vreden datum: v Boljuncu so ustanovili novo športno žarišče, ki so mu dali ime Breg. To društvo ima velike možnosti razvoja, saj bo lahko zbralo okoli sebe vse mlade ljubitelje športa Boljuncu in Doline, Ricmanj in Mačkoveci. Doma in sploh vse okolice. Na slikah: z občnega zbora Brega. Zgoraj Pino Roje bere pravila, spodaj pogled na mladino, ki se je odzvala vabilu pripravjalnega odbora.

ŠPORT ŠPORT ŠPORT ŠPORT ŠPORT ŠPORT

Redek jubilej: 60 let obstoja in delovanja

S planinsko - orientacijskega pohoda v okviru športnega tedna, ki sta ga organizirala SPDT in SZ Bor.

Slovenskega planinskega društva Trst

Malokatero, ali pa nobeno kulturno-sportno društvo je bilo tako tesno povezano nele v teh 60 letih svojega obstoja po obnovi, z razvojem tržaških Slovencev.

Vsa naša javnost je od prvega početka sledila množično njegovim prireditvam, družbenim in v vsem izletniško-planinskem delu, za spoznavanje, duhovno osvoboditev naše zemlje, ki si jo je poskušal sistematično prilastiti tujec v velikem obsegu in ogromnih sredstvih. Prilastiti si je hotel naše največje prirodne lepote in zanimivosti tudi za materialno izkoriščanje. Bila je prava tekma okrog prelepe podzemeljske jame Dimnico pri Slivju, ki so jo odkrili naši planinci ok. januarja. S podporo javnosti in s precejšnjimi sredstvi, ki je PD pripravilo za eno prvih zanimivosti sive tržaške okolice. Enako kot diviško Vilenico.

Razumljivo je tedaj, da so bili njeni izleti zelo številno obiskani, družbene prireditve pa zelo cenjene. Imelo je od prvega početka svoj sedež v Narodnem domu in je z njim vred tudi pogorelo. Kmalu zatem je postal cilj pravih zločinških spletk tržaških fašistov, ki so s skrivnim vdorom in Dimnico podtaknili vojaško puško. Pred sodiščem so našli dokazni zločinski dejanje, ki so ga od daleč opazovali. Naši so bili pred sodiščem sicer oproščeni, vendar so fašistična oblastva društvo razpustila že v septembru 1923. leta. Napadali so dosegli svoj cilj: ugrabili so Dimnico in Vilenico. A zgled je koristil. Naša mladina, posebno športna, so razvijala pod fašizmom stalno planinsko-izletniško dejavnost po vsem Krasu in Posočju.

Po porazu nacifašizma se je društvo seveda takoj obnovilo. Se zaradi razklenjenosti povojnega družbenega življenja ni bilo več tako množično središče našega javnega življenja, vendar si je od prvega trenutka dalje pridobila naklonjenost vse naše javnosti in svojimi družbenimi prireditvami in z vztrajnim navajanjem javnosti v naravo. Ni to fraza. Od nedelje do nedelje in ob praznikih je eden od treh opremljenih tovornjakov (takrat je bilo splošno pomanjkanje prevoznih sredstev skoro ni bilo, a če so bili, so bili zelo dragi, vozil na Kraške planote in Juljske Alpe Tržačane, društvo je skrbelo za prevozna sredstva in za potne dovolilnice, kar je bilo takrat še zelo težavno, a jih je PD za planinsko skupnost vztrajno prenegovala.

Menda ni pomembnejša vrha ali kraja naše Primorske, ki bi je naši ljudje ne obiskali in poznali, začnemo z Glinščico, Volnikom, Slavnikom, Vremščico. In to več kot enkrat: na Nanos, Kucelj, Golake tudi preko 10-krat v tej dobi. Da o Benški Sloveniji komaj govorimo: na Ivananec, Muze, Matajur, Zapadne Julijce (na Višn), Montaž, Kanin, Višarje, Lovca, Ojsternek. O osrednjih Julijcih nečemo podrobno niti govoriti, preveč je bilo tradicionalnih obiskov na Triglav in bližnje vrhove - ter seveda tudi v vso ostalo, tudi dolinsko Slovenijo, tja dol do Učke, Cabranskih polc, do Plitvičkih jezov.

V prvih 10 letih po vojni smo imeli veliko gibanje z letovanjem v vse doline Posočja od Mosta do Boveca, od Bleda in Bohinja do Koroske. Poleti eden od treh tovornjakov vsako nedeljo vsaj za teden dni za manj premožne sloje. Tudi tu ne bomo šli stotin naših ljudi, ki so mogli v lepo naravo vsaj v letnih casih. Druga oblika hoje v naravo, ki, žal ni zavzela množične oblike, so bila zimovanja, smučarska tekovanja, posebno v Crni vrh, Kranjsko goro - Podkoren, na Livek, Lovke - Lazne, Idrijo - Vojsko, Cabranske polce, Trbiz, Višarje. Vendar je bilo naše društvo skoro edino, ki je v tolikšni meri razgibalo našo mladino v zimsko naravo v povezavi z drugimi primorskimi planinskimi društvi, posebno s Koprom, Idrijo, Postojno. Z enim in drugim udeleževanjem moramo omenjati planinske pohode, planinsko-atletske pohode v naravo, kar se žal, še ob športnih tednih n. pr. z Borom ne more pravi obnesti.

Dve panogi vrhunskega planinskega udeleževanja, plezanje v Glinščici ter jamarstvo, sta dal pri vseh prizadevanjih le malo uspeha. Vendar pri vsem tem ni naše prizadevanje nikdar omedlelo.

Planinska propaganda je bila še vedno nezadostna in je predstavila vrsto najpomembnejših tukajšnjih in slovenskih planinskih predavateljev.

Da se je udeleževalo vseh pomembnejših množičnih dejavnosti, je komaj treba omenjati. Udeležili smo se udarniškega dela pri železnici iz Sezane v Dutove, 1948, v Novi Gorici, pri Sv. Jakobu v Trstu, pri gradnji Volkove koče na Nanosu večkrat. Pomagali smo pri obnovi nove Tržaške koče na Dolcu, kakor tudi Spilke pod Jalovcem, koče v Trenti, dasti naravnost uprave, zaradi prevelike oddaljenosti, nismo mogli prevzeti.

Vendar smo bili v povezavi z našo planinsko matico v vseh dobi, kar nam je mnogo in nesebitno pomagalo pri vseh panogah planinstva in za njih razvoj.

Vsekar je bilanca našega dela precejšnja, četudi je le komaj na kratko omenjeno. In kljub planinarjenju neugodnim časom, je vendarle v počasnem razvoju.

Ne smemo pozabiti med tem proslavo 50-letnice ustanovitve našega društva Planinski vestnik nam je dal prostora v svojem glasilu za posebno številko, ki nam bo ohranila marsikak spomin iz preteklosti. Vodstvo Planinske zveze Slovenije nas je za to priložnost obiskalo za skupen izlet po Tržaškem ozemlju.

ZORKO JELINČIČ

SPDT se je ponovno oprjelo organizacije smučarskih tekem. Po Črnem vrhu so se mladi smučarji in smučarke (na sliki dve predstavnici nežnega spola) zbrali na Livku, kjer so odlična smučišča (na večji sliki).

PO PRVEM POVOJNEM NASTOPU ČLANOV SREDNJEŠOLSKEGA DRUŠTVA

Namizni tenis navdušuje in privlačuje našo mladino

Skoraj ne mine teden, da ne bi zasledili v časopisnih vestih o uspehih in včasih neuspehih namiznotenjskih igralcev športnega združenja Bor. Imena najboljših slovenskih igralcev v našem mestu so nam dobro znana in vemo že skoraj vse o njihovi športni karieri. Marsikoga pa bo mikalo vedeti kdaj so se po zadnji svetovni vojni Slovinci prikazali na tizaški namiznotenjski pozornici.

Prvi nastop čisto slovenske ekipe sega v leto 1948, ko so se Mitja Volčič, Vojo Pavletič, Sostič Nebojša Višnjovič ter Učo Milič udeležili v dresih tedanjega srednjega šolskega kluba ekipnega tekmovalca ZDTV (Zveza društev za telesno vzgojo) in so presenetili z zmago 4:2 nad reprezentanco švedske železarne. Na tekmovalcu posameznikov pa je Mitja Volčič zasedel drugo mesto.

Srednješolsko društvo ni imelo dolgega življenja in se je že po nekaj mesecih razšlo. Poldrugo leto kasneje je v tržaških namiznotenjskih krogi odjeknila vest, da je bil še neznani igralec že na tem, da porazi do tedaj nepremagane ga in lahko rečemo kralja tukajšnjih ping-pongarjev Bissaldija. Prvič se je namreč zgodilo, da je ta igralec izgubil dva seta. Krivec, ali heroj, kakor pač za lahko imenujemo je bil Oton Berce.

Celo vrsto let je potem Berce spadal med najboljše tržaške igralce tega športa. Da so bili Slovinci ugodno sprejeti, ko so se kot taki vpisali v italijansko namiznotenjsko zvezo (I.T.T.), je delno tudi njegova zasluga, ker so tukajšnji voditelji spoznali, da bi pristop Slovencev pomenil korak naprej na poti izboljšanja kakovosti in nivoja tukajšnjega namiznega tenisa.

Šli smo za nekaj let predaleč. Vrnimo se k preporodu domačega namiznega tenisa. Leta 1954 je Prosvetna zveza in v njenem imenu p. d. Ivan Cankar priredil namiznotenjski turnir med člani prosvetnih društev. Že prvo tekmovalstvo je privabilo precejšnje število ekip iz našega mesta, ki so se z velikim elanom, čeprav s skromnim tehničnim znanjem, borile za točke in nagrade. Ni naš namen naštevati zmagovalce; želimo je pokazati razvoj te športne vrste, ki jo je mladina zelo ugodno sprejela. Posamezna društva so postala torišče bodočih atletov in mizarji so imeli polne roke dela s pripravljavanjem zelenih mliz.

Nekatera društva so s tem privabila veliko novih mladih članov in razvoj namiznotenjskega športa je korakal skupno z oživljenjem kulturne dejavnosti.

Kot olje po vodi se je namizni tenis razširil iz mestnega središča po vseh okoliških vaseh ter zajel celo Gorico in predvsem Sovodnje, kjer je našel zelo ugodna tla ter večje število navdušenih atletov.

Ko se je po treh letih zelo pogostih nastopov in tekmovalni elan podelil, se je s to športno zvrstjo ukvarjalo le nekaj društev.

Vendar je bilo tudi tedaj opaziti pozitivne znake prejšnje dejavnosti. Igralci so se že lahko pomenili s ping-pongarji iz Kopra ali Nove Gorice. Pri teh srečanjih seveda niso tvegali poloma.

Maja meseca leta 1959 pa je bilo v Trstu italijansko državno namiznotenjsko prvenstvo, ki je pomenilo prelomnico v dejavnosti slovenskega namiznega tenisa.

Po tem prvenstvu je bilo ustanovljeno športno združenje Bor in pod njegovim okriljem so slovenski igralci začeli uradno tekmovali v italijanskih ligah.

Od tistega dne do danes so naši namiznotenjski igralci prehodili dolgo pot.

Žel je veliko uspehov na mnogih igriščih. Odnegli so največje nagrade v različnih italijanskih mestih, se izkazali celo v žveici, prehiteli so svoje vrstnike iz bližnjih mest našega območja, vendar menimo, da še niso dosegli vsega tega, kar je bilo in je še vedno v njihovih močeh.

Kakovostni napredek je danes viden tudi popolnemu laiku, vendar če pomislimo, da so šele pred poldrugim letom Borovi namiznotenjski igralci začeli smotno vaditi, razumemo koliko je bilo zgrešenega časa in koliko nadarjenih atletov se je zgubilo po poti.

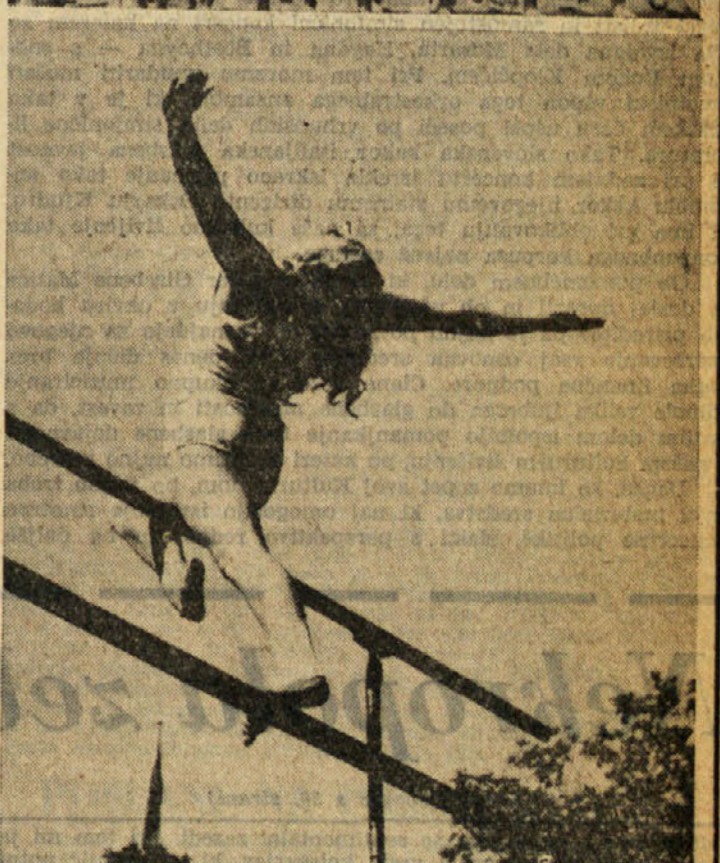
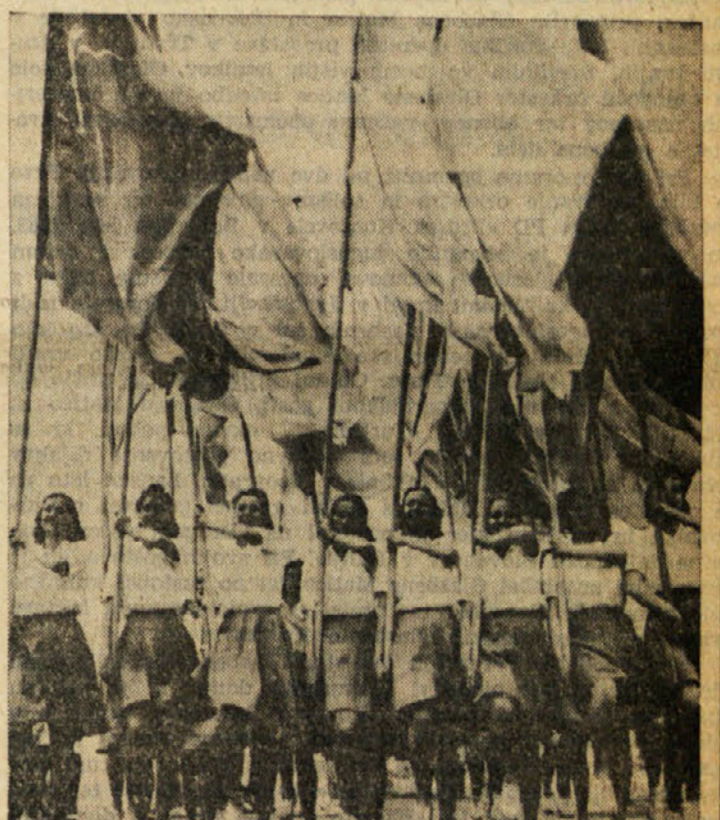
Danes Bor razpolaga s skupino navdušenih, mladih in predvsem nadarjenih igralcev, ki bodo že v bližnji bodočnosti pripravljene, da zamenjajo sedanje stalne člane Borove vrste, ki so doprinesli in še doprinesajo društvu toliko laskavih priznanj.

IVAN PATRIZIO

S prvomajskih praznikov v prvih povojnih letih

Nasmejana mladina z zastavami v vetru

V odbojki Slovenci na najvišji ravni

Po vojni so odbojkaška igrišča spet odzvela okrog leta 1947, ki so skoraj vsi tedanji krožki, podjetja in razne ustanove ustanovile poleg že razbohotenih košarkarskih in nogometnih odsekov tudi odbojkarške. Te ekipe, ki jih je bilo mnogo, so se potegovala za nastop pr. vaka STO, na prvenstvu, ki ga je organizirala ZDTV (UCEP). Največ uspehov sta tedaj želi ekipi CRDA in ACOLA. To velja za moške.

V obdobju 1952-1960 je ta šport le životalil. Prenehala je namreč delovati ZDTV in na njeno mesto je polagoma vstopala italijanska zveza (FIPAV).

Prva organizirana skupina, ki je prebrala led in nastopila v okviru italijanske federacije je bila ženska ekipa športnega združenja Bor. Na igrišču Monte Cengio je 1959. leta prvič odjeknil slovenski poedrav, ki se je moral nato sprejemati v mednarodni shurra. Tedanja postava ženske vrste Bora je bila naslednja: Pavletič, Zavadlav, Širca, Batista, Orel, Hmeljak Anica in Pia, Svab in Rauber.

Leta 1962 pa so nastopili tudi fantje, ki so že vrsto let nastopali po raznih turnirjih v Jugoslaviji, a niso bili še zreli za nastop na prvenstvu. Borovi fantje so svojo prvo tekmo odigrali proti tržaškim gasilcem na letnem igrišču stadiona »Prvi maja«. Ekipo so sestavljali: Susternik, Veljak, Sergij in Walter, Cupin, Mijot, Vitez, Orel, Drašič in Škrinjar.

Delovanje Borovega odbojkaškega odseka se je nato v naslednjih letih razvijalo. Ženska in moška ekipa trenutno z uspehom nastopata v drugi italijanski ligi, medtem ko rezervna moštva nastopajo na raznih prijateljskih srečanjih in na promocijskem prvenstvu. Pri tem pa ne smemo pozabiti na odbojkarško solo Bora, ki je dala italijanski državi reprezentanci že dva elementa, medtem ko jih je drugih šest »pod opazovanjem« tehničnega vodje reprezentance Ivana Tri-nistića.

Na Tržaškem in Goriskem so se nato ustanovile še naslednje ekipe: V Gorici DOM, Val in Olimpija, na Tržaškem pa Kras.

Bor razpolaga trenutno s tole tehnično garnituro:

Ženske
Prva ekipa: Pavletič Olga, Zavadlav Eleonora, Hmeljak Pia, Regent Ljudmila, Svab Nadja, Mijot Neda, Batista Miranda in Nibrandt Ksenija. Povprečna starost ekipe 23 let.

Druga ekipa: Barej Lučka in Sonja, Bufo Odila, Černe Ljuba, Krišćak Nadja, Lah Neda, Racman Mara in Stegu Mira. Povprečna starost 18 let.

Treća ekipa: Ravber Jasna, Stefančič Mara, Kenda Lidija, Blažič Mira, Bandelj Nevia, Križmančič Saška, Pernarčič Silva in Sonja, Falietič Lučka, Pahor Breda, Kos-mira Sonja, Obad Slavica, Svab Ivica, Rogelja Mara in Pertot Sil-va. Povprečna starost 14 let.

Vse tri ekipe z uspehom trenira prof. Bojan Pavletič.

MOSKI

Jurkić Feruđil, Starec Radojko, Mijot Vojo, Vodopivec Edi, Fuča Radovan, Drašič Franko, Vitez Franko, Ursič Zarko, Veljak Walter, Orel Igor, Neubauer Guido in Plešničar Edi.

FRANKO VITEZ

Aletika in odbojka goriške OLIMPIJE

Sportno društvo Olimpija v Gorici so ustanovili spomladi 1961. Dejansko so njegovi športniki že prej delovali po raznih italijanskih društvih, kjer je deloval tudi prof. Martin Kranner, ki poudarja telovadbo na slovenskih srednjih šolah v Gorici ter je postal trener odbojkarjev in lahko atletov Olimpije. Prvi člani so bili po večini iz slovenskih dijaških zavodov Dijaški dom in Alojzije-vice.

Da bi športniki lahko napredovali, pa bi bilo potrebno najti primerne športne prostore, skupino izvežbanih atletov, ki bi se lahko takoj uveljavila in pa finančna sredstva. Kar se prostoro-tiče bi lahko izkoristili novi Katoliški dom v Gorici, kjer bi se dalo urediti igrišče za nekatere športne panoge.

Ko je bilo to doseženo, so do-zoreli pogoji za ustanovitev slo-venskega športnega društva. Ob-čnega zbora dne 26. marca 1961 se je udeležilo kakih 50 fantov. Za prvega predsednika so izvolili ve-daj pokojnega prof. Fileja, v od-

bor pa sta prišla tudi prof. Kran-ner in prof. Jožef Čej, ki je po-zneje vodil športno društvo Dom v Gorici. Še istega leta se je dru-štvo vpisalo v državno odbojkar-sko in pozneje tudi lahkoatletsko zvezo.

Društvo se je kmalu prav do-bro uveljavilo v odbojki ter si pri-borilo vstop v višjo kategorijo te panoge. Mladinska ekipa Olimpi-je je letos zasedla drugo mesto v deželi v odbojki, takoj za trža-ško šestorko Bora.

V lahki atletiki se udeležujejo predvsem naračajniki, in sicer prav uspešno: to dokazuje uvrsti-tev na pokrajinskem kot na dežel-nem tekmovalju. Igralci odboj-ke in lahkoatletiki so povesne in podeželja in bližnje mestne oko-lice. Zato imajo mnogi z rednim obiskom vaj prav zaradi oddalje-nosti precejšnje težave.

Sedaj je predsednik društva prof. Kranner, v odboru pa je še devet odbojkarjev, od katerih ne-kateri marljivo sodelujejo v ko-rist društva.

MARTIN KRANNER

Glasbena Matica v Trstu od 1945 do 1965

(Nadaljevanje z 31. strani)

svojo Glasbeno šolo, ki je vrsto let sicer uspešno delovala vendar je bila zaradi organizacijsko-tehničnih in finančnih težav prisiljena prenehati s delom. S tem je nastala občutna vrzel v prosvetnem delovanju goriških Slovencev. S skupnimi napor Slovence prosvetne zveze in Glasbene Matice je v šolskem letu 1961/62 Glasbena šola v Gorici zopet pričela delovati ter je skupno s svojimi podružnicama v Stanzu in Sovodnjah v kratkem času pokazala lepe uspehe in se vključila v prosvetno delo na Goriškem. Njeno šolo obiskujejo tudi gojenci, ki so doma iz oddaljenih naselij Beneške Slovenije.

Ce šola Glasbene Matice ni mogla izpolniti vseh nalog, ki si jih je zastavila je vzrok predvsem preobremenjenost učiteljev, oziroma pomanjkanje strokovnih moči. Vse to pa je odraz kroničnih finančnih težav. Italijanska vlada si je s podpisom londonskega sporazuma sicer naložila dolžnost, da bo tudi slovenske kulturne ustanove podprla v njihovem delovanju vendar doslej ni izpolnila svoje obveze čeprav bi bila njena dolžnost, da tudi brez obveze, ki jo je prevzela s memorandumom, razi finančno breme vzdrževanja slovenskih kulturnih ustanov, kakor podpira njej sorodne italijanske.

Z namenom, da približa slovenskemu ljudstvu glasbeno umetnost, da ga seznanji z domačo in tujo glasbeno tvornostjo ter ga upozna s kvalitativni reproduktivni umetniki, je Glasbena Matica kmalu po osvoboditvi pričela sistematično organizirati koncertne prireditve. Pripravila je preko 80 koncertov ter s sodelovanjem Slovenskega gledališča več opernih predstav, poleg številnih prireditev lahke in zabavne glasbe. Zaradi pomanjkanja domačih moči se je Glasbena Matica v preteklih letih oprla predvsem na gostovanja iz Matične domovine. Med drugimi pomembnimi vokalnimi in instrumentalnimi ansambli ter solisti sta bila njena gosta ponovno simfonični orkester in pevski zbor Slovenske Filharmonije. Med večja gostovanja spada nastop ansambla ljubljanske Opere, ki ga je v poletju 1954 organizirala Glasbena Matica skupno s Slovensko-hrvaško prosvetno zvezo in Slovenskim gledališčem.

K sodelovanju na koncertnem odru pa je pritegnila tudi številne tržaške in goriške soliste in ansamble z namenom, da razvije v polni meri koncertno dejavnost domačih glasbenih reproduktivnih sil. Najpomembnejši činitelj pri snovanju lastne koncertne politike je danes orkester Glasbene Matice. Njegovo rojstvo predstavlja mali šolski orkester, ki je bil ustanovljen v šolskem letu 1951/52. Iz začetniškega, priložnostnega, instrumentalnega ansambla se je tokom let razvil v kvaliteten orkester. Leta 1955 se je prvič predstavil s pomembnejšim delom — s Haydnovo «Vojaško simfonijo». Naslednje leto izvede skupno s pevskim zborom «Slavko Štamparjev» Sattnerjevo kantato «Jeftejeva prisega». Z njegovim sodelovanjem pripravita Glasbena Matica in Slovensko gledališče v naslednjih letih številne operne predstave v Trstu in v drugih krajih. Številnim gojencem višjih letnikov Glasbene šole je omogočil orkester Glasbene Matice izvedbo javnih koncertnih nastopov ter obenem našemu občinstvu posredoval kvalitetna glasbena dela.

Pri tem moramo spomniti na dve uspehi gostovanj. Prvo je bilo gostovanje orkestra in solistov-gojencev ter moškega pevskega zbora PD «Prosek-Kontovel» v Beogradu leta 1963. To gostovanje je seznanilo jugoslovansko javnost z delom naše osrednje glasbene ustanove, navezalo koristne stike z glasbenimi in kulturnimi krogi v Jugoslaviji, ter povezovalo tudi gostovanja jugoslovanskih glasbenih šol v Trstu. Še isto leto so namreč slušatelji beograjske Akademije za glasbo vrnilo obisk Glasbeni Matici v Trstu. Ob tej priložnosti je prišlo do koristnih stikov med beograjskimi gosti, Glasbeno Matico in tržaškimi konservatorijem «Tartini». V okviru pobud, ki so bile tedaj izražene, spada tudi nedavno gostovanje dijakov tržaškega konservatorija «Tartini» v Beogradu. Lansko leto pa je orkester Glasbene Matice s solisti-gojenci gostoval v Dubrovniku in na Reki kjer je nastopil na «Drugem večeru kulturne dejavnosti Slovencev v Italiji». Pri svojih gostovanjih je orkestralni ansambel Glasbene Matice častno zastopal kulturno delo zamejskih Slovencev ter prejel za svoja izvajanja laskava priznanja jugoslovanskih glasbenih kritikov.

Novo obdobje v razvoju orkestra Glasbene Matice pomeni njegov nastop pri otvoritvi Kulturnega doma, ki je našemu občinstvu še živo v spominu. Slovenski koncertni hram je v bližnji preteklosti omogočil orkestru Glasbene Matice že pet nastopov: poleg koncerta, pri katerem sta sodelovala tudi pevski ansambel «Jacobus Gallus» in «Prosek-Kontovel» ter flavist Fedja Rupel tudi tri koncerte operne glasbe z domačimi peveci-solisti in samostojni simfonični koncert na katerem so bila izvajana dela Mozarta, Haydna in Beethovna — s solistom Rokom Klöpčičem. Pri tem moramo poudariti močan umetniški vzpon tega orkestralnega ansambla, ki je v tako kratkem času uspel poseči po vrhunskih delih simfonične literature. Tako slovenska kakor italijanska glasbena javnost je pri zadnjem koncertu izrekla iskreno priznanje tako ansamblu kakor njegovemu stalnemu dirigentu Oskartju Kjudru, ki ima pri oblikovanju tega, za naše kulturno življenje tako pomembnega korpusa največ zasluge.

Ob pomembnem delu, ki ga je orkester Glasbene Matice že doslej opravil in ob njegovem angažiranju v okviru bodočih prireditev pa je nujno potrebno, da se naljejo za njegovo vzdrževanje vsaj osnovna sredstva, kajti danes deluje brez vsake finančne podpore. Člane veže na skupno muziciranje edine velika ljubezen do glasbene umetnosti in zavest, da s svojim delom izpolnjuje pomanjkanje tiste glasbene dejavnosti v našem kulturnem življenju, po kateri občutimo nujno potrebo.

Danes, ko imamo zopet svoj Kulturni dom, bo nujno treba najti materialna sredstva, ki naj omogočijo izvajanje smotrne koncertne politike, zlasti s perspektivo rednih in na daljši

razdobje določenih prireditev, pri čemer bo poleg gostovanj treba posvetiti posebno pažnjo razvoju lastnih reproduktivnih umetniških sil.

Pred zaključkom naj omenimo, da je Glasbena Matica organizirala tudi glasbena predavanja, pri katerih so poleg priznanih glasbenih muzikologov sodelovali tudi tukašnji glasbeniki.

Ce se ozremo na delo, ki ga je Glasbena Matica opravila v dvajsetih letih po osvoboditvi lahko rečemo, da je bilo dosti pobud in tudi uspehov. Teh pa bi bilo več, če ne bi njeno delovanje ovirale neprestane težave. Manjkalo jih sicer tudi ne bo v bodoče, vendar je Glasbena Matica odločno nadaljevati svojo pot k cilju, ki si ga je zastavila: vsestransko poživiti glasbeno življenje med Slovenci v zamejstvu pri čemer pričakuje, da ji bo slovenska javnost še nadalje naklonjena. Prepričana pa je tudi, da bo pomoč in podpora tistih zdravih sil večinskega naroda ki ne vidi v kulturnem življenju slovenske manjšine neko nevarnost za svoj obstoj, pomagala ustvariti materialne pogoje, ki bodo tudi slovenskim kulturnim ustanovam omogočili neoviran organičen razvoj.

G. D.

Razvoj škedenjske železarne

(Nadaljevanje s 33. strani)

Zato je prihod Italije za Trst predstavljal veliko uganko za vse tiste gospodarske dejavnosti, ki so zrasle zato, da bi služile celotnemu srednjeevropskemu zaledju. Petdeset kilometrov za mestom je nastala meja, za njo pa je začeli nove samostojne države. Za prva povojna leta so pokazala, da se Trstu ne obeta nič dobrega in da se v novi državi porajajo sile, ki ga bodo še bolj ločile od svojega naravnega zaledja. Zavaljala je za 20 let fašizem.

Doigih šest let po končani vojni še vedno ni nihče poskrbel, da bi spravi škedenjsko železarno ponovno v pogon. Tako po končani vojni, se je namreč «Kranjska industrijska družba» znašla v nevdržnem položaju. Njeni obrati so se nenadoma znašli v mejach treh držav: Jesenice, Javornik in Dobrava v Jugoslaviji, Feistritz v Avstriji in Skednjem v Italiji. Zato ji je bilo nemogoče spraviti v najkrajšem času v pogon vse svoje obrate. V Trstu se je medtem ustanovila družba «Società Altiforni e Acciaierie della Venezia Giulia», da bi spravila v pogon škedenjsko železarno. To pa se ni bilo dovolj, ker sta se morali glede imovine sporazumeti italijanska in jugoslovanska vlada. Pogajanja so se zelo zavlekla, tako da se je sivo bel oblak nad Skednjem prvič po vojni pokazal šele leta 1924. Nova družba je bila še precej šibka in je spravila v pogon samo eno visoko peč ter koksarno zato, da bi lahko nudila mestu gorilni plin. Tako je škedenjska železarna životala še precej let, dokler se ni fašistični režim utrdil in začel razmišljati na svoje imperialne pohode.

V teh pogojih bi morala železarna in jeklarska industrija igrati veliko vlogo. Režim je potreboval jeklo za svojih «deset milijonov bajonetov», sestavi je ambiciozen načrt za okrepitev vojne mornarice, ki naj bi zavladala v Sredozemlju nad britanskim ladjevjem, hkrati pa je videl v porajajočem nacionalsocializmu v Nemčiji svojega zaveznika in tedanji zaradi krize izžrpani Evropi. Tako je leta 1931 prišlo v Italiji do preureditve železarske industrije. Tržaška družba je zgnila in njeni obrati pod škedenjsko prešli v sestav velike družbe Iva. Z začetkom gradnje bojnih in drugih vojnih ladij in prestižnih režimskih potniških prekomornikov («Rex», «Conte di Savoia» in drugih) je tudi dež pod Skednjem začelo. Poleg visokih peči so spravili v pogon tudi jeklarne in valjalne. Novi lastniki so stare naprave izkoristili do zadnjega, ničesar pa niso obnovili razen naprav za prečiščevanje gorilnega plina.

Evropa pa je med tem časom drvela v drugo svetovno vojno. Med vojno je škedenjska železarna utrpela nekaj bombnih napadov, ki so hudo poškodovali njene naprave. Tudi po drugi svetovni vojni je železarna preživljala vse politične in gospodarske težave mesta. Toda obrati so začeli polagoma oživljati. Oblaki dima so se ponovno dvignili v nebo in oznanjali, da nekaj v tem delu telesa mestnega gospodarstva vendar živi. Delavci se oklepajo svojega obrata in ga nočejo kar tako spustiti iz rok. Pristanišče hira, ladjedelnice se borijo z velikimi težavami in tudi škedenjski železarni grozi nevarnost, da bo polagoma usahnila, če ne bo nihče poskrbel za obnovo zastarelih in izrabljenih naprav. Razumljivo je, da mesto ne more kar tako mimo te nevarnosti, ki bi spravila na cesto več kot tisoč delavcev, Trstu pa odvzela obrat, ki je odločilnega pomena tudi za pristanišče. Z zanemarjenjem tržaške ladjedelne industrije pa je bilo takoj jasno, da bosta morali gotovo izginiti jeklarne in valjalne. Po dolgi borbi delavcev in mestnih gospodarskih, političnih in upravnih ustanov, je bilo vendar prepričeno, da bi obrate pod Skednjem popolnoma zaprli.

Državna ustanova Italsider je končno sestavila načrte za vključitev tržaškega obrata v okvir proizvodnje velike italijanske železarske industrije. Proizvodnja v škedenjski železarni ni bila v skladu z razvojem železarske industrije v državi. Zato je bilo treba sestaviti nove načrte, ki bodo ustrezali celotnemu ciklusu proizvodnje v vseh italijanskih obratih Italsider.

V tem okviru so začeli rasti pod škedenjem novi obrati. Delovanje obratov pa je namenjeno proizvodnji surovega železa in še posebno železnice palic, ki jih bodo izdelovali s posebnimi novimi sodobnimi napravami z direktnim ulikom iz visoke peči. Vse te in še druge naprave se sedaj gradijo.

Nova dela v obratih pod škedenjem bodo popolnoma spremenila celotno sestavo železarne. Vse kar je starega bo odstranjeno. Za povečanje raznih obratov zasijajo velik del mra, kjer že rastejo nove lope in novo pristanišče. Toda najbolj jasno sliko o tem, kaj sedaj Italsider dela pod škedenjem, imamo lahko samo iz sledenih uradnih podatkov:

V teku letošnjega leta bodo naprave škedenjske železarne

Povojna slovenska glasbena ustvarjalnost na Tržaškem

(Nadaljevanje z 31. strani)

Toda pogledjmo v njuni delavnici. Kakor vsi skladatelji njegove generacije, se je tudi Vrabec najprej in v največji meri posvetil tisti, ne samo na Tržaškem, temveč tudi v ostali Sloveniji najbolj razširjeni veji glasbene dejavnosti — pevskimi zborom. Prav skladbe za zbor so mu prinesle največji sloves in ga afirmirale kot resnega in klenega ustvarjalca. No, v zadnjih dvajsetih letih je napisal morda svoja najboljša zborovska dela, ki mu rizo prinesla le še nadaljnjih dveh nagrad — za «Maocce» v Sarajevu, za «La vedova» v Vidmu — temveč je gotovo največji zadoščenje bilo v tem, da so mu jih izvajali tudi najboljši zbori v Jugoslaviji. Celotno vrsto jih je napisal za mešane, moške in ženske zборе, celo mladinskim je posvetil okoli deset drobnihi pesmi. V teh delih je Vrabec neposreden in iskren, med njegovimi narodnimi pa so nekatere izredno zanimivo prirejene. V vsem se kaže kot izvrsten poznavalec zborovske stavnika.

Do pred nekaj leti smo ga poznali kot izključno zborovskega skladatelja. Toda Vrabec je presenetil z zasnovami tu-

di večjih form: prvič in najbolj s svojo poemo «Tri dobe», za katero je prejel «Premio Trieste». Kasneje je še napisal za orkester prav tako glasbeno pesnitev «Škocijanske jame» in skladbo «Le vkup, uboga gmajna». Svoji izraziti nagrnjenosti do vokalne glasbe je zadalst s kantatami «Zaljubljeno morje» (a capella), «Dve sestri» za ženski zbor in komorni orkester in «Punt» za bariton, zbor in orkester. Čeprav že dosedanje delo uvršča Vrabca med pomembne slovenske in jugoslovanske skladatelje, vendar se zdi, da bodo nova skladateljeva snovanja dosedanje delo še obogatila.

Pomembnost delovanja Pavla Merkuja se izraža v dveh smereh: v ustvarjalnem delu in v glasbeno publicističnem udejstvovanju.

Kot skladatelj je Merku zaozsegel področja vokalne, komorne in orkestralne glasbe. Njegova dela na prvi mah poslušalca osupnejo, toda čim pogosteje jih poslušamo, tembol nas osvajajo in zaživijo v ras. Zlasti se nam skladatelj približuje po svoji pristno razpoložljivi toplini v nekaterih samospevih. Učinkovito delujejo tudi nekatere klavirske skladbe. Po svojem čustvenem utripu nagnjen k liričnim razpoloženjem, v sferi intimnega doživljanja, se nam skladatelj prav v teh ir nekaterih komornih delih predstavlja umetniško morda najbolj izrazit in neposreden. Vse njegovo dosedanje delo izpričuje skladatelja nevsakdanje ustvarjalnosti, ustvarjalca, od katerega smemo pričakovati še veliko.

Med vokalnimi deli je napisal «Tri lirčne pesmi», «Pet samospevov», «Otroške pesmi», «Opoldanski psalmi», kantato «O detomirliki Mariji Farrar», ciklus «Kadar gre romar» in kantato za recitatorja, moški zbor in orkester «Eno besedo». Na komornem področju je ustvaril Quartetto breve, Klavirski trio, Sonato za violino in klavir, Sonatino za oboo in klavir, Ricercare za violino, violo in violončelo, Romanco za fagot in klavir, Divertimento za flavto, dva klarineta in fagot ter dve skladbi za flavto in kitaro. Za klavir pa so: Sonata, Pezzi minuscoli, Dve glasbeni vezili, Dva preludija in fugi, Astrazioni, Diversione in melodia. Poznan je njegov Concerto lirico za klavir in orkester, dalje Concerto za mali orkester, Baročna uvertura in Glasba za godala.

Zivo zanimanje vzbujajo Merkujevi članki in študije, v katerih razpravlja o problematiki sodobne glasbene ustvarjalnosti. Pri tem je izprizical izreder: dar ostrega opažanja in ocenjevanja, s čimer znatno pomaga napredku sodobne glasbe.

Kakor vidimo, se je v zadnjih letih pri teh dveh skladateljih pokazala težnja za ustvarjanje instrumentalne oziroma komorne in simfonične glasbe. No, pri tem je razveseljivo dejstvo, da se je prav v tem času formiral orkester Glasbene Matice, ki bo lahko močna spodbuda za nadaljnji razvoj simfonične ustvarjanja. V tem pogledu utegne odigrati zelo pomembno vlogo.

To so torej dela, nastala v obdobju zadnjih dvajset let, in njihovi avtorji, ki so živeli in delovali ali še sedaj delujejo v Trstu. Ce bi se namreč ozrli še na tiste skladatelje, ki so sicer iz Trsta, a delujejo izven njega, bi morali dodati še nekaj osebnosti, ki so v istem razdobju dali pomembna glasbena dela.

Mirko Polič je pred prvo svetovno vojno deloval in uvedel redne operne predstave v Narodnem gledališču v Trstu. V Ljubljani, kjer je vrsto let stal na celu Opere, je po osvoboditvi napisal dve operni deli: «Mati Jugovjevi» je doživela prav v tej operi svojo prvo izvedbo 1947, dočim je bila premiera druge «Deseti brat» isto tam leta 1951.

V Trstu je bil rojen tudi eden najbolj popularnih zborovskih skladateljev pri Slovencih v zadnjih štiridesetih letih, Vasilij Mirk, avtor znamenite Na trgu, Katrice in drugih. Tu di po vojni je v Ljubljani, kjer je deloval do svoje smrti, napisal več zborovskih skladb ter nekaj instrumentalne glasbe.

Iz Trsta je tudi Karol Pahor, ki mu je v vrsti skladb za orkester najbolj uspela Koncertna etuda za klavir in orkester, med njimi je znana tudi «Istrijanka». Napisal je še vrsto skladb za razne komorne sestave: med klavirskimi deli se odlikuje Slovenska suita in Mladinske klavirske skladbe; izmed mnogih zborov, ki so nastali v tem času, pa se je uvrstil med vrhunska tovrstna dela «Očenaš hlapca Jerreja».

Dr. Danilo Svara, operni dirigent in profesor na Akademiji za glasbo v Ljubljani, je napisal III. simfonijo in Simfonijo in modo istriano, uverturo «Borec» in drugo; med komornimi deli je nekaj izrednih. Nastalo je tudi nekaj zborovskih pesmi in vrsta samospevov. Največji deli pa sta operi «Veronika Deseniška» in «Slovo od mladosti» (Prešeren), od katerih je prva doživela svojo prvo uprizoritev leta 1946, druga pa leta 1953 v Ljubljanski Operi.

To naj bi bil kratek oris ustvarjalnega dela tržaških skladateljev v zadnjih 20 letih, napisan na osnovi razpoložljivega materiala in podatkov, ki jih je bilo moč zbrati v sorazmerno kratkem času.

I. S.

Vrnil se bom

Vrnil se bom z obrazom
večernega sonca, zmučen
in čist od poti. Besede
bodo dišale po kruhu
in domačem vinu,
ko si boste podajali mojo dlano
kakor drag spomin — tu
je bilo vse zapisano,
boste rekli.

Mrmram staro pesem, ki jo bomo
peli, in vem:
tudi zdaj jo pojeate, žilavi
in nezmljivi, težki
od zemlje in od gneva, zbrani
kakor vselej
ob prijateljski besedi
in poizni kletvi.

MIROSLAV KOŠUTA

40 let posvečenih ilustriranj slovenskega tiska

(Nadaljevanje z 32. strani)

knjiga. Zaradi njegove poštovanosti in iznajdljivosti v tisku so dobile naše šole leta 1955 prvo knjigo v osmih barvah poleg črne, ki so pa bile natisnjene le z dvakratnim tiskanjem, kakor je dovolj eno od solških oblasti odobreni pravcn. Za honorar, ki so ga določili za 16 slik, je Bambič napisal 79 dvobarvnih ilustracij in uredil berilo tako, da učencu med branjem ni treba obračati strani. To je knjiga «Mlado cvetje», berilo za drugi razred ljudskih šol. Na enak način (in za enak honorar!) je leta 1956 ilustriral drugo solško knjigo v barvah. To je priložnik «Maurica» s 103 risbami. Manj bogato so ilustrirane pomožne knjige za 3., 4. in 5. razred. «Naša pot» (1963). Vse pa imajo res lepo izdelane barvane platnice. Morda se velik del tistih, ki to berejo, ne bo zavedal, kaj je Bambič s tem poštovanim delom za našo solsko mladino napravil. Poleg kulturnega pomena, ki ga ima tako delo že samo na sebi, ta mladina ne bo imela skromne solske knjige v primeri z razkošno opremljenimi knjigami italijanskih sošolcev.

Bambič je skušal založnikom vedno tudi gmočno pomagati, tako da je risbe terezoval v linoleju, kakor npr. ovitke za dve izmed Jevnikarjevih «Vsebin leposlovnih del», za mesece v Kolektarju Kmečke Banke za leto 1959 in istega leta za «Jadranski Kolektar», kjer je čelne podobe mesecev narisal na isti način, to je pokončno. Omembe vredni so veliki linorezi v pravičnih številkah «Novega lista», v «Mladiki» in drugod. Seveda ne smemo pozabiti na Bambičeva dela v «Primorskem Dnevniku» in v njegovi šaljivi prilogi «Brivcu». Mladini je gotovo ostala v spominu otroška slikanica «Fišički», pred to pa še slike k Finžgarjevemu romanu «Pod svobodnim soncem». Ilustriral je tudi roman «Petrolej» v goriški «Soči», za katero je izdelal tudi čelni napis. Neketo je še drobnejša ilustrativnega dela, ki ga je Bambič izvršil za tisk na Primorskem, tako npr. platnice «Krnjčič», slike za molitvenik «Kristus, kraljuj» in za knjigo slovenskih skavtov, dela v literarni prilogi bivše «Demokracije», v «Utripih» itd. To je pač zadosten dokaz, kako važno je bilo do danes Bambičevo delo v zamejskem Primorju, če je moglo dvigniti slovenski tisk vsaj do dostojne višine v primeri s tiskom italijanskih sosedov. Dejali bi, da je Bambič v «Galebu» postavil spomenik svoji ilustraciji. S tem pa ne menimo, da je Bambičeva ilustracija umrla, bojimo pa se, da umira. V zamejskem Primorju namreč počasi, a vztrajno dobesedno izhlapevajo nove možnosti dela za naše ilustratorje. V tisk gre vedno manj gradiva, zlasti knjig; v časopisih fotografija izrinja ribo in celo v «Galebu» so začeli prevladovati ljubljanski slikarji. To so dejstva, v katere bi se bilo treba nekoliko globlje zamisliti, kljub temu pa lahko zaključimo, da smo v tem primeru vsaj do neke mere potisnili v stran prepovor: «Nemo propheta in patria».

M. D.

Nekropola zebrastrage rodu

(Nadaljevanje s 30. strani)

nih prvin; a ognil sem se sentimentalni zasedi. Pri tem mi je gotovo najbolj pomagala vrsta kolesarjev, ki so zadnjič potni in upehani dirkali skozi vas, medtem ko sem jaz zbrano opazoval, kdaj se bo od poglavitne prometne žile odcepila naša planinska pot. Prevelik razloček je bil med njimi in množico, ki je pozdravljala kolesarje, in mano.

Camping pa ni nič kaj prida.

Ustavil sem se daleč od šotorov in vozil; prostora je dosti, tako da sem ob robu travnika sam, ko snemam desni sedež in napihujem Pirellijovo blazino, da si pripravim ležišče. Neštetokrat sem zadnja leta v počitniškem času ponovil te gibe, zvrnil zadnje naslonjalo, postavil na sredo upogljivi stoček, naravnal nabuhlo posteljo, razvijal rjuhi, ju potem spovdijal volneni koc. Da, ponovil sem to neštetokrat od Alp do Amsterdama in od Amiensa do Tübingena, a tukaj je to vedno opravilo postalo obred. Ob skromni svetlobi, ki prihaja izpod ogledala, si v tesnem prostoru postiljam z zavestnim občutkom ljubosumnja nad pridobljeno prostostjo. Saj priznam, že večkrat sem okusil to slast, a zdaj, tukaj, ob vznožju pobočja s tistimi pašni se prebujen z vsemi in z vsakim posameznim vlaknom, iz katerih sem sestavljen... Obenem se v tem trenutku zavedam, da s tem nomadstvom ne bežim od skupnosti, ampak si zmeraj znova ograjujem prostor, kamor skupnost nima pravice vtikati svojih grobih prstov. Prav gotovo, to je spet neke vrste ujetost, majhna ujetost v primeri z neznanjsko veličino taborišče apokalipse; a mislim, da sem že oddal živim spodročje tistih, ki so pred mojim očmi postali pepel, zato naj mi bo dovoljeno, da se predam poklicu samotnega popotnika.

Sedim na sedežu, poleg mene je pripravljeno ležišče. Zavrel sem si mleko in namazal prepečenec z maslom; skušam obno-

viti okus, ki ga je imela tam zgoraj za prst debela palčica margarina, a duh vogaškega mleka, ki se kadil iz posode, odpodi sence preteklosti. In jaz dovolim, da jih odganja, zakaj ni mogoče spajati odmrle celice z živimi. In ko srkam toplo mleko, imam pred očmi planino pod Krnom, kjer smo po vrnitvi z vrha slastno pili pravkar pomoleno mlečno tekočino. Morebiti ni bilo res, ampak se nam je samo zdelo, da diši po murkah, vendar smo, ko smo srebal tisto mleko, čutili, da je kreplimo s piščajo svobodnih planin za boji proti črnemu terorju. Niti v sanjah pa nismo mogli slutiti, s kakšno planino bomo morali zamenjati tolimske strmine.

Ugasil sem lučko pod ogledalcem. Sedim v temi in opazujem šotore; skoraj vsi so oviti v mrak, samo iz enega uhaja širok pas svetlobe, ob katerem se spominim košatega lisčjega repa, ki ga je ujel moj leviz žaromet na križišču pred Stanjelom. Na levo sedel skupnica pred šotore, kakšne narodnosti so. Pa tudi njena pomena, če so Holandci namesto Norvežanov; pripeljala jih je potreba, da se zavejo sožitja z naravo, in zdaj prisluskujejo njeni tih skrivnostni oddaji. Morebiti so celo prišli sem zavojijo tistih paštnov tam zgoraj, tako da se bodo tiste podobe ujele v njihove sanje, vez z alžasko naravo pa se bo takrat pretrela. Mogoče pa se je pretrela že zdaj in ju bodo spet našli, ko bodo odšli od tod, ko bodo daleč od tega znamenitega ozračja, ko bodo spet ob fjordih, ob tulipanih, pod lopatami vetrnih mlinov. Da, verjetno se jim bo šele takrat razvezala dvojna skrivnost te zemlje, ki zdaj močje zaslanja blatnena bivališča nomadov dvajsetega stoletja.

(12 popotnih zapiskov 1964).

B. P.

KAKO SE JE GIBAL SALDO TRGOVINSKE BILANCE MED ITALIJO IN JUGOSLAVIJO V POVOJNIH LETIH

	(*) Saldo v korist Italije	Saldo v korist Jugoslavije
1946		221,0
1947		1.322,9
1948	2.584,0	
1949	5.559,4	
1950	3.747,0	
1951	7.118,6	
1952		1.302,8
1953	3.615,7	
1954		1.967,3
1955	14.223,3	
1956		2.854,8
1957	15.392,2	
1958	5.965,6	
1959	3.324,0	
1960	15.726,7	
1961	38.903,5	
1962	6.292,7	
1963		30.404,2
1964	24.254,6	

(*) Saldo v tekočih lirah Vir: Osrednji zavod za statistiko (ISTAT): mesečni bilten zunanje trgovine.

E. F.

OBČINA PULJ

(Nadaljevanje s 29. strani)

30.4.1906, Baredine. — 6. Brasolo Mario, di Mario, 27.9.1927, via De Amicis 8. — 7. Cassalier Giuseppe, di Giuseppe, 21.4.1927, Ragosa. — 8. Cindar Vintar, di Vintar, 13.2.1892, via Battisti. — 9. De Cicco Donato, di Giovanni, 23.1923, Carsovia Scarlatina. — 10. Flego Giovanni, di Matteo, 27.1904, Gardossi. — 11. Furlan Elio, Romano, 18.1.1921, via Battisti. — 12. Giacovani Giovanni, fu Giacomo, 31.8.1903, Oscurus. — 13. Giorgi Giovanni, fu Giorgio, 4.7.1904, Villa Gardossi. — 14. Lubiana Giovanni, di Giovanni, 14.3.1900, via Lubiana. — 15. Marconci Enrico, fu Antonio, 13.3.1899, Bitali. — 16. Monica Amorino, Antonio, 11.11.1927, Piazza Gavour. — 17. Monica Giovanni, Pietro, 3.2.1912, via Sauri 21. — 18. Perosa Antonio, Pietro, 1.9.1918, Oscurus. — 19. Pinca Andrea, Giovanni, 30.11.1927, Martiri Istriani. — 20. Potleka Giuseppe, di Futola, 6.9.1907. — 21. Prefara Servolo, di Servolo, 7.5.1927. — 22. Rusconi Attanasio, fu Paolo, 24.7.1900. — 23. Sinelli Giovanni, Guerrino, 31.1.1927, Bibali. — 24. Stefani Pietro, Antonio, 19.6.1907, Donato Ragola. — 25. Zogani Antonio, di Domenico, Villa Gardossi, 1.8.1954, via Gardossi. — 26. Moratto Luigi, di Antonio, Bule, 3.5.1929, Piazza Gavour. — 27. Rusconi Adamo, di Nicolò, Tribano di Bule, 2.10.1924, Tribano.

OBČINA KANFANAR

1. Buri Giovanni, fu Martino, 8.7. 1902, Kanfanar, villa Oretti 4. — 2. Pocialaz Simone, di Simone, 10.11.1925, Kanfanar, villa di Rovigno 207. — 3. Pussar Antonio, di Martino, 25.2.1927, Kanfanar, villa Cocilli 9. — 4. Furetti Giuseppe, 1927, Kanfanar.

OBČINA VIŽNJAN

1. Ivancich Angelo, Giuseppe, 11.12.1915, Jadrucchi 1. — 2. Gasparini Giovanni, fu Simone, 10.11.1892, Decchi 6. — 3. Gasparini Marco, Marco, 9.11.1897, Cerian 1. — 4. Ivich Tomaso, Antonio, 3.12.1912, Rafiaelli 10. — 5. Labignan Giuseppe, fu Giovanni, 13.1.1895, Via 13 Novembre 94. — 6. Legovich Giovanni, fu Giovanni, 10.4.1898, villa Corvelich S.G. 22. — 7. Mattiaschi Giovanni, Nicolò, 4.9.1904, Via Capiera 171. — 8. Mattich Ettore, Santo Giovanni, 4.2.1913, villa Vascozzi, 15. — 9. Match Emanuele, Marco Isidoro, 12.8.1923, villa Vascozzi 7. — 10. Mastre Ricciotti, Antonio, 23.6.1911, Via Roma. — 11. Orliko Stefano, fu Pietro, 16.16.1910, villa Smeburi 12. — 12. Paladin Mauro, fu Matteo, 21.11.1905, villa Benzoni 2. — 13. Paladin Angelo, fu Matteo, 4.5.1905, villa Benzoni 2. — 14. Paulovich Pietro, fu Giuseppe, 3.5.1906, Via Raffelli 5. — 15. Percot Antonio, fu Antonio, 1.11.1889, villa Percoti 8. — 16. Percot Antonio, Stefano, 1.1.1905, villa Percoti 1. — 17. Percot Giovanni, Stefano, 24.3.1927, villa Percoti 18. — 18. Prezn Giovanni, fu Simone, 13.10.1899, villa Zorici 10. — 19. Pullin Antonio, fu Matteo, 31.3.1899, Via O. Miami 93. — 20. Pullin Valerio, fu Matteo, 5.2.1899, villa Corti S.M. 1. — 21. Pisker Domenico, fu Domenico, 14.4.1900, Nardellebotte 4. — 22. Radessi Antonio, Antonio, 20.10.1894, villa Percoti 6. — 23. Radessich Pietro, Matteo, 22.9.1902, villa Capuero 197. — 24. Rittossa Giovanni, fu Agostino, 31.10.1901, villa Marco 5. — 25. Rittoso Giovanni, Giuseppe, 1.10.1923, villa Barica 10. — 26. Segan Antonio, fu Giovanni, 10.4.1921, villa Zaicic 6. — 27. Selar Giovanni, fu Pietro, 7.11.1909, Montesire 29. — 28. Sinacchi Stefano, fu Stefano, 13.3.1902, Sinacchi 5. — 29. Sinacchi Pietro, fu Giovanni, 21.4.1902, Via Forno 51. — 30. Sinovich Stefano, fu Matteo, 17.7.1892, Soltune 104. — 31. Sirocich Matteo, fu Simone, 10.9.1897, villa Ausici 4. — 32. Stifanich Tomaso, fu Giovanni, 1.3.10.14, villa Tripoli 3. — 33. Vellich Giovanni, fu Giovanni, 20.8.1920, villa Velli 11. — 34. Zudech Umberto, Giovanni, 21.1.1923, Via S. Marco 158. — 35. Gasparini Agostino, fu Simone, 6.11.1902, villa Cerian 4. — 36. Gasparini Nicolò, fu Antonio, 15.10.1901, Villa Cerian 12. — 37. Gasparini Pietro, fu Giovanni, 6.1.1902, villa Cerian 16. — 38. Sinovich "Bassicle" Luca, fu Stefano, 6.5.1900, villa Sinosi 18. — 39. Jugovac Gabriele, di Matteo, 8.3.1908, villa Fabaz 5. — 40. Racovaz Biagio, fu Antonio, 3.2.1908, villa Maretti 2. — 41. Pilato Antonio, fu Giovanni, 4.8.1904, villa Zenodraghi 1. — 42. Decovich Giovanni, fu Giovanni, 13.3.1928, villa Zorici 7. — 43. Legovich Angelo, di Pietro, 2.3.1906, villa Benzoni 10. — 44. Poleis Pietro, fu Giovanni, 21.1.1900, villa Marco 29. — 45. Pullin Antonio, fu Antonio, 17.2.1911, villa S. Marco 15. — 46. Zago Giuseppe, fu Giacomo, 23.8.1900, villa Sterpuzzi 17. — 47. Voric Bernardo, Antonio, 20.5.1905, villa Boricci 5. — 48. Mattich Gregorio, Giovanni, 9.3.1902, villa Vascozzi 2. — 49. Decovich Antonio, fu Giovanni, 28.1.1905, villa Zorici 16. — 50. Corvelich Giovanni, Nicolò, 7.5.1907, villa Corvelich 16. — 51. Gamba Giovanni, fu Giuseppe, 7.11.1900, villa Sterpuzzi 5. — 52. Fabaz Zardo Vladimiro, fu Pietro, 1.1.1909, villa Fabaz 157. — 53. Fabaz Gaetano, fu Stefano, 16.8.1908, villa Fabaz 11. — 54. Fabaz Voitech, fu Angelo, 23.2.1901, villa Fabaz. — 55. Fabaz Stefano, fu Antonio, 16.7.1899, villa Fabaz 8. — 56. Fabaz Erminio, fu Matteo, 15.4.1908, villa Fabaz 7. — 57. Decovich Rodolfo, fu Giovanni, 23.11.1901, villa Zorici 18. — 58. Decleva Giovanni, fu Pietro, 9.5.1898, villa S. Marco 2. — 59. Dantignana Angelo-Giuseppe, fu Matteo, 22.8.1885, via del Forno 61. — 60. Cocianich Antonio, Antonio, 10.5.1901, villa Radovani 22. — 61. Cocovich Emilio, fu Pietro, 23.1.1913, villa S. Marco 26. — 62. Cossetto Paolo, Giovanni, 23.7.1906, villa Cossetti 2. — 63. Cossetto Benedetto, Giovanni, 9.7.1923, villa Cossetti 1. — 64. Chervatin Gino, Antonio, 16.4.1928, villa Bachicci 3. — 65. Chervatin Vito, Francesco, 12.2.1912, villa Radovani 10. — 66. Carvelich Giuseppe, fu Antonio, 9.7.1907, villa Cortea S. Gio. 16. — 67. Carvelich Renato, Antonio, 2.10.1928, villa Cortea S. Gio. 16. — 68. Carvelich Simone, fu Simone, 14.3.1923, villa Dichi 9. — 69. Cortea Giovanni, Stefano, 26.12.1901, villa Cortea S. G. 14. — 70. Candiella Pietro, Antonio, 29.1.1919, via del Forno 64. — 71. Brecevic Angelo, fu Giovanni, 3.2.1908, villa E. Miti 17. — 72. Ban Giovanni, Matteo, fu Antonio, 9.5.1898, villa Capra 203. — 73. Bernes Pietro, Pietro, 26.6.1927, villa Benzeni 1. — 74. Bernabich Marco, fu Paolo, 17.12.1895, villa S. Marco 31. — 75. Bernes Francesco, Matteo, 10.11.1902, via 13 Novembre 81. — 76. Babudro Idilio, Pietro, 23.11.1907, via Capra 198. — 77. Denich Giovanni, fu Giovanni, 4.7.1898, villa Rocchicci 2. — 78. Legovich Giovanni, fu Antonio, 28.9.1893, villa Rocchicci 11. — 79. Pullin Agostino, fu Pietro, 28.9.1893, via G. Verdi 120.

OBČINA VIŽINADA

1. Voivoda Rodolfo, fu Matteo, 3.7.1905, S. Domenica di Visinada 107. — 2. Ardesi Andrea, Giovanni, 9.10.1927, villa Ferenci 24. — 3. Cociani Vincenzo, fu Antonio, 3.7.1903, villa Bernobi 30. — 4. Beaco Angelo, fu Giovanni, 11.12.1895, villa Cerclada 23. — 5. Beaco Antonio, Emanuele, 19.9.1927, villa Cerclada 21. — 6. Beaco Giovanni, fu Matteo, 12.3.1898, villa Cioli 6. — 7. Declich Giovanni, Giovanni, 16.7.1904, Visinada N. 236. — 8. Bernobi Antonio, Luca, 11.5.1907, Castelli di Visinada via Bernobi 29. — 9. Brecevic Ferdinando, Giuseppe, 15.5.1908, Zetanti 23. — 10. Albanese Giorgio, nando, Giuseppe, 22.4.1900, S. Domenica 120. — 11. Cociani Ireneo, fu Antonio, 3.7.1903, Castellier di Visinada villa Cociani 13. — 12. Cova Giovanni, fu Matteo, 23.4.1898, Villa Cova 2. — 13. Cociani Giulio, Gregorio, 6.9.1927, Villa Valenti 10. — 14. Cociani Remigio, Rodolfo, 2.10.1927, Villa Cociani 7. — 15. Dechi Pietro, 14.9.1901, Castell. 75. — 16. Debrilli Giuseppe, fu Giovanni, 22.4.1900, villa Valenti 13. — 17. Debrilli Giuseppe, fu Antonio, 29.6.1909, Verban Vagrella 11. — 18. Ferrarin Giovanni, Giovanni, 7.11.1906, S. Domenica 46. — 19. Ferenzi Angelo, fu Matteo, 31.1.1911, villa Ferenzi 2. — 20. Giustini Stanislao, Massimiliano, 23.5.1908, Villa Valenti 21. — 21. Grimada Giuseppe, fu Andrea, 11.10.1901, Via Adia 5. — 22. Legovini Guiozav Giovanni, fu Giuseppe, 1.12.1890, Cioli Valenti 4. — 23. Legovini Giovanni, 2.5.1890, Cioli Valenti 4. — 24. Laudara Giovanni, fu Antonio, 30.5.1905, Bernobi 10. — 25. Legovini Giovanni, fu Antonio, 6.5.1903, villa Cuchci. — 26. Labazin Giuseppe, fu Giovanni, 6.7.1902, S. Domenica 144. — 27. de Fachinetti Michele, Almergo, 22.7.1928, piazza M. de Fachinetti 8. — 28. Poretto Giovanni, fu Michele, 11.5.1906, Villa Baldassi 13. — 29. Radoslavo Pietro, fu Giuseppe, 30.8.1899, Montona via Cecolli 32. — 30. Pietro, fu Antonio, 23.2.1904, Via A. Petronio 16. — 31. Zusanetti Giuseppe, Matteo, 20.12.1910. — 32. Pilato Angelo, fu Giovanni, detti Giorgio, fu Antonio, 20.12.1910. — 33. Orrù Felice, fu Fortunato, 19.2.1892, Villa Lassi 9. — 34. Visintin Matteo, 29.7.1891, Vagnarella 18. — 35. S. Carlo 1. — 36. Visintin Felice, 29.7.1891, Vagnarella 18. — 37. Levalico Luigi, 4.1.1922. — 38. Brattoni Antonio, fu Michele, 15.3.1901, Sabadini 1. — 39. Bernesi Severino, 4.12.1927. — 40. Domenevia 5. — 38. Simeoni Antonio, fu Paolo, 19.5.1904, Lessi 8. — 39. Fattori Giulio, fu Giovanni, 23.1.1901, Pimenica 40. — 40. Grison Giovanni, fu Giovanni, 29.12.1905, Zudech 38. — 41. Cociani Gasparino, 24.2.1916, Castell. 34. — 42. Visintin Domenico di Antonio, 24.8.1901, Mastelliti 2. — 43. Banovaz Giovanni, 16.7.1927, Corridico 70. — 44. Covacci Pietro, Visinada.

OBČINA LABIN

1. Zenzzerovich Carlo, fu Pasquale, 11.2.1890, via Carcoita 8. — 2. Gobbo Antonio, fu Giovanni, 29.4.1906, via Sturmani 412. — D'Anti gnana Giovanni, fu Giovanni, 29.4.1906, via Sturmani 412. — Sirocich Giacomo, fu Antonio, 7.2.1893, villa Scavozzi 598. — Cocianich Cirillo, Antonio, 4.2.1913, via Cappello 69. — Cocianich Giovanni, fu Giovanni, 29.12.1905, Zudech 38. — 41. Cociani Gasparino, 24.2.1916, Castell. 34. — 42. Visintin Domenico di Antonio, 24.8.1901, Mastelliti 2. — 43. Banovaz Giovanni, 16.7.1927, Corridico 70. — 44. Covacci Pietro, Visinada.

OBČINA OPRTALJ-PORTOLE

Benci Agostino, Andrea, 22.1.1893, via Rumeni 412. — D'Anti gnana Giovanni, fu Giovanni, 29.4.1906, via Sturmani 412. — Sirocich Giacomo, fu Antonio, 7.2.1893, villa Scavozzi 598. — Cocianich Cirillo, Antonio, 4.2.1913, via Cappello 69. — Cocianich Giovanni, fu Giovanni, 29.12.1905, Zudech 38. — 41. Cociani Gasparino, 24.2.1916, Castell. 34. — 42. Visintin Domenico di Antonio, 24.8.1901, Mastelliti 2. — 43. Banovaz Giovanni, 16.7.1927, Corridico 70. — 44. Covacci Pietro, Visinada.

OBČINA BALE

1. Basusco Michele, Matiso, 18.6.1927, XX Settembre 4. — 2. Dalberto Argeo, fu Giovanni, 23.7.1927, XX Settembre 31. — 3. Florido Stelio, Domenico, 1.6.1927, Roma 23. — 4. Godina Giovanni, Giovanni, 26.3.1920, C. Cavour 3. — 5. Mauleni Giordano, Giuseppe, 6.3.1926, v. Dante 3. — 6. Sllvi Domeno, Giuseppe, 14.2.1927, via Garibaldi 25. — 7. Barinoli Lorenzo, Ugo, 11.8.1922, XX Settembre 15. — 8. Falazio Francesco, fu Pietro, 2.6.1916, via Carducci 1. — 9. Fioretti Remigio, Giuliano, 25.11.1927, Castello 10. — 10. Patrovicchio, di Pietro, 13.12.1919, S. Nicolò 7.

OBČINA CHIOGGIA

Lazzari Giuseppe, di Giovanni, 8.5.1908, Chioggia.

OBČINA CARBONIA

Cazzuola Antonio Oreste, di Giuseppe, 6.1.1920, P. Piemonte 28.

OBČINA CANOSA DI PUGLIA

Bucci Savino, di Vito, 24.3.1902, Canosa, v. S. Galuppi 20.

OBČINA GIULIANOVA

Speranza Giuseppe, Filippo, 25.4.1909, Via Tripoli 4.

OBČINA IONIA

Costanzo Giovanni, Orazio, 24.6.1910, Lungomare Pantano 113.

OBČINA CATANIA

1. La Spina Giacomo, Salvatore, 13.3.1908, Catania, v. Plebiscito 558. — 2. Rando Michele, Salvatore, 10.6.1910, v. Carnazza Ancara 7.

OBČINA CAVAZZO CARNICO

Pippo Umberto, Antonio, 28.10.1914, Cavazzo Carnico, Monte Grappa.

OBČINA BOLOGNA

Marini Pietro, di Saturnino, 3.8.1909, Vicenza.

OBČINA BOVISIO

Mauri Pietro, fu Girolamo, 9.12.1891, via 4 novembre 7.

OBČINA BOVOLENTA

Famarato Davino, di Vincenzo, 19.2.1903, Garibaldi 86/A.

OBČINA S. STINO DI LIVENZA

Artico Agostino, Pietro, 22.7.1891, S. Stino di Livenza, Riviera 15.

OBČINA THIENE

Bettonin Giuseppe, fu Giuseppe, 17.5.1918, Thiene, via del Prete 4.

OBČINA TIVOLI

Guadagni Nicolò, Silvia, 1.11.1912, Tivoli viale Roma 14.

OBČINA VILLA S. MARIA

Di Cicco Giuseppe, Vincenzo, 6.1.1907, Villa S. Maria Siera Corocido.

OBČINA VERONA

Franchini Gelsomino, Liliano, 9.8.1911, Verona, P. Med. Campagna 3.

OBČINA VITTORIA

Muscia Rocco, Giovanni, 23.7.1913, Vittoria, Vicenza 52.

OBČINA VIAREGGIO

Micheli Vincenzo, Giocondo, 8.5.1917, Viareggio, via Zanardelli 34.

OBČINA MORTARA

Raimondo Fani, di Michele, Salesino 3.8.1911, Mortara, via Mazzini 9.

OBČINA RAZNE OBČINE

1. Fabiani Olga, Giuseppe, 15.11.1927, MONRUPINO-VERGOLIANO 8. — 2. Lokar Francesco, 1904, AIDUSSINA, v. L. Arde, 24. — 3. Brigi Mario, fu Gregorio, 15.3.1903, MONRUPINO — VOGLIANO 24. — 4. Venza Vincenzo, Salvatore, 24.11.1916, RIMINI, via F. Bandiera 14. — 5. Uzzi Tullio, Raffaele, 5.9.1904, LODI, corso Adda 7. — 6. Pavlica Giuseppe, fu Francesco, 10.3.1904, RIFEMBERGO, via Trieste 122. — 7. Andolfi Carlo Alberto, Carlo, 23.4.1910, LIVORNO. — 8. Ricci Claudio, Badolico, 13.1923, MILANO, via Gallasole 351. — 9. Mezzoli Nicolò, Giuseppe, 15.1.1912, MILANO, via Armadori 15. — 10. Salato Errieco, Ciro, 20.12.1908, ROMA, via Eritrea 91. — 11. Villi Bruno, fu Faustino, 4.6.1924, POMARDO, v. G. Garibaldi 22. — 12. Scullina Italo, Attilio, 5.11.1921, MAHIANO, via Dante 257. — 13. Pedri Carlo, Giovanni, 4.11.1924, Pomaroli (TRENTO). — 14. Tabaldini Luigi, fu Giovanni, 11.5.1913, BARBANA D'ISTRIA, via Magnaduzzi 9. — 15. Currelich Giovanni, Antonio, 21.12.1913, BOLOGNO, via Mazzonini 21. — 16. Currelich Giovanni, 1893, Sutto (FIUME). — 17. Currelich Giulio, Angelo, 2.6.1913, L'ANO 60. — 18. Ribarich Francesco, Francesco, 3.10.1893, BOGLIUNO, via Gorega 12. — 19. Lorenzin Attilio, Antonio, 24.8.1926, ABBAZIA, via Mattiughe 240, Volosca. — 20. Wertheim Edoardo, fu Tomisio, 7.7.1919, ABBAZIA, via Lungomare R. E. Velosca 231. — 22. Brez Giovanni, fu Giovanni, 19.2.1908, ARONA, via Mazzonini 21. — 23. Posca Umberto, Umberto, 23.8.1920, ARSIZIA, via Mazzonini 21. — 24. Dalmonte Michele, Michele, 21.1.1913, BARBANA D'ISTRIA, villa Cancellieri. — 25. Creglia Giovanni, Giovanni, 19.3.1913, CASTELNUOVO D'ARSA, via Garibaldi 18. — 26. Laghina Martino, fu Martino, 31.8.1906, BARBANA D'ISTRIA, via Magnaduzzi. — 27. — Oravich Michele, Giuseppe, 11.5.1913, BARBANA D'ISTRIA, via Magnaduzzi 9. — 28. Oravich Natali, Giuseppe, 19.12.1908, BARBANA D'ISTRIA, via Magnaduzzi 9. — 29. Spouba Giovanni, fu Biagio, 22.5.1896, GIMINO, Fasanza 51. — 30. Sma Antonio, fu Marco, COSTERLIGO 67, Comune di Isola. — 31. Sinconi Pietro, fu Antonio, 25.11.1908, SIRANO, via SICCOLE 966. — 32. Matlika Renato, Francesco, 31.1.1915, SAGRADO, Acquedotto 7. — 33. Milton Michele, 31.1.1894, SPIRIT, via Com. Fed. C.S. 10. — 34. Aguzzari Milan, fu Vladimir, 16.8.1896, SPLIT, Omska 22. — 35. Santucci Antonio, Salvatore, 15.8.1910, SALERNO, via Vitt. Sighegato. — 36. Mansi Fulvio, Antonio, 8.2.1927, TORINO, via Vitt. Eman. 11. — 37. Mattiazzi Raoul, Antonio, 12.4.1922, STENNIK, via XXIX 3. — 38. Ušić Pietro, Antonio, 29.7.1908, SIBENIK, via XXX, 38. — 39. Rossenese Edmundo, S. DANIELE DEL CASIO. — 40. Zeca Milano, fu Giuseppe, Crusevizza 20.7.1914, CRUSEVIZZA. — 41. Ceras Danielo, fu Edoardo, S. DOMENICA D'ALBONA. — 42. Scattolo Guglielmo, Giuseppe, 25.6.1898, S. VINCENZI, via Merone 16. — 43. Pes Riccardo, Seratino, 4.2.1921, FONTANAFREDDA, via Emmanuele 19. — 44. — Lisjak Giuseppe, Andrea, 6.5.1929, CRUSEVIZZA 29. — 45. Rossenese Ermilio, Salvatore, Valentino, 20.2.1909, CRUSEVIZZA 21. — 46. Bersan Giovanni, di Giuseppe Marese, 27.9.1895, BABICI, 215. — 47. Marini Antonio, di Giovanni, Vertenegolo, 7.12.1903, VILLA MARINOVICI 17. — 48. Delle Coste Luigi, fu Ermilio, 23.10.1911, VENEZIA, Via S. Marco 4394. — 49. Antonini Mario, di Mario, Vico Lubiana, 25.5.1918, FIRENZE, via S. Gallo 31. — 50. De Ploto Raffaele, fu Giuseppe, Pescopennatoro, 25.1.1889, PESCOPENNATORO, vialetto piano della Corta 3.

Celice, v katerih so pretepeane antifastife mučili, s tem da so jih gole postavljali izmenoma v hladno in vročo vodo. Poleg celic v prtiljilo so v Rižarni v gornjih nadstropjih sobane, kamor so zapirali večje skupine, ki so čakale, da se odloči njihova usoda

Bruno, di Rodolfo, Portole 26.10.1927, via Boschini 96. — Busechian Giuseppe, fu Antonio, 22.4.1894, S. Silvestro 676. — Clmet Alessio, fu Antonio, 15.3.1891, Stridone 22. — Bartoli Giovanni, fu Andrea, Portole 21.5.1901, Gradigne 376. — Pececco Matteo, di Matteo, Mocovile 1912, Mocovile 292. — Cernecca Giovanni, fu Antonio, 8.11.1899, via Lazzaria 6944. — Stagni Marco, fu Antonio, 30.6.1904, Visintini 135. — Faccio Matteo, Matteo, 5.2.1912, Macrorici 212. — Stocco Giovanni, fu Antonio, 6.2.1891, Orsici 17. — Savron Giovanni, fu Antonio, 23.6.1904, Toppolo 63. — Scherbich Matteo, fu Matteo, 21.1.1906, Chensi 4. — Toncich Giorgio, fu Antonio, 23.4.1903, Caurorici 286. — Visintin Giorgio, fu Matteo, 12.1.1897, S. Giovanni 203. — Visintin Giuseppe, fu Francesco, 26.7.1892, S. Giovanni 206. — Vesnaver Calligarih Matteo, Giuseppe, 29.7.1902, Orsi Giuseppe, Giovanni, 31.1.1898, Persici 214. — Crevatia Nazario, fu Antonio, 23.4.1897, Censi 96. — Vesnaver Giuseppe, Giuseppe, 30.7.1922.

OBČINA MOTOVUN

1. Vesnaver Antonio, fu Matteo, 21.12.1896, Carobia 85. — 2. La cosegliaz Francesco, fu Giovanni, 29.3.1901, Lacosegliaz 105. — 3. Gallo Angelo, fu Giacomo, 26.1.1900, Villa Potochi 29. — 4. Papicchio Cirillo, Matteo, 7.6.1910, Carobia 111. — 5. Bertosa Giovanni, fu Gio. 18.3.1909, Villa Buda 45. — 6. Valente Pietro, Pietro, 28.8.1928, Villa Potochi 73. — 7. Delseno Gioacchino, Matteo, 2.11.1913, Piloti di Novacco 15. — 8. Lacosegliaz Umberto, Antonio, 6.11.1928, Lacosegliaz 93. — 9. Muciboh Stefano, 26.6.1899, Carobia v. Soldatini 115. — 10. Lahinan Matteo, Giovanni, 24.9.1893, Campiello di Madonna 125. — 11. Giagadi Giovanni, fu Pietro, 14.1.1905, Montebello 277. — 12. Flego Luigi, Angelo, 14.1.1901, Caldier 63. — 13. Dagostini Pietro, Giovanni, 7.4.1905, Zunardo Villa Valenti 45/c. — 14. Davanzo Matteo, Matteo, 26.10.1902, Carobia 26. — 15. Cosena Matteo, Matteo, 14.8.1897, Racotole, v. Cosani 8. — 16. Clana Giuseppe, fu Giovanni, 5.12.1896, Novacco Scarpatti. — 17. Calligari Giovanni, Giovanni, 23.12.1903, Zunasco V. Callegari 53. — 18. Milani Giobbe, Giovanni, 22.5.1904, Caldier 3. — 19. Marchesi Stanislao, Matteo, 12.10.1919, Portole, 19. Vico Guidobaldo, fu Stefano, 22.9.1903, Vignacorcia 251. — 20. Labignan Giovanni, fu Andrea, 17.12.1906, Zunasco 114/c. — 21. Petrinih Antonio, fu Antonio, 3.10.1898, Carobia, G. Mocibohi 91. — 22. Petretti Pietro, fu Pietro, 24.3.1897, Caldier 44. — 23. Pagliuch Matteo, Giovanni, 4.1.1902, Novacco Guesti. — 24. Radoslavo Giovanni, fu Giovanni, 17.4.1903, villa Radoslav 50/B. — 25. Paladin Giovanni, Pietro, 29.7.1920, villa Paladini 38. — 26. Sincich Antonio, fu Rocco, 3.7.1894, Novacco V. Siropei 81. — 27. Saina Pietro, fu Pietro, 6.6.1898, Soborgo Savola 254. — 28. Radoslavo Benedetto, Giovanni, 22.1.1907, Racotole 58. — 29. Casali Severino, Giuseppe, 20.9.1928, Villa Casolazzi 132. — 30. Benci Antonio, Giacomo, 27.1.1918, S. Pancrazio 50. — 31. Babetti Ernesto, fu Matteo, 3.7.1911, Zunasco S. Bortolo 35. — 32. Calle Giuseppe, fu Giovanni, 6.2.1892, S. Pancrazio 50. — 33. Lacosegliaz Giovanni, fu Giovanni, 5.7.1909, Villa Lacosegliaz 105. — 34. Sestian Giovanni, fu Tomaso, 29.9.1897, Caldier di Montona 18.

OBČINA VODNAN

1. Borsi Michele, di Giacomo, 24.9.1904, Carnizza 102. — 2. Bucci Antonio, di Antonio, 10.2.1927, Marzana 76. — 3. Demail Antonio, di Venerio, 24.7.1912, via Vittorio Emanuele III 733. — 4. Defranceschi Armando, di Giovanni, 27.12.1928, via della Valle 713. — 5. Cerlezza Antonio, di Antonio, 24.1.1916, Maizana 10. — 6. Zulm Giuseppe, fu Giacomo, 7.4.1904, Tremonte 134. — 7. Gottardis Attilio, di Stefano, 3.9.1907, via Umago 27. — 8. Giordano Giovanni, fu Michele, 10.2.1908, Villa Giusti 16. — 9. Mitrovich Carlo, di Giovanni, 25.1.1925, Cornalosa 5. — 10. — Marovich Pasquale, fu Giovanni, 6.4.1902, Villa Sari 176. — 11. Radiani Martino. — 12. Radoslovich Giuseppe, di Natale, 19.2.1926, Marzana 143. — 13. Rumaz Giovanni, di Rodolfo, 31.8.1928, Pinesi 193. — 14. Radoslovich Giovanni, di Giovanni, 7.4.1912, Marzana 4. — 15. Radoslovich Antonio, Natale, 10.5.1927, Marzana 143. — 16. Pinesich Antonio, Giovanni, 12.12.1913, Pinesi 209. — 17. Patovcich Giovanni, Vincenzo, 10.5.1919, Mediano 5. — 18. Silian Giovanni, — Sarich Tito, Giovanni, 25.8.1915, Villa Sa 173. — 19. Sifari Pietro, di Pietro, 26.9.1903, Stancovich 877. — 20. Silian Pacifico, fu Pietro, 10.2.1920, Marzana 39. — Silian Giuseppe, di Giovanni, 19.9.1925, Marzana 45/A. — 21. Varese Giuseppe, fu Gregorio, 1.8.1899, Varese P. 201. — 22. Vitassi Giovanni, fu Giovanni, 24.12.1903, Driassi 141. — 23. Fustovich Luciano, di Fabiano, 10.6.1927, Santa Lucia 543.

OBČINA TINJAN

1. Brutulich Matteo, fu Matteo, 14.10.1903. — 2. Brutulich Simone, fu Antonio, 16.4.1903, Coridico 7. — 3. Brecevic Antonio, fu Antonio,

«Vila med borovci»

Zaključni prizori iz dvodejanke

DARIJ: Torej, gospod Andrej, vam ugaja naša hišica med borovci? Slišal sem, da ste jo že pred mnogimi leti imeli v mislih prav tako, kakršna je. Je to res?

ANREJ: Res.

DARIJ: Nemogoče.

ANREJ: In vendar resnično. V tistem trenutku sem jasno videl vse življenje gospe Vere... vilo v tem borovem gozdičku, moža, otroka, njeno otožnost, vse...

DARIJ: In kako si to razlagate?

ANREJ: (zreč predse): Ljubil sem jo.

DARIJ (ironično): Ni mi bilo znano, da ima ljubezen vedno živalno moč.

ANREJ: Ne vsaka ljubezen.

DARIJ (še bolj ironično): Vaša je bila potemtakem nekaj izrednega, vzvišenega, nadčloveškega...

ANREJ: Tako nekako. Bojim se, da me ne morete razumeti.

DARIJ: Nekaj takega torej, kar samo redki izvoljenci lahko doživijo. (Jedko) Gospod Andrej, resnično vam zavidam. Očitno nisem nikoli bil med izvoljenci. Vero sem vedno ljubil samo po človeško.

ANREJ: Saj sem vedel, da me ne boste mogli razumeti. In še ljubosumni ste povrh. Morda je bolje, da govoriva o nečem drugem.

DARIJ (trmasto): Ne, dovolite mi, da sem razveden. Konec koncev gre za mojo ženo.

ANREJ: In kaj vam jaz lahko povem o vaši ženi? Vaše žene sploh ne poznam. Ko sem jo ljubil, ni bila še vaša žena.

DARIJ: Ne delajte se neumnega!

ANREJ: Če prav razumem, hočete vedeti, kako sem jo ljubil. Je to?

DARIJ: Tudi to, Predvsem pa hočem vedeti, kako jo še ljubite.

ANREJ: Menite, da jo res še ljubim? (Skoraj neslišno) Pri šestdesetih letih...

DARIJ: Moji zdravi pameti se to zdi očitno.

ANREJ: Imel sem torej popolnoma prav, ko sem dejal, da ste ljubosumni.

DARIJ: Spet se izogibate neposrednemu odgovoru.

ANREJ: Ljubil sem jo. To je res. Toda minilo je že več kot petnajst let od tedaj in marsikaj se je spremenilo. Ostal je le spomin.

DARIJ: Če je to res, ne morem razumeti, zakaj ste prišli sem danes. Jaz sem tudi noro ljubil neko dekle, preden sem spoznal Vero, a še na misel mi ne pride, da bi jo zdaj šel obiskat.

ANREJ: Vem, da se vam moje vedenje zdi smešno in nespretno. Moral pa sem tvegati tudi to. (Pavza) Ste kdaj v svojem življenju začutili željo po popolni duhovni svobodi?

DARIJ: Sem.

ANREJ: In kaj ste storili, da bi jo uresničili?

DARIJ: Nič, ker sem se kmalu prepričal, da je utopijska. Opil sem se nekakrat na ta račun, to moram priznati. Toda bilo je pred mnogimi leti, ko sem bil še zelo mlad. (Pavza) Zdaj mi je vseeno.

ANREJ: Vi ste se opili, jaz pa sem se zaljubil, ker sem bil prepričan, da je popolna duhovna svoboda možna samo v čisti, idealni ljubezni.

DARIJ: In ste o tem še prepričani?

ANREJ: Se vedno, zakaj ljubezen je začetek in konec življenja, cilj in smisel, podoba in bistvo.

DARIJ: Bojim se, da take ljubezni ni kot ni popolne duhovne svobode. Sanjač ste, gospod Andrej.

ANREJ: Vam ta obisk posredno ne dokazuje, da je tako čustvo možno?

DARIJ: Ta obisk mi kvečjemu dokazuje, da ste se vse življenje oklepali nekega mita, ki nima nobenega smisla v vsakdanji stvarnosti.

ANREJ: Toda ljubil sem vašo ženo čisto in nesebično, brez strasti in brez nagonskega pohlepa in morda jo še ljubim, kot vi pravite. To ni bil in ni mit. To je stvarnost.

DARIJ: Hodite pametni, no! Kar vi menite, da je ljubezen, je samo abstraktni pojem nekega čustva. Trenutek pač, ki mine takoj, ko se prava ljubezen začne.

ANREJ: Vem, da intimitet uniči ljubezen. To dobro vem. Toda tisti trenutek, kot mu vi pravite, je božanski. Vreden je, da zanj umremo, zlasti še, če nam uspe, da ga podaljšamo vse življenje.

DARIJ: Mislite, da vam je to res uspelo? Ste res dosegli popolno duhovno svobodo? Ste bili res srečni? (Pavza) No, odgovorite! Ste bili res srečni od trenutka, ko ste se zaljubili v Vero, pa do danes?

ANREJ: Ne.

DARIJ: Torej?

ANREJ: Zakaj me mučite? (Se postopoma razburja) Res je, nisem bil srečen. Res je vse, kar hočete. Res pa je tudi, da sem jo ljubil, kot je n'hče niti vi, ni mogel ljubiti in da mi je spomin na to ljubezen pomagal živeti. (Vstane)

DARIJ: Gospod Andrej, pomirite se, prosim, in sedite. Sedite... (Dolga pavza) Razumem vas končno. Vse svoje življenje ste iskali pobje in našli ste ljubezen.

ANREJ: Oprostite... po navadi se ne razburjam. Pravilo, da imam zelo dobre živce, toda nisem se mogel obvladati. Kesam se, da sem prišel.

DARIJ: Zakaj pa?

ANREJ: Mislim, da bo drugače. Upal sem, da bom lahko zaigral vlogo čistega junaka, ki je vse življenje žrtvoval nesebični ljubezni. Zdaj mi je šele jasno, kaj sem hotel, ko sem pred petnajstimi leti zahteval od Vere, da me povabi v svojo vilo med borovci. Varal sem samega sebe in njo... da, tudi njo... in končno tudi vas. (Pavza, Vstane) Bolje je, da se odpravim.

DARIJ (vstane): Ne pustim vas proč.

ANREJ: Hvala, sem vam... (Mu stegne roko, ki pa je Darij ne stisne)

DARIJ: Ne bodite smešni, vendar! Sedite, no! Naš gost ste in... (ANREJ: Pozdravite gospo Vero in me opravite... z bogom. (Vera se pojavi na pragu vile))

DARIJ (proti Veri): Hotel je oditi kar tako, ne da bi te pozdravil.

VERA (se približa Andreju od zadaj): Gospod Andrej! (Luči ugasnejo in Andrej in Vera ostaneta sama v svetlobnem kolobarju na levi strani scene.) Gospod Andrej, počakajte! Samo trenutek še. (Mu položi roko na ramo)

ANREJ (se počasi obrne in gleda v tla): Zelo neumno je bilo, da sem prišel, kajne?

VERA: Ljubite to neumnost, ker je bila edina v vašem življenju.

ANREJ (skoro veselo): To je res. Vsaj enkrat, da sem si upal nekaj, kar je proti zdravi pameti.

VERA: Pridite... (Ga prime za roko. Svetlobni kolobar ugaša in senca se postopoma popolnoma zatemi.)

ANREJ: Kam...?

VERA: Nazaj...?

ANREJ: Nazaj v vašo vilo med borovci?

VERA: Ne, še bolj nazaj, še bolj nazaj. (Sepetaje) Še bolj nazaj... (Ko se svetloba spet pojavi, drži Mlajša Vera za roko Mlajšega Andreja. Okrog nju se ovija gosta, toda zelo svetla megla.)

MLAJŠI ANDREJ: Si trudna?

MLAJŠA VERA: Precej. Zelo dolgo pot sva prehodila. (Se usede na kamen, ki je v megli komaj viden, in Mlajši Andrej se usede na tla pred njo.)

MLAJŠI ANDREJ: Zelo dolgo in naporno. (Nasloni glavo ob njena kolena.)

MLAJŠA VERA: Toda zdaj nama bo bolje. (Pavza.) Me še ljubiš?

MLAJŠI ANDREJ: Še vedno, toda zdaj se je v mojo ljubezen vpletlo trpljenje.

MLAJŠA VERA: Od kdaj?

MLAJŠI ANDREJ: Od tedaj, ko sem te prvič poljubil.

MLAJŠA VERA: To je bilo večeraj.

MLAJŠI ANDREJ: Večera? Zdi se mi, da je cela večnost. Ponoči sem vstal, šel k oknu in se bridko razklopal spritno tihe noči!

MLAJŠA VERA (ga poljubi na čelo): Kesaj se, da si me poljubil.

MLAJŠI ANDREJ: Ne, ljubim te preveč.

MLAJŠA VERA: Človek ne more ljubiti preveč...

MLAJŠI ANDREJ: Sam ne vem, kaj mi je. Reši me, Vera, prosim te... reši me!

MLAJŠA VERA: Tukaj sem, Andrej, in ljubim te z vsem srcem. Več ne morem storiti; zate.

MLAJŠI ANDREJ (z grenkim naglasom): Torej tudi v ljubezni ni izhoda. Nikjer ga ni... vse okrog nas so visoke, gladke stene, ki jih ne moremo preplezati.

MLAJŠA VERA: Ko bi se mogel zadovoljiti s trenutkom sreče, bi bil odrešen. Tvoja bolezen je v tem, da hočeš podaljšati vsak trenutek v neskončnost.

MLAJŠI ANDREJ: In ti? Se ti zadovoljuješ s trenutkom?

MLAJŠA VERA: Vsaj skušam in v ljubezni mi je to uspelo. Poljubi, Andrej, in pozabi na vse!

MLAJŠI ANDREJ: Otrok moj! (Jo stisne k sebi in jo poljubi na lase). Angelček moj...

MLAJŠA VERA: Tvoja sem, Andrej, tvoja, dokler me boš hotel in ko me ne boš hotel več, me boš pustil. Ljubezen nima prihodnosti... kot je nima sreča.

MLAJŠI ANDREJ: In če te bom hotel vse življenje?

MLAJŠA VERA: Bom vse življenje tvoja. Toda to se ne bo zgodilo.

MLAJŠI ANDREJ: Zakaj ne?

MLAJŠA VERA: Ker je ljubezen samo utrip zvezde, migljaj z očmi, trenutek... Danes me že ljubiš manj kot večeraj in jutri me boš ljubil še manj!

MLAJŠI ANDREJ: Ni res! Ni res!

(Jo noro poljublja.)

MLAJŠA VERA: Vse je v čaru prvega poljuba in v njegovem pričakovanju.

MLAJŠI ANDREJ (brez prepričanja): Ni res!

MLAJŠA VERA: Toda to ne zmanjšuje božanskega užitka, ki nam ga daje ljubezen. Nasprotno...

MLAJŠI ANDREJ: Hočeš reči, da bi veselje zvedenelo, ko bi ga skušali umetno podaljšati?

MLAJŠA VERA: Tako nekako. (Pavza.) Toda moj trenutek je še tu, Andrej, poljubi me... poljubi me... še... še... še... (Andrej jo poljublja.)

(Postopna zatemnitev. Ko se luči spet prižgejo, Vera še vedno drži Andreja za roko in ga vleče proti desni.)

VERA: Objubili ste mi, da hoče ostati tu ves dan... do večera. Kosilo sem že pripravila.

DARIJ: Sedite, gospod Andrej. (Pavza). Izpili bomo kozarec na vaše zdravje. (Andrej sede k mizi. Videti je zelo utrujen in sploh ne reagira več.) Verjemite mi, da se zelo veselimo vašega obiska. Služim, da mi bo zelo koristno. In zdaj pijmo! (Dvigne kozarec.) Na zdravje, gospod Andrej!

VERA: Na zdravje!

(Andrej mehanično dvigne kozarec, toda ne pije. Zatemnitev. Ko se svetloba povrne, sta Andrej in Mlajši Andrej v svetli megli kot v prejšnjem prizoru med Mlajšim Andrejem in Mlajšo Vero.)

ANREJ: Končno si prišel.

MLAJŠI ANDREJ: Zakaj si me poklical?

ANREJ: Ker hočem obračunati s teboj za vselej.

MLAJŠI ANDREJ: Obračunati? Ne razumem.

ANREJ: V napoto si mi bil vse življenje.

MLAJŠI ANDREJ (veselo): Jaz tebi v napoto? Ali ste ga slišali, ljudje božji? Jaz, da se mu bil v napoto? (Resno in ježno.) Ti si bil meni v napoto, če že hočemo jemati stvari na ta način, ti, prekleti sanjač, zmešan filozof in otročji poštenjak. Jaz bi moral obračunati s teboj, ne pa ti z menoj!

ANREJ: Varal si me.

MLAJŠI ANDREJ: Še bolj si ti varal mene.

ANREJ: Pahnili si me v ljubezen, ki je bila večja od mene.

MLAJŠI ANDREJ: Ti pa mi nisi dovolil, da bi tisto ljubezen užival.

ANREJ: Trdil si, da je prava sreča samo v nesramnem pogumu in brezbrizičnosti.

MLAJŠI ANDREJ: Trdil sem resnico,

ANREJ: Lahak si. Prava sreča je v odgovori.

MLAJŠI ANDREJ: Odpoved je znamenje impotentnosti.

ANREJ: Ne, v odgovori je popolna duhovna svoboda.

MLAJŠI ANDREJ: Ti si norec in bolj ko se staraš bolj nor postajaš.

ANREJ: Norec si ti in zato moraš umreti.

MLAJŠI ANDREJ: Če me ubiješ, te bodo prav kmalu zaprli v norišnico.

ANREJ: Rajši v norišnico kot kamor koli drugam s teboj.

MLAJŠI ANDREJ: Še žal ti bo po meni.

ANREJ: Nevoščljiv si mi, ker je Vera objubila, da bo moja, dokler bom hotel.

ANREJ (vpije): Molči!

MLAJŠI ANDREJ: Resnica bo, kajne, bratec? Rad bi tudi ti položil trudno glavo v njeno naročje in se pustil božati po laseh in poljubljanju.

ANREJ (zavpije grozno): Zapri vendar tisti prekleti gobec! Mlajši Andrej! Rad bi jo stiskal do onemoglosti in se izgubil v njenem topleni objemu, kajne? Toda tebe ne mara, bratec, tebi ponuja samo kavo in kosilo, ne pa poljubov in toplih objemov. S teboj objuja svoje uvele spomine, z menoj pa leži v mehki travici...

ANREJ (ša zgrabi za vrat): Ne muči me več! Molči!

MLAJŠI ANDREJ (s prezirno): Sama zelena zavist te je. Pfu! Gnusiš se mi!

ANREJ: Potolaži se, prijatelj, kmalu se ti ne bom gnusi več. Prišel je čas, da umreš. (Potegne nož iz žepa in ga dvigne nad glavo Mlajšega Andreja. Rahla zatemnitev. Do konca tega prizora je videti samo silhuete.)

MLAJŠI ANDREJ: Smiliš se mi! Kaj boš počenjal brez mene? Na to pomisli pred odhodom!

ANREJ: Kaj...? Počenjal? Svobodem bom končno!

MLAJŠI ANDREJ: Skušal sem te prepričati, da je življenje vredno, da ga uživamo. To je vse.

ANREJ: Učel si me trpljenja.

MLAJŠI ANDREJ: Kaj drugače je življenje? Potrebne so gore trpljenja, če hočemo prigrščiti veselja.

ANREJ: Nehaj čevkat! (Ga zabode tako, da zelo počasi poriva nož v njegove prsi.)

MLAJŠI ANDREJ: A za tisto majhno prigrščico veselja je vredno živeti. To si zapomni, bratec. (Otožno.) In zdaj zbogom, Andrej, zbogom... in ne bodi hud name. (Se zgrudi na tla. Andrej ga negiben opazuje nekaj časa. Nato popolna zatemnitev. Ko se luči spet prižge, sedi Andrej pri mizi s kozarcem v roki.)

VERA: Zakaj ne pijete, gospod Andrej?

ANREJ: Na zdravje. Na zdravje vaše družine, gospod Darij. (Pije.)

DARIJ: Tako mi je všeč. In zdaj pojdim v jedilnico!

ANREJ: Ne, oprostite mi morata, toda zdaj moram res iti. Skušajta me razumeti, prosim.

VERA: Mislim, da vas razumem, gospod Andrej.

ANREJ: Hvala, gospa Vera.

DARIJ: Torej res nečete ostati. Skoda. Postala bi lahko prijateljica...

ANREJ: Ne, gospod Darij. Verjemite mi, da je bolje tako. Zbogom... (Vstane in ponudi roko Dariju.)

DARIJ (mu prijazno stisne roko): Zbogom, gospod Andrej! In prav lepa hvala, da ste prišli. Vera, pospremi gospoda do vrtnih vrat. Jaz grem poklicat Bogdana. (Se odpravi proti vhodu in stopi v vilo.)

VERA: Nekaj se je v vas utrgalo, gospod Andrej, in zdelo odhajate. (Pavza.) Kaj ste pravzaprav upali od tega svidenja?

ANREJ: Upal sem, da se bo zgodilo, kar se je dejansko zgodilo. V tem pogledu je vse v redu. Toda zgodilo se je zelo drugače... in tako hitro, da mi je srce kmalu počilo.

VERA: Sem vas morda razočarala? Postarala sem se... Tedaj sem bila lepša...

ANREJ: Da, postarali ste se... toda ni to, kar vas nisem ljubil ne lepote ne mladosti.

VERA: Kaj pa ste ljubili v meni?

ANREJ: Ne vem... morda vaše sive oči tako hudomušno nežne in polne vedrosti, morda vaš nagajivi nosek ali vitki vrat... morda vaše sloko telesce tako deviško čisto in krhko... morda vaš topli glas, v katerem vam je pela duša... ne vem... ne vem... o, pustite me, da grem, gospa Vera.

VERA: Vsaj za slovo mi enkrat recite samo Vera...

ANREJ: Vera... Vera... (Se žalostno nasmehe.) Je prav tako? Vera...

VERA: Da, čeprav petnajst let prepozno. (Skoraj strastno.) Zakaj me tedaj niste poljubili, Andrej, zakaj?

ANREJ: Zakaj? Zato, ker ste bili moja šmarnica, čista in otožna, pogumna in potrebna pomoči. Ker ste bili cvetlica, ki je v resnici nikoli ne utržeemo, ker je najprej v nas samih in šele potem tam nekje med vlažno travo ob žuboročnem potoku.

VERA: Torej me niste ljubili. (Zelo otožno.) Ljubili ste v resnici le sami sebe in svojo željo po ljubezni. Jaz pa sem vas resnično ljubila, Andrej, resnično, z dušo in telesom, z vsem... z vsem...

ANREJ: Ne večajte moje bolečine, gospa. (Jo prime za roko.) Saj sem, moral bi se zadovoljiti s trenutkom, jaz pa sem hotel ljubiti več kot človek zmora in človek ne zmora drugega kot človeške ljubezni, bolehnih objemov, hitrega naušujenja in še hitrejšega razočaranja in utrujenosti. Prepozno sem vse to spoznal, mnogo prepozno.

VERA: Sploh ne bi smeli prti.

ANREJ: Tudi to vem sedaj... šele sedaj...

VERA: Zbogom, Andrej, in... in... (Mu da roko, ki jo Andrej prime in drži v svoji.)

ANREJ: Zbogom, Vera, in pozabi na tega otročjega starčka, ki je vse življenje tako napačno tolmučil ljubezen. In ko te bo Bogdan vprašal, čemu je prišel tisti gospod, mu reci, da je prišel po knjigo, ki ti jo je bil posodil pred mnogimi, mnogimi leti.

VERA: In če jo bo potem še videl v hiši?

ANREJ: Ne bo je videl, ker jo boš še danes sežgala.

VERA: Ne vem, če se bom mogla odločiti.

ANREJ: In jaz ne vem, če bom kdaj mogel pozabiti, da sem ti jo posodil. (Di spusti roko in se počasi obrne stran. Nato gre skozi vrtna vrata, jih zapre za seboj in zamaha z roko proti Veri, ki mu odzdravi.)

IOSIP TAVČAR

VEČERI V PREDMESTJU

Zvonovi pojejo, veličastno pojejo...

V pomladnih večerih igrajo melodijo minevanja med šumom predmestnih tovarn in vzbujajo v srcu otožnost, da spreleti človeka, ki se veseli pomladi.

Mar je to opomin stoletij, sveta jeza prednikov nad našo izgubljeno vero? Zvonovi pojejo, žalostno pojejo...

Marmornati ljudje stopajo iz teme, obličja so jim ledeno mrzla — Vsakdo gotovo sliši zvonove, občuti njih tolažbo, s težavo se nasmehe, nato pa spet okamenti.

ŽARKO HERVAČIČ

ODREŠENJE

Dan na dan si lovil bisere. Obogatej si in si kupil — ponarejeno resnico. Spoznal si, da smo le gnijoco meso.

Biserov nimaš več: Vrgl si jih svinjam, ki so jih poteptale.

A jaz, jaz imam cekin! in komaj čakam na razpad, da videl bom, kar bit sem, da ne vepe bom.

FILIP FISCHER

NA PLESISČU

Veš, tam na plesišču je bilo vse živo in ljudje so se pačili kot v peklenskem vrtilšču. Podobni so bili tistim, ki so užili preveliko količino strupa in sedaj jih trebuš strašno peče in boli. Veš, zvijali so se Pa kaj bi ti pravil vse to, o tistih ljudeh in zvokih razglašeni kitar, saj bila tudi ti si tam.

Smejala si se in smejala in mene samo poziravila. Pomisli - pozdravila. Jaz tega si nisem pričakoval. In njeni si gladila rdečkasto lice, morda neobrito, z dlakami posuto.

In z ustancem si njemu goravila in meni smutno arijo splela. Veš, to me je zelo zuboolelo.

SERGIJ VERČ

ČRNI KAMNI

Postrojeni v dvojni vrsti stali so ob česti kamni. Črni kamni ob beli česti niso mogli v noči spati.

V divjem soncu razbesnelem mimo njih v pekel peljali so vklenjene junake v tihih vrstah nepreglednih, v žalostnih, krvavih vrstah. Kri je kapala v pesek in je često poročila.

Kri je padala na travo in jo okropila. Kri je zdrnila na kamen in se izgubila.

V divjem soncu razbesnelem prišel je po poti človek triindvajseti po redu: »Danje, črni kamni — pravi — pójidite, domov k otrokom in nesite jim pozdrave, posušite solzo maloh In je dalje šel po svetu.

Črni kamni, mrzli kamni niso v noči spali, vsi so trepetali, kri jih je bolela.

IGOR TUTA

BEG

Neskončno temu sem prežagal in razbil tegoba. Predal sem se užaljenim ljudem, ki so razprajali o tekmah. Postal sem sod v katerega so vivali nestano jed. Zdal se kesam, jaz razdejan nič jaz prekopani vrt, brez rož in brez plevla. Le gnoj mi diči dušo in jantar mi je objel oči, postal sem skoraj slep in skoraj gluh. Hotel bi biti, govoriti z vsemi, a le čepim in sebi govorim besede. Postati to, kar nisem, je težkal.

PRIMOŽ MOŽINA

Absolventi trgovske akademije

V zadnjih dvajsetih letih je maturiralo na Slovenski trgovski akademiji (sedanji uradni naziv Državni trgovski strokovni zavod) 333 dijakov.

LETO	ŠTEVILO	LETO	ŠTEVILO
1945	0	1955	20
1946	8	1956	12
1947	3	1957	19
1948	5	1958	36
1949	5	1959	31
1951	12	1960	34
1952	11	1961	35
1953	13	1962	26
1954	13	1963	17
		1964	23

Sola kot taka nudi široko znanje v trgovski stroki. Žal je to znanje le splošnega značaja in ne da absolventu nobene specializacije v kakem partikularnem delu trgovske stroke. Zato je tudi logično, da so se absolventi po končani šoli zaposlili z različnimi uradnimi zelo raznovrstnimi deli, ki niso vedno odgovarjala njihovi izobrazbi. Samim absolventom pa se lahko očita da se — razen redkih primerov — niso znali po končani šoli sami pogledati v kak specializiran študij, saj jim je šola s tisto široko kulturo v trgovski stroki nudila vse pogoje. Bila pa bi tudi naloga profesorjev, da bi z med uročno dobo pravilno usmerjali dijake. Predočiti bi jim predvsem morali, da ni njih glavni cilj končana matura, temveč, da je to samo podlaga za boljše začetek.

Dobro teh zadnjih 20 let bi glede na zaposlitev absolventov trgovske akademije, lahko razdelili na tri dele: 1946-1956, 1956-1961 in 1961-1964.

V prvem desetletju so se absolventi precej lahko zaposlili, saj

je bilo povpraševanje po njih večje, kot jih je šola lahko usposobila. Bila so prva povojna leta, ko je primanjkovala izobražena delovna sila. Tedaj je bila zaposlitev sledeča:

- 85 odst. primerno zaposlenih,
 - 9 odst. je nadaljevalo študij in
 - 6 odst. brezposelnih.
- Med brezposelnimi so v glavnem šteta dekleta, ki so se poročila, ter zapustila službo, ki so jo že imela.
- Druga doba od 1956-1961. leta je bila glede na zaposlitev precej slabša. Poleg velikega števila absolventov je nastala tudi splošna ekonomska kriza, ki je na Tržaškem prevladovala. Stanje je bilo naslednje:
- 50 odst. — uradniško nezadovoljivo delo,
 - 30 odst. — uradniško zadovoljivo delo,
 - 9 odst. — nadaljevalo študij na univerzi,
 - 6 odst. — lastno zasebno delo,
 - 3 odst. — brezposelnih in
 - 2 odst. — neprimerna dela.

Tratja doba, ki gre od leta 1961 dalje pa kaže očitne činitele zboljšanja. Večji razmah in tržaškem gospodarstvu, znižanje brezposelnosti, predvsem pa povečanje maloobsejnega prometa ter italijansko-jugoslovenskih trgovskih izmenjav, vpliva pozitivno na zaposlenost naših absolventov. Opaža se, da se zmanjšuje odstotek zaposlenih z uradnimškim nezadovoljivim delom ter se večja odstotek zaposlenih v uradnimškim zadovoljivem delu.

Redkokateri absolvent je po končani šoli mislil na to, da bi se profesionalno posvetil knjigovodskemu poklicu. Žal je med Slovenci zelo malo takih starejših profesionalcev, tisti maloštevilni pa bi se morali bolj zanimati ter usmerjati mlajše generacije v ta poklic. Dobro bi bilo, če bi se ustanovila strokovna organizacija slovenskih knjigovodij, v katero bi se postopoma — kolikor bi posamezniko zanimalo — vključevali absolventi slovenske trgovske akademije.

DARIJ CUPIN

SGZ v tržaškem gospodarstvu

Znano je, da so si naši ljudje že pred prvo svetovno vojno z žilavo in trdo voljo ustvarili iz nič močno gospodarstvo. Tedaj niso imeli nikogar, ki bi jim nudil denarna sredstva ali kakršno koli gospodarsko ali vsaj moralno pomoč; zanesli so se morali le na svoje moči. Kljub neštetim oviram in nasprotovanjem so uspeli: uveljavili so se prav v vseh gospodarskih panogah kot spretni in sposobni gospodarstveniki. S svojimi delovanjem so mnogo pripomogli že tedaj k razvoju tržaškega gospodarstva. Zato ni čudno, če so uveljavili v gospodarskih krogih velik ugled, pri somošanih pa splošno in občudovanje. Tedanja slovenska denarna zavoda «Tržaška hranilnica in posojilnica» ter «Trgovska obrtna združba» sta dobro uspevala, njune vloge so nezaudorno rasle, saj so svoj denar z zaupanjem vlagali tja ne samo Slovenci, ampak tudi drugi somošani, zlasti mnogo meščanov italijanske narodnosti, kar seveda zgovorno dokazuje, da je bilo gospodarstvo zavodov trdno in da je uživalo splošno zaupanje.

Ob začetku prve svetovne vojne sta slovenska denarna zavoda presegala po svoji moči vse ostale mestne denarne zavode. Tudi nekaj let po prvi svetovni vojni, po priključitvi Trsta k Italiji, je kazalo dobro. Ob nastanku fašizma pa so tržaški Slovenci izgubili vse sadove svojih stoletnih prizadevanj. Ukinjene so bile vse gospodarske ustanove, zadrge in denarna zavoda, njihovo premoženje in imovina pa zaplenjena.

Po večletnem mrtvulu so si tržaški Slovenci, takoj po osvoboditvi, živo prizadevali, da bi obnovili slovensko gospodarstvo. Dolgoletne gospodarske izkušnje so jim prav gotovo prav prišle, vendar so se znašli pred vrsto težav, zlasti brez potrebnih gmočnih sredstev.

Toda tudi tokrat, zvesti načelu «v enotnosti je moč», se niso ustrašili težav in zopet so začeli pogumno graditi iz nič. In uspeh ni izostal. Že na prvem srečanju slovenskih tržaških gospodarstvenikov 31. maja 1946. leta so se odločili za takojšnjo ustanovitev močne enotne strokovne gospodarske ustanove vseh slovenskih gospodarstvenikov in za ponovno ustanovitev slovenskega denarnega zavoda.

V prostorih tržaške trgovske zbornice je bil 24. novembra 1946 ustanovljen zbor Slovenskega gospodarskega združenja. Postavljeni so bili tako temelji za vse bodoče delovanje na gospodarskem področju. Priznati je treba, da je ta pobuda našla odlično odziv pri tržaških Slovencih, saj je združenje že po ustanovitvi štelo nad 400 članov iz vseh gospodarskih panog.

Iz pravil združenja izhaja, da so naloge združenja podobne nalogam sličnih, prav tako prostovoljnih združenj, katerih namen je prav tako zaščititi individualne in kolektivne koristi dotične gospodarske stroke. Vendar so naloge slovenskega združenja mnogo širše, ker narekuje to podrejeni položaj slovenskega gospodarstva življa, ki je nastal kot posledica raznarodovalne in uničevalne politike italijanskega fašizma.

Zato je bilo treba v pravih začetkih na čim širši osnovi namene združenja. Tako je določeno, da je združenje strokovno in svobodno, da nima pridobitnih ciljev in ne bo razvilo robenega poslovanja. Da bo zbiralo na svojem področju pripadnike iz gospodarskega udeleževanja: iz trgovine, industrije, prometa, bančnih in finančnih ustanov, zavarovalnih zadrug, da bo vzgajalo med njimi zavest medsebojne povezanosti, sodelovanja in solidarnosti s sestanki, predavanji in strokovnim tiskom. Da bo ščitilo moralne in gospodarske koristi trgovsko-obrtnega stanu. Da bo zastopalo svoje članstvo in njegove koristi pred oblastmi in pred drugimi organizacijami. Da bo obnovilo slovensko gospodarstvo in zlasti skrbelo, da se vrnejo Slovincem denarni zavodi in gospodarske ustanove, ki jih je fašizem unilil ter da se povrne tudi povzročena škoda.

Da bi združenje čim bolj uspelo v svojih prizadevanjih, v interesu včlanjenih kategorij, so bili osnovani razni strokovni odbori: finančni, veletrgovski, jesterstvarni, maloprodajni, pekovi, gostilničarjevi, prodajalci goriva ter obrtnikov, avtoprevoznikov in drugih.

Po teh uslovljenih se postavlja vprašanje, ali je Slovensko gospodarsko združenje, po dosedanjem večletnem obstoju, izpolnilo svoje naloge. Mirno lahko odgovorimo, da je združenje do neke mere, čeprav na do zadržane, svoj nalogi izpolnilo, kajti o tem zgovorno dokazuje vse do sedaj opravljeno delo v korist ne samo včlanjenih slovenskih gospodarstvenikov, ampak v korist splošnega tukajšnjega gospodarstva.

Že ob začetku svojega delovanja je združenje ustanovilo razne konzorcijske jesterstvarne, mlekarje in drugih, da bi po eni strani pomagalo včlanjenim gospodarstvenikom s ceneno nabavo raznega blaga, po drugi pa preskrbelo potrošnikom dobro blago po raznižjih cenah. Navezalo je stike z raznimi sorodnimi ustanovami in inozemstvom, ker si je od teh stikov obetalo dobrih sadov za vse tržaško gospodarstvo. Poleg teh pobud pa si je združenje še vedno zelo prizadevalo, da bi okrepilo slovensko gospodarstvo. Se dalje se je trudilo, da bi Slovenci dobili čimprej svoj tako potreben denarni zavod.

Po enoletnem obstoju je bila priznana združenju z odlikom tedanjega tržaškega konzorskega predsednika pravna osebnost.

Se mnogo večja odgovornost in delo sta čakali Združenje po podpisu mirovne pogodbe, ki je tržaškemu gospodarstvu prinesla zopet vrsto nericačanih sprememb, zapletljajev in tudi močnih pretresov. Združenje je nadaljevalo svojo nalogo v korist svojega članstva še z večjo vnevo.

Tudi v novem položaju, ki je nastal v izboljšanim političnem mednarodnem ozračju s podpisom londonskega sporazuma, kateremu je sledila splošna želja po povečanju gospodarskih stikov med sosednimi državama, se je združenje takoj zavezalo, da bi ob izvedbi primernih ukrepov, prislo do čim tesnejšega gospodarskega sodelovanja na obmejnih področjih. Zato je dalo pobudo za ustanovitev Mešane italijansko-jugoslovanske zbornice za pospeševanje prometa in gospodarskega sodelovanja med obema državama, zlasti pa med obmejnimi področji. Združenje je izdelalo številne predloge za ureditev obmejnega prometa za blagovnega in osebnega prometa. Tudi po uveljavitvi obmejnega prometa je naslovilo marsikatero vlogo mešani italijansko-jugoslovanski komisiji za obmejni promet in na znanje trgovskim zbornicam, da bi prislo do povečanja obmejnega prometa ter turističnega sodelovanja zlasti na obmejnih področjih, ki po svojih naravnih lepotah sestavljajo eno samo celoto.

Iz tega bežnega pregleda o delovanju Slovenskega gospodarskega združenja sledi, da je združenje dobro ščitilo koristi svojih članov slovenskih gospodarstvenikov in da je aktivno sodelovalo v naporih za dvig tukajšnjega gospodarstva. Nekatere pobude je združenje začelo, drugim pa se je priključilo s svojim prispevkom. Tudi na zadnji občinski konferenci o tržaškem gospodarstvu je združenje sodelovalo in s svojo intervencijo poseglo v gospodarsko razpravo. To pozitivno vlogo so združenju priznali visoki predstavniki in razne pomembne gospodarske ustanove.

Združenje šteje danes preko 1000 članov iz vseh gospodarskih panog. Včlanjena je tako večina slovenskih gospodarstvenikov iz mesta in okolice, nekateri tudi iz Gorice. Poudariti je seveda treba, da gre v glavnem za članstvo, ki je ostalo trdno ob strani svojih stanovskih organizacij, v pripravljenosti, da samo takšna enotna organizacija slovenskih gospodarstvenikov najbolje štiti njihove koristi.

Prav zato se združenje zaveda svojih pravic in pravic včlanjenih kategorij. Ne more biti dvoma, da imajo vsi ti člani pravico, da so v isti meri deležni vseh moralnih in gmočnih ugodnosti, kakršne se priznavajo članom vseh sorodnih strokovnih organizacij.

Vendar, kljub svojem koristnemu delovanju, čeprav šteje danes Slovensko gospodarsko združenje preko 1000 članov iz vseh gospodarskih panog, tržaški Slovenci nimajo svojih predstavnikov v uradnih ali poluradnih gospodarskih organih, v katerih bi nastopali v korist vsega tukajšnjega gospodarstva.

Prav zato se bo združenje še bolj kot do sedaj ob podpori svojega članstva prizadevalo, da bi na temelju enakopravnosti z ostalimi sorodnimi združenji, imeli tudi tržaški slovenski gospodarstveniki svoje predstavnike v vseh uradnih in poluradnih gospodarskih organih, da bi Slovensko gospodarsko združenje kot strokovna organizacija slovenskih gospodarstvenikov prejemala od vseh oblasti, uradov in javnopравниh ustanov vse okrožnice, obvestila in pojasnila v zadevah, ki se tičejo gospodarskih interesov svojih članov, bodisi da gre za njih pravice in ugodnosti ali za njihove dolžnosti; da bi se združenju v vseh gospodarskih zadevah dala možnost, da poda svoje mnenje in predloge, vključno, ko gre za imenovanje v razne odbore komisije in druge ustanove; da bi se članom združenja dajale iste materialne ugodnosti, kakršne se dajejo drugim sorodnim organizacijam.

FRANC ŠKERLI

Tržaški Slovenci so bili med prvimi pobudniki pri turistični valorizaciji tržaške obale že v začetku sedanjega stoletja. Po več letih trajajočih pripravah je bila v letu 1911 osnovana HOTELSKA DRUŽBA GRILJAN - MIRAMAR PRI TRSTU (Società Anonima di hotels Grigiano - Miramar bei Trieste). Dne 27.2.1913 je bila družba registrirana pri tržaški sodni oblasti. Ustanova je imela 1.000.000,- kron glavnice, od tega je bilo vplačanih 600.000 kron proti izstavitvi 3.000 delnic po 200 kron vsaka.

Upravni svet je štel 9 članov. Prvi člani so bili: predsednik dr. Josip Vilfan, odvetnik, podpredsednik Ivan Merhar, ces. kr. profesor, upravni svetnik pa: Ivan Gorjup, posestnik, dr. Gustav Gregorin, odvetnik, Anton Kalister, posestnik, Branko Pollich, brdar, Josip Uličakar, direktor in Josip Skoberne, inženir.

Glavnica je bila po prvi svetovni vojni spremenjena v lire in

je ostala neizpremenjena. Na občnem zboru 14.8.1922 se je predmet družbe, ki se je v prvem statutu omejeval na nakup zemljišč in zgradb ter na gradnjo in upravljanje hotelov in kopalnic, med drugim razširil tudi na gradnjo ljudskih hiš in obmorskih pristanov, na vzpostavljanje pomorskih in suhozemnih prevozov v Juljski krajini ter celo na pospeševanje kmetijstva.

Razmere in pritisk fašistične vladavine so prisilile družbo k «združitvi» z družbo «Riviera Triestina» Soc. An. s sedežem v Trstu (akt. 29.3.1929). Z listino, ki je bila podpisana 26.6.1929, pa je ustanova legalno in de facto izročila vso svojo imovino še sedaj obstoječi in pravkar imenovani delniški družbi.

Slika predstavlja posnetek izvornega obraza delnice za 200 Kr. izdane 1.1.1912 z l. r. podpisom dr. Josipa Vilfana in Ivana Gorjupa.

S. O.

STOPETNAJST LET STARO SLOVENSKO TRŽAŠKO BERILO

Posvečeno spominu Luca Znidaršiča, ki ras je pred dobrim letom zapustil ter tako ni dočkal današnje obletnice «Primorskega dnevnika», pri katerem je s svojo mladostno vnevo delal.

Ko hoče ta sestavek prikazati sto petnajst let staro slovensko knjigo, ki je izšla v Trstu, ima še poseben namen: opozoriti hoče namreč na možnost, da se kje nahaja še kakera podobna knjiga. (Citatelji nam bi zelo ustregli, če bi nam sporočili, ako imajo kako redko knjigo ali ako vedo za koga, ki jo ima. Na Primorskem bi se gotovo našlo marsikaj starega, da ni bilo tistih nesrečnih let med obema vojnama, ko je slovenska knjiga v hiši že pomenila nevarnost.)

Knjigo, ki jo nameravam prikazati, mi je še pred leti posodil pokojni grafik, strojni stavec v tiskarni ZIT Luca Znidaršič. Pozna se ji sicer starost, vendar je še kar dobro ohranjena. Na notranji strani platnic je nekoliko počevana s sviničnikom. Poleg nekakšnih «risb» razberemo napis: *Jozef Znidaršič, iz Barkole ali z Boveda N. 12. 1952.* Nekje je tudi letnica 1860. Na zadnji notranji strani platnic pa najdemo ime *Znidaršič Ana Godnich.* Vse je napisano s sviničnikom.

V debele platnice vezana in z hrbtom iz rjavega usnja nima knjiga zunaj nikakega napisa, znotraj pa je na prvi naslovni strani napis:

BERILO
O SVETKIH IN NEDELJAH
ZA
DORAŠENO MLADOST.
Velja zvezano 30 kr.
(Na prodaj per mestni gospodski v Tersti, in drugih primorskih soseskah.)
V TERSTI.
Vladarska tiskarnica.
1850.

BERILO
O SVETKIH IN NEDELJAH
ZA
DORAŠENO MLADOST.

Velja zvezano 30 kr.

(Na prodaj per mestni gospodski v Tersti, in drugih primorskih soseskah.)

V TERSTI.

VLADARSKA TISKARNICA.

1850.

V sredi strani je zelo jasen pečat (mogoče že kar natisnjen) z dvočlavinim orlom, okrog pa je napis: *C.K. PRIMORSKA ZALOGA SOLSKIH BUKEV.*

Na tretji strani je naslov: *Napeljevanje k pobožnemu življenju in lepemu zadržanju.* Spisal Bernard Galura, knez Skof Brikenski. Čisto spodaj je (kot na usaki prvi strani pole) še majhen napis: *Za nedeljske šole. Spis Galure obsega dobro tretjino knjige (155 strani od 452 strani). Ni naveden avtor drugega spisa, ki ima dobrih 90 strani: Vodila za kmetovanje s posebnim oziranjem na primorsko in dalmatinsko kmetijstvo. Se nekoliko daljša je «podučna in kratkočasna povest Zlata vas», ki jo je «poslovenil» Fr. Malavasič. Zadnji del knjige zavzemajo «Naučne pripovedi iz «Drobtinice». Tu so nekateri podpisani in neodpisani sestavki (Domača zdravila zoper ostrulenja, Dr. Bleiweis, — Stara Pravda, J. Drobnik, — Rudolf grof Habsburški, — Peter Scapari, Oliban, — Kdor vsmilenje skače, vsmilenje najde, Slomšek, — Se nekaj kratkih zgodbic ter dve Slomškovi pesmi, — Očalar in Jakec iz Osredka, Poženčan, — Slede se tri pesmi J. Virka, A. Povha in Stojana ter nekaj basni brez podpisa. Zaključuje pa knjigo 15 strani dolg spis Matije Majerja «Slovensko slovstvo». Po pisano 1846.)*

«Berilo» (bibliografsko informacijo o njem ima Simoničeva Slovenska bibliografija na str. 24) spada med «redke tiske vladarske tiskarnice» v Trstu, ki je pod cesarskim namestnikom grofom Stadionom natisnjena več dobrih slovenskih solskih knjig. (Pismo Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani, 24. sept. 1960. V pismu je obenem sporočilo, da ima knjižnica 1 komplet izvod knjige iz *Levine knjižnice*. Če prav je «Berilo» izšlo v Trstu, ga vendar tržaška Mestna knjižnica (Biblioteka civica) nima. Ugotoviti pa je mogoče, da ga tudi slovenski literarni zgodovinarji večinoma ne poznajo.

Na splošno je «Berilo» slabo opremljeno s podatki. Tako ni nič navedeno, kdo je prevzel; spis brikenskega škofa Galure, prav tako ni naveden avtor «Vodil za kmetovanje». Vsekakor so ta navodila za tisti čas zelo napredna, v marsičem še danes popolnoma veljavna in koristna. Posebno poglavje je posvečeno oljki, nadalje murvi in zadnje od 34 poglavij pa sviloprečki.

Da tega «Berila» slovstveni zgodovinarji večinoma niso imeli v rokah, kaže prav «Zlata vas», ki jo je poslovenil Malavasič in ki je tukaj objavljena. Slovenski biografski leksikon zelo natančno popisuje življenje in delo knjižničarja Malavasiča (1818-1863). Navaja, da «je za prilogo Novic prejel Zschokkejevo ljudsko povest «Das Gaimascherder» (prva polja «Zlate vasi» je izšla 8. marca 1848). «Pravi nadalje, da «je imel založbo «Zlate vasi» 29. jul. 1848 že Blaznik». In ko na koncu zaključuje, da «so se ponatiskovale le one njegove prireditve za ljudstvo, ki jim ni kumovala liter. ambicija», navaja številne ponatise «Genovejev», «Erazma», «Ključka» i.d.r., medtem ko pozna za «Zlato vas» samo ponatis l. 1840. Če izvzamemo prvi ponatis «Genovejev», pa je «Zlata vas» v našem «Berilu» prva doživela ponatis.

Kakor «Berilo» ob pisanju članka o Malavasiču ni poznal France Kidrič (njegov je članek v SBL), tako kaže, da ga ne pozna Lino Legiša, ki ga v Zgodovini slovenskega slovstva II nikjer ne navaja. Tako pravi: «V knjigi je v čase prve noviške delavnosti po vrsti prestavljenih schmidov 1845 izšel drugače preprost, ali še dosti priljubljen Malavasičev Erazem iz Jame, med tem ko je z njegovim prevodom Zschokkejeve Zlate vasi, ki so ga prinašale Novice v prilogi 1848, prišlo na dan vsaj novo tuje ime.» (ZSS 171).

Zadnjih 90 strani našega «Berila» predstavlja ponatis iz «Drobtinice». Tudi tiskovno ne navajajo pisci v SBL, čeprav gre tudi za nekatere pomembnejše, kot n. pr. Matije Majerja «Slovensko slovstvo. Podpisano 1846.» (Majar navaja bolj pisce slovnic, slovarjev in podobnega kot pa pisatelje in pesnike. Le tako je mogoče, da lahko za besedami «Tukaj se morejo imenovati še sledeči slovenski pisatelji» med 24 imeni po abecednem redu navaja tudi — «J. Prebrna».) Zanimivo je, da je prireditelj «Berila», ki ni naveden, uporabil za ponatis tudi najnovejšo «Drobtinice», saj je bil Majerjev članek objavljen tamkaj šele 1849.

Iz navedenega sledi, da je «Berilo o svetkih in nedeljah» res malo poznana redka knjiga. Mogoče bi se kje našel še kak izvod in vravno bi bilo spraviti ga n. pr. v Studijsko knjižnico. Toda v Trstu je izšla še marsikatera knjiga in tudi drugi tiski, ki jih morebiti kak družina hrani kot dragocenost. Pravi je, da jih hrani. Vendar bi nas veselilo, če bi nas na obstoj kakre take redkosti vsaj opozorili.

RADO RAUBER

VIKTOR ŠONC

Jeseni 1964 je v visoki starosti umrl v Ljubljani prof. Viktor Šonc, ravnatelj tržaške Glasbene Matice v letih od 1911 do 1927.

Viktor Šonc se je rodil v Tomaju 29. oktobra 1877. Njegova velika ljubezen do glasbe ga je peljala zgodaj v Prago, kjer je na konservatoriju absolviral oddelka za kompozicijo in dirigiranje v letu 1904. Kompozicije se je učil pri Antoninu Dvořáku (ki je v istem letu umrl).

Po absolutoriju se je mudil v Pragi še tri leta in vodil jugoslovanski akademski pevski zbor in vokalni kvartet; pri tem pa se je izpopolnjeval v studiju kompozicije pri Vitezlavu Nováku in se je učil solopetja v Wallersteinovi šoli. Po Wallersteinovi smrti je nadaljeval solopetjski študij v Dresdenu pri prof. Kotzebueju in nato absolviral še pedagoški tečaj dirigiranja pri prof. Scheidemannu v Weimarju.

Bil je visoko učen strokovnjak in nadarjen pedagog. Bil pa je tudi zelo skromen človek — dobra, blaga duša in mu je bilo tuje delo s komolci.

Ko se je po opravljenih študijah vrnil v slovenske kraje, mu ni uspelo najti primerne zaposlitve v Ljubljani in je zato leta 1909 odšel v Sarajevo kot pedagog in vodil zbor pevskega društva «Trebevič» do leta 1911.

V istem letu je nastopil službo ravnatelja Glasbene Matice v Trstu.

Njegove zasluge za tukajšnje slovensko glasbeno vzgojo so bile velike. Poučeval je klavir, teorijo, solopetje, mladinsko petje, za katero je bil s svojim dobrim, mehkim srcem izredno sposoben. Bil je splošno priljubljen pri učencih in kolegih.

Vsestransko nadarjen organizator je priredil več nastopov z vokalnim kvartetom in godalnim orkestrom. Vodil je tudi pevski zbor Glasbene Matice in sijajen pevski zbor pravoslavne cerkve v Trstu.

Izredno delaven človek, zaljubljen v svojo stroko, je ves čas svojega bivanja v Trstu opravil tudi glasbeno kritiko pri «Edinosti».

Po požigu Narodnega doma, v katerem je Glasbena Matica imela svoj sedež, se je ob materialni izgubi (klavirjev, glasbil, partiturnega arhiva, didaktičnega arhiva, pločvir, opreme itd.) začela za ravnatelja Šonca težka, požrtvovalna pot!

Takoj v prvih dneh neizmerno žalosti se je porodila močna volja: ne kloniti! S pomočjo zvestih kolegov in nekaterih svojih učencev — med njimi eden prvih mladi Ubald Vrabc — se je Šonc posrečilo zbrati dobrošno število zbežanih gojencev, katerih starši so uvideli potrebo po nepretrganem in skupnem delu, in je pouk razmestil po zaslinih prostorih.

Šonc je vztrajal še celih sedem let. Jeklena volja v mehkem srcu!

Za ta zgled, ki je dvignil moralo tržaških Slovencev v tistih časih sramote v osrčju Evrope, si je Šonc zaslužil naše neminljivo globoko spoštovanje in hvaležnost.

Nekateri večeri Glasbene Matice so potem bili, dokler je to bilo mogoče, v dvorani «Delavskega konsumnega društva» pri Sv. Jakobu.

Za časa fašistične terorja je tudi vodil ilegalni pevovski tečaj za Primorje. Tedaj so bile prilike take, da je po več mesecev ostal brez plače. Iz razumljivih razlogov se je velik del staršev bal pošiljati svoje otroke v glasbeno šolo in so zato postale tudi gmočne razmere zelo težke. Pa tudi vabila, kakršna beremo na več programih tedanjih prireditelj Glasbene Matice: «Predplačila se hvaležno sprejemajo», niso mogla rešiti te zasluzne ustanove in njihovih voditeljev pred usihanjem, ki se je s povečanjem preganjanja vedno stopnjevalo. Če pa je Šonc po dolgem čakanju iztaknil kakšno vsotico, jo je s svojim običajnim smehljajem na ustih delil s potrebnimi, oz. bolj potrebnimi ali bolnimi kolegi.

Ko je neki večer imel v Rojanu pevsko vajo, so vdrli fašisti in z orožjem v roki zahtevali, naj igra «Giovinezza», ki je pa Šonc res ni znal; je s težavo se je zmuznil iz te nevarnosti. Naslednji dan je dvorana zgorela.

Ta in podobni dogodki so prisilili Šonca, kakor številne druge, da je odšel v Jugoslavijo.

Odpravil se je v Sremsko Mitrovico in tam ostal do leta 1928; leto 1929 je prebil v Somboru. Ukvarjal se je s pedagoškim delom in pevovodstvom.

Končno je po zaslugi Antona Lajovica dobil službo pri ljubljanski Glasbeni Matici in tam poučeval klavir, glasbeno teorijo, solopetje in mladinsko petje — nastopal je tudi z Mladinskim zborom — do leta 1945. Nato pa je bil do upokojitve leta 1959 profesor na Glasbeni šoli — Center v Ljubljani.

Bil je član Društva slovenskih skladateljev in njegov opus obsega vokalne ter instrumentalne stvaritve.

Lepo bi bilo, ko bi v Trstu silili kako njegovo kompozicijo, saj bi se na ta način Trst najlepše oddolžil enemu izmed ustanoviteljev in najpomembnejših voditeljev tržaške Glasbene Matice.

Od njegovih neštetih učencev je nekaj imen: Dušan Štular, Ubald Vrabc, Ana Lampe, Boris Slavik, Vladimir Rybač, Zorica Pegan, ki je postala življenjska družica prof. Šonca, Marija Gorenjec, Matilda Šonc (njegova sestra), Alojzij Kalin, Avgust Waschke, Milan Zega itd.

TRST

Le noč približa te očem
in sru, luči nebroj
odzdravlja solzi kalni,
o, kje ste vi mejniki
štirje, še vedno nepokoj
prinašate rokam...
In kadar mreš v jutru,
ves truden ti sledim
v priliko daljavo,
samoten kakor jadro,
od zvezd in hrepenenja
gnan.

Naj luč beseda bo naprej
edina, živi naj roka,
ki ji daje moč,
nikoli ne ugani,
večno se spominjaj,
kje je manj strašna noč.
A ti, val neiru, zlat
od sonca in miru,
govori, kakor ti veli
davnina.

PAULE ZIDAR

JOSIP MERKU

RADO RAUBER

Potrebe kraške kmetije

Pravkar slavimo dvajsetletnico osvobodilne borbe, tega zgodovinskega dogodka, ki nas je rešil propasti in nam vilo novo vero v človečansko ureditev družbenega življenja. Dvajset let je sicer kratko časovno razdobje, a vendar zadostuje, da more prikazati, koliko se je uresničilo dvoje temeljnih idealov: narodna svoboda in socialna pravičnost, katerima smo v predvojni dobi in v borbi žrtvovali nezmerno gorja, materialnega in moralnega.

Obe ti dragoceni dobrini sestavljata osnovo vsestranskemu razmahu. A neovrgljivo je dejstvo, da ta razmah zajema svoje sokove iz tovarnega (materialnega) življenja. Naše ljudstvo se je nad četrto stoletje moralo temu odpovedati in je spritno tega vsestranskega propadala.

Kako pa kaže ta obračun po narodnoosvobodilni vojni? Iz celotne slike izrežimo le sličico o kmetijstvu s področja devinsko-nabrežinske občine.

So vprašanja že starega življenja, ne posebno aktualna od taktar, ko so se našemu ljudstvu naravno zamajala tla pod nogami. Zal, eni te zadeve ne vidijo, drugi pa se je izogibajo. In tako stalno trčimo na nepremična vprašanja kot na nerešene naloge. A vse kaže, da si stvarnost utira pot kot je nismo pričakovali in bo sam razvoj te stvarnosti prejel ali slej zahteval njih rešitev.

Ceprav se ta vprašanja tičejo le devinsko-nabrežinske občine, vendar imajo svojo vrednost tudi za ostalo tržaško področje, zlasti kraško, tako podobno tukajšnjim prilikam.

Ta naš tržaško-kraški kot je na skrajnem robu možnosti za kmetijsko dejavnost; nima zanjo osnovnega pogoja: dovolj plodne zemlje. A kljub temu so prav tu zrastle kmečke naselja z razmeroma številnimi trdnimi domovi. Zgradila jih je izredno močna življenjska sila, neverjetno globoka zakoreninjenost v to skopo zemljo.

Pršlo je — zlasti v tem stoletju — do sprememb, ki so močno posegale v vsako skupnost in vnesle nove metode v borbo za življenjski obstoj, spremembe vse prej kot naklonjene tej prastari gospodarski panogi. Odvedle so in sproti odvajajo iz naselij močne delovne roke, ne samo zato, ker si v raznih poklicih služijo boljši kruh, marveč ker ni na zemlji ustreznih pogojev. A kljub temu ni še naše kmetijstvo ohromelo in še je po naših njivah živo. So to, kot znano, male kmečke delavske kmetije in nekaj srednjih kmetijskih obratov. To zemljo obdelujejo izključno družinski člani s pomočjo strojnega orodja.

Ce kje, so prav tu v kmetijskem pogledu velike pomankljivosti, takšne kot so bile že v davni, čeprav ne v takšnem merilu, ker so bili ti kraji bogati na lesu. Danes pa je 4200 ha — kolikor meri naša občina — okrog 35 odst. (nad 1400 ha) pustega sveta, odmerjenega pašnikom, kjer živina več zgubi kot pridobiti. Te pleše so skrajno nizkega, a tudi brez vsakega gospodarskega pomena.

Kaj z njimi? Ali naj za večno igrajo vlogo zasmejalovec napredka? Nevedne trave, zeljšča, brinje in še katero bedno grmičje — vse to spominja na pozabljene pustote. Pustote v srcu civilizacije? Še več bi je bilo, če bi je tu in tam ne zakrivali bori, pretežno še izza časov, ko smo bili pripadniki pokojne Avstro-Ogrske. Kako bi ta kos tržaškega Krasa izgledal; če bi te pleše pokrivali vsaj takšni gozdovi. Namesto ničvrednih površin bi razen slikovite pokrajine imeli pomemben kapital v lesu, ki ga trg cenil zaradi njegove gradbene vrednosti.

O prednostih gozda, pa naj je ta listnat ali iglast, ni potrebno govoriti. Njegova vrednost s kmetijsko-gospodarskega stališča ni le les. Pri nas pride v poštev ublažitev vetrov, ki so temu gospodarstvu tako zelo škodljivi, ker sušijo in odnašajo zemljo. Kako gozd zboljšuje tla in jih bogati ne le s tem, kar je dobil iz zemlje, marveč tudi iz zraka, se najbolje prepričamo v že razvitem gozdu, ki ga v času njegovega večletnega razvoja nismo izropali: sekali, brali travo in odpadke. Prav takšno naravno zboljšanje, takšna čistina, skrije so takšnim površinam najbolj potrebni. To je dragocena črna prst (črnica), sproščena ali sphinina; to je humus. A humus je izvor rodovitnosti zemlje.

Kot znano, vrši gozd še drugo vlogo, ki se ne tiče toliko zemlja, kolikor drugih deželov in še bolj mestnih ljudi; njegova pluća — listi čistijo zrak: od tega, kar človeku in živalim škoduje (ogljikov dioksid), rastlina odbrzi kot hrano ozilj, kisik pa odda. To je naše zdravje, ki pa ga sodobni način življenja od vseh strani ogroža. Mestni človek si nagonsko želi v prirodo, bogato na gozdovih. Že sam ta pojav nalaga pristojnim organom skrb za primerne ukrepe za pozoditve prizadetih področij z gozdovi, tukajšnjim organom pa se tembolj, ker je del devinsko-nabrežinske občine turistično področje. Ne gre le za obalni pas, za vodo in sonce; turisti, pa naj so od koderkoli, pogrešajo zelenje-gozd.

Pa bi iz gozda mogoče izvleči še drugo prednost. Mislimo si čez naše gozne gozdne pasove in vmes na primernih mestih jase, določene za ustrezno gozdno, in tudi sadno drevje, n. pr. orehe, mandlje, dr.

Mogoče bodo te besede zadele na mnenje, da preuranjeno načrtujemo vprašanje, ki ni še zanj dozorel čas. Bolje in bolj umestno bi bilo vprašanje, če je, ozioroma koliko je ta vsestransko pomembna zadeva že sedaj rešljiva.

In bomo tudi slišali, da je to zadeva privatne lastnine naših drobnih gospodarstev, ki pretežno kmetujejo za delno krite svoje potrebe in da njihove pridelke za vnovčenje predstavljata le dva pridelka: živina (mleko, meso) in vino. Njihova dejavnost sega le do tekočih kmetijskih opravil, ki pa so v bistvu podobne nekdanjim. Razmere so jih potiskale in jih še potiskajo s slepo ulico, kjer odpove vsaka pobuda, vsak ukrep na daljši rok; ni načrtnega, smotrnega gospodarjenja.

Naši gospodarji se zavedajo, da je to rakova pot. Takšen je zaključek liberalnega gospodarstva, še preveč liberalnega in prav zato navzkrižnega, da bi naše kmetije mogle napredovati. To gospodarstvo visi nad vsemi malimi zemljaki kot razpete ostri škarje; kolikor se te na eni strani odpirajo in nudijo velikim (veleposesnikom, industrijcem itd.) velike gospodarske možnosti in uspehe, se na nasprotni strani stiskajo in soltajo drobne proizvajalce, zlasti takšne kot so naši.

A kljub temu naš človek še vztraja, opirajoč se na svoje vrline, izklesane iz težkih kraških okoliščin. Mislimo, da ga prihodnost ne bo prevarala, ker bo tudi ta zemlja igrala bolj pomembno vlogo. Z ozirom na to in da bi dosegel večji gospodarski uspeh, je vredno dotakniti se še nekaterih vprašanj.

Naša zemlja je pretežno iz slabših zemljetvornih rudnin, ki ne pripravijo dobrih tal — takih, ki bi bila v pravem razmerju sestavljena iz treh sestavin: gline, peska in apna. Na splošno vsebuje premalo gline (izpod 50 odst.), preveč peska in baje premalo apna. Zemlja je torej lahka, propustna, se hitro izsuši ter je malo rodovitna. A Kras je z zemljetvorne stališča (glede sestave svoje skorje) večkrat velika uganka in ima svoje izjeme, saj naletimo na glinaste plasti in ilovnato (težko) zemljo.

Poleg te ima naša zemlja še drugo pomankljivost, ki zelo vpliva na njeno rodovitnost. Je namreč zelo revna na organskih snoveh. Prav te pa so bogastvo kmetijske zemlje. Rudnine, iz katerih je zemlja sestavljena, so njena mrtva ali neorganska snov, medtem ko je organska snov, ki z njo zalagamo zemljo v obliki gnojia, iz živih bitij — rastlin in živali.

Gnojia je vedno bilo in ga je še vedno tako malo, da ga je kralj pridelkov ali prvi in glavni pridelček. Gnoj pa je kralj pridelkov ali prvi in glavni pridelček. Kaj bi ne bil, če pa so od njega odvisni vsi pridelki in igra v zemlji tako pomembno vlogo? Zračni zemljo in jo napravi godno; takšna zemlja sprejema in zadržuje več vlage, kar pomeni, da rastline v njej lažje prenašajo sušo. Omenili smo že, da gnoj v zemlji sprinji — sprinji. To je humus. Humus pa je hrana drobnim živalim; njihova naloga je pripravljati rastlinam hrano in vezati drobce zemlje v mrvice (grudice, kepiče) in tako spreminjati zlog zemlje. Od tega pa je odvisnih vse polno lastnosti zemlje, ki vse skupaj napravijo zemljo godno in rodovitno. Zato je humus tvorec rodovitnosti zemlje.

Tožbe, da suša (in tudi moča) zemljo zbijajo, da ta — če je je kolikaj težka — razpoka in se strdi, se bodo ponavljale, dokler bo zemlja lačna gnojia. A če o tem poglavju še dalje razmotrivamo, se kar samo vrine vprašanje kreme.

Zivorejci so navezani na senožeti. Ta krma ni tako slaba, a je draga, in to iz dveh razlogov: hektarski donos sena je majhen in tudi ni dovolj težko, ker je trava kakovostno slaba. Pretežna večina naših pašnikov je skrajno slaba. Sicer pa je pašja že opešala, ker ni pastirjev, in je zato živina navezana na pašil. Od orne zemlje je moč le nizek odstotek porabiti za krmo (detejle i.d.r.).

Gospodarjenje torej treba preusmeriti, da bo zemlja dala čimveč dobre krme. Ni še načeto vprašanje izboljšanja travnatih površin. Pri nas ni še primera, ki bi kaj kmalu dokazal, kaj pomeni umno zboljšanje ključne stroke našega kmetijstva, in to za razliko med količino in kakovostjo prejšnjega in novega pridelka; da bi dokazal, kako s tem proizvojni stroški padajo. Zaradi tega velja pravilo: zboljšanje travnatih površin — seveda le za to primernih — je prvi pogoj za napredno gospodarjenje.

Vinogradništvo je za naše razmere, podnebne in talne, primerna stroka. A če so kateri kulturi potrebna gnojila, je to trta. Ne bo zadovoljivega vinskega pridelka, ne količinsko ne kakovostno, dokler bo ta kultura lačna gnojila, glavnega (naravnega) in pomožnega (umetnega). Tudi pomožnega.

Spričo velike vloge, ki jo umetna gnojila igrajo v kmetijskem gospodarstvu, naj takoj povemo, da teh gnojil tod ne poznamo. Kolikor pa jih poznamo, jih odklanjamo, češ, da ta gnojila niso za našo zemljo, ker jo razkrojijo in ne zaležejo. V tem mnenju je sicer nekaj resnice, a je toliko, kolikor s tem pripomočkom pravilno ne ravnamo. To gnojilo ni naravno, marveč je izdelek uma. Z njim je treba tudi umno gnojiti, sicer ni uspeha. Kmetijska znanost in kmetovalci so v sto letih nabrali dosti skušenj in znanja. Točno se ve, kako se pravilno gnoji, kako ugotoviti, kaj naj uporabljamo pri gnojenju, kako in koliko, da bo uspeh dober. Gnojila res niso sama po sebi kakšno čudežno sredstvo, dajajo pa velike uspehe, predvsem če upoštevamo ta-le pravila:

Kjer »umetno« gnojimo, mora biti zemlja godna, rahla, skrbno obdelana; dobivati mora pogosto dober hlevski gnoj. Gnojiti moramo dobre sorte in uporabljati dobro seme. Polja ne smejo biti zapleveljena, če ne gnojimo plevelu in ne posevkom. Senožeti morajo biti negovane in gnojene z mešanico kmetovalca. Gnojila so dobra samo v rokah dobre kmetovalca, ki upošteva vse temeljne zapovedi kmetovanja. Drugo pravilo: Uporabljaj samo prave vrste gnojil, prave količine, pravilno in pravočasno. Gnojiti je treba tako, da v pravem razmerju dodamo vse manjkajoče snovi (dušik, fosfor, kalij, apno).

Navedli smo nekaj temeljnih poglavljev. A so še druga. Kam spadajo in kdo naj jih rešuje? Seveda so to kmetovalčeva zadeva. Ali so samo njegova in naj jih le sam rešuje? Katera dežela je dosegla napredek samo s prizadevanjem svojih zemljanov?

Država kot najvišji upravni organ mora urejevati narodno gospodarstvo, ga usmerjati in podpirati materialno in moralno. Semkarj spada predvsem kmetijski sektor.

Ne moremo trditi, da se ni pri nas po vojni ničesar storilo. A veliko manjka, zelo veliko bistvenega. Vse se razvija nenaravno, to pomeni zmedo. Kmetijska dejavnost na malih kmetijskih obratih nima od znanstveno raziskovalnega delovanja in uporabe pridobitne znanosti in tehnike svojnega nujno potrebnega deleža kot ga imajo veliki obrati (veleposesta).

Veliko je vprašanje kako naj naš človek uspešno kmetuje, če pa nima ustrezne izobrazbe.

Potrebne so določene oblike združnega gospodarstva, ki bi moglo veliki prispevati k razvoju kmetijstva. Je to resnično zadeva kmetijstva, a prav toliko tudi merodajnih činiteljev, ker je ta stran tudi socialnega značaja.

In tako dalje.

Iz tega je povsem razumljivo, če je naš občan-zemljak zašel med gospodarske čeri in stalno polzi na rakovo pot.

JANKO FURLAN

V meseji v Darni — Severna Afrika Magajna
Eden od poklicev, ki postaja vsak dan zahtevnejši, je nedvomno poklic fotoreporterja. Fotoreporter je že dolgo od tega postal najbolj zaposlen službenik ljudske rodovitnosti. Še nikoli v zgodovini čaršnarstva ni bilo objavljenih vsak dan tako ogromno število fotografij, kot se to dogaja v da-

Regulacijski načrt Gorice

Kljub nekaterim novim gradnjam, zlasti stolpnicam v raznih predelih mesta, ki dokazujejo prejšnjo kakovost kot pa sodobno dinamiko razvoja, je Gorica vse do danes ohranila podoba mesta, ki je nastalo v prejšnjem stoletju.

Takrat je bilo utesnjeno v ozke ulice pod Gradom. Ko pa so pred 100 leti čez Roje speljali železnico in je med naselijem in južnim kolodvorom nastala široka ravna cesta, imenovana po Francu Jožefu, je šla renesančna Gorica k svojemu zatonu. Njena naslednjica je rasla v stilu durajškega »fin de siècle«, kakršna se je v bistvu ohranila do danes.

Tedaj se je povečalo število prebivalcev, ker je bilo mesto naravno težje velike okolice. V 16. stoletju je stelo 4.000 prebivalcev, konec 18. stoletja 8.000, v zadnjem stoletju pa se je naglo povzpelo na 30.000, tako, da je po koncu druge svetovne vojne prišlo do 40.000 prebivalcev.

Kot je Južna železnica pred 100 leti odprla mestu nove perspektive in mu vtisnila novo podoba, tako se tudi danes odpirajo Gorici, mestu ob meji, nove razvojne možnosti. Zato mu je potrebno zagotoviti takšno strukturo, ki bo ustrezala njegovi sedanjim funkcijam. Prišel je čas, ko stara struktura, zasnovana v času avstro-ogrskega cesarstva, ni več primerna; nove urbanistične ideje narekujejo nove rešitve, ki naj upoštevajo sedanjo geopolitično lego Gorice, zaradi katere ima mesto mednarodno vlogo. Predvideva se, da se bo v vključitvi v mednarodno trgovino in promet tako razvilo, da se bo v naslednjih 30 letih število prebivalstva zvišalo na 68.000. Če pa se upoštevajo še nekatere tehne determinante kot so blagovna izmenjava, turizem, recipročni gospodarski interesi sosednih držav, tedaj je mogoče predvideti stodontni porast števila prebivalstva Gorice, ki šteje sedaj 43.000 oseb.

Na osnovi teh predvidevanj je arhitekt Luigi Piccinato, profesor za urbanistiko na rimski univerzi, sestavil splošni

Majska nuč

*Ku zlata bārka,
pa zvezdnem mārje,
prve krājce plāva.
Sez spačite zēmlje
ku u lebjēzne prve
dehti usā mlāda trāva.
Večjerne ruāse
suo lēhe parahlāle;
dehtječe kēlhee
suo mājence raspalankāle.*

*Slauc u grmīje lūbcuo vābe,
sa stuōlnoh uohcētārjuo žābe.
F'nt se za dēkelcuo uoztra,
srečje me mlādo ne dā mīra.*

MARIJA MIJOT

regulacijski načrt mesta Gorice za prihodnjih 30 let. V njem je odkaval prostor vsem najpomembnejšim dejavnostim; določil je lokacije novih stanovanjskih četrti, industrijskih obratov, predvidel je trase novih notranjih in mednarodnih poti. Odredil je skratka vsaki stvari svoje mesto, da v poznějšíh letih ne bo rde nastalo po naključju ali po volji posameznikov, temveč po vnaprej začrtanih splošnih smernicah, tako da bo mesto predstavljalo organsko celoto, v kateri se bo po modernih urbanističnih zakonih staro spajalo z novim.

Bodoča Gorica bo zategadelj ohranila respremenjeno podoba sedanjega središča okoli Travnika in Verdievega korza. V tem delu bodo tudi v bodoče ostale nekatere važne upravne ustanove kot so prefektura, kvestura, občina, pošta, trgovska zbornica in kakšen važen denarni zavod. Izgubilo pa bo to središče sedanji vodilni položaj. Premaknil se bo ravnatelj bolji jugu, na področje med Korzom Italija, parkom Rimembranza in Ulico Duca d'Aosta, kjer bo dejansko utripalo srce našega mesta. V tem direkcijskem središču bodo pisarne odvetnikov, zavarovalnih družb, gospodarskih predstavstev, bank itd.

Stanovanjska izgradnja ne bo docela pod razdorstvom, ker bo dovolj zadanih površin za prasto prodajo, vendar pa načrt predvideva, da bo rezidenčialna četrt nastala, kakor v resnici že nastaja, na področju med Ul. Terza Armata

našnjih časih. Številne revije, knjige in časopisi so kar natančni s fotografijami, ki prikazujejo naše dogodke in zanimivosti sedanosti in preteklosti. V svetu so nekatere revije, ki prinašajo samo fotografije z razlago, ker se danes mnogim ljudem ne ljubi preveč brati in hočejo seveda brez zbuhe časa in truda, kot oni pravijo, videti in vedeti vse, kar se dogaja v svetu.

Kot bi to ne zadostovalo, se je vsemu temu pridružila še televizija, ki je sama na sebi pravzaprav neskončno morje fotografij, ki jih dobavljajo prava armada fotografov, filmskih snemalcev in fotoreporterjev. Danes je skoraj nemogoče zamisljati si življenje brez časopisa, radia in televizije. Vsa ta sredstva pa so neoporna, ako jim manjka fotografija. Pri tej besedi pa se začnemo in nadaljuje težavno, razgibano in zanimivo delo in življenje fotoreporterja.

Kako različno si ljudje predstavljajo delo in življenje fotoreporterja. Večina ljudi misli na fotoreporterja kot na elitno poklic, ker ga vidi s fotoaparatom po mestu in deželi, kot da bi to delo opravljaj za svoj osebni »hobby«. Ampak vsi niso tako krivični do fotoreporterja. Marsikdo ve, koliko tvegajo v vojnah, v spopadih, v revolucijah, na demonstracijah itd. Fotoreporteri so bili čisto v prvih vrstah, padali so in bili ranjeni. Pa tudi z letali se jih je več ponesrečilo in tudi z vozili, ker so morali drveti na kralj, kjer se je kaj zgodilo, kar je bilo treba posneti. No, tu pri nas ni bilo tako huđo, vendar jo je tudi tu marsikateri fotoreporter dobil po glavi med raznimi demonstracijami ali manifestacijami, ki so bile zelo pogoste takoj po osvoboditvi in še mnogo let kasneje. Seveda se delo fotoreporterja pri našem dnevniku ne da prerjati s svetovno znanimi dnevniki in revijami, ki imajo na razpolago veliko število fotoreporterv in v prvi vrsti velika finančna sredstva. Vseeno je naš fotoreporter skoraj vedno na razpolago in skoraj povsod prisoten od Mačkovej pa do Stivana; naj si bo to v lepem ali slabem vremenu, ob lepih ali grdih prilikah, podnevi ali ponoči. Tudi ponoči, če telefon zabrni, večkrat skoči s postelje in hoče nočes mora iti takoj na kraj nesreče. So nekatere priložnosti, ki so zelo lepe in zanimive, čeprav se zgubi noč kot na primer postavljanje mlaja v Boljuncu in v Dolini. Čas poteka hitro in v prijetni družbi naših ljudi s kozarcem naše dobre kapljice. Ni namo to, tudi pri raznih pridelitvah, predavanjih, razstavah itd. mora fotoreporter biti zraven.

Ob koncu šolskega leta sem moral neko nedeljo obiskati in fotografirati kak šestnajst razstav ročnih del in zaključnih pridelitvev. Ker sem tisti dan pozabil slikati razstavo na eni šoli, so drugi dan takoj telefonirali kako to, da nisem prišel ovekovečiti njihove razstave. Poleg tega mora biti fotoreporter tudi na lov za krajevnimi lepotami in mora pripraviti razne fotografije za tretjo stran časopisa. To so fotografije, ki bi morale biti nekako umetniške; razni motivi iz naših vasi, ribiči, čolni, temni oblaki pred nevihto, cvetoče češnje, trgatev, kraške kolone in hise, stara ognjišča in še mnogo drugih poetnih, jesenskih, pomladanskih in zimskih motivov. Seveda mora delati fotoreporter ob pekih in svetkih in večkrat ga kličejo na razne družinske obležitne, kot n. pr. poroke, najsi bodo te navadne ali zlate, birne, krstni, itd. Na žalost, je treba fotografirati tudi pogrebe, tako za časopis kot tudi za družino, da pošljejo slike svojim, ki so daleč od doma.

Danes fotografija ni nobeno razkošje kot 40-50 let nazaj. Danes je fotografija potrebna in potrebna ne pozna kazna. Vsak čdarši človek mora imeti dokumente z osebno fotografijo, tudi otroci v večkratnih primerih potrebujejo dokumente s fotografijo. Ravno zato, ker je fotoreporter vedno »na lovu«, službeno poslan ali povabljen, da posname na filmski trak vsakovrstne pridelitve, vsečnosti in obleitne, so njegove fotografije objavljene v raznih listih in so s tem nekaj zgodovinska silkanca. Posebno velja to za naš list, saj se iz fotografij, objavljenih v našem dnevniku, zrcali življenje ljudstva na Tržaškem. Vse, kar je bilo vselega in žalostnega za posameznike in skupnost v teh zadnjih dvajsetih letih, skoraj vse delo našega fotoreporterja, so čitatelji skozi ta leta opazovali in svideli. Zgodilo se je večkrat, da v kakem družstvu šoli ali nekje drugod niso začeli pridelitve, dokler se ni pojavil fotoreporter. Včasih pa, kot je fotoreporter šel fotografirati nekatere stare korenine, 80, 90 ali pa še več let stare ljudi, so mu dali vzelke »agrobargja«, kar pa ni bilo res, kajti bil je samo en primer, ko je naš fotoreporter obiskal 95 let staro ženičo, da bi jo ovekovečil in dnevniku kot izredno staro korenino, kar se je tudi zgodilo, a je na žalost že po enem mesecu umrla ne zaradi fotografiranja temveč naravne smrti, ker je pač bila že precej pri letih.

Svoj poklic sem začel že v mladih letih, ker mlade ljudi vedno kaj mika. Najprej sem imel navaden fotoapar »škatlo« znanke Kodak, potem pa vedno boljše, dokler nisem prišel do pravzaprav dobrega fotoaparata znanke Rolleicord. Več let sem delal v fotografskem laboratoriju, nato pa v glavni tržaški bolnišnici, kjer sem bil zaposlen pri rentgenskem oddelku in vestno pomagal reproducirati in razvijati slike raznih notranjih delov Adamovih in Evinih, no-tomevc na splošno. Večkrat pa so me klicali v operacijsko sobo, kjer je bilo treba fotografirati kako izredno in zanimivo operacijo, ki je služila zdravnikom za dokumentacijo in tudi za zdravniški studij.

Ze za časa NOB sem bil povezan z raznimi tovariši, ki so večkrat potrebovali kake reprodukcije ali fotografije. Takoj po osvoboditvi že od 1. maja 1945 sem fotografiral najprej prihod partizanov v Trst, in skoraj vse manifestacije in demonstracije. Seveda je v tistih časih bilo tu zelo živahno. Ni manjkalo ne streljanja, ne premetavanja, kožo in fotoapar, posebno pa fotografske posnetke, ki so bili v njem in so bili zelo važni. Zgodilo se je tudi, da mi je civilna policija v enem izmed takih spopadov poštno zmečkala fotoapar. Zatem so se opostili, toda popravilo fotoaparata sem moral plačati sam.

Pa pustimo tržaško kroniko ob strani in poglejmo fotografije raznih osebnosti, ki sem jih posnel: Tita, Naserja, pokojnega Nehruja, belgijskega kralja, bivša italijanska predsednika Gronchia in Segnija, Sihanuka, maršala Zukova in še druge. Več filmskih igralcev in pevcev, kot na primer Silvio Mangano, Claudio Cardinale, Caterino Valente, Nillo Pizzi, Tonino Torrelli itd. In celo vrsto več ali manj važnih ministrov, veleposlanikov, generalov in umetnikov, cerkvenih oblasti itd.

Po tem kratkem opisu nekaterih osebnosti bi lahko omenil še razne svoje posnetke, ki so iz skoraj vse Evrope, in sicer: iz Turčije, Grčije, Jugoslavije, Španije, Gibraltarja, Francije, Švice, Italije, Belgije, Holandske, Avstrije, Luksemburga, Nemčije, Danske, Sovjetske zveze, Češke, Madžarske, Lichtensteina, severne Afrike in norveških, Laponskem in nad Severnim tečajnikom. Več ali manj sem že skoraj o vseh teh krajih pred leti nekaj napisal v našem dnevniku. Ko so me nekatere znaneji vprašali, katera dežela je najlepša, in kje sem se počutil najbolje, skoraj nisem vedel odgovoriti. Kajti po vsem svetu so zelo lepe in zanimivi kraji in motivi. Tudi ljudje so bolj ali manj povsod enaki, dobri in slabi. Spoznati daljnje ljudi in kraje je korak k medsebojnemu razumevanju in spoštovanju. Koliko manj nerazumevanja ali celo sovražstva bi bilo na svetu, če bi se ljudje in narodi med seboj bolj spoznali. Dejstvo je tudi, da si tisti, ki največ in najbolj daleč potujejo, povsod naberejo mnogo znanec in prijateljev. Kot pa bi vse to še ne bilo dovolj, se tem, ki dosti potujejo, nakopije nešteto lepih spominov, ter vidijo mnogo zanimivosti, lepota in novosti povsod.

Tudi v višine me je zanesla pot in razne fotografije kažejo, kako sem dosegel, čeprav z žičnico, na Jungfrachochu 3500 metrov in na Aguille du Midi 4000 metrov v bližini Montblanca, medtem ko pa sem se prehodil lepo število naših Julijskih alp od Triglavu do Razorja, Kanina, Mangarta, Prisunic, Jelovca itd.

Naj navedem še to, da ima iz obširnega morja mojih posnetkov prednost objavljenih klisejev Primorski dnevnik, poleg tega so bile moje slike objavljene še v vseh slovenskih časopisih na Tržaškem in tudi v nekaterih italijanskih dnevniki in revijah. Da ne govorimo o jugoslovanskih časopisih kot n. pr. o Delu, Tovariši, Vjestnik, Politiki, TT, itd. Tako tudi v raznih izomskih časopisih, ameriških, francoskih in v irskem dnevniku iz Dublina »The Irish Press«.

Točno število mojih fotografij, ki je bilo v teh dvajsetih letih objavljeno, je zelo težko prešteti. Naj povem le to, da je bilo samo v našem dnevniku in teh dvajsetih letih objavljenih povprečno 1200 fotografij vsako leto, to se pravi najmanj 24.000 fotografij v vseh teh 20 letih.

GORAZD VESEL

MARIO MAGAJNA